

A. Elango

KLASSI-
JUHATAJA
TÖÖ
KOOLIS

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS

A-22531_{IV}

A. Elango

KLASSIJUHATAJA
TÖÖ KOOLIS

Eesti Riiklik Kirjastus

Tallinn 1959

KLASSIJUHATAJA ISIK JA TEMA KOHT PEDAGOOGI- LISES KOLLEKTIIVIS

Käesoleval ajal, mil meie maa, tuginedes rahvahulkade loovale aktiivsusele, ehitab kommunistliku partei juhtimisel kommunistlikku ühiskonda, on erakordselt suur tähtsus kommunistlikul kasvatusel. «Kogu meie partei ja riigi ideoloogiline töö peab arendama välja nõukogude inimeste uusi omadusi, kasvatama neid kollektivismi ja tööarmastuse, sotsialistliku internatsionalismi ja patriotismi, uue ühiskonna kõrgete moraalipõhimõtete vaimus, marksismi-leninismi vaimus,» ütleb sm. N. Hruštšov oma ettekandes NLKP erakorralisel XXI kongressil.

Uue inimese kasvatamisel etendab tähtsat osa nõukogude kool. Koolis toimuv kasvatustöö on ühtne terviklik protsess, mis haarab kõiki koolielu eri külgi. Nõukogude inimesi iseloomustab kõigepealt kommunistlik sihi-teadlikkus ja marksistlik-leninlik maailmavaade, mis põhineb looduse ja ühiskonna arenemise seaduspärasuste tundmisel ning mõistmisel. See kindlustatakse eelkõige ideelis-poliitiliselt kõrgel tasemel seisva õppetööga. Hästi organiseeritud õppetunnis arendab õpilaste ühine töö ka klassi kollektiivsustunnet ning selle töö pinnal kerkivad esile klassi kõige väärtuslikumad perspektiivid: omandada sügavad ja kindlad teadmised ja rakendada neid elus oma kodumaa hüvanguks. Tunnis esilekutsutud elamused, uued mõtted ja teadmised avaldavad oma mõju ka pärast tunni lõppu, kajastuvad õpilaste klassivälises töös ja kollektiivsetes üritustes, mõjustavad nende vaadete ja ideaalide kujunemist. Sellepärast on õppetööl, mida teostavad õpetajad klassitundides, suur tähtsus kommunistliku isiksuse kasvatamisel.

Kuid noorsoo kasvatamist ei saa rajada ainuüksi õppetööle ja veelgi vähem üksnes õppetunnile. Kui sisukas,

huvitav ja haarav õppetund ka oleks, ta puudutab siiski vaid osaliselt õpilaste selliseid mõjuvaid suhteid, nagu vahekord seltsimeestega (kes mõnikord õpivad koguni teises koolis või teises klassis), vaimse ja füüsilise töö suhted, suhted perekonnaliikmetega jne. Sellepärast on vaja pöörata suuremat tähelepanu õpilaste rakendamisele tootvale tööle, ühtse, tihedasti liitunud õpilaskollektiivi loomisele, klassi- ja koolivälisele tööle, pioneeri- ja kom-somoliorganisatsiooni tegevusele, koostöö tihendamisele kooli ja kodu vahel ning nõukogude ühiskonna laiade ringide kaasatõmbamisele kooli abistamisele laste kasvatamisel.

Õpetaja ülesanded koolis ei piirdu ainult õppetöö teostamisega klassis. Ta peab osa võtma ka väljaspool õppetunde toimuvast kasvatustööst. Sellest kohustusest ei ole vaba ükski õpetaja. Kuid ometi on nendes klassides, kus õppetööd teostavad mitu õpetajat, s. o. tavaliselt alates viiendast õppeaastast, vaja ühte isikut, kes ühtlustaks ja keskendaks kõigi vastavas klassis õppetööd teostavate õpetajate kasvatuslikke püüdlusi ja nõudeid, eriti aga hoolitseks klassikollektiivi kujundamise eest. Selliseks isikuks on direktori poolt vastava klassi õpetajate hulgast määratud k l a s s i j u h a t a j a.

Klassijuhatajal on ülitähtis koht koolis. Kogemused näitavad, et seal, kus klassijuhataja on oma klassikollektiivi tõeliseks organisaatoriks, autoriteetseks juhiks ja peenetundeliseks sõbraks, on kõik õppe- ja kasvatustöö näitajad märksa kõrgemad. Seepärast tuleb klassijuhatajale luua vastavad tingimused ja tema tööle omistada suuremat tähelepanu. Et klassijuhataja saaks oma klassiga tihedamini ühte kasvada, on soovitatav, et ta sama õpilaskollektiivi juhiks võimalikult pikemat aega; õpetaja, kes määratakse viienda klassi juhatajaks, peaks järgmisel aastal koos oma õpilastega liikuma edasi kuuendasse klassi ja nii edasi kuni kooli lõpuni. Ainult erandjuhtudel, näiteks kui klassijuhatajal ei jää enam tunde selles klassis, mida ta senini juhatas, tuleb klassijuhatajat vahetada.

*

Klassijuhatajaks määratakse harilikult kogenenumad, ideelis-poliitiliselt küpsemad, avara silmaringiga autoriteetsemad õpetajad, kes põhikohaga töötavad selles koolis ja kel vastavas klassis on rohkem tunde.

Eriti vastutusrikas on klassijuhataja töö viiendas klassis. Siin on õpilased alles äsja alustanud tööd mitme õpetaja juhtimisel. Sageli koguneb siia õpilasi mitmest koolist, erinevate harjumuste ja hoiakutega; tekkivatest raskustest aitab üle saada ainult ühtse klassikollektiivi loomine. Võita viiendas klassis õpilaste silmis autoriteeti, nendele õigesti läheneda ja õigesti lahendada eelseisvad konkreetsed ülesanded — tähendab rajada kindel alus ja luua soodsad tingimused töö jätkamiseks ka järgmistes klassides. Nurjumised õigete vahekordade kujundamisel viiendas klassis muudavad küsitavaks klassijuhataja töö edu ka järgmistel aastatel. Juhul, kui määratakse uus klassijuhataja, tehtagu seda juba kevadel, enne õppetöö lõppu, et tal oleks võimalik aegsasti oma tulevase klassiga igakülgset tutvuda: külastada tunde eelnevas klassis, vestelda õpilastega, läbi vaadata nende toimikud eelmistest aastatest jne. Uutel klassijuhatajatel on soovitatav juba kevadel koos oma tulevase klassi õpetajatega läbi arutada klassijuhataja tööplaani põhimomendid järgnevas aastaks. Vahetult enne uue õppeaasta algust külastavad uued klassijuhatajad oma tulevaste õpilaste kodusid ja tutvuvad nende vanematega. Pärast niisugust ettevalmistust on ka uuel klassijuhatajal võimalik kohe õppeaasta esimestest päevadest alates oma klassis hästi orienteeruda, oma õpilaste vajadusi ja soove arvestada ning alustada energilist, läbimõeldud tegevust.

Mõnes koolis on juurdunud traditsioon, et viimaste klasside juhatajad asuvad järgmisel aastal juhtima viiendaid klasse. Sel juhul on neil võimalik kogu aasta jooksul pidada kontakti neljandate klasside õpetajatega, õppides tundma nende tööviisi, klassi koosseisu, õpilaste võimeid ja huvisid.

Klassijuhataja töö edu sõltub suurel määral tema pedagoogilisest meisterlikkusest, autoriteedist õpilaste ja kaasõpetajate silmis. Nõukogude koolis on autoriteetne ainult niisugune õpetaja, kes õigesti, marksistlik-leninliku teooria valguses mõistab meie ühiskonna arenemist, hästi tunneb meie ühiskonna liikumapanevaid jõude ja kes oma tööga püüab neid jõude tugevdada. Noori saab tõelisteks kommunismiehitajateks kasvatada ainult see, kes selle ehitustöö seaduspärasusi ise hästi tunneb ja on veendunud selle töö õigsuses ning maailmaajaloolises tähtsuses. Sellepärast täiendavad klassijuhatajad alatasa oma tead-

misi marksistlik-leninliku teooria alal ning on pidevalt kontaktis kommunistliku partei ja Nõukogude valitsuse poliitikaga ning selle saavutustega. Klassijuhataja, kes ei oska anda õiget ja sügavat vastust õpilaste poolt esitatud sise- või välispoliitilistele küsimustele, kaotab kergesti oma autoriteedi. Loomulikult ei suuda selline klassijuhataja organiseerida klassiga huvitavat poliitinformatsiooni ega olla abiks kommunistlikele noortele või pioneeridele nende töös.

Suurt osa etendab autoriteedi saavutamisel õpilaste silmis ka klassijuhataja kõlbeline pale. Kommunistliku kõlbelisuse kasvatamine on teatavasti üks klassijuhatajate tähtsamaid ülesandeid. Kõlbelisust ei saa kasvatada aga üksnes sõnadega, vaid selleks on eelkõige vaja just isiklikku eeskujut. Klassijuhatajal, kelle teod lähevad lahku tema sõnadest, ei ole õpilaste silmis autoriteeti. Ammugi ei saavuta klassijuhataja õigeid tulemusi siis, kui ta läheb õpilastega «semutsemise» teele, s. t. üksteise vigade varjamise ja kinnimätsimise teele. Ainult siiras ja järjekindel nõudlikkus enda ja kasvandike kõlbelise käitumise suhtes kindlustab klassijuhataja tööle edu.

Kuna klassijuhataja on ühtlasi mõne aine õpetaja, sõltub tema autoriteet ka sellest, kuivõrd hästi ja huvitavalt ta teostab õppetööd, kuivõrd sügavad ja laialdased on tema teadmised õpetatavas aines, kas ta organiseerib sel alal õpilastega huvitavat klassivälisist tööd jne.

Õpilased on uudishimulikud. Nad pöörduvad klassijuhataja poole sageli mitmesuguste küsimustega, kas mõne äsjailmunud kirjandusteose, uue filmi või näidendi, mõne tehnilise avastuse vms. puhul. Et anda niisugustele küsimustele asjatundlikke, õigeid vastuseid, peab klassijuhatajal olema lai silmaring ja ta peab elama intensiivselt kaasa meie mitmepalgelise kultuurieluga, lugema palju, käima teatris, kinos, jälgima teaduse ning tehnika uuemaid saavutusi.

Kasvatada õpilast tähendab kõigepealt organiseerida tema elu. Seda ülesannet suudab täita ainult niisugune klassijuhataja, kes armastab lapsi, tahab ja suudab nendele kaasa elada, nende rõõmudest ja muredest osa võtta. Lapsed on sellise poolehoidu suhtes väga tundlikud ja hindavad seda kõrgelt. Sellevastu jääb külm, kõrk, kauge inimene, kes klassiga suhtleb ainult kohusetundest, õpilastele alati võõraks ja tema mõju kasinaks. Õpetaja, kes

armastab lapsi, armastab harilikult ka nende kasvatamist ja teeb seda meeleldi. Niisugune armastus annab klassijuhataja tööle eriliselt sooja ja mõjuva ilme ning on klassijuhatajale endale loominguliste otsingute ning alalise enesetäiendamise peamiseks stiimuliks. Pedagoogi austus ja armastus laste vastu ei tohi aga kunagi muutuda läskumiseks nende tasemele, vaid sellele peab kaasnema alati õiglane nõudlikkus. Õpilasi võimalikult palju austada, kuid ühtlasi nendelt võimalikult palju nõuda — see A. Makarenko põhiprintsiip peab muutuma omaseks igale klassijuhatajale, kes tahab oma tööd hästi teha.

Klassijuhataja tööd ei saa rajada mingitele efektsetele üksikvõtetele, üksteisest isoleeritud üritustele või originaalsetele «trikkidele», paistku need algul kuitahes paljutöötavad. Paljude üksikute pealtnäha vähese tähtsusega «pisiasjade» süstemaatiline, kaalutud ja plaanikindel teostamine aastast aastasse paneb selle aja jooksul, mil õpilane viibib koolis, aluse tema karakteri ja väärtuslike harjumuste kujunemisele, kindlalt fikseeritud dünaamilisele stereotüübile. Nende «pisiasjade» täitmisest olenebki klassi kasvatuslik stiil.

Isiksust ei saa kujundada osade kaupa ega hooti, vaid ta kujuneb pidevalt, kõikide omavahel kooskõlastatud kasvatuslike mõjustuste tulemusena. Klassijuhataja on selleks isikuks, kes paljude samas klassis õppetööd teostavate õpetajate, lastevanemate ja klassi õpilaskollektiivi enda mõjustused organiseerib ühtseks läbimõeldud ja selgelt eesmärgistatud süsteemiks. Sealjuures ei tohi klassijuhataja unustada, et tema töö on osa kogu kooli õppe- ja kasvatustööst, sellega tihedasti läbi põimunud. Klassijuhataja täidab antud kooli üldisi ülesandeid oma klassikollektiivi arengutasemele ja individuaalsele palgele kohandatult. Seepärast ei saa klassijuhatajad koolis töötada omaette, isoleeritult, vaid nad peavad tiheda kollektiivina koonduma direktori ümber.

Oma töösüsteemi välja töötades peavad klassijuhatajad silmas niihästi neid üldisi ülesandeid, mis seisavad nende ees kõikides klassides, kui ka vastava klassi arengutasemest tingitud spetsiifilisi ülesandeid. On selge, et koos õpilaste teadmiste rikastumisega ja elukogemuste mitmekesistumisega kasvavad ka nendele esitatavad nõudmised. Võtted ja meetodid, mille abil saavutatakse nende nõudmiste täitmine, peavad alatasa muutuma ja variee-

ruma, vastavalt õpilaste vanusele, individuaalsetele omadustele, olustikulistele tingimustele jm. Kasvatustöös ei saa olla mingeid standardeid, šabloone, vaid seda tuleb teostada loovalt. «Ei ole olemas mingeid eksimatuid vahendeid ega vahendeid, mis oleksid tingimata väärad. Sõltuvalt olukorrast, ajast, isiku ja kollektiivi iseärasustest, teostajate talendist ja ettevalmistusest, lähimast eesmärgist, just parajasti ületatud konjunktuurist — võib selle või teise vahendi kasutamise diapason avarduda täiesti üldiseks või aheneda täieliku eitamise seisundini».¹

Suurt tähelepanu tuleb pöörata klassijuhatajate edasiharimisele, nende töökogemuste tundmaõppimisele ja nende töö rajamisele ühtsetele alustele. «Klassijuhataja põhimäärusega» pannakse see kohustus esmajoones kooli direktorile, keda abistab õppealajuhataja. Direktor kuulab perioodiliselt klassijuhatajate aruandeid, annab oma otsuse aruannete kohta; mõnikord võtab ta neid aruandeid pedagoogilise nõukogu koosolekute päevakorda. Samuti korraldab direktor aeg-ajalt, mitte harvemini kui üks kord õppeveerandis, klassijuhatajate nõupidamisi. Suuremates koolides on soovitav nendele nõupidamistele anda regulaarselt töötava klassijuhatajate koondise kuju. Seal võib osa küsimusi arutada eraldi nooremate ja vanemate klasside juhatajatega. Nendest nõupidamistest või koondisest on soovitav osa võtma kutsuda ka vanem-pioneerijuht ja kooli raamatukoguhoidja.

Klassijuhatajate nõupidamistel arutatakse kõige sagedamini niisuguseid küsimusi, nagu näiteks: klassijuhataja tööplaani koostamine, kuidas pidada klassijuhataja päevikut, klassijuhataja töö pioneeride või kommunistlike noorte aktiiviga, õpilaste ettevalmistamine komsomol'i astumiseks, klassijuhataja osa võitluses usundlike iganditega, kogemusi klassikollektiivi organiseerimisel, kuidas rakendada õpilasi ühiskondlikult kasulikule tööle, poliitnilise õpetamise teostamisest koolis, õpilaste tutvustamine põllumajandusliku (resp. tööstusliku) tootmise alustega, kuidas võidelda õppe edukuse eest klassis, külbeliste vestluste teostamisest klassis, poliitinformatsiooni meetodika, klassijuhatajatunni meetodika, õpilaste isik-

¹ A. S. Makarenko, Kommunistlikust kasvatuses, Tallinn, 1954, lk. 127.

suse tundmaõppimise ja pedagoogiliste iseloomustuste koostamise meetodika, kogemusi klassi lastevanemate koosolekute korraldamisel, kuidas mõjustada distsiplineerimata õpilaste vanemaid, klassivälise lugemise juhtimine jne.

Koosolekutel esinevad klassijuhatajad ise, tuginedes oma kogemustele ja pedagoogilises kirjanduses leiduvatele näpunäidetele. Küsimusi käsitletakse esmajoones vastava konkreetse kooli vajaduste ja võimaluste seisukohalt. Aeg-ajalt esineb direktor või õppealajuhataja mõne üldistava sõnavõtuga või oma tähelepanekutega kasvatustöö ühe või teise lõigu kohta.

Klassijuhatajate nõupidamistel tuleks tingimata ühtlustada ja kooskõlastada klassijuhatajate tööplaanid, läbi arutada kooli klassivälise töö plaan, pioneerimaleva ja komsomoliorganisatsiooni ja tähtsamate vestluste temaatika, õpilaste temaatiliste konverentside, õhtute jms. ürituste plaanid, klassivälise lugemise programm, nõudmised ja vahendid õpilasreeglite juurutamiseks jne. Mõningates koolides töötavad klassijuhatajad ühiselt läbi poliitinformatsioonide ja eetiliste vestluste plaanid.

Kavakindlat tööd on juba aastaid tehtud Tallinna 16. Keskkooli klassijuhatajate koondises. 1956/57. õppeaastal oli seal ette nähtud järgmiste küsimuste läbitöötamine:

- I veerand: Klassijuhataja töö pioneerirühma ja komsomoli-grupiga.
- II veerand: Klassijuhataja õpilaste isetegevuse ja klassivälise töö organiseerijana.
- III veerand: Kuidas klassijuhataja on juurutanud õpilastes kooli sisekorra eeskirju ja viisakusreegleid?
- IV veerand: Kuidas valmistada klassi ette eksameiks?

Et klassijuhatajate koondise koosolekud hästi õnnestuksid, tuleb neid hoolikalt ette valmistada. Kõigepealt mõtleb direktor põhjalikult läbi, missugused küsimused ta võtab klassijuhatajate koondise kavva, missuguseid käsitleb pedagoogilises nõukogus, tootmisnõupidamistel või partei algorganisatsiooni koosolekutel. Sõnavõttud peavad olema lühikesed, asjalikud, hästi läbimõeldud. Teoreetilisi väiteid tuleb tingimata kinnitada näidetega oma praktikast. Lõpuks tuleb teha järeldusi ja ettepanekuid töö parandamiseks koolis. Koondise koosolekule võib eelineda või järgneda näidisüritusi, kus demonstreeritakse teatud küsimuse praktilist lahendamist. Mõnikord on

soovitav määrata kaasõpetajatest 2—3-liikmeline brigaad, kes analüüsiks kooli tööd vastavas loigus.

Koolides, kus töötab rohkesti noori väheste kogemustega klassijuhatajaid, võib klassijuhatajate koondise asemel mõnel õppeaastal organiseerida klassijuhatajate seminari. Vahe on peamiselt selles, et koondises ja nõupidamistel käsitletakse rohkem jooksvaid küsimusi ja seda konkreetse kooli kogemuste üldistamise aspektis, seminari plaani aga võetakse rohkem teoreetilist laadi probleeme ja nende käsitlemine seotakse teatud kirjan- duslike allikate kohustusliku läbitöötamisega.

Niisugune seminar, mis oli terveni pühendatud pioneeritöö küsi- mustele, organiseeriti paar aastat tagasi Tartu 10. Seitsmeklassilises Koolis. Seminari teemaatika oli järgmine:

1. Pioneerorganisatsiooni struktuurist, sümboolikast ja atribuutikast.
2. ÜLKNÜ XII kongressi otsus «Komsomolitööst koolis».
3. Õpetajate osavõtt pioneerirühma tööplaani koostamisest.
4. Pioneerorganisatsioon õpetaja abilisena võitluses õpilaste sügavate ja püsivate teadmiste eest.
5. Pioneerikoonduste ettevalmistamise ja läbiviimise meetodika.
6. Klassijuhataja ja pioneerijuhi koostööst.
7. Pioneeride ja õpilaste töökasvatus.

Seminar aitas kaasa nimetatud koolis pioneeritöö tõstmisele nii kõrgele tasemele, et vanem-pioneerijuhil oli võimalik selle töö kogemusi jagada teiste kolleegidega Tartu linna pedagoogilistel lugemistel.

Muidugi ei tule selliseid seminare organiseerida samas koolis iga aasta.

Mitmel pool linnades, nagu Tallinnas, Tartus, Pärnus ja Viljandis, on üritatud ka ülelinnaliste klassijuhatajate seminaride korraldamist, kuid siiani väheste eduga.

Suuremates koolides on aeg-ajalt korraldatud klas- sijuhatajate konverentse. Konverentsil esineb mõni klassijuhataja aktuaalsel teemal keskse ettekan- dega, mida teised mõningate üksiküsimuste osas täien- davad. Niisugustest konverentsidest kutsutakse enamasti osa võtma ka naaberkoolide klassijuhatajad.

Konverentsi teemal «Õpilaste klassivälise lugemise juhtimisest» võiks planeerida näiteks järgmiselt:

Põhiettekanne: Raamatu kasvataja ja hariv osa noore inimese elus.

Kaasettekanded: 1. Kooli raamatukogu töö uudiskirjan- duse tutvustamisel (kooli raamatukogu juhatajalt).

2. Lugemiskultuuri kasvatamisest.
3. Kogemusi lugejate konverentside korraldamisel.
4. Lugemise arvestamise vihikutest ja lugejate päevaraamatutest.
5. Komsomoli- ja pionieriorganisatsiooni osa väärtusliku kirjanduse propageerimisel ja tutvustamisel.
6. Kooli seinaleht ja õpilaste käsikirjalised ajakirjad lugemishuvi stimuleerijatena ning suunajatena.

Lõpptulemusena võiks võtta vastu konkreetse otsuse selle kohta, mida koolis tuleks lähemal ajal teha õpilaste lugemishuvi ergutamiseks ja suunamiseks.

Ühenduses klassijuhatajate seminari või konverentsiga, aga mõnikord ka päris iseseisvalt, on soovitatav kogemuste vahetamise eesmärgil organiseerida lahtisi klassijuhatajatunde, lahtisi pionierikoondusi, klassikoosolekuid jms. üritusi, kust võtavad osa ka teiste klasside õpetajad.

Klassijuhatajate töö sõlmküsimusi tuleks arutada kooli pedagoogilises nõukogus kõikide õpetajate osavõtul. Niisugused teemad, nagu karistamise ja ergutamise vahendid koolis, klassijuhataja koostöö pionieri- ja komсомoliorganisatsiooniga, kogemusi õpilaskollektiivi organiseerimisel, õpilaste rakendamine tootvale tööle, kooli traditsioonid, töö klassi aktiiviga, poliitiliste ja kõlbliste vestluste meetodika, individuaalne kasvatustöö õpilastega, klassi kaunistamisest jne., sobiksid väga hästi ka pedagoogilise nõukogu tööplaani, kuna nad peaksid huvitava kogu pedagoogilist kollektiivi.

Üldiselt ei tule klassijuhatajate kvalifikatsiooni tõstmise kollektiivsete töövormide valikul taga ajada nende uudsust, originaalsust ega sagedust, vaid tuleb esmajoonel kindlustada nende sisuline tihedus ja sügavus.

Paljud klassijuhatajad ei piirdu oma kvalifikatsiooni tõstmisel ainult kollektiivsete töövormidega, vaid jälgivad hoolega pedagoogilist kirjandust, analüüsivad oma kogemusi, vestlevad individuaalselt kogenud töökaaslastega, püüdes sel teel saavutada järjest suuremat pedagoogilist meisterlikkust. Mida intensiivsem on klassijuhatajate individuaalne töö oma teadmiste ja oskuste rikastamisel, seda paremini õnnestuvad harilikult ka kollektiivsed üritused klassijuhatajatega.

Noorte, väheste kogemustega klassijuhatajatega töötab direktor individuaalselt, et ennetada või õigeaegselt parandada vigu nende töös, näidata lahendusi keerukates

olukordades, süvendada usku endasse ja suunata neid enesekriitiliselt analüüsima oma tööd. Tarbe korral annab direktor noore klassijuhataja mõne suuremate kogemustega kolleegi isikliku šefluse alla. Mõned eesrindlikud direktorid vestlevad järjekindlalt klassijuhatajatega individuaalselt — neil on selleks kord nädalas eraldatud isegi kindel kellaaeg. Nad lasevad klassijuhatajatel rääkida üksikutest sündmustest klassis, olukorrast õppealal, eriti rasketest juhtudest, kommunistlike noorte (resp. pioneeride) tööst klassis jne. Direktor omalt poolt räägib tähelepanekutest, mis ta on teinud vastava klassijuhataja tööga tutvumisel, annab nõu raskuste ületamiseks, soovib lugeda vastavat kirjandust või pöörduda konsultatsiooni saamiseks rajooni pedagoogilise kabineti poole.

Vaev, mida nähakse klassijuhataja töö paremaks muutmisel, tasub end mitmekordselt, sest iga kooli edusammud, koolitöö üldine iseloom sõltuvad ennekõike klassijuhatajate tööst. «Paremate klassijuhatajate töökogemused näitavad, et neis klassides, kus klassijuhatajad tunnevad hästi oma õpilasi, on nende vastu tähelepanelikud, jälgivad iga päev nende õppimist ja kasvamist, organiseerivad ja suunavad õpilaskollektiivi, ei esine peaaegu üldse õpilaste koolist väljalangemist, madalat õppeedukust ega distsipliinipuudust. Neis klassides, kus klassijuhatajad täidavad oma kohustusi formaalselt, esineb sageli õppetööst väljalangemist, mõningad õpilased langevad üldse koolist välja, õpilastel on madal õppeedukus, halb distsipliin jne.» öeldakse Eesti NSV haridusministri käskkirjas nr. 48, 20. märtsist 1951.

*

Klassijuhataja kohta koolis iseloomustab see, et temal kui pedagoogilise protsessi peamisel organisaatoril oma klassis tuleb töötada kolme kollektiiviga: õpetajate, õpilaste ja lastevanematega. Ainult kõigi nende kollektiivide mobiliseerimise teel koostööle saavutab ta soovitud tulemusi.

Kuna koolitöös etendavad juhtivat osa õpetajad, siis peab klassijuhataja nendega eriti tihedat kontakti. Juhindudes A. Makarenko targast tähelepanekust, et «ka kõige noorem, kõige väiksemate kogemustega pedagoog

saadab ühtses, tihedasti liitunud kollektiivis, mille eesotsas on meister-juht, rohkem korda kui milline tahes kogenud ja andekas pedagoog, kes on vastuolus pedagoogilise kollektiiviga», püüab klassijuhataja oma klassi õpetajaid ülekoolilise pedagoogilise kollektiivi raamides liita omaette kollektiiviks.

Mida enam klassijuhatajal õnnestub õpetajaid enda ümber üksmeelseks kollektiiviks koondada, kusjuures ta ise on selle kollektiivi juhtivaks lülik, seda edukam on kogu tema töö. Direktor omakorda tugineb kogu koolikollektiivi juhtimisel esmajoones klassijuhatajatele. «Ühelgi kasvatajal ei ole õigust teotseda üksikult, omal riisikol, omaenda vastutusel. Peab olema kasvatajate kollektiiv, ja seal, kus kasvatajad ei ole liitunud kollektiiviks ja kus kollektiivil ei ole ühtset tööplaani, ühtset tooni, ühtset kindlat lähenemist lapsele, seal ei saa olla mingit kasvatusprotsessi» (A. Makarenko).

Vanemates klassides on õpetajate koosseis vanuse, ettevalmistuse, võimete ja pedagoogiliste võtete suhtes kaunis mitmekesine. Klassijuhataja ülesandeks on kõik need erisused oma klassis enam-vähem ületada ja saavutada kõikide õpetajate ühtlane nõudlikkus, ühtlane pedagoogiline stiil klassis.

Klassijuhataja esmaseks ülesandeks koostöös aineõpetajatega on ühtsete pedagoogiliste nõudmistega väljatöötamine. Alates viiendast klassist töötab õpilastega hulk õpetajaid, kelle vanus, ettevalmistusaste, võimed ja pedagoogilised võtted võivad olla suuresti erinevad. Igapäevases töös esineb neid erinevusi kõige sagedamini niisugustel aladel, nagu puudujate kontrollimine, hinnete põhjendamine, õpikute sulgemise nõudmine, õpilaspäeviku nõudmine küsitlemisel, koduülesannete andmine jms. Klassijuhataja ülesandeks on need erinevused oma klassi piirides enam-vähem kaotada ja saavutada kõikide õpetajate ühtlane nõudlikkus.

Pedagoogiliste nõudmistega ühtlusele ja kooskõlastatusele on tähtis osa õpilaste käitumisrežiimi ja distsipliini kujunemisel. Kui õpilased päeva jooksul põrkavad kokku mitmel tasemel olevate ja mitut laadi nõudmistega, siis neil ei saa kujuneda püsivaid harjumusi ega vilumusi. Kõikide õpetajate kooskõlastatud tegevus on selleks väliks stereotüübiks, mis kindlustab teatud dünaamilise

stereotüübi kujunemise õpilase elus. Eriti tähtis on ühtsete nõudmiste väljatöötamine viiendas ja kaheksandas klassis, kuhu astub õpilasi mitmest eri klassist ja koolist ning kus hakkab tööle rida uusi õpetajaid.

Hästi toimis ses suhtes Vilniuse 5. Keskkooli VIII klassi juhataja V. Dudaite. Ta kutsus kohe õppeaasta algul kokku õppejõudude koosoleku, kes selles klassis õpetasid. Ta andis lühikese informatsiooni klassist eelmisel õppeaastal, mil see klass oli üks halvemaid koolis: esimese poolaasta lõpul oli õppeedukus ainult 66% ja direktori käskkirjas mainiti klassi kui üht kõige nõrgemat koolis. Madala õppeedukuse põhjuseks oli ühtsete nõudmiste puudumine, mis oli osaliselt tingitud õpetajate sagedasest vahetumisest. Nii näiteks tuli õppeaasta keskel uus matemaatika õpetaja ja just selles aines said 5 õpilast järeleksamid. Ka koduülesannete suhtes ei olnud õpetajad ühtlaselt nõudlikud. Seejärel tutvustas klassijuhataja õpetajaid ühtsete nõudmiste projektiga, mis üheskoos läbi arutati. Õpetajate ettepanekul tehti selles parandusi ja täiendusi.

Klassijuhataja teiseks ülesandeks koostöös aineõpetajatega on õpilaste lähema tundmaõppimise ja individuaalse kohtlemise kindlustamine. Iga õpetaja teeb oma aine õpetamisel õpilaste suhtes mitmesuguseid tähelepanekuid. Klassijuhatajal omalt poolt on andmeid õpilase koduste olude, klassivälise töö, sõprussidemete ja huvialade kohta. Neid tähelepanekuid on vaja vastastikku kontrollida ja tutvustada, nii et kõikidel õpetajatel oleks ühesugune arusaamine õpilasest ja et nad teda ka ühtviisi kohtleksid. Eriti tuleb klassijuhatajal pöörata tähelepanu uute õpetajate tutvustamisele klassiga. Nii näiteks pani klassijuhataja tähele, et üks tema klassi õpilane, kes loeb palju ja tunneb hästi kirjandust, saab kirjanduse tundides suuliste vastuste eest alati puudulikud hinded. Klassijuhataja külastas tundi ja palus seda õpilast küsida tema juuresolekul. Selgus, et uus õpetaja, kes klassi veel hästi ei tundnud, liialt kiirustas vastuse nõudmisega. Õpilane oli aeglase mõtlemisega ega suutnud oma mõtteid nii kiiresti koguda; õpetaja rutakus tegi õpilase närviliseks, nii et ta üldse polnud suuteline vastama. Teiste ainete tundides sellist häiret ei esinenud, kuna seal õpetajad nii ei kiirustanud. Klassijuhataja vestles õpetajaga ja niipea, kui see oma

küsitlemise stiili antud õpilase suhtes muutis, hakkas ta saama ka paremaid vastuseid.

Klassijuhataja kolmandaks ülesandeks koostöös aineõpetajatega on koduülesannete koormuse reguleerimine. Õpilaste mahajäävus õppimises on sageli tingitud koduülesannete halvast organiseerimisest ja puudulikust kontrollist nende täitmise üle. Mõned õpetajad annavad õpilastele niihästi sisult kui ka ulatuselt üle jõu käivaid ülesandeid. Õpilaste ülekoormamine koduülesannetega tekitab võlgnevust nende täitmises ja arendab mahakirjutamist, etteütlemist, «spikerdamist». Kui tugevamad õpilased tulevad kuidagiviisi toime ka raskeimate ülesannetega, siis nõrgematele käivad nad üle jõu ja süvendavad veelgi nende mahajäävust. Tekib olukord, kus õpilasel kaob huvi õppimise vastu. Õpetajad aga süüdistavad lapsi laiskuses ja hooletuses, loevad neile moraali, kutsuvad vanemaid kooli. On õpetajaid, kes ei kaalu küllaldaselt koduülesannete harivat väärtust ja annavad õpilastele teha niisuguseid töid, mis neid peaaegu üldse ei arenda. Mitte kõik õpetajad ei seleta koduülesandeid põhjalikult ära, nii et õpilane aru saaks, mida ta peab tegema, mida temalt nõutakse.

Need ja muud taolised puudused selguvad klassijuhatajale õpilastega vesteldes, õpilaste tööd kodus või internaadis jälgides ja klassi päevaraamatuga tutvudes. On soovitatav, et klassijuhataja laseks õpilastel teatud aja jooksul, näiteks kahe nädala vältel, üles märkida, kui palju nad kodus ühe või teise aine õppimiseks aega kulutavad. Siis selgub varsti, kas ja missugustes ainetes õpilased on üle koormatud, ja klassijuhatajal on võimalus vastava aine õpetaja tähelepanu sellele juhtida.

Et oma klassi õpetajate tööd juhtida ja kooskõlastada, on vaja sellega kõigepealt tutvuda, on vaja tungida õpetaja loomingulisse «laboratooriumi», õppida tundma tema vahekorda õpilastega, tema töö tulemusi. Parim tee selleks on külastada õpetajate tunde. Ainult õppetunde jälgides selgub klassijuhatajale, millist individuaalset abi vajab üks või teine õpilane, millised head või halvad kalduvused on õpilastel ja kuivõrd õigesti aineõpetaja neid kohtleb. Klassijuhataja A. Stepanova kirjutab selle kohta: «Kokkuleppel õpetajatega ma külastasin nende tunde. Oma tähelepanekute põhjal oli mul võimalik saada palju selgem ettekujutus õpilaste tööst ja mahajäävuse põh-

justest. Nii avastasin ma näiteks joonestamisõpetaja liiga vähese nõudlikkuse, keemia tundides selgus materjali esitamise kuivus ja lakoonilisus, geograafias anti liiga palju koduülesandeid, konstitutsioonitundides puudusid näitlikud õppevahendid. Kõikidel niisugustel juhtudel ma vestlesin pärast aineõpetajatega. Ei saa öelda, et minu kriitilised märkused oleksid seltsimeestele väga meeldinud, kuid lõppude lõpuks me leidsime ühise keele ja tulime ühistele järeldustele, sest igaüks meist, pedagoogidest, on huvitatud oma õpilaste parematest töötulemustest.»

Klassijuhataja ei ole õpetajatele mingiks ülemuseks ja tema märkused võivad olla ainult nõuandvat laadi. Kui need on aga sisuliselt põhjendatud, siis arvestavad õpetajad nendega meeeldi.

Suur tähtsus õppe- ja kasvatustöö ühtlustamisel klassis on vastava klassi õpetajate koosolekutel, mida klassijuhataja tarviduse kohaselt kokku kutsub. Nendel koosolekutel töötatakse läbi kõik klassi elus enam-vähem tähtsad küsimused. Klassijuhataja annab harilikult ülevaate õppe- ja kasvatustöö olukorrast klassis, õpilas- ja pionieriorganisatsiooni tööst, iseloomustab üksikuid õpilasi ja nende koduseid elamis- ja töötamistingimusi, vahekordi muude perekonnaliikmetega jne. Lepitakse ühiselt kokku, missuguseid kasvatuslikke võtteid ühe või teise õpilase ja kogu klassi kui terviku suhtes tarvitusele võtta. Sel teel on kõik õpetajad kursis nende üritustega, mis klassis kavatsetakse läbi viia, ja nad saavad oma tööd vastavalt korraldada ning klassijuhatajat abistada. Eriti tähtis on, et iga õppepoolaasta algul arutatakse läbi klassijuhataja tööplan, klassivälise ürituste plan, klassiväliseks lugemiseks soovitatava kirjanduse nimekiri jne.

Toome näitena ühe sellise koosoleku kirjelduse. Koosolek toimus kaheksanda klassi õpetajatega.

Koosoleku päevakorras oli: «Ühtsete nõudmiste teostamine õpilaste suhtes kõikide VIII^b klassi õpetajate poolt». Ettekandega sellel teemal esines klassijuhataja. Ta juhtis taktiliselt, osavasti, kuid printsiipiaalselt ja teravalt tähelepanu mitte ainult positiivsetele, vaid ka negatiivsetele joontele aineõpetajate töös. Eriti kriipsutas ta alla õpetajate suhtumist klassipäeviku, käitumisžurnaali ja õpilaste päevikute pidamisse, sidudes seda ühe või teise aine

õpetamisega. Edasi rääkis klassijuhataja õpilasest K-st, kes kahé nädala jooksul ei täitnud koduseid ülesandeid ja sai kolm kahte.

Pärast klassijuhataja sõnavõttu esinesid aineõpetajad oma muljetega ühest või teisest õpilasest, sealhulgas ka K-st. Lepiti kokku, mis tema suhtes ühiselt ette võtta. Lõpuks võeti vastu otsus, milles oli märgitud, mida aineõpetajatel selles klassis eriti tuleks silmas pidada.

Niisuguste koosolekute abil on klassijuhatajal võimaik koordineerida oma klassi aineõpetajate tööd ja allutada õpilasi kõikide õpetajate kooskõlastatud mõjule, millel on klassi õppeedukuse ja distsipliini kujunemise seisukohalt suur tähtsus. Olles tutvunud klassijuhataja tööplaaniga, temal parajasti päevakorras olevate probleemide ja perspektiividega, saavad õpetajad ka oma pingutused suunata nende probleemide lahendamiseks ja perspektiivide taotlemiseks, mille tagajärjel õppe- ja kasvatustöö muutub sihikindlamaks ja produktiivsemaks.

Õpilastele on klassijuhataja vanemaks sõbraks ja nõuandjaks, oma klassikollektiivi peamiseks organisaatoriks ja juhiks. Ta on ka kooli direktsiooni esindajaks klassis, teiselt poolt aga klassi õigustatud soovide edasiandjaks ja põhjendajaks direktsiooni ees. Ta on huvitatud mitte ainult õpilaste edasijõudmisest ja käitumisest, vaid ka nende elukondlikest muredest, seda eriti juhul, kui õpilase vanemad ei ela samas asulas, kus asub kool.

Klassijuhataja on sidepidajaks ka kooli ja lastevanemate vahel ning oma klassi lastevanemate pedagoogilise mentaliteedi mõjustajaks. Internaadis elavate õpilaste suhtes peab ta kontakti internaadi kasvatajatega.

Klassijuhataja töö sisule, vormile ja meetodite valikule avaldab mõju kooli ja vastava klassi konkreetne olukord: õpilaste vanus, õppeedukuse ja distsipliini tase, kollektiivi teadlikkus, komsomoli- ja pioneeriorganisatsiooni tugevus, õpetajate koosseis jne.

Siiski on rida üldisi ülesandeid, mida igal klassijuhatajal tuleb täita, vaatamata sellele, millistes tingimustes ta töötab. Need ülesanded on lähemalt kindlaks määratud Eesti NSV haridusministri poolt antud klassijuhataja põhimääruses (ptk. 4). Selle kohaselt võib klassijuhataja ülesandeid kokku võtta järgmisse kuude punkti: 1. Õpilaskollektiivi organiseerimine ja kasvatamine; 2. Pioneeri-

ja komsomoliorganisatsiooni abistamine; 3. Võitlus kõrge õppeedukuse ja hea distsipliini eest klassis; 4. Klassivälise töö organiseerimine ja juhtimine; 5. Kontakti pidamine lastevanematega; 6. Õpilaste isiksuse tundmaõppimine.

Vastavalt nendele ülesannetele on üles ehitatud ka käesolev raamat.

KLASSI ÕPILASKOLLEKTIIVI ORGANISEERIMINE JA KASVATAMINE

Õpilaskollektiivi osa nõukogude koolis

Tingituna kapitalistlikest tootmissuhetest on kodanlik moraal oma põhiolemuselt individualistlik. Selle moraali vaimus kasvatatud inimene hoolitseb ainult selle eest, et temal oleks hea, teised aga ei puutu temasse. V. I. Lenin iseloomustas kodanliku moraali vaimus teotsevat inimest järgmiselt: «Kui olen peremees sellel maatükil, ei puutu teine minusse; kui teine nälgib, seda parem — müün oma vilja kallimalt»¹. Hoopis teistsugune moraal valitseb aga sotsialistlikus ühiskonnas. Sotsialistliku majanduskorra baasil kujunevad inimeste vahel seltsimeheliku koostöö ja vastastikuse abistamise suhted. «Üleminek kapitalismilt sotsialismile ei tähenda ainult tootmisvahendite sotsialiseerimist, vaid sellega paralleelselt ka inimeste kogu psüühika ümbertöötamist, inimeste muutmist individualistidest, milliseks neid kapitalism on kasvatanud, kollektivistideks, kes oskavad oma «mina» ühte sulatada kollektiiviga, leida selles kokkusulamises täiesti uusi rõõme, uut õnne, kes oskavad igale küsimusele läheneda terviku seisukohalt»².

Meie maal, võitnud sotsialismi maal, kus ennenähtamatu entusiasmiga viiakse ellu kommunismi ülesehitamise hiiglaslikku programmi, kasvavad uued inimesed, uue moraaliga, uute iseloomu- ja tahtemadustega inimesed — kollektivistid, kes on jäägitult andunud oma rahva ja sotsialistliku kodumaa teenimisele. Niisuguseid inimesi

¹ V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., 1955, lk. 262.

² N. K. Krupskaja, Valimik pedagoogilisi teoseid, Tallinn, 1949, lk. 122.

kasvatatakse pedagoogiliselt organiseeritud lastekollektiivides, kus lapsed elavad, töötavad, mängivad üheskoos ja jagavad oma rõõme ning muresid teiste lastega.

Kollektiivi liikmete ühine töö ühiste eesmärkide taotlemisel võimaldab erinevate iseloomude, võimete, huvide ja kalduvustega lastel üksteist vastastikku täiendada ja arendab noortes selliseid üllaid omadusi, nagu vastutus kollektiivi ees, isiklike huvide kooskõlastamine üldsuse huvidega, hoolitsemine seltsimehe eest jne. Mitmekesine tegevus ja mitmekesised suhted, mis kollektiivis aset leiavad, võimaldavad harjutada nende omaduste rakendamist tegelikkuses, nii et nad ei jää ainult formaalseteks printsiipideks, vaid muutuvad igapäevasteks harjumusteks. Tugevneb algatusvõime, aktiivsus ja teadlik suhtumine töösse. Kollektiivis kujunev positiivne avalik arvamus aitab õpilasel püsida nõukoguliku käitumise raamides: häbi pärast seltsimeeste ees jätab ta nii mõnegi halva teo tegemata ja käitub kollektiivi lugupidamise võitmiseks eriti mehiselt ja tublilt. Avaldades seltsimehelikus ringis julgelt ja siiralt oma mõtteid ning vahetades kogemusi, avardatakse üksteise huvideringi, täiendatakse teadmisi ja leitakse vastused paljudele noori erutavatele küsimustele. Ja lõppeks — elu kollektiivis on rõõmsam ja erksam, siin valitseb reibas toon, mis soodustab ka edukat õppimist. Niisuguses kollektiivis kujunenud sõprussidemed annavad ilme noorte mõtlemisele, tundmustele ja harjumustele ning mõjustavad kollektiivi liikmete käitumist veel kaua aega pärast kollektiivist lahkumist.

Paljude eesrindlike nõukogude koolide kogemused tõendavad, et seal, kus õpilaskollektiivi organiseerimisel on käidud õiget teed, lahenevad paljud distsipliini ja õppeedukuse küsimused suhteliselt kergesti; kus positiivselt häälestatud õpilaskollektiivi loomine aga ei õnnestu, seal tekib harilikult negatiivselt orienteeruv, õpetajate vastu suunatud kambameeleolu. Selles olukorras osutuvad mõnikord headki kasvatajad, kui nad teotsevad üksikult, jõuetuks.

Nõukoguliku kasvatusüsteemi üheks erisuseks ongi just see, et ta asetab kogu kasvatuslikus tegevuses kesksele kohale kollektiivsuse printsiibi. Nõukogude koolis ei ole kasvandik ainult kasvatusobjektiks, dresseerimise materjaliks, vaid ta on kollektiivi liige, selle aktiivne

tegelane, ühiskondlike väärtuste looja, kes võtab osa nii enda kui ka teiste kasvatamisest.

Katseid, kus püütakse pedagoogiliselt põhjendada õpilaskollektiivi tähtsust ja organiseerida selliseid kollektiive koolides, leidub ka kodanlikes riikides, kuid seal jooksevad nad enamasti vajaliku baasi puudumisel tühja. Ainult nõukogude pedagoogika, tuginedes marksism-leninismi klassikute õpetusele ja arenedes maal, kus kehtivad sotsialistlikud tootmissuhted, on võimeline neid küsimusi edukalt lahendama ja looma tõelise kollektiivsuse kasvatamise süsteemi.

A. Makarenko näitab, et nõukogude ühiskonnas ei saa olla isiksust väljaspool kollektiivi, mispärast ei saa olla ka üldsusest eraldatud isiklikku õnne, mis käiks vastu kollektiivi õnnele. «Meie kasvandik, kes ta ka ei oleks, ei või elus kunagi esineda mingi isikliku täiuse kandjana, ainult hea või ausa inimesena. Ta peab alati esinema eelkõige oma kollektiivi liikmena, ühiskonna liikmena, kes vastutab niihästi enda kui ka oma seltsimeeste käitumise eest»¹.

Kooli tingimustes on normaalseks algkollektiiviks klass, mille liikmeid liidab igapäevane ühine õppetöö ja rida ühisüritusi väljaspool õppetunde. Selle kollektiivi peamiseks organisaatoriks, juhiks ja hingeks on klassijuhataja. Kui algkollektiiv on suur, siis ta kaldub killunema üksikuteks rühmitusteks. Sellepärast kerkib nooremates klassides, kus õpilaste arv on suurem, esile tarvidus moodustada klassikollektiivi raamides alljaotusi. Seda tarvidust aitab suurepäraselt rahuldada pioneeriorganisatsioon, mille struktuur näeb ette rühmade jagunemise 2—3 salgaks. Iga salk võib oma šefluse alla võtta teatud arvu mittepioneere ja nii kujunevad klassis kindlad rühmitused, mille liikmed on isekeskis tihedamas suhtlemises, kui seda võimaldaks suurem klassikollektiiv. Kogemused näitavad, et niisugune grupeerimine ei häiri klassikollektiivi kujunemist, vaid isegi soodustab seda. Salkadele on soovitatav usaldada mitte ainult koonduste läbiviimine ja ettevalmistumine rühmakoondusteks, vaid ka mitmesugused kohustused kogu klassikollektiivi suhtes, nagu korrapidamine, järjekordse seinalehe väljaandmine jms. Vane-

¹ A. S. Makarenko, Kommunistlikust kasvatuses, Tallinn, 1954, lk. 45.

mates klassides langeb oluline vajadus selliste vahelülide järele ära, kuna õpilaste arv on siin väiksem ja iga õpilane suudab end lülitada vahetult klassikollektiivi ellu.

Klassikollektiivid ei tohi üksteisest isoleeruda ega muutada suuremast, kogu kooli hõlmavast kollektiivist irduvateks, egoistlikeks koondisteks. Avarat ühiskondlikku kasvatust saab teostada ainult suuremate, keerukama struktuuriga kollektiivide kaudu, nagu seda on ühtne koolikollektiiv, kellel omakorda on soovitatav omada mitmesuguseid koostöö suhteid naaberkoolidega. Koolikollektiivi kujunemisel etendavad suurt osa mitmesugused klassidevahelised koondkollektiivid, nagu komsomoli- ja pionieriorganisatsioon, spordi- ja kunstialased kollektiivid, aineringid, tootva töö brigaadid jne. Need liidavad erinevas vanuses, erineval arenemisastmel olevaid õpilasi koostöök, ühendades kollektiivi mitmesuguste sidemetega, teda kindlustades ning tugevdades. Koolikollektiivi tugevdamiseks praktiseeritakse paljudes koolides üksikutele klassidele ülekoolilise tähtsusega ülesannete andmist (mingi temaatilise õhtu ettevalmistamine, seinalehe järjekordse numbri väljaandmine), klassidevahelist šeflust, klassidevahelisi külaskäike, terve kooli ühisüritusi jms.

Klassidele planeeritavad ülesanded on efektiivsed eriti sel juhul, kui nad on enam-vähem püsivad ja moodustavad kindla süsteemi. Soovitatav on igale klassile anda õppepolaastaks mingi suurem ülesanne: pioneerimaleva koonduse ettevalmistamine, ülekoolilise konverentsi või näituse korraldamine, mõne õppekabineti, kooliaia osa vms. korrastamine. Nende ülesannete täitmisest peaks klass koolikollektiivile aru andma. Sel alal võiks koolis kujuneda pikemaks ajaks kindel ülesannete jaotus. Näiteks võiksid V klassi õpilased kaunistada kooli koridore ja abistada raamatukogu raamatute köitmisel ning parandamisel, VI klass võiks endale võtta näitlike õppevahendite korrashoiu, tabelite, kaartide ja kolleksioonide parandamise, VII klass kooliõue korrastamise, VIII—XI klassid koolimaja elektrifitseerimise, radiofitseerimise, kooli spordiväljaku ehitamise jne.

Klassi õpilaskollektiivi organiseerimine

Õpilaskollektiivi organiseerimine kujutab endast pikaajalist keerukat kasvatusprotsessi, mis nõuab kogu pedagoogiliselt kollektiivilt osavust, taktitunnet ja üksmeelt. Tõeline õpilaskollektiiv saab tekkida ainult seal, kus õpetajatel on kogu kooli huvid esikohal, oma klassi huvid teisel kohal ja isiklikud huvid alles kolmandal kohal. Oma töökaaslastest eemalduv või nendega koguni vastuolus olev direktor, klassijuhataja või õpetaja võib mõnikord küll õpilaste ellu tuua ajutist elavnemist, kuid püsiva õpilaskollektiivi loomine temal ei õnnestu.

Iga lastekollektiiv teeb harilikult oma arenemises läbi kolm astet. Esimesel astmel on tegemist alles amorfse lastekoguga, keda õpetaja juhib oma kategooriliste nõudmistega. Teisel astmel tekib aktiiv, kes omalt poolt toetab juhi nõudmisi, koondub juhi ümber. Kolmandal astmel nõuab juba kogu kollektiiv ise oma liikmeilt kollektiivi huvide kohast käitumist.

Kollektiivi kujunemiseks on vaja kõigepealt kesket ideed, eesmärgi, mille ümber tulevased kollektiivi liikmed koonduvad, mille saavutamisest nad on eluliselt huvitatud. Lastekollektiivile näitab kätte selle eesmärgi õpetaja, pedagoogiline kollektiiv. «Ma olen veendunud, et kui kollektiivil ei ole eesmärgi, siis ei saa leida ka kollektiivi organiseerimise alust,» ütles A. Makarenko. Ta nimetas neid eesmärgi *perspektiivideks*. Perspektiivil, programmil on inimese elus üldse suur tähtsus. «Isegi tühisem inimesekene, kui ta ei näe enese ees mitte lihtsat küngastega, uurdeorgudega, soodega ja mätastega maa-ala, vaid kõige tagasihoidlikumatki perspektiivi — jalgrada või käänakute, purrete, laadimiskohtade ja postidega teed —, hakkab ka end sütitama kindlate vahemaade viisi, vaatab rõõmsalt ettepoole, ja isegi loodus paistab tema silmis korraldatumana: kord vasak külg, kord parem, kord teele lähem, kord kaugem»¹. Nõukogude kooli üheks peamiseks eeliseks, võrreldes kodanliku kooliga, on see, et meil näeb lastekollektiiv enda ees paremat homset päeva ja püüab selle poole üldise rõõmsa pingutusega. Isegi väike rõõm, «homme rõõm», mis kollektiivil ees seisab, muudab ta

¹ A. S. Makarenko, Pedagoogiline poem, II kd., Tallinn, 1949, lk. 144.

tugevamaks, ühtsemaks, reipamaks. Eredate perspektiivide puudumine, koolielu üldine «hallus» on mõneski koolis pedagoogilise ebaedu põhjuseks.

Me räägime õpilastele, et nad peavad «püsivalt ja visalt teadmisi omandama, et saada haritud ja kultuurseks kodanikuks ja võimalikult palju kasu tuua Nõukogude kodumaale» («Õpilasreeglid»). See on kauge, ütleksime «ülehomme» rõõm. Lapsed tahavad aga juba tänapäeval töö ja võitude rõõmu läbi elada, midagi olla ja midagi saavutada, millel poleks ainuüksi õppimise, tulevaseks eluks ettevalmistumise iseloom. Sellepärast tuleb klassijuhatajal organiseerida ka tänast ja homset rõõmu, seades klassi ette lähemaid perspektiive.

Jälgides eesrindlike klassijuhatajate tööd õpilaskollektiivi kujundamisel näeme, et nad perspektiivide valikul toimivad üldiselt järgmiselt.

1. Perspektiivid kasvavad välja õpilaste endi huvidest, tarvetest, unistustest. Nad peavad olema konkreet- sed, selged ja õpilastele arusaadavad, sest ainult siis äratavad nad õpilastes kujutlusi homsest rõõmust, mille poole maksab iga hinna eest püüda.

2. Alustatakse lähemate, kergemini saavutatavate perspektiividega ja avardatakse neid järk-järgult kuni kogu meie nõukogude ühiskonna perspektiivideni, mis leiavad konkreetse väljenduse kommunismi ülesehitamise hiiglaslikus programmis.

3. Eelistatakse kollektiivseid perspektiive, mis mobiliseerivad kogu kollektiivi ühisele võitlusele nende saavutamise eest. Kuid pidades silmas kollektiivsete ja isiklike huvide ühtsust meie ühiskonnas, äratavad ja avar- davad kasvatajad ka õpilaste isiklike perspektiive (elukutse valik, saavutused kunsti, spordi, tehnika alal jne.), sidudes neid kollektiivi omadega.

4. Eelistatakse niisuguseid perspektiive, mis on seotud klassi pioneeri- või komsomoliorganisatsiooni tööga ning kooli põhieesmärkide — kõrge õppeedukuse ja hea distsipliini saavutamisega.

Kuna meie õpilaskollektiivid on sisuliselt sotsialistliku ühiskonna rakukesed, siis on ka nende perspektiivid kommunismi ehitamise perspektiivide orgaaniliseks osaks. See asjaolu aina suurendab nende veetlust noorte silmis. Kui noor inimene tunneb ja mõistab, et tema püüdlused ja tegevus on tähtsad mitte ainult tänapäeva ja ainult tema

isiku suhtes, vaid et need on üks lüli kogu nõukogude ühiskonna võimsas edasiliikumises parema «homse» suunas, kui ta silmade ees on meie ülesehitustöö huvitavad, aktuaalsed ja ahvatlevad perspektiivid, siis on ta valmis otse hämmastavateks jõupingutusteks.

Alles kujunevas kollektiivis või nooremate õpilaste kollektiivis alustatakse harilikult lähemate perspektiivide püstitamisega, kuna kaugemad eesmärgid ei suudaks neid veel aktiivsele tegevusele vaimustada. Hea hinne, kiitev märkus õpilaspäevikus, ühine kino- või teatrikülastamine, huvitav pidu või matk, hästikorrastatud klassiruum, pioneerirühmale mõne austava erinimetuse omistamine võivad selles vanuses olla küllaltki erutavateks ja ahvatlevateks sündmusteks.

Oluline ei ole mitte sündmuse kui niisuguse tähtsus, vaid see, kuivõrd õpetaja oskab seda muuta õpilaste silmis rõõmuküllaseks perspektiiviks. Koolidirektor H. Stanelle, kes Saksa Demokraatlikus Vabariigis paistab silma A. Makarenko õpetuse loova rakendajana, toob näite, millise rõõmu allikaks võib kujuneda suhteliselt vähese tähtsusega sündmus. «Miks ei peaks klass tundma, kui väga rõõmustab õpetaja klassitöö heade tulemuste üle? Kujutlegem seda mõju, mis tekib perekonnas, kui vanemad oma igapäevaselt töölt õhtul koju tulevad ja õpilased neile säravate nägudega teatavad: «Meie oleme matemaatikas nii häid edusamme teinud, et meie teiste paralleelklasside hulgas esikohale tulime. Õpetaja K. rõõmustas ka väga. Kuna me oleme eesmärgi saavutanud, sõidab meie klass Rathenisse vabaõhuetendusele, et seal «Wilhelm Telli» vaadata.» Meie ei kahtle, et õpilaste rõõm muutub ka vanemate rõõmuks. Mõned sellised kodused rõõmusõnumid on palju enam väärt, kui märkuste pidev ahel õpilaspäevikus.»¹

Õpilaste arenemisega ja kollektiivsete sidemete tugevnemisega avardub ka perspektiivide ring. Huvitav puhkus pioneerilaagris, kaugem matk õppeaasta lõpul, kooli aastapäeva tähistamine jne. võivad olla nn. keskmisteks perspektiivideks.

Kaugemate perspektiividena, mis nõuavad kestmamaid kollektiivseid pingutusi, on meie koolides rakendatud näiteks klassi täieliku õppe edukuse taotlemist teatud perioodi

¹ «Pädagogik», 1956, nr. 9, lk. 647.

kestel, liuvälja, kooliaia või staadioni rajamist oma jõududega, mõningate koolile vajalike hoonete, nagu internaadi- või kasvuhoone ehitamist, elektrijaama ehitamist jne.

Isiklikeks perspektiivideks, millel on ka ühiskondlik tähtsus, on pioneeriinstruktori nimetuse saamine pioneeriorganisatsioonis, kooli kirjandusvõistlusel võitjaks tulek, VTK normide sooritamine või esikoha saavutamine spordivõistlustel. Kõiki neid osaperspektiive kroonib meie noorte üldine suur unistus — elada ja võidelda meie kodumaa õitsengu eest, tema võimsuse tõstmise eest.

Klassijuhatajast oleneb jõukohaste perspektiivide esiletoomine. Klass omapead võiks kergesti asetada ka liiga kaugeid, isegi saavutamatuks eesmärke. Nurjumised sel alal on aga hoobiks kollektiivile, tema terviklusele. Ainult tugev kollektiiv saab üle ka pettumustest ja ajutistest tagasilangustest.

Ka lähem perspektiiv tuleb püstitada nõnda, et selle saavutamine ei seisneks ainult lõbustustes. Kollektiivi ette tuleb seada ülesandeid, mille täitmine nõuaks tahtepingust, vaimsete ja füüsiliste jõudude mobiliseerimist.

Õpilaste põhitöök on õppimine. Sellepärast peab ka klassi ette seatavate perspektiivide taotlemine aitama nii või teisiti kaasa selle töö paremale sooritamisele. Niisugused perspektiivid, nagu temaatiline konverents, kirjandusõhtu, kohtumine mõne silmapaistva teadlasega, on ses suhtes eriti kasulikud. Siiski leidub veel igas klassis õpilasi, kellel on tekkinud lünki teadmistes ja kes selle tõttu on kaotanud huvi õppimise vastu. Neid sellised perspektiivid ei ahvatle. Sellepärast ei õnnestu võitlust kõrge õppeedukuse eest alati muuta otsekohe kogu klassi perspektiiviks. Niisugusel juhul alustavad kogenud klassijuhatajad kergemate ja meeldivamate ülesannetega (peod, väljasõidud, jalutuskäigud, mitmesugused tootva töö ülesanded jms.), ja alles siis, kui kollektiiv nende ülesannete saavutamisega on tugevnenud, õpilastes usk oma jõusse kasvanud ja arusaamine kollektiivi aust välja kujunenud, asuvad nad õppimisalaste perspektiivide püstitamisele, sidudes neid osavasti mingi tänase või homse röömuga.

Ühes vennasvabariigi koolis kujunes V klassi pioneerirühmale perspektiiviks saada Oleg Koševoi austav nimetus. Malevanõukogu keeldus taotlust rahuldamast, kuna rühma pioneeridel oli liiga palju «rahuldavaid» hin-

deid, niisugust austavat nimetust väärivad aga ainult need pioneerid, kes õpivad hästi ja väga hästi. Rühm ei loobunud oma taotlusest ja asus suure innuga oma õppe-
edukust tõstma. Iga puudulik või ainult rahuldav hinne tekitas kaasõpilastes pahameelt, kuna see raskendas ees-
märgi saavutamist. Iga õppeveerandi lõpul tehti suure põnevusega kokkuvõtteid ja selgitati, mil määral rühma õppe-
edukus on tõusnud. Kevadeks saavutati selline õppe-
edukus, et malevanõukogul polnud enam põhjust rühma taotluse rahuldamisest keelduda, ja selle klassi pioneerid läksid suvepuhkusele hea enesetundega, kuna nad olid saavutanud püstitatud eesmärgi.

Milliseks erutavaks perspektiiviks võib kujuneda näiteks V või VIII klassile eesmärk — ühiselt, terves koosseisus lõpetada kool! Kui palju pidevat võitlust mahajääjatega, reast välja langema kippujatega ja tõsist taht neid abistada toob endaga kaasa selline perspektiiv. Ülesanne hästi õppida muutub niisuguses klassis keskseks ja pingeliseks võitlusülesandeks, mille ümber klassikollektiiv koondub mitmeks aastaks.

Ühes Tartu linna seitsmeklassilise kooli V klassis võttiski klassikollektiiv klassijuhataja ergutusel endale niisuguse kohustuse. Ärevusega kontrolliti iga veerandaasta lõpul kaasõpilaste hindeid ja peeti nõu, mida võtta ette mahajäämise ohus olijatega. Kõikide rõõm oli suur, kui kevadel kõik selle klassi õpilased viidi järgmisesse klassi. VII klassis mõni kuu enne kooli lõpetamist, siirdusid ühe õpilase vanemad teise linna. Et mitte rikkuda klassi ühist otsust, jäi tütar edasi oma endisse kooli. Klassikollektiiv organiseeris talle elamisvõimaluse ühe kaasõpilase juures. See klass pühitset seitsmeklassilise kooli lõpetamist samas koosseisus, millega ta V klassis õpinguid alustas. See oli lastele eriliseks rõõmupäevaks — nad tähistasid üht suuremat võitu oma noores elus.

Tallinna J. Lauristini nimelises 16. Keskkoolis on välja kujunenud perspektiivide süsteem, mis, kordudes igal aastal, muutub traditsiooniliseks: esimesel õppeveerandil on kogu koolile ühiseks perspektiiviks võistlus ilusaima klassiruumi eest, teisel õppeveerandil — näärkarneval, kolmandal õppeveerandil — kooli aastapäev koos «Kooli aupäevaga» ja neljandal — klassikursuse edukas lõpetamine.

Rikkalikke võimalusi kollektiivi kujundamiseks pakuvad tootev töö, kunstiline isetegevus, ekskursioonid, laboratoorsed tööd jne. Tähtis koht on ka kehalisel kasvatusel, mille üheks osaks on teatavasti mängud. Tavalistel liikumis- ja spordimängudel, spordivõistlustel, rännakutel jms. tegevusel on klassikollektiivi kujundamise seisukohalt sageli isegi otsustav tähtsus.

Soodsaid võimalusi pakuvad lähemate ja keskmiste perspektiivide kujundamiseks klassidevahelised võistlused. Mis võiks olla veel ahvatlevamaks perspektiiviks, kui tulla pingelises võistluses esikohale! Üldiselt tuntud on ses suhtes kehakultuurialased võistlused. Osavad õpetajad kasutavad neid ära klassikollektiivi liitmiseks ka muudel aladel. Nii jutustab õpetaja E. K. Antsla Keskkooli kogemustest, kuidas VIII klass, kes saavutas klassidevahelistel kergejõustikuvõistlustel esikoha, liitus selle tagajärjel tugevaks kollektiiviks. Klassis kujunes välja tuumik, kes algul taotles edu spordis, kuid hiljem ka muudel aladel. Klass tahtis iga hinna eest enda käes hoida esikohta kergejõustikus. See õnnestuski tal kuni kooli lõpetamiseni. Tiivustatuna esikohast kergejõustikus saavutati ühise pingutusega peatselt esikohad ka suusatamises, uisutamises, käsipallis, males. Aegamööda kajastus see ka õppeedukuse ja käitumiskultuuri tõusus. Kui VIII ja IX klassis paljudel õpilastel esines puudulikke hindmeid, siis X ja XI klassis kadusid need peaaegu täiesti ja klass tõusis parima õppeedukusega kollektiiviks. Õpilastel tekkis kindel soov olla igas suhtes esimesed.

Võistlus on seda efektiivsem, mida näitlikumalt ja eredamalt propageeritakse selle tulemusi: arvestuse tahvel, märkused seinalehes, loosungid, rändlipp, tänuavaldus parimale klassile, auhindade pidulik kätteandmine — kõik see avaldab õpilastele mobiliseerivat ja innustavat mõju.

Komplekssete võistluste organiseerimisel kerkib esile küsimus: kuidas suhtuda õppeedukusse? Ei saa ometi tunnustada parimaks klassi, kus on kogutud palju vanametalli või hoitakse ruum puhtana, kuid õppeedukus on halb. Mõnikord lülitatakse võistluse tingimustesse märkus, et «parim klass ei tohi olla õppetöös mahajäänud» või arvestatakse iga jooksev «2» võistlusel miinusena. Kui võistlus õppeedukuse alal moodustab kompleksse võistluse koostisosa, siis võib seda pidada lubatuks. Muidugi pole selle juures vaja mingeid kirjalikke kohustusi ega lepinguid.

Kui perspektiiv on püstitatud või koos selle püstitamisega asub klassijuhataja välja selgitama neid õpilasi, kes on valmis kõige innukamalt tööle asuma püstitatud eesmärgi saavutamiseks, teiste sõnadega — asutakse aktiivi kujundamisele. Mõnede autorite

(N. Boldõrjov jt.) arvates tulevatki kollektiivi kujundamist alustada aktiivi väljaselgitamisega. Kogemuste lähem analüüs on siiski näidanud, et alustada tuleb perspektiivi püstitamisest, kuna aktiiv ja hiljem kogü kollektiiv mobiliseeruvad selle perspektiivi saavutamiseks.

Klassides, mis ei kujuta endast sihiteadlikku kollektiivi, domineerivad enamasti negatiivsed juhid, kelle aktiivsus on suunatud korrarikumistele ja õpetaja töö takistamisele, millega nad püüavad teiste hulgas lugupidamist võita. Kes nende ulakusi heaks ei kiida, neid sageli terroriseeritakse otse füüsilise jõuga.

Õige klassikollektiivi organiseerimine eeldab sellise «juhtkonna» mõjuvõimu paralüüsimist. Mõnel klassijuhatajal on õnnestunud negatiivseid «juhte», või vähemalt osa nendest, kiiresti ümber lülitada positiivsete ülesannete, perspektiivsete ülesannete teenistusse. Seal, kus niisugune ümberlülitamine ei õnnestu, tuleb asuda negatiivse «juhtkonna» isoleerimisele ja seada temale vastu positiivselt häälestatud aktiiv. Mõnikord on vajalik negatiivse «juhtkonna» nõrgestamiseks mõned selle peameestest üle viia teise klassi või teise kooli, või koolist hoopis eemaldada. Niisuguses võitluses negatiivse «juhtkonna» vastu tuleb klassijuhatajal eriti tugineda kommunistlikele noortele (resp. pioneeridele), tõstes igati nende autoriteeti muude õpilaste silmis.

Aktiiv on klassijuhataja tahte kandjaks õpilaste hulka ja tema kavatsuste teostajaks. Aktivistide õigest valikust ja otstarbekast ning selgelt piiritletud tööjaotusest sõltub klassikollektiivi arenemises väga palju.

Et klassi aktiiv ei kujuneks mingiks isoleeritud rühmaks, «kutseliseks» juhtkonnaks, ei tule klassi kõiki juhtimisfunktsioone koondada semestrist semestrisse samade õpilaste kätte, vaid on soovitatav alatasa esile nihutada uusi aktiviste. Igale õpilasele vaadatagu kui potentsiaalsetele aktivistile. Sihikindla kasvatustöö tulemusena on võimalik saavutada niisugune olukord, et iga kasvandik on suuteline vajaduse korral täitma mistahes juhtimisfunktsioone kollektiivis.

Aktivistid ilmutavad end harilikult tegeliku töö käigus. Sellepärast ei asu klassijuhataja, eriti siis, kui ta antud klassiga esmakordselt töötab, kohe esimestel õppetöö päevadel aktiivi valimisele, vaid viib enne läbi mõned

üritused, näiteks jalutuskäigu või mingi ühiskondlikult kasuliku tööürituse, et õpilased võiksid üksteist ja klassijuhataja õpilasi lähemalt tundma õppida.

Klassi aktiiviga tuleb süstemaatiliselt töötada. Kogenud klassijuhatajad korraldavad aktiiviga kavakindlalt nõupidamisi, eriti enne tähtsaid kollektiivseid üritusi, nagu klassi koosolekud, peod, õhtud, jalutuskäigud, konverentsid jne. Koos aktiiviga arutatakse klassi elu jooksvaid küsimusi, selgitatakse välja klassis tekkinud olukord, õpilaste suhtumine ühte või teise nähtusse. Niisugused nõupidamised tõstavad aktiivi autoriteeti ja aitavad klassijuhatajal paremini orienteeruda klassikollektiivi elus ja meeolus. Paljudes koolides korraldatakse õpilasaktiiviga süstemaatilisi õppusi. Tallinna 2., 4., 16., 19. ja 22. Keskkoolis, Tartu 4. Keskkoolis jm. on klassiorganisatorite seminarid, klassi komsomoli organisatsioonide sekretäride nõupidamised, pioneeriaktiivi seminarid kujunenud traditsioonilisteks üritusteks ja nad aitavad palju kaasa aktiivi ideelisele kasvule ning organisatsiooniliste vilumuste omandamisele.

Aktiivile antakse süstemaatiliselt ülesandeid. See liidab neid tihedamini klassijuhatajaga ning tõstab nende autoriteeti klassi silmis. Õige töökorraldus aktiiviga ja alaline hool tema kasvatamise eest viib selleni, et aktiiv ei seisa kõrval sellest, mis toimub klassis, ega suhtu sallivalt väärnähtustesse, vaid avaldab julgelt oma pahameelt ja võtab süüdlased avaliku kriitika alla. Kui klassijuhataja järjekindlalt toetab aktiivi tema kriitikas ja võitluses mahajäämusega klassikollektiivi elus, siis kasvab aktiivi autoriteet ja tuginedes sellele saavutab klassijuhataja täieliku mõju klassis. Seda on kogenud sajad eesrindlikud klassijuhatajad, ja eriti need, kes tuginevad komsomoli- ja pioneeriaktiivi autoriteedile.

Aktiivilt nõutakse vastutustundelist suhtumist oma kohustustesse. Samal ajal aga õpetab klassijuhataja aktiiviste oma kohustusi hästi täitma. Mida paremini aktivistid oma ülesannetega toime tulevad, seda suurem on nende autoriteet kollektiivi silmis ja seda enam võib klassijuhataja nendele toetuda.

Kuidas toimub õpilas-, eriti pioneeriaktiivi kasvatamine ja kasvatamine, selle kohta on heaks näiteks töö Tallinna 6. Keskkoolis. Siin korraldatakse pedagoogide juhtimisel kavakindlalt seminare pioneeride salgajuhtidele, rühma-

nõukogu esimeestele ja rühmajuhthidele. Hoolas töö toimub malevanõukogu liikmete instrueerimisel, et neid õpetada pioneeritööd juhtima. Seinalehe toimetajatele ja kirjasaatjatele organiseeritakse eriõppus. Kooli kehakultuurikollektiivi nõukogu valmistab ette aktiviste kehalise kasvatuse alal, kes omakorda töötavad nooremate klassidega. Kõik need üritused on aidanud kasvatada rohkearvulise, tugeva ja teovõimsa õpilasakiivi, kes osutab tõsist abi direktorile, õpetajatele ja vanempioneerijuhile.

Sageli aga toimub õpilasakiivistide valik, edutamine ja rakendamine juhuslikult, stiihiliselt. Paljud klassijuhatajad ei arvesta sellega, et klassikollektiiv areneb ja kasvab vaimselt ning koos kollektiiviga kasvab ka tema juhtkond, vajades järjest muutuvat kohtlemist. Katsed juhtida vanemaid klasse niisamuti nagu nooremaid põrkavad õpilaste, eriti aktivistide ilmse opositsiooni vastu; jõudnud noormehe- ja neiuikka ei taha õpilased enam jääda klassijuhataja alalise eestkostmise alla, vaid tahavad, et neid rohkem usaldataks, et nende endi initsiatiivile ja vastutusele jäetaks rohkem ruumi. Kui seda ei tehta, «elavad nad sageli õpetajatest mööda», s. t. nende harrastuste raskuspunkt kandub väljapoole kooli ja jääb õpetajatekasvatajate eest varju ega allu nende mõjustamisele. Esineb klassijuhatajaid, kes ei oska näha oma õpilastes nooremaid seltsimehi, austada nende kodanikuõigusi. Nad vaatavad õpilastele kui mingitele alamatele, suruvad oma autoriteediga igal sammul maha nende loova initsiatiivi ja huvi ühiskondliku elu vastu.

Tähtsat osa klassikollektiivi kujundamisel etendab õpilaste rakendamine ühiskondlikule tööle. Töö lähendab rohkem kui miski muu õpilasi üksteisele ja võimaldab mitmesuguste allumise, juhtimise ja koostöö suhete tekkimist, mis muudavad elu kollektiivis intensiivsemaks ja kasvatuslikult arendavamaks. Õpilane, kes täna ühe töö juures etendab juhtivat osa, võib homme teise töö juures olla alluvas asendis. Klassijuhataja kannab seejuures hoolt, et ühed ei muutuks alalisteks käsutajateks ja teised ainult allujateks, vaid et need suhted võimalikult tihedasti läbi põimuksid.

Peaaegu kõik klassijuhatajad tunnevad juhtumeid, kus klass just ühiskondliku töö käigus liitus üksmeelseks kollektiiviks.

Leningradi 195. kooli kuuendas klassis näiteks puudus kaua aega üksmeel: õpilased hoidusid üksikutesse rühmadesse, ei tundnud end ühise kollektiivi liikmetena. Edasijõudmine klassis oli halb. Klassijuhataja kutsus õpilasi appi kooli metoodilist kabinetti korrastama. See meeldis õpilastele. Nädala jooksul koguti huvitavat materjali: väljalõikeid ajalehtedest, postkaarte, tabeleid. Laupäeval jäädi pärast tunde kooli kabinetti korrastama. Osa õpilasi korraldas maakaarte, teised paigutasid seintele neid õppevahendeid, mida oli korda läinud juba hankida. Üks grupp tütarlapse hakkas koostama albumit, mis oli pühendatud rahvademokraatia maadele. «Lapsi jälgides suutsin vaevalt uskuda seda muutust. Kuhu olid jäänud tülid? Järk-järgult kasvas vastutustunne ühise ürituse eest,» kirjutab klassijuhataja.

Eriti tähtsaks on muutunud õpilaste rakendamine ühiskondlikku töösse nende uute tendentside taustal, mis meie kooli on toonud polütehnilise õpetuse teostamine ja õpingute ühendamine tootva tööga. NLKP XX kongress märkis üldrahvaliku kooli peamise puudusena ära, et ta ei kasvata õpilastes küllaldaselt tööarmastust ega valmista lõpetajaid vajalikul määral ette tootvale tööle pärast kooli lõpetamist. Kongress nõudis, et rahvahariduse alal töötajad ja pedagoogikateaduse esindajad asuksid kiiresti selle puuduse likvideerimisele.

ÜLKNÜ XIII kongressil ütles sm. N. Hruštšov, et on tulnud aeg otsustavalt ümber korraldada meie koolikasvatuse süsteem, kuna praegu koolis vähe kasvatatakse õpilastes austust kehalise töö vastu. «Kasvava põlvkonna ettevalmistamine elu ja kasuliku töö jaoks, noortes sügava lugupidamise kasvatamine sotsialistliku ühiskonna printsiipide vastu — see ülesanne peab saama meie kooli peaülesandeks,» ütles sm. Hruštšov.

Nende ideede konkreetseks rakenduseks on seadus kooli ja elu sidemete tugevdamise ja haridussüsteemi edasiarendamise kohta NSV Liidus, mis näeb ette, et pärast 8-klassilise esimese astme kooli lõpetamist valdav enamik noori asub tootvale tööle ja jätkab õppimist töö kõrval.

Osavõtt jõukohasest tootvast tööst põllumajanduses või tööstuses kujundab noortes õiget arusaamist tööst kui loominguks ja muudab töö noorsoo vaimse elu koostisosaks. Töö käigus hakkavad noored paremini mõistma oma kutsumust elus ja kokkupuuted vanemate töökaaslaste, meistrite ja tööeesrindlastega muudavad nende ellusuhtumise tõsisemaks, reaalsemaks, asjalikumaks. Osavõttu tööst ja

suhtumist töösse hakatakse õpilaskollektiivi poolt pidama peamiseks kõlbeliseks kriteeriumiks. Õppides tundma mitmesuguseid töid on noortel palju kergem valida elukutset, sealjuures ka füüsilise töö elukutset, mis neile nüüd enam sugugi ei näi nii raskena kui varem. Tootva töö protsessis kasvab mitte ainult õpilaste tööarmastus, vaid nad õpivad ka koolis omandatud teoreetilisi teadmisi ellu rakendama, mis need teadmised muudab huvitavamateks ning kindlimateks.

Kuni hilise ajani oli õpilaste osavõtt tootvast tööst episoodiline, olles tingitud mitte niivõrd kooli polütehniiseerimise ülesandest, kuivõrd kolhooside abistamise vajadusest. Selle tagajärjel oli ta lahutatud kooli muust õppe- ja kasvatustööst.

Kuid oleks ekslik arvata, nagu peaks õpilaste tootev töö igal juhul kandma õpetuslikku ilmet, olema seotud õppeprogrammi ühe või teise osa läbitöötamisega. Seda laadi tööd teevad õpilased harilikult kooli õppe-katseaias, kooli töökojas, laboratooriumis jm. Kuid õpilaste töökasvatus ei või sellega piirduda. Noortele tuleb anda mitte ainult tööalaseid oskusi, ettevalmistus tööks, vaid neid tuleb juba õpilaspõlves suunata osa võtma täisväärtuslikust tootvast tööst, mille käigus nad õpivad taluma tööpinget, karastama tahet ja tundma rõõmu oma töö tagajärgedest. Täisväärtuslikus tootvas töös kasvab noore inimese kohuse- ja vastutustunne palju kiiremini ja kindlmini kui puht õppelises töös ja harjutamises. Töö kolhoosis, sovhoosis või vabrikus asetab töötajale kindlad, konkreetsed nõudmised, milliste ignoreerimine annab end kiiresti tunda. Õpilaste osavõtt kolhooside ja käitiste täisväärtuslikust tootvast tööst aitab likvideerida lõhet kooli ja elu vahel ning tugevdab töölisklassi kasvatuslikku mõju õppivale noorsoole. Noortel, kes sellise tööprotsessi läbi teevad, on kooli lõpetades palju kergem täie jõuga lülituda kutsetöösse. Kuid ka need, kes lähevad edasi õppima kõrgematesse koolidesse, võtavad sellest tööprotsessist kaasa suurema poliitilise ja kõlbelise küpsuse.

Õpilaste tootvat tööd võib jagada nelja liiki: a) õpilaskollektiivi eneseteenindamise tööd, b) mängulaadiline tootev töö, c) õppelis-harjutuslik töö ja d) täisväärtuslik tootev töö.

Kollektiivi eneseteenindamise tööd, nagu mitmesugused kohustused klassi aktiivi liikmena, kohustused komso-

moli- või pioneeriorganisatsiooni vastu, šeflusülesanded nooremate klasside suhtes, klassikorrapidajaks olek, seinalehe toimetamine, raamatukogu volinikuks või klassi sanitaarvolinikuks olek jne. kasvavad õpilaste ühiskondlikku aktiivsust, annavad neile organisatoorse töö vilumusi ja aitavad igal kollektiivi liikmel tunnetada oma kohta kollektiivis. Esmajoones niisugustele tööülesannetele me harilikult mõtleme, kui kõneleme ühiskondlikust tööst nooremates klassides, kuid ka vanemates klassides on neil ülesannetel täita oma osa.

Valga 1. 7-klassilises Koolis kasutatakse ühiskondlikke ülesandeid kollektiivi kasvatamise eesmärgil juba I klassist alates. Opetaja A. Vallner kirjutab selle kohta oma kogemustest: «Tingituna meie kooli olukorrast kujunesid I klassis juba õppetöö esimesel kuul järgmised ühiskondlikud kohustused-ülesanded: Evi ja Valve töid söögivaheajaks klassi teetassid ja jagasid need laiali; Helle jagas tee kulbiga pangest välja; Voldemar teatas igal hommikul kantseleisse teejoojate arvu; Vello võttis igal hommikul vastu saiatellimised; Agnes ja Helgi jagasid söögivaheajal laiali tellitud saiad; Mart kasseeis saiaraha; Elli ja Eve olid sanitaarvolinikud; Jüri ja Sallo kontrollisid klassi inventari; Mati ja Ene vastutasid klassi riidenagide eest; Epp ja Malle hoolitsesid lillede eest klassis. Nii oli varsti klassi kolmekümnest õpilasest kuusteist saanud endale püsiva ja kindla ülesande. Peale selle tegutsesid muidugi ka veel klassi korrapidajad. Nad kõik vastutasid oma tööloigu eest ja täitsid hoolega oma kohustusi».¹

Kollektiivi eneseteenindamise hulka kuulub ka mitmesugune massiline kultuuritöö, nagu isetegevus- ja puhkeõhtute korraldamine, töö kunstilise isetegevuse alal ja aineringides, klassivälised ekskursioonid, matkad jms.

Mängulaadilist tootvat tööd tehakse peamiselt pioneeriorganisatsioonis, kus selleks organiseeritakse «osavate käte» ringe, timurlaste salku jne. (vt. lk. 89 jj.).

Ka vanemate klasside õpilaste tootvasse töösse võib tuua mänguelemente. Parimaks näiteks selle kohta on «esimese viljavihu» pidustused A. Makarenko koloonias.

Siia liiki kuulub ka vanapaberi, vanametalli ja ravimtaimede kogumine laste poolt. Sellel tööl on suur rahvamajanduslik tähtsus, kuid ta teostatakse pooleldi mängu kujul.

Õppelis-harjutusliku töö all mõeldakse kooli õppetöö-

¹ A. Vallner, Klassikollektiivi kasvatamise kogemusi. «Nõukogude Kool» 1955, nr. 2, lk. 88.

kodades ja õppe-katseaedades toimuvat õpilaste tööd, mille peamiseks eesmärgiks on tutvustada lapsi tähtsamate tööriistade ja lihtsamate töövõtetega. Sellel töö on eriti suur tähtsus polütehnilise hariduse andmisel õpilastele. Põhiliselt toimub see töö vastava aine õpetaja juhtimisel, kes tavaliselt on ka õppetöökoja või kooliaia juhatajaks. Klassijuhataja ülesandeks on jälgida, et see töö kulgeks huvitavalt ja et õpilased sellest regulaarselt osa võtaksid.

Paljudes koolides organiseeritakse õppelis-harjutuslikku tööd ka ringides, eriti tehnika- ja noorte naturalistide ringides. Kiievi 136. Keskkoolis töötab 29 tehnikaringi, kuna 96. Keskkoolis võttis tehnikaringide tööst osa üle 200 VII—X klassi õpilase. Nende ringide tööd juhivad tehase «Gazoaparat» insenerid ja tehnikud. Nende ringide programm on koostatud nii, et kolme aasta jooksul valmistada ette oskustöölisi. Paljudes Eesti NSV koolides töötavad põllumajanduse mehhaniseerimise ringid, valmistades ette õpilasi autojuhi, traktoristi ja kombaineri elukutsele.

Meie vabariigi koolides on tehnikaringide peamine tähelepanu pööratud õppevahendite valmistamisele ja koolimajade radiofitseerimisele. Nii esitati näiteks 1954. a. toimunud koolinoorte tehnikaalase loomingu näitusele üle 300 eksponaadi füüsika, matemaatika, astronoomia, bioloogia, geograafia, raadiotehnika ja fotoasjanduse alalt. Eriti paistsid näitusel silma Rakvere Pioneeride Maja tehnika- ja raadioringi liikmete-õpilaste poolt valmistatud isetöötavad mudelid ja maketid, nagu kolhoosi soojuselektrijõujaama töötav mudel, ekskavaatori töötav mudel jne. Analoogilisi väljapanekuid esitasid Tartu koolide õpilased 1956. ja 1957. a. kevadel toimunud näitusel «Polütehniism koolis». Isegi paljud maakoolid, kus võimalused tehnika-alaseks loominguks materjali ja tööriistade vähesuse tõttu on suhteliselt piiratud, on õppevahendite valmistamisel saavutanud häid tulemusi (Reegoldi 7-klassiline Kool, Sürgavere 7-klassiline Kool jt.).

Kuigi peaaegu kõikide meie vabariigi koolide juures on kooliaiad, ei ole nad ometi veel kõikjal kujunenud õpilaste põllumajandusliku töö baasideks. Paremini on välja kujundatud Ahja, Märjamaa, Mustla, Nõo, Tartu 5. Keskkooli jt. koolide kooliaiad. Tuleb taotleda, et kooliaedades oleks peale vajalike osakondade ka korralik kasvukoht,

lavad, puukool ja väikeloomad osakond, mis võiksid anda koolile ka mõningal määral majanduslikku tulu.

Kooliaedades ja noorte naturalistide ringides tehtud töö tulemusi näeme koolide igasügisestel aiandusnäitustel; mõned koolid võtavad osa ka rajoonide põllumajandusnäitustest. 1957. aastal võttis üleliidulisest põllumajandusnäitusest Moskvast osa 21 kooli.

Paremad kooliaiad varustavad naabruses asuvaid kolhoose seemnete, istikute ja pookeokstega, aidates nii kaasa üldisele aianduskultuuri tõusule.

Paljudes koolides kasvab õpilaste õppelis-harjutuslik töö üle täisväärtuslikuks tootvaks tööks, mille eesmärgiks ei ole enam katsetamine ja harjutamine tööskuste omandamise eesmärgil, vaid uute materiaalsete väärtuste loomine. Kui kooli katseaed muutub otsekuu rajooni sordiretusjaamaks, mis varustab ümberkaudseid kolhoose sordiseemnetega ja juurutab kohalikku põllumajandusse uusi kultuure, või kui kooli töökoda täidab asutiste või käitiste tellimusi, siis on see juba otsene tootev töö. Õpilaste õppelise töö muutumist tootvaks tööks nägime eriti Suure Isamaasõja päevil, mil kooli katseaedades hakati kasvatama juurvilja armee jaoks ja kooli töökodades täitma sõjaliste asutuste tellimusi, valmistades kõige mitmekesisemaid esemeid — nõõpidest kuni granaadikäepidemeteni ja automaadipäradeni. Suurt rõhku on paaril viimasel suvel pandud suvelaagrite organiseerimisele kolhoosides vanemate klasside õpilaste jaoks. Mitte alati ei kasutata täielikult ära nende ürituste suurt kasvatuslikku väärtust (näit. tootmise aluste tundmaõppimiseks ja kollektiivi kujundamiseks).

Viimastel aastatel on õpilaste tootva töö organiseerimisel end eriti õigustanud nn. õpilasbrigaadide süsteem. Vanemate klasside õpilased astuvad kolhoosi liikmeks või sõlmivad kolhoosiga lepingu, mille kohaselt kolhoosi juhatuse koondab nad erilisse õpilasbrigaadi, määrab nende hulgast brigadiri ja lüüvanemad, kinnitab nende juurde agroomi, annab neile teatud maatüki, kinnitab külviplaani ja eraldab vajaliku arvu masinaid ning tööriistu. Kogu töö kevadkülvist kuni saagi koristamiseni teevad sellel maatükil õpilased. Õppeaasta jooksul brigaadi liikmed valmistuvad tööks oma maatükil: õpivad tundma põllumajanduslikke masinaid, agrotehnikat, kontrollivad seemnete idanemust, varuvad ja veavad kohale väetisi, valmistavad ette

inventari. Kogu töö toimub õpetajate ja kolhoosi spetsialistide juhtimisel. Suvel elavad tavaliselt kõik brigaadi liikmed kolhoosi poolt õpilaste kaasabil selleks ehitatud laagris. Laagris kehtib range päevarežiim, kusjuures töö vaheldub puhkusega. Tööd tehakse 6 tundi päevas. Töö eest arvestatakse õpilastele normipäevi tavalises korras.

Erilise innuga on õpilasbrigaadide süsteemi rakendatud Stavropoli krais. 1956/57. õppeaastal töötas seal 239 niisugust brigaadi 15 000 õpilasega. Nende kasutuses oli 25 000 ha maad. Saagid olid harilikult kolhooside keskmisest paremad. Brigaadid töötasid välja umb. 500 000 normipäeva ja teenisid üle 1,5 miljoni rubla.

On selge, et niisugune õpilasbrigaadide tegevus pole enam mäng, vaid tõeline tootev töö, millel on suur tähtsus niihästi rahvamajanduse kui ka õpilaste töökasvatuse seisukohalt.

Paljud Eesti NSV koolid on viimastel aastatel lülitunud tootvasse töösse. Tallinna 2. Keskkooli õpilased moodustasid «Noorte Ehitajate Trusti», kes ehitas koolimaja juurde hoone töökodade ja paari klassi jaoks. Antsla, Nõo ja mitme teise keskkooli õpilased ehitasid kasvuhoone, Ahja Keskkooli õpilased internaadihoone, Mustla Keskkool ehitas suurelt osalt õpilaste tööga koolimajale kolmanda korruse, Puiatu 7-klassilise Kooli õpilased kasvatavad oma kasvuhoones kolhoosidele kümneid tuhandeid kapsataimi, Kambja 7-klassilise Kooli noored ehitasid valmis isegi hüdroelektrijaama. 1957. aasta sügisel töötasid Eesti koolinoored kolhoosides välja üle 600 000 normipäeva.

Õpilaste poolt tehtav tootev töö ei tarvitse piirduda ainult füüsilise tööga. Paljud vanemate klasside õpilased on osutanud abi teaduslikele uurimisasutustele süstemaatiliste loodusvaatluste korraldamisel, kaasaegse rahvaluule ja murdekeele uurimisel, koduloolise aineastiku kogumisel jne.

Rühm Antsla Keskkooli õpilasi külastas oma koduümbruse vanemaid inimesi, kirjutas nende suust üles rahvaluulet ja mälestusi. Ühes majas kirjutati üles paar toredat seletusmuistendit ümbruses olevate paikade kohta, teisest lahkuti mitme rahvalaulu või tabava rahvanaljandiga jne. Kogutud materjal saadeti Emakeele Seltsile, kes agaramaid kogujaid mitmel korral premeeris. XI klassi õpilased kogusid vanemate inimeste käest materjali ümbruskonna rahva elu, tegevuse ja revolutsioonilise võitluse kohta. Kogutud materjalid saadeti Eesti NSV Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituudile.

Juuru 7-klassilise Kooli õpilased on õpetaja A. Kruusimäe juhtimisel kogunud mitmekesisest materjali Mahtra sõja sündmuste kohta. Umbruskonnas elab inimesi, kelle vanavanemad nägid pealt Mahtra ülestõusu või võtsid sellest isegi osa. Nende suust on õpilased üles kirjutanud hulga jutustusi tookordsete olude ja sündmuste kohta. Kõrvuti rahva mälestustega on kogutud dokumentaalmaterjali ülestõusu kohta, fotosid ja plaane ülestõusuga seotud paikade kohta jms. Kogutud materjali baasil kavatakse asutada E. Vilde muuseumi kohalik filiaal.

Niisuguse tegevuse tagajärjel kasvab õpilastes püsiv huvi ajaloo, rahvaluule ja looduse vastu.

Õpilaste tootva töö organiseerimisel on suure tähtsusega töö objekti valik. Eelistada tuleb niisuguseid töid, mis põimuvad läbi kooli programmilise õppetööga, mis aitavad rakendada ning konkretiseerida õppetundides omandatud teadmisi ja avardada õpilaste polütehnilist silmaringi. Sellisteks töödeks on mitmesugused elektri- ja raadioalased tööd, õppevahendite valmistamine, tööd kooliaias jms. Sellelt seisukohalt tuleb eelistada ka töid masinatel, et noored harjuksid kasutama tehnikat. Endastmõistetavalt peab õpilastele määratud töö olema nende jõukohane, vastama nende vanusele ja ettevalmistusele. Mingil juhul ei tohi ta kahjustada laste tervist. Tööde valikule avaldab mõju ka kooli lähem ümbrus ja selle praktilised vajadused. Soovitav on anda niisuguseid ülesandeid, mille täitmine kehtaks pikemat aega, mis koosneksid terveist tööde tsüklist. Pikema aja peale ette planeeritud töö on see paremus, et õpilased teavad sellega siis juba ette arvestada, kohanevad sellega paremini ja nende vastutus töö eest on suurem.

Et oleks kergem igale õpilasele tööd planeerida ning selle täitmist kontrollida ja hinnata, jaotatakse klass sageli rühmadeks, 10—12-liikmelisteks brigaadideks. Niisugune õpilaste jaotamine suurendab vastutavate õpilaste arvu, mis tööd igati soodustab: olles brigadiriks või lüli vanemaks tunneb õpilane seda erilist usaldust, mida õpetaja või kollektiiv temale osutab, ja püüab paremini töötada. Õpilaste jagamine brigaadideks soodustab ka sotsialistliku võistluse organiseerimist.

Kuivõrd töö edu sõltub tema õigest organiseerimisest, näitavad Orenburgi 27. Kooli kogemused.

Kooli ees seisab ülesanne rajada metsastunud ja prahiga täidetud alale kooliaed. Ülesanne usaldati esmajoones seitsmendatele klassidele.

VII-b klassi õpilased asusid pärast viimast tundi kõik korraga töö juurde. Kujunes korralagedus ja tõuklemine, ei jätkunud tööriistu. Osal õpilastel rauges varsti huvi töö vastu, vaatamata klassijuhataja ergutustele; töö edenes visalt, õpilased jäid passiivseks.

VII-c klassi jagas klassijuhataja kolme brigaadi, määras iga brigaadi etteotsa brigadiri ja andis igale brigaadile omaette ülesande. Selles klassis edenes töö paremini, kuid siingi esines õpilasi, kes töötasid loiuult. Ühed ei tahtnud töötada selles brigaadis, kuhu nad määrati, teisi ei tahtnud brigaadi, kuhu nad olid määratud, vastu võtta. Klassijuhataja jäi oma jaotuse juurde ja õpilased olid sunnitud alluma.

Mõlemal juhul klassijuhatajad ignoreerisid lastekollektiivi arvamust ega toetunud sellele.

VII-a klassi juhataja, saanud direktorilt ülesande, arutas selle kõigepealt klassiga läbi, jättes lähemate otsuste tegemise klassi enese hooleks. Koosolek otsustas luua kaks brigaadi, kummaski 13 õpilast. Seejärel mindi koju ja tuldi määratud ajal tagasi tööle, tuues kaasa isiklikud tööriistad. Töö sooritati kiiresti. Järgmisel päeval andsid brigadirid tehtud tööst klassile aru, märkides ära, et kõik brigaadide liikmed töötasid ausalt, välja arvatud õpilane D., kes ei ilmunud tööle. Klassijuhataja otsustas seda momenti ära kasutada kasvatuslikel eesmärkidel. Ta märkis oma kokkuvõttes, et klassikollektiiv, koosseisus 25 õpilast, töötas üksmeelselt ja hästi. Aga klassis on 26 õpilast, hüüdsid õpilased. Sellele vastas klassijuhataja, et nimekirja järgi on tõepoolest 26 õpilast, kuid et klassikollektiiv koosneb esialgu 25-st. Nime ei nimetatud, kuid kõik said aru, kellele vihjati. See koosolek oli mõjuvaks õppetunniks D-le ja sõbraliku üksmeelse töö alguseks klassis.

On tähtis, et õpilaste tootev töö toimuks asjalikul juhitud juhitud juhitud. Ses suhtes on vaja aegsasti kokku leppida tehasetöö puhul inseneride ja meistritega, kolhoositöö puhul agronoomi, kombaineri, traktoristi, brigadiri või mõne teise asjatundjaga. Kogu klassi kollektiivsetest töödest peaks klassijuhataja isiklikult osa võtma. Töö juures on vaja abistada nõrgemaid, kes muidu maha jääksid.

Ühiskondlike kohustuste täitmine toimub kollektiivi huvides ja kollektiivi nimel. Iga sellise kohustuse täitja peab oma tööst kollektiivile, kõige sagedamini kooli algkollektiivile — klassile, — aru andma, klass tervikuna aga koolikollektiivile. Klassikollektiivil peab olema ülevaade kõikidest ülesannetest, mis tema liikmetele pannakse, ja tal on õigus ning kohustus kontrollida nende ülesannete täitmist. Sageli ei osutata õpilaste ühiskondliku töö kontrollimisele küllaldast tähelepanu: klassi ja kooli korrapidamist ei hinnata, vanametalli kogumisel ei arvestata töö täitmise määra jne. Kui õpilane pole täitnud õppeülesannet, lüüakse hädakella, pannakse talle madal hinne, saadetakse ta

direktori juurde, teatatakse vanematele, ent kui õpilane ei täitnud oma ühiskondlikke ülesandeid, ollakse palju rahu-likum. Selle tagajärjel harjuvad õpilased vastutustunde-
tult suhtuma ühiskondlikku töösse ja tegema seda üks-
kõik kuidas.

Õpilaste tootvat tööd on soovitav igafi ergutada ja paremaid tulemusi tunnustavalt ära märkida. Selleks kasu-
tatakse tänuavaldusi õpilaspäevikus, direktori käskkirjas
või kooli «Auraamatus», sõnumeid seinalehes, teateid koo-
liraadios jne. Võimaluse korral rakendatakse ka premee-
rimist raamatutega, sporditarvetega, tööriistadega. Eriti
positiivselt mõjub, kui õpilaste tööd hinnatakse ka selle
käitise või kolhoosi poolt, kus töö tehti.

Halvasti tehtud töö tuleb lasta samal õpilasel uuesti
teha.

On olemas tõsine hädaoht, et lapsed tootva tööga üle
koormatakse, nii et see hakkab kahjustama õppetööd. See-
pärast hoolitsevad klassijuhatajad eriti selle eest, et töö-
kohustused jaguneksid enam-vähem võrdselt kõikide õpi-
laste vahel ega esineks üksikute ülekoormamist.

Üheks õpilaskollektiivi kujundavaks teguriks on õpi-
laste š e f l u s. Meie koolides on kõige enam rakendatud
klassisisest šeflust õppimise alal: mõni edukam õpilane
hakkab mahajäävale šefiks, püüab teda õppimises abista-
tada. Kuni ÜLKNÜ Keskkomitee VII pleenumi otsuseni
pioneerorganisatsiooni töö kohta esines siin liialdamist ja
oskamatust — määrati abistajaid ka laisklevatele ja hoo-
letutele õpilastele, kes ise ei püüdnudki õppida, vaid jäid
aina lootma abistajatele, nendelt koduseid ülesandeid
mõnikord isegi ära kirjutades. «Mõnedes rühmades ei
peeta vajalikuks abi osutamist mahajäävatele õpilastele;
teistes rühmades kinnistatakse laisklevate õpilaste abista-
miseks õppetöö eesrindlasi, mis mõnikord kasvatab maha-
jäävates õpilastes väära suhtumist oma kohustustesse.»
konstateeritakse ülalmainitud otsuses. Abistamisel on mõte
peamiselt seal, kus hooldatav õpilane on maha jäänud
kas haiguse, kooli vahetamise või mõne muu olulise põh-
juse tõttu ja ise tahab, et teda abistataks, et ta võiks teiste
kiiremini järele jõuda. Niisugune abistamine saab olla
ainult ajutine ja vabatahtlik kummalegi poolele. Laiskle-
vad ja hooletud õpilased tuleb võtta range kriitika alla,
nii et ka nemad ise tahaksid oma mahajäävust likvidee-
rida. Klassisisest abistamist rakendavad harilikult pio-

neeri- ja komsomoliorganisatsioonid, kuid klassijuhataja saab siin oma nõuga alati abiks olla.

Viimasel ajal on Eesti NSV koolides elavamalt hakatud rakendama klassidevahelist šeflust, mille puhul vanemad klassid võtavad oma hoole alla nooremaid. Tervikliku koolikollektiivi kujundamise seisukohalt on sellel eriti suur tähtsus. «Teema sõprusest nooremate ja vanemate õpilaste vahel on täiesti vältimatu teema, kui tahate organiseerida ühtset koolikollektiivi,» väidab A. Makarenko. «Tuleb saavutada niisugune seisukord, et 8-, 9-, 10-aastane poiss vaataks vanemale, X klassi õpilasele kui oma töötatud tulevikule, et ta teda armastaks, et ta oleks temasse armunud, nimelt armunud, et ta näeks temas midagi kõrgemat, et vanem oleks talle eeskujuks... Niisugune sõprus nooremate ja vanemate vahel loob imestamisväärseid vahekordi kollektiivis, annab neile niisuguse võlu, mida esineb ainult perekonnas, — nooremate ja vanemate vendade vahekorra võlu.»¹

Nagu näitavad kogemused, kujuneb vanemate klasside abi noorematele viljakaks ainult seal, kus juba on olemas ülekoolilise kollektiivi alged, kus juba hinnatakse oma kooli au ja tahetakse töötada tema kui terviku hüvanguks. Peale otsese kasu, mis noorematel õpilastel on vanemate koolikaaslaste hoolitsusest, liidab niisugune hoolitsus ka vanemaid endid sõbralikuks kollektiiviks, arendab vanemate õpilaste ühiskondlikke vilumusi ja organisaatorlikke võimeid.

Seitsmeklassilistes koolides on I klassi abistajaks enamasti V klass; paljudel juhtudel õppis see klass sama õpetaja juures, kes nüüd alustab tööd I klassiga. II klassi abistab VI ja III klassi — VII klass. Abistamisel pööratakse erilist tähelepanu tööle oktoobrilastega ja nendele huvitavate klassiväliste ürituste organiseerimisele. Keskkoolides abistab I klassi sageli XI klass kui kõige vanem ja väarikam. Niisugust abi organiseerides kujundavad klassijuhatajad ilusaid, meeldejäävaid vahekordi õpilaste vahel, mis tuleb kasuks kogu õppe- ja kasvatustööle.

«1. septembril annavad X klassi õpilased I klassi õpilastele pidulikult üle aabitsad, hoiatades, et aasta lõpul tulevad nad kontrollima, kuidas keegi on õppinud. Peale selle võtavad nad mudilased käekõr-

¹ A. S. Makarenko, Kommunistlikust kasvatuses, Tallinn 1954, lk. 366.

vale ja juhivad kooli, tutvustavad kabinetidega, autahvliga jne. Opeaasta kestel on vanemad õpilased huvitatud mudilaste õppe- edukusest, aasta lõpul aga õnnitlevad nad neid I klassi eduka lõpetamise puhul, kutsudes üles hoidma kõrgel kooli au, armastama tööd ja mitte kartma raskusi. Niisugune šeflus süvendas vastastikust vastustunnet õppetöös.» kirjutatakse Vinnitsa 4. Keskkoolist.

Tallinna 1. Keskkoolis abistab iga kooliklass mõnd nooremat klassi. Viiakse läbi mitmesuguseid üritusi: XI-a klass on VI-a klassile viinud läbi ekskursioone Raadiomajja, tehasesse «Ilmarine», Pika Hermanni torni, on aidanud ette valmistada pioneerikoondusi, aidanud õppetöös, korraldanud puhkeõhtuid jne. Taolist abistamist on kasutatud ka Tartu 7., 8. ning 10. koolis ja mitmel pool mujal.

Mitmed koolid või üksikud klassid on teostanud šeflust väljaspool kooli — lasteaedade, lastekodude, üksikute orbude või abivajavate raukade üle (timurlaste eeskujul), kõige enam aga kolhooside üle, abistades neid hoogtööde puhul tööjõuga, toetades nende massilist kultuuri- tööd kunstilise isetegevuse ettekannetega, kinkides nende raamatukogudele raamatuid jne.

Üks klass võttis oma šefluse alla kooli koristaja, pensionäri: tema sünnipäeva, Oktoobrirevolutsiooni aastapäeva ja 1. mai puhul külastas teda klassi esindus ja andis klassi nimel üle kingitused, kooli aastapäeva aktuse ja muude pidulike koosviibimiste puhul kutsus klass ta endale külle jne. Niisugune tähelepanu valmistas sügavat rõõmu inimesele, kes kogu oma elu aja oli töötanud kooli ja õpilaste hüvanguks. Samasuguseid suhteid on loodud mõningate klasside ja pensionile läinud õpetajate vahel.

Mõned koolid on šeffideks lastekodudele; õpilased külastavad aeg-ajalt, eriti nõukogulike tähtpäevade puhul, oma väikesi hoolealuseid, teevad neile kingitusi, vestlevad nendega. Niisugune tähelepanu on eriti liigutav orbudele, kellel puudub vanemate ja vendade-õdede hoolitsus.

Kogu kooli šeflus teiste isikute või asutuste üle ei kuulu enam otseselt üksiku klassijuhataja kompetentsi ja muutub ülekoolliste organite asjaks. Kahe eelmise vormi puhul on aga abistamise peamiseks organisatoriks ja hingestajaks klassi pioneeri- (resp. komsomoli-) organisatsioon koos klassijuhatajaga.

Õpilaskollektiivi kujundamist ja tugevdamist soodustab traditsioonide loomine ja säilitamine. «Miski ei tugevda kollektiivi nii kui traditsioon. Kasvatada traditsioone, säilitada neid — see on kasvatustöö

tähtis ülesanne. Kool, kus ei ole traditsioone, ei saa muidugi olla hea kool ja paremad koolid, mida olen näinud, ... olid niisugused koolid, kes olid säilitanud traditsioone».¹

Traditsioonid mitte ainult ei kaunista elu kollektiivis, vaid nad tähendavad ka energia ja aja kokkuhoidu. Kui seistakse mingi ürituse ees, siis pole vaja hakata pikalt kaaluma ja arutama, kuidas seda teostada, vaid toimiktakse nii, nagu ikka on toimitud.

Teatud sündmuse paljas kordumine ei tähenda veel traditsiooni: tähtis on, et see sündmus kulgeks alati enamvähem ühesuguselt. Seejuures ei tähenda aga uute elementide järelekaalutud sissetoomine sündmuse käiku traditsiooni purunemist. Nii näiteks seoti ühes koolis «viimase koolikella» traditsiooniga kooli lipu pidulik üleandmine lõpuklassilt eelviimasele klassile; selline uuendus oli tingitud asjaolust, et šefid kinkisid koolile lipu, mis usaldati lõpuklassi õpilaste hoolde. On selge, et niisugused muudatused ainult kinnitavad traditsiooni, tõstavad tema efektiivsust.

Traditsioone võib olla koolil tervikuna, kuid neid võib olla ka üksikul klassil, pioneerimaleval või -rühmal, mõnel ringil ja muudel väiksematel kollektiividel. Paljudel koolidel on kujunenud meeldivaks traditsiooniks revolutsiooni tähtpäevade pidulik tähistamine: Oktoobrirevolutsiooni aastapäev, Nõukogude armee aastapäev, Konstitutsioonipäev ja V. I. Lenini sünnipäev on niisugustes koolides õpilastele ammuoodatud erdateks sündmusteks. Paljud koolid on loonud häid traditsioone ühenduses oma koolist või selle ümbruskonnast põlvnevate Suure Isamaasõja sangarite ja teiste väljapaistvate kultuuri- ja ühiskonnategelaste mälestuse jäädvustamisega.

Tallinna 16. Keskkooli ja Kose rajooni Pikavere 7-klassilise kooli õpilased aetasid mälestustahvli Võisilma talule, kus 1922. aastal toimus EKNU I kongress (põranda all). Mälestustahvli avamisele olid kutsutud mõned kongressist osavõtjad (E. Tarkpea, A. Vaarmann). Viljandi C. R. Jakobsoni nim. 1. Keskkooli õpilased koguvad materjali ja andmeid C. R. Jakobsoni elu ja tegevuse kohta. Kingisessa 1. Keskkooli õpilased käivad korrastamas kohalikku vennaskalmistut ja hoiavad korras linna pargis asuva Vladimir Dejevi mälestussamba ümbruse.

¹ A. S. Makarenko, Kommunistlikust kasvatuses, Tallinn, 1954, lk. 248.

Mõnes koolis leiame koridoris pilte endistest õpilastest, kellel on erilisi teeneid nõukogude ühiskonna suhtes, piltide kohal üldpealkiri: «Neid on kasvatanud meie kool. Võtke nendest eeskujule!» Kooli minevik, tema parimate kasvandike elulood — milline rikkalik kasvatuslik materjal! on see koolile, õpetajale. Sellega on lähedalt seotud kooli aastapäeva pidulik tähistamine, kuhu kutsutakse ka kooli endised õpilased. Endised õpilased, praegused tööeesrindlased või kõrgemate koolide üliõpilased jutustavad sellistel puhkudel õpilastele oma tööst ja õpinguist ning teguritest (töökus, visadus, kodumaa-armastus), mis aitasid neil tõusta eesrindlasteks.

Mitmele meie koolile või selle kooli pioneerimalevale on antud silmapaistvate riigimeeste, kirjanike, kangelaslike nõukogude noorte ja muude silmapaistvate inimeste nimetusi. On tähtis, et seda asjaolu kasutataks ära traditsioonide kujundamiseks vastavas koolis, nii et kõik õpilased tunneksid selle inimese elulugu, võtaksid teda endale eeskujuks ja tahaksid olla tema sarnased.

Tallinna 16. Keskkoolis, mille pioneerimalev (1958. aastast alates ka kogu kool) kannab J. Lauristini nime, pandi 1956. aasta sügisel alus ilusale traditsioonile: J. Lauristini surmapäeval, 10. oktoobril, läks kogu kool pidulikult rongkäigus lipu ja orkestriga J. Lauristini mälestussamba juurde. Seejärel mindi Toompea lossi ajaloolisse, ENSV Ülemnõukogu istungite saali, kus 1940. aastal J. Lauristini juhtimisel kuulutati välja Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik. Saalis toimus kohtumine Olga Lauristiniga, kes rääkis oma mälestusi J. Lauristinist.

Ilusaid traditsioone on kujunenud ühenduses esimese ja viimase koolipäevaga. Esimesel koolipäeval võtab kooli lõpuklass noori esimesse klassi tulijaid 7-aastaseid lapsi pidulikult vastu, neile kinnitatakse lilled rinda, kingitakse aabitsad või muid koolitarbeid. Pidulik vastuvõtt tekitab uustulnukais sügavaid elamusi, seob neid otsekohe koolitöö algul kooli õpilaskollektiiviga.

Viimast koolipäeva tähistatakse mitmeti. Kohati seotakse see keskkooli lõpetajatele küpsustunnistuste kättemandamisega ja nende piduliku ärasaatmisega. Kuna nooremate klasside õpilased sel ajal enam koolis ei viibi, on paljudes koolides kujunenud «viimase koolikella» traditsioon. Viimasel õppepäeval, mil kogu koolipere on veel koos, kogunetakse kooli, kus lõpuklassi õpilastele on reserveeritud aukohad. Kooli direktor, komsomoliorganisatsi-

ooni esindaja, õpilaskomitee esindaja jt. märgivad südamlike sõnadega ära lõpuklassi eksamiteperioodi algust; kooli järelejäävad õpilased jätavad lahkujatega hüvasti. Esimese klassi õpilased, keda noodsamad lõpetajad sügisel pidulikult vastu võtsid, kinnitavad lahkujatele lilled rinda. Aktus lõpeb sellega, et saali tuleb pisim õpilane ja annab viimase, sümboolse kella, mille järel lõpetajad siirduvad oma klassi, kus klassijuhataja juhtimisel toimub viimane koolitund nende elus. Üldse tuleks keskkooli lõpetamine ja küpsustunnistuse saamine korraldada nõnda, et see noore inimese elus kujuneks kauaks meeldejäävaks sündmuseks. Kuna lähemas tulevikus kogu meie noorsugu astub ellu keskkooli kaudu, siis võiks see päev kujuneda pidulikuks noorsoo vastuvõtmise päevaks täiskasvanute hulka.

Ilusaks traditsiooniks on, kui iga klass kooli lõpetamisel jätab koolile midagi mälestuseks, kas mõne iluplatsi, kooliaia osa, spordiväljaku, tähtsama õppevahendi või midagi muud. Istutatagu kas või kooli aeda või parki klassi nimel mõni puu, mida asub hooldama šeflusalune noorem klass.

Üksikud õpilased klassis ja isegi klassijuhataja võivad vahelduda, kuid traditsioonid püsivad. On tähtis, et uutlunukad, ka uus klassijuhataja, neid traditsioone hästi tundma õpiksid ja neid respektieriksid.

Traditsioonide tugevdamisele ja säilitamisele aitab kaasa klassi kroonika. Niisuguseid kroonikaid peetakse paljudes koolides, kuid mitte võrdse tõsiduse ja püsivusega.

Mida sisaldab klassi kroonika? Ilusasti vormistatud raamatusse kirjutatakse kõik, mis on klassi elus huvitavaid ja silmapaistvat. Algusesse märgitakse lühidalt andmed iga õpilase kohta. Seejärel kirjeldatakse kronoloogilises järjekorras kõike, millega klass on tähelepanu äratanud: õppetöö tulemused, üksikute õpilaste huvitavad klassivälised tööd ja saavutused, klassi ühiskondlikult kasulik töö jne. Aasta-aastalt klassi kasvades avardub ja mitmekesistub ka ta kroonika ring. Õpilastes kasvab uhkustunne oma kooli üle. Kui klass lõpetab kooli, antakse kroonika üle kooli muuseumile või pedagoogilisele kabinetile. Õpilased teavad, et veel 10—20 aasta pärast nad võivad leida eest selle kroonika, mis neile meenutab ühise elu ilusaid päevi.

Traditsioonid võivad koolis tekkida mitmel teel. Kõige tavalisem tee on niisugune, et mingi sündmus, üritus, äratav õpilastes erakordset vaimustust, nii et otsustatakse seda edaspidi, kui mitte sagedamini, siis kord aastas, samal kujul korrata. On mõeldav ka niisugune tee, et pikkamööda kujuneb koolis teatud kogemus mõne ürituse teostamisel ja muutub iseenesest traditsiooniks. Traditsioonide loomisel võib võtta eeskujuga teistelt koolidelt, nii on näiteks «Kooli au päeva», viimase koolikella jms. traditsioonid algul tekkinud mõnes konkreetses koolis ja hiljem levinenud üle kogu Nõukogude Liidu. Igal juhul peaks neil traditsioonidel olema igas koolis erinevaid, individuaalseid jooni. On mõeldav ka traditsioonide kunstlik loomine, väljamõtlemine kas direktori, õpilaskomitee, kommunistlike noorte või pioneeride poolt, kuid niisugused traditsioonid juurduvad ainult siis, kui õpilaste laiad hulgad nad omaks võtavad. Milline ka oleks traditsiooni tekkimise tee, kunagi ei suruta teda õpilastele peale, vaid ta peab kollektiivi veetlema oma pidulikkusega, oma säraga. Kui direktori või klassijuhataja käsu peale iga aasta korraldatakse mingi üritus, siis ei tähenda see veel mingit traditsiooni, mis kaunistaks ja kindlustaks kollektiivi.

Meie ühiskonnas on üheks tähtsamaks liikumapanevaks jõuks kriitika ja enesekriitika. Kriitika otseselt ei loo kollektiivi, vaid eeldab juba selle olemasolu: alles seal, kus on olemas algeline kollektiiv, omab printsiipaalne kriitika täit tõhusust. Kriitikal on aga tähtis koht kollektiivi edasise kindlustamisel ja liitmisel. Ta võimaldab igasuguseid lõhestavaid, kollektiivi ühtsust ja edasilikumist kahjustavaid lahtendentse ning mahajäämuse nähteid õigeaegselt avastada ja kahjutuks muuta.

Kui kollektiivil on positiivne eesmärk, mille poole ta südilt ja visalt püüab, siis mõistab ta hukka ja tõrjub kollektiivist välja igasugused distsiplineerimatuse, laiskuse, egoismi ja väärseletsimeheliikkuse avaldused. Iga nähe, mis takistab või pidurdab kollektiivi edasilikumist püstitatud eesmärgi suunas, mõistetakse kollektiivi avaliku arvamuse poolt hukka. Kui koolil, klassil ei ole selget eesmärki, perspektiivi, siis ei kao kunagi väärkangelaslikkus, mis püüab õpetaja tööd häirida ja lõhkuda, siis lobbab väärsolidaar- sus, mille teravik on pööratud õpetaja vastu, mitteno- kogulik solidaar- sus, mis ei luba süüdlast välja anda.

Oigesti organiseeritud kollektiivis ei mätsita kunagi

üksteise vigu ja puudusi kinni, vaid võetakse küsimus kollektiivi koosolekul avaliku kriitika alla. A. Makarenko kirjutab oma kolooniast: «Ükski ei kandnud mingit viha selt-simehe peale sellepärast, et see võttis ühe või teise küsimuse üldkoosolekul üles. Sageli räägiti nõnda: «See ja see on küll minu parim sõber, kuid sellegipärast avaldan protesti tema ebaväärika käitumise vastu.» Ja kellelgi ei tulnud pähe süüdistada inimest, kes nii otseselt ja avameelselt esines».¹

Õpilaskollektiivi avaliku arvamuse kujundamise peamiseks, kuigi mitte ainukeseks vahendiks on klassi- ja koolielu aktuaalsete küsimuste ning üksikute õpilaste käitumise avalik printsiipaalne arutelu pioneerikoondustel, komsomolikoosolekutel, klassijuhatajatunnis ja klassikoosolekutel. Klassikoosolekud on klassijuhataja kasvatusliku mõjuavaldamise üheks levinenumaks vormiks. Enamasti teostatakse neid klassijuhatajatunni arvel, vahest ka iseseisvate üritustena õppetööst vabal ajal. Mõnikord korraldatakse klassikoosolekuid komsomoli lahtiste koosolekutena. Hoolikalt ette valmistatud ja kõrgel ideelisel tasemel läbiviidud klassikoosolekud on kriitika ja eneskriitika kooliks, vastutustunde kasvatamise vahendiks kollektiivi suhtes ja kollektiivi mõjuavaldamise vahendiks oma liikmeile.

Igas kollektiivis on enesestmõistetavaks nõudeks, et liikmed oleksid oma kollektiivi elu aktuaalsemate probleemidega alatasa kursis. Nad peavad nende probleemide arutamisesest ja otsustamisest osa võtma. Niisugused küsimused, nagu klassi õppedukus ja distsipliin, klassi mitmesugused ühisüritused, klassi osavõtt ülekoollistest ja koolivälistest üritustest, ühiskondlikust tööst, ekskursioonidest jms. tuleb klassikoosolekutel asjalikult läbi arutada.

Et koosolek haaraks õpilaste teadvust ja tundmusi, suunaks nende tahet seatud eesmärgi poole, selleks mõeldagu kõik ette läbi: millest alustada, milliseid fakte klassi, kooli või kodumaa elust ette tuua, millist kirjanduslikku lisamaterjali kasutada, et kõik oleks veenev ja viiks õpilasi endid vajalike järelduste tegemisele. Mõeldagu ka koosoleku läbiviimise taktikale — see pole kaugeltki nii

¹ A. S. Makarenko, Kommunistlikust kasvatusesest, Tallinn, 1954, lk. 365.

lihtne, et V—VI kl. õpilased sellega iseseisvalt toime tuleksid. Et koosoleku väline külg ei kannataks, selleks õpetab klassijuhataja lapsi koosolekut juhatama, otsuse projekti koostama ja hääletamist teostama. Kogenud klassijuhataja püüab ette näha kõiki olukordi, mis koosolekul võivad tekkida, ja kuidas igas olukorras toimida. Ei ole soovitatav klassikoosolekuid muuta ainult õppe- edukuse ja distsipliini küsimuse arutlemise või mahajää- jate hurjutamise kohaks. Sõnavõttudega esinevad peami- selt õpilased; kui nad näevad, et nende sõnavõttudel ja ettepanekutel on kaalu, siis aktiveeruvad nad kergesti. Kui vaja, ütleb klassijuhataja oma arvamus arutelu lõpus. Selleks palub ta koosoleku juhatajalt sõna, nagu õpila- sedki. Ainult erandjuhtudel, kui küsimuse käsitlemine läheb koosolekul vale rada, võtab klassijuhataja ka aru- telu käigus sõna, esitab parandusi ja õiendusi, teeb ette- panekuid. Arutelu lõpul tuleks vastu võtta otsus, mis ka ellu viiakse.

Keerukamate ja vastutavamate küsimuste arutlemise ettevalmistamisel viiakse läbi eelnõupidamine klassi aktii- viga: arutatakse läbi eelseisva koosoleku eesmärk ja kavandatakse põhilised sõnavõttud. Klassijuhataja, kes töötab koosoleku päevakorra kõigepealt läbi aktiiviga, omab viimase näol toe ja ettevalmistatud tuumiku, kes esitab, toetab ja kaitseb eesmärgile allutatud mõtteid ja seisukohti.

Kõige paremini õnnestuvad niisugused klassikoosole- kud, mis kasvavad välja kollektiivi enda tahtest, mille kokkukutsumist kollektiiv või vähemalt selle aktiiv nõuab. Klassijuhataja L. I. kirjutab oma päevikus: «Sain teada, et O. ja K. on rikkunud klassikoosoleku otsust ja saksa keele tunnis jälle halvasti käitunud. Ühel vaheajal tuli minu juurde rühmanõukogu esimees ja ütles, et kogu klass on O. ja K. käitumise pärast pahane ja palub klassikoos- oleku kiiresti kokku kutsuda. Andsin nõusoleku pärast tunde klassikoosoleku pidamiseks. Koosolek oli väga tormiline. Sõna võtsid isegi niisugused õpilased, kes hari- likult vaikivad. Meeldiv oli jälgida, kuidas õpilased kri- tiseerisid seltsimeeste halba käitumist, kuidas nad ei kart- nud öelda tõtt. Õpilane O. tunnistas end süüdi, andis lubaduse end parandada. Ei tea, kas ta peab oma luba- dust. Arvatavasti peab, sest klassi surve oli väga tugev.»

Klassikoosolekute korraldamist on hea eduga praktiseeritud Valga 1. 7-klassilises Koolis. Kui klassijuhataja avastas, et Malle on oma päevikus õpetajate poolt pandud hindeid võltsinud, ütles Malle salgajuht: «Palun lubage see asi meie kätte. Tahame kõigi pioneeride juuresolekul seda arutada.» Teised aga leidsid, et see ei ole üksinda pioneeride asi. «See on kogu meie klassi au küsimus,» ütlesid nad. Nii jäi kohale kogu klass. Malle salgajuht võttis arutelu juhtimise enda kätte. Klassijuhataja taandus vaikselt tagumisse pinki. Ja siis algas torm. Malle sai tugeva õppetunni; klassijuhatajal ei jäänud enam midagi ütelda. Lõppotsuse formuleerisid ka õpilased: «Malle teost kirjutada kohe kooli seinalehes. Kui Malle ei lunasta oma süüd hea õppimisega, siis kirjutada sellest ajalehes «Säde».» Paari päeva pärast oligi seinalehes kirjutis «Kuidas Malle tõstab õppedukust». Malle oli otsekui küpsetatud, hakkas hoolikalt õppima ja lõpetas kevadel klassikursuse korralikult.

Eriti hoolikat ettevalmistamist vajavad niisugused klassikoosolekud, kus käsitletakse õppedukuse küsimusi. On vaja, et aktiiv enne selgitaks välja üksikute õpilaste mahajäämuse põhjused ja kavandaks üritused nende põhjuste likvideerimiseks.

Üks suhteliselt hästi ettevalmistatud koosolekutest õppedukuse teemal toimus Tartu A. H. Tammsaare nimelise 1. Keskkooli XI-a klassis. Koosolekut juhatas klassi organisaator V. Ta andis ülevaate klassi õppedukusest, tuues ette, et 13 õpilasel on puudulikke hindeid. Õpilane M. räägib, kuidas omandada kindlaid teadmisi matemaatikas. Sõnavõtt on kriitiline ja printsiipaalne. Õpilane O. räägib vene keele õppimisest, kritiseerides teravalt neid kaasõpilasi, kellel selles aines on puudulikke hindeid. Uute sõnade omandamiseks soovib ta ise valmistada tundmatute sõnade sõnastiku; tõstab eriti välja rühmana üheskoos õppimise paremusi, mis võimaldab vastastikku kontrollida ja parandada hääldamist. Õpilane R. soovib vene keele paremaks omandamiseks tihedamini suhelda vene rahvusest õpilastega; soovib lugeda rohkem vene kirjandust, millest sõnaraamatu abil on võimalik aru saada. Õpilane K., kellel on 4 puudulikku hinnet, ei õigusta ega vabanda ennast, vaid ütleb siiralt, et tegi häbi oma klassile, südamevalu vanematele ja kahju iseendale. Kooli vahetuse tõttu oli ta mitmes aines maha jäänud, kuid ei asunud küllalt süstemaatiliselt oma mahajäämust likvideerima, ei kasutanud õpetajate konsultatsioone. Õpilane K. ütleb, et vene keeles on tal «2» sellepärast, et ta juba VIII klassist saadik suhtus sellesse ainesse ükskõiksel, vähem nõudlik õpetaja eelmistes klassides aga ei avastanud tema mahajäämust. Lubab eeloleval õppeveerandil asuda tõsiselt tööle. Koosoleku juhataja teeb kokkuvõtte: puudulikud hinnet on suurel määral tingitud sellest, et juba eelmistes klassides ei ole suhtunud tõsiselt õppimisse. Et lõpuklassis neid puudujääke tasa teha, tuleb paluda õpetajate abi konsultatsioonide näol ja ise süstemaatiliselt töötada. Otsustatakse: paluda vene keele ja matemaatika õpetajatelt kord nädalas konsultatsioone ja enne järgmise õppeveerandi lõppu kontrollida, mil määral mahajääjad on ennast parandanud. Fikseeritakse nimeliselt, kes keda kontrollib.

Klass oli aktiivne ja kriitiline. Sõnavõtte jälgiti huviga.

Et õpilasi ja klassijuhatajat mitte üle koormata, ei ole otstarbekohane selliseid koosolekuid korraldada sageli. Piisab, kui neid korraldatakse kord õppeveerandis kestusega 45—60 minutit, sõltuvalt õpilaste vanusest. Kui vajadus aga nõuab (näiteks esines tõsisem distsipliinirikumine), korraldatakse koosolek otsekohe.

Kui kõrgelt meie klassikoosolekute osa klassijuhataja töös ka hindaks, tuleb ometi hoiatada arvamuse eest, nagu signaliseeriks nende koosolekute korraldamine juba isendast õpilaskollektiivi olemasolu või tähistaks kes teab millist võitu selle organiseerimisel. Oleks eksitus end lasta liialt kaasa kiskuda koosolekute uputusest koolis, mis sageli võib kujuneda paljaks sõnade tegemiseks, kõnelemiseks kõnelemise pärast, mis on veelgi tulutum, võib-olla isegi kahjulikum nn. «hingepäästvatest» moraliseerimistest nelja silma all. Alles seal, kus õpilaskoosolekud toimuvad hästi läbimõeldud süsteemi orgaanilise osana, seoses intensiivse klassivälise elu ja ühiskondliku tööga, püsivate traditsioonide kujundamisega jne., omandavad nad väärtusliku sisu ja kujunevad klassijuhataja ja klassi aktiivi käes võimsaks vahendiks klassikollektiivi tugevdamisel ja kindlustamisel.

Klassi avaliku arvamuse kujundamisel etendab teatud osa ka klassi või kooli seinaleht. Sattuda seinalehes mahajääjana või distsiplineerimatuna kriitika alla on õpilastel äärmiselt ebameeldiv. Enamikul juhtudel nõutakse asjaosalistelt seinalehe kriitikale järgmises numbris vastust. Peale selle on seinaleht ka informatsiooniallikaks, mis hoiab kollektiivi kursis klassi ja kooli jooksva eluga.

Klassikollektiivi ideelis-poliitiline kasvatamine

Nõukogude kooli õpilaste kollektiiv ei saa seista kõrval meie ühiskonna üldisest edasiliikumisest. Ta peab ideeliselt alatasa kasvama, edasi liikuma. Selle edasiliikumise peamiseks ajendajaks klassis on pioneeri- (resp. komsomoli-) organisatsioon, keda klassijuhataja kõigiti toetab ja abistab. Juba klassikollektiivi organiseerimise teede ja vahendite valimisel tuleb silmas pidada, et oleks kindlustatud kujuneva kollektiivi ideeliselt kõrgetasemeline elu.

Klassikollektiivi otsese ideelis-poliitilise kasvatamise

peamiseks vahendiks õppetöö kõrval on: poliitinformatsioon, poliitilised ja kõlbelised vestlused, kino ja teatri kollektiivne külastamine, õhtud ja konverentsid ühiskondlik-poliitilistel teemadel jne.

Väga paljud nendest üritustest nähakse ette pioneeri- või komsomoliorganisatsiooni tööplaanis ja viiakse läbi õpilaste isetegevuse korras, kuid hästi õnnestuvad nad seal, kus klassijuhataja ja õpetajad on nende ettevalmistamisel ning läbiviimisel kõigiti abiks.

Teostades reeglipäraselt poliitinformatsiooni, aitame õpilastel orienteeruda poliitilistes küsimustes, eriti kommunistliku partei ja Nõukogude valitsuse poliitika mõistmisel, harjutame õpilasi süstemaatiliselt lugema ajalehti ja poliitilist kirjandust. Poliitinformatsioon on suurepäraseks vahendiks nõukogude patriotismi ja rahvaste sõpruse kasvatamisel.

Poliitinformatsiooni õnnestumine sõltub suurel määral õigest teemade valikust, teemade aktuaalsusest, nende vastavusest nõukogude poliitika printsiipidele ja õpilaste arusaamisele. Teemade valikul peavad klassijuhatajad silmas esmajoones jooksvaid poliitilisi sündmusi, seda nii Nõukogude Liidus, rahvademokraatia maades kui ka kapitalistlikes riikides. Teise tähtsa alana võtavad nad arvesse nõukogude rahvaste saavutusi kommunismi ülesehitamise alal, partei ja valitsuse tähtsamaid otsuseid. Teatud arvu teemasid annab meie nõukogulike tähtpäevade kalender, silmapaistvate kirjandusteoste ilmumine, riigi- ja kultuuritegelaste tähtpäevad jne. Ei ole soovitatav valida liiga laiu teemasid, millega on raske siduda aktuaalset ajalehematerjali (näit. «Pariisi kommuun», «Rahuliikumine maailmas», «Põllumajanduse edusammud» jne.). Muidugi on vaja ka niisuguseid küsimusi käsitleda, kuid seda on sobivam teha kooli lektoriumis. Nende käsitlemine nõuab teistsuguseid meetodilisi võtteid kui poliitinformatsioon.

Samuti vääri oleks kalduda vastupidisesse äärmusse ja sisustada poliitinformatsioon n. ö. nädala kroonikana, loetledes peamiselt vaid möödunud nädalal asetleidnud välis- ja sisepoliitilisi sündmusi. Faktide rohkus muudab säärase ülevaate paratamatult kuivaks, skemaatiliseks, kuna puudub võimalus üksikuid fakte sügavamalt käsitleda.

Senised kogemused poliitinformatsiooni teostamisel Eesti NSV ja teiste vennasvabariikide koolides näitavad, et kõige parem on poliitinformatsioon keskendada iga kord

mõne aktuaalse teema ümber, millega saab siduda tervet rida üksikfakte ja sõnumeid viimaste nädalate ajalehtedest, näit. «Araabia maade vabadusvõitlus», «Aatomienergia kasutamine rahueesmärkidel», «Maa kunstlikud kaas-lased», «Ameerika Ühendriikide «külma sõja» poliitika» jne.

Poliitinformatsiooni sisustamisel on mõeldav ka niisugune tee, et jagatakse õpilased klassis rühmadesse: üks rühm jälgib ajalehtede najal poliitilist elu Eestis, teine — vennasvabariikides, kolmas — rahvademokraatia maades, neljas — Lääne-Euroopa kapitalistlikes maades, viies — Aasia maades. Igal poliitinformatsioonil esineb igast rühmast mõni õpilane ülevaatega «oma» maadegrupi kohta. Seda võtet on võimalik varieerida ka nii, et iga vennasvabariigi ja rahvademokraatia maa jaoks määratakse 1—2 õpilast, kes pidevalt jälgivad poliitilist ja kultuurilist elu «omas» vabariigis ja esinevad selle kohta poliitinformatsioonil sõnavõttudega. Kolmas võimalus on õpilasi või õpilasarühmi jaotada huvialade järgi, nii et ühed informeerivad klassi välispoliitilistest sündmustest, teised majanduslikust ülesehitustööst, kolmandad kultuurialastest saavutustest, neljandad spordist jne.

Õpilaste aktiviseerimise seisukohalt on need võtted head, kuid käsiteldavate sündmuste rohkus ja mitmekesisus raskendab nendesse süvenemist, nende lahtimõtestamist.

Soovitav on poliitinformatsiooni teemad planeerida ülekooliliselt, nii et kõikides klassides vastaval nädalal käsitletaks üht ja sama teemat, muidugi klassi arengutasemele vastavalt. Kooli parteiorganisatsioon või ametiühing võiks eelnevalt klassijuhatajaid instrueerida ja abistada materjali leidmisel ning teema lahtimõtestamisel. Mitmed koolid on sel teel saavutanud poliitinformatsioonide sisulise taseme tunduva tõusu.

Poliitinformatsiooni peamiseks vormiks on vestlus, mida juhivad klassijuhataja ja millest õpilased võtavad aktiivselt ning ettevalmistatult osa. Klassijuhataja teatab mitu päeva ette poliitinformatsiooni teema ja allikad. Pioneeride või kommunistlike noorte initsiatiivil töötab kogu klass materjali läbi ja vestluse käigus võtavad paljud õpilased sõna.

Vähem soovitatav on niisugune vorm, kus klassijuhataja määrab ette kindlaks 2—3 õpilast, kes materjali läbi töötavad ja klassi ees esinevad. Niisugused õpilaste esine-

mised muutuvad harilikult igavateks ja jätavad teised õpilased passiivseks. Eriti halb on olukord seal, kus õpilased tahavad kergema vaevaga toime tulla ja oma esinemise sisustavad ajaleheartiklite ettelugemisega.

Raskemate teemade puhul on mõeldav, et klassijuhataja ise jutustab õpilastele teemakohastest sündmustest. See moodus on omal kohal eriti siis, kui on vaja saavutada õpilaste vaimustust, kaasaelamist mingi sündmusega. Mõne teema puhul on otstarbekohane kasutada ka saatematerjali — lühemaid katkeid ajalehtedest, ajakirjadest, ilukirjandusest. Saatematerjali esitavad põhiliselt õpilased.

Poliitinformatsiooni õnnestumisele aitab palju kaasa näitlike vahendite kasutamine. Enamiku välispoliitiliste küsimuste käsitlemise puhul peab kohal olema kaart. Paljude teemade puhul tuleb kasutada pilte ja karrikatuure ajalehtedest ja pildiajakirjadest. On mõeldav ajaleheväljalõigete albumite, pildimontaažide, erivitriinide jm. valmistamine õpilaste kaasabil poliitinformatsiooni elustamiseks. See on tänuväärt ülesanne klassi pioneeridele või kommunistlikele noortele.

Selleks, et poliitinformatsiooni kõrgel poliitilisel tasemel läbi viia, et õpilastele anda tõesti õigeid seletusi ja edukalt ümber lükata eksiarvamusi, peavad klassijuhatajad ise süstemaatiliselt jälgima ajalehti, lugema marksismi-leninismi klassikute teoseid, külastama loenguid, raskemate küsimuste puhul pöörduma poliithariduse kabineti poole konsultatsiooni saamiseks jne. Õpilased, nähes oma klassijuhataja head poliitilist ettevalmistust, pöörduvad meeleldi tema poole küsimustega ja usaldavad tema vastuseid ning seletusi.

Poliitinformatsiooni ajalist ja temaatilist planeerimist peaks teostama kooli direktor parteiorganisatsiooni või ametiühingu kaasabil. See plaan on kooli pedagoogilisele personalile sama rangeks juhendiks, nagu tunniplaan või kooli üldine tööplaan; selle täitmist on vaja kontrollida sama järjekindlalt, nagu kontrollitakse kogu õppe- ja kasvatustööd. Aega poliitinformatsiooni teostamiseks on kõige sobivam võtta klassijuhatajatunnist — siis ei kujune see õpilastele mingiks lisakoormuseks.

Kuna poliitinformatsioon peaks kujunema elavaks, lastekohaseks vestluseks, igas klassis vastavalt õpilaste arengutasemele, ei saa mingil juhul pooldada ülekoollisi

poliitinformatsioone, mida teostatakse kas kooli raadio-sõlme kaudu või õpilaste ülekoollistel kogunemistel. Sel juhul on võimatu arvestada õpilaste erineva arengutase-mega ega saa ka tekkida mingit diskussiooni.

Mõned klassijuhatajad on poliitinformatsiooni asenda-nud e l a v a a j a l e h e g a. Selle töövormi paremuseks on, et ta võimaldab peale poliitiliste sündmuste anda lühiin-formatsioone ka oma kooli ja klassi elust. «Elavas aja-lehes» on mõeldavad niisugused «osakonnad», nagu: tead- ted välismaalt, meie tööliste ja kolhoositalurahva saavu- tusi, komsomoli- ja pionieriorganisatsiooni tööst, õpilas- komitee ja ringide teated, meie klassikollektiiv, teaduse, spordi ja kunsti maailmast jne. «Elava ajalehe» nime all esinevad õpilased lühikeste teadete ja sõnumitega, matki- des enamasti päris-ajalehe stiili. Seda töövormi kasuta- takse ka klassikollektiivis esinevate väärnähetate kritiseeri- miseks.

Suur tähtsus klassikollektiivi ideelise palge kujunemi- sel on poliitilistel ja kõlbelistel vestlustel, mida igal klassijuhatajal tuleks oma klassiga enam-vähem reeglipäraselt läbi viia. Vastavalt laste eale on need vest- lused niihästi oma temaatikalt kui ka meetodilt väga eri- nevad. Juba eelkoolieas jutustatakse lastele patriotismi kasvatamise eesmärgil arusaadavaid lookesi meie kaunist kodumaast, tema kuulsusrikkast minevikust ja tema suur- test inimestest. Nooremas koolieas, s. o. algklassides, seos- tatakse neid vestlusi peamiselt seletava lugemisega ja Nõukogude Liidu rahvaste ajaloo läbitöötamisega.

Poliitiliste vestluste eriliigi moodustab töötava rahva juhtide elulugude tundmaõppimine. Meie revolutsiooni sangarlikku avangardi kuuluvate inimeste — V. I. Lenini, J. Sverdlovi, M. Kalinini, S. Kirovi, J. Anvelti, V. Kingis- sepa, J. Lauristini jt. elu ja võitluse kõrgete eeskujude najal kasvatatakse noortes armastust Nõukogude kodu- maa ja kommunistliku partei vastu, proletariaadi maa- ilmaajaloolise tähtsusega võitluse vastu. Tutvumine nende heroilise elukäiguga õilistab noorte sisemaailma, soodus- tab nendes kõrgete iseloomuomaduste — julguse, kartma- tuse, raudse tahte, elurõõmu, erakordse töövoime ja loo- minguliste püüdluste kujundamist. Kõrvuti elulugude süs- temaatilise tundmaõppimisega tuleb silmas pidada ka ilu- kirjanduslikke teoseid, kus kunstipärasel vormis käsitle- takse vastavate suurmeeste elu või selle üksikuid episoode.

Kuidas silmapaistvate inimeste elulugude käsitlemisel siduda vestlustega mitmesuguseid muid töövõtteid, selle näitena võiksime tuua Moskva oblasti Kupavini keskkooli VIII-a klassi juhataja A. Djakonova töö laste tutvustamisel V. I. Lenini elulooga. A. Djakonova andis õpilastele kõigepealt kirjutada kirjandi V. I. Leninist, et näha, mida õpilased tema elust ja tegevusest juba teavad. Kirjand näitas, et õpilased polnud V. I. Lenini kohta lugenud kuigi palju; nad olid küll vaadanud filmi Leninist ja kuulnud mõningaid raadio-saateid, kuid kõike seda oli VIII klassi õpilaste kohta vähe.

Järjekordsel komsomolikoosolekul otsustati tutvuda V. I. Lenini elulooga järgmiste teemade kaupa: 1. V. I. Lenini lapsepõlv ja noorus. 2. Kohad, kus elas V. I. Lenin. 3. Üksikute isikute mälestusi V. I. Leninist. 4. V. I. Lenin Nõukogude Liidu rahvaste loomingu. 5. V. I. Lenini õpetusesõnad noorsoole. 6. Leninlik komsomol.

Peale selle planeeriti ekskursioon Moskvasse — Lenini muuseumi ja mausoleumi.

Töö tulemusena valmistas klass albumi tsitaatidega Lenini tööst, mälestustega Leninist, luuletuste ja illustratsioonidega; I—IV klassis korraldasid õpilased vestlusi Leninist ja aprillis toimus VIII—X klasside ühine õhtu teemal: «Suur Lenin meil valgustas võitluse teid.»

Seejärel otsustati klassikoosolekul jagada klass kuueks väikeseks rühmaks. Iga rühm valmistas ette referaadi või organiseeris ekskursiooni või alustas kirjavahetust koolidega V. I. Lenini viibimiskohades või vormistas albumi antud teemal. Kõik rühmad «matkasid» kohtades, kus Lenin oli kunagi elanud, ning jutustasid oma muljetest klassile. «Matkad» korraldati Uljanovski ja Sušenskojessa. Üks rühmadest alustas aktiivset kirjavahetust Sušenskoje küla ja Uljanovski, Kaasani ning Kuibõševi linna koolidega.

Mai algul kirjutati kokkuleppel emakeele õpetajaga kirjand teemal: «Mäletage, armastage, õppige tundma Iljitši, meie juhti». See oli V. I. Lenini elu ja tegevuse tundmaõppimise lõppetapiks VIII klassis.

Suure kasvatusliku väärtusega on oma kodukoha eesrindlike inimeste elu ja tegevusega tutvumine. Mõnes koolis on õpilased koostanud albumeid kodukolhoosi silmapaistvamate inimeste piltide ja elulookirjeldustega, teisel aga on kogutud andmeid revolutsioonilise liikumise juhte kohta kodukohas.

Näiteks on Iisaku 7-klassilise Kooli õpilased kogunud huvitavaid andmeid 1917. aasta revolutsiooniliste sündmuste ja nende juhtide kohta Iisakus. Lapsed tegid kindlaks, et esimene valla töörahva saadikute nõukogu Iisakus moodustati 1917. a. märtsis või aprillis. Nõukogu esimeheks oli P. Peep ja liikmeteks rida mõisatöölisi. Saksa okupantide ja kohalike valgekaartlaste poolt poodi rida nõukogu liikmeid, teistele anti 25 piitsahoopi. Õpilased hoiavad nõukogude võimu eest võitlejate mälestust au sees, on korrastanud nende ühiskalmu ja kaunistavad seda suuremate tähtpäevade puhul lilledega. Oktoobri-revolutsiooni 40. aastapäeva tähistamine andis sellelaadilisele tegevusele hoogu ka paljudes teistes koolides.

Paljud klassijuhatajad seovad poliitilisi vestlusi ja revolutsiooni juhtide elulugude tundmaõppimist koostumistega meie päevade eesrindlike inimestega, pidades eriti silmas kooli asukohast võrsunud inimesi, lastevanemaid ja kooli endisi kasvandikke.

Peale poliitiliste teemade käsitlevad klassijuhatajad vestlustes ka kõlbelisi küsimusi, küsimusi «Õpilasreeglite» juurutamise ning kultuurse käitumise alalt. Kuigi vestlused ei etenda kõlbelises kasvatuses peamist osa, aitavad nad ometi kaasa õpilaste kõlbeliste mõistete ja vaadete kujunemisele, millel omakorda on tähtis koht ka käitumise kujunemises. A. Makarenko, kes süstemaatilisi vestlusi noortega kõlbelistel teemadel pidas tähtsaks, kirjutab: «Mul ei olnud õigust niisugust õppeainet, nagu kõlblusõpetus, sisse tuua, kuid mul oli minu enda poolt koostatud programm, mida ma käsitlesin oma kasvandikega üldkoosolekuil, kasutades mitmesuguseid juhtumeid. Mul olid... niisuguste teoreetiliste kõlbeliste vestluste konspektid koostatud ja mul oli aega oma tööd selles suunas mõnevõrra täiustada, ja ma nägin niisuguse moraali-teooria väga häid, suuri tulemusi...»¹ A. Makarenko oli veendunud, et tulevikus, meie kooli arenedes, tuleme tingimata niisuguse töövormi juurde.

Eetiline vestlus on õigustatud sel juhul, kui ta aitab õpilastel selgusele jõuda selles, mis neile veel selge ei ole. Kui me aga õpilastele räägime ammu tuttavatest ja selgetest küsimustest, kui vestlus enam midagi uut ei paku, siis muutub ta kergesti õpilaste «näägutamiseks», nende häbistamiseks; niisugusel juhul ei avalda vestlus mingit kasvatavat mõju, vaid muudab vestluse teostaja õpilaste silmis isegi vastumeelseks. Tegelikult koolielust võib tuua palju näiteid, kuidas isegi tagasihoidlik, napisõnaline vestlus aitab õpilastel oma käitumise ekslikkusest aru saada.

VIII klassi õpilane J. lõi teisel õpilasel prillid katki ja naeris siis tema abituse üle, kuni ta nutma hakkas. Kui klassijuhataja sellest teada sai, ütles ta J-le, et see pärast tunde tuleks tema juurde. Vahepeal oli aga klassijuhatajatund, mida klassijuhataja kasutas ära selleks, et jutustada klassile väljamõeldud lugu sellest, kuidas üks nende kooli õpilane olevat sügavalt solvanud teist tema defekti —

¹ A. S. M a k a r e n k o, Kommunistlikust kasvatuses, Tallinn 1954, lk. 259.

kogelemise pärast. Lapsed olid väga pahased. Hiljuti oli nendegi koolis olnud üks kogelev õpilane, kuid lapsed ei lasknud tema suhtes isegi kerget naeratust tekkida. Pärast tunde tuli J. ja ütles: «Opetaja, ma sain aru, keda te mõtlesite. Ma juba vabandasin H. ees ja ta polegi mulle enam pahane. Prillid aga lasen ma omal kulul ära parandada.» Sellega jutt lõppes. Kas oleks siin vaja olnud veel mingit moraliseerimist? — Muidugi mitte. — Kuid kas oleks klassijuhataja samasuguse efekti saavutanud ilma vastava vestluseta tunnis? — Ka mittel!

Vestluste temade valikul tuleb kõigepealt silmas pidada, et need vastaksid laste huvidele ja nende arengu tasemele. Kogemused vestluste teostamisel V—XI klassides näitavad, et õpilasi huvitavad peamiselt niisugused vestlused, mis käsitlevad mõnd põhilist kõlbelist probleemi ja taotlevad õpilaste kõlbelise silmaringi avardamist. Kui vestluse aineks on mõni konkreetne eksimus klassis või mahajäämus õppimises ja kui vestluse kaudu püütakse vahetult mõjustada klassi käitumist, siis on õpilaste osavõtt vestlusest harilikult palju loium. Paljude klassijuhatajate ebaedu klassijuhatajatundide sisustamisel ongi tingitud just sellest, et nad asetavad pearõhu halvasti õppivate või distsiplineerimatute õpilaste kollektiivsele noomimisele, selle asemel, et arendada diskussiooni lapsi erutavate probleemide üle.

Eriti huvitab vestlus õpilasi siis, kui nad ise tõstatavad probleemi. Nii näiteks kuulis ühe XI klassi juhataja, kuidas õpilased pärast seda, kui nad olid ühiselt vaadanud filmi «Othello», elavalt arutlesid, kas Othello armukadedus oli õigustatud. Klassijuhataja pani ette võtta küsimus lähema klassijuhatajatunni päevakorda, millega õpilased meeleldi nõustusid. Tunnis arenes elav keskustelu armastuse ja kiivuse üle, kusjuures õpilased tõid rohkesti näiteid kirjandusest ja tegelikust elust.

Mitte alati ei saa klassijuhataja jääda ootama, kuni õpilased tõstavad üles probleemi, vaid ta määrab selle omalt poolt. Õppetöös, ühiskondlikus tegevuses, ekskursionidel, pioneerikoondustel või komsomolikoosolekutel paneb klassijuhataja tähele, mis õpilasi huvitab, mille üle neil tekivad lahkarmused, milliseid ekslikke arusaamisi neil esineb. Vastavalt sellele valib ta ka vestluste temad. Sealjuures peetakse silmas, et leiaksid käsitlemist võimalikult kõik olulisemad küsimused, ilma et esineks asjatuid kordumisi. Kui juhinduda ainult õpilaste huvidest,

siis võivad mõned olulised probleemid jääda üldse puudutamata. Oletame, et klassikollektiiv on tubli ja seal ei juhtu ainustki vargust ega ühiskondliku omandi rikku mist. Kas oleks õige sellises kollektiivis üldse mitte käsitleda ühiskondliku ja kaaskodanike isikliku omandi puutumatus küsimust? Muidugi mitte, sest kust me võime teada, millal ja missugusel kujul meie kasvandikud elus selle probleemiga kokku puutuvad, ja oleks halb, kui neil sel puhul poleks mingeid selgeid põhimõtteid, millest juhinduda.

Sellepärast koostab enamik klassijuhatajaid endale mitme aasta peale kindla temaatilise plaani eetiliste vestluste jaoks. Nad näevad selles ette teemasid, mis käsitlevad nõukogude patriotismi ja rahvaste sõprust, kommunistlikku töösse suhtumist, austust ühiskondliku ja kaaskodanike isikliku omandi vastu, teadlikku distsipliini ja kultuurset käitumist, võitlust kodanlike igandite ja väärharjumustega (nagu usund, suitsetamine, alkoholi tarvitamine jne.), kollektiivsust, sõprust ja seltsimehlikkust ning nõukogulikku iseloomuomadusi, nagu julgus, ausus, tõearmastus, täpsus jne. Kõiki neid probleeme käsitletakse vastavalt õpilaste erinevatele vanuse- ja arenemisastmetele. Ka õpilaskollektiivi igapäevasest elust väljakasvavaid küsimusi saab seostada kommunistliku moraali probleemidega. Nende käsitlemine tuleb tõsta noomimise ja «näägutamise» tasemelt põhimõttelise arutluse tasemele. Otstarbekohane on eetilisi vestlusi nooremates ja keskmistes klassides siduda «Õpilasreeglite» läbitöötamisega.

Pedagoogilises kirjanduses esineb mitmeid katseid koostada eetiliste vestluste jaoks näidistemaatikaid. Kõige populaarsemaks on saanud N. Boldõrjovi toimetusel ilmunud klassijuhataja käsiraamatus («Классный руководитель», Москва, 1955, lk. 303) avaldatud temaatika. Hiljuti koostas Mustla keskkooli õpetajate kollektiiv eesotsas direktor V. Vissoriga vestluste temaatika (vt. «Nõukogude Õpetaja» 1958, nr. 11), mis võiks olla aluseks ka teiste koolide klassijuhatajatele, kui nad koostavad oma tööplaane. See temaatika on V—XI klassi jaoks järgmine.

V k l a s s

1) Õpilase käitumisreeglid. 2) Sotsialistliku omandi hoidmine. 3) Milleks on vajalik täpsus ja korralikkus töös. 4) Minu kodukolhoos. 5) Suhtumisest oma vanematesse. 6) Klass ja üksikõpilane. 7) Kuidas ma kasvatan iseloomu? 8) Hügieenireeglid. 9) Ole aus. 10) Kuidas käituda?

VI k l a s s

1) Meie rajoonikeskus. 2) Tööd tuleb austada. 3) Terves kehas terve vaim. 4) Klassiorganisaator ja klassi au. 5) Mitte minu, mitte sinu, vaid meie. 6) Sõprus Nõukogudemaa rahvaste vahel. 7) Päevarežiim ja selle tähtsus. 8) Tagasihoidlikkus ja andekus. 9) Kuidas käitub kultuurne inimene? 10) Pioneer — eeskujulik õpilane.

VII k l a s s

1) Töö — maa rikkuse alus. 2) Kuidas viia läbi klassikoosolek? 3) Pioneerid ja kommunistlik noorsooühing. 4) Minu kodu. 5) Kooliõpilase käitumiskultuurist. 6) Meie vabariigi pealinn Tallinn. 7) Võitlus kodanlike iganditega. 8) Kelleks tahan saada? 9) Tööst ja andekusest.

VIII k l a s s

1) Austusest. 2) Viit ordenit kandev komsomol. 3) Peenetundeline ja tähelepanelik suhtumine inimestesse. 4) Töös sünnib õnn. 5) Hoiatse ja kaitse sotsialistlikku omandit. 6) Komsomoliorganisatsiooni osa õpilaskollektiivis. 7) Eesti NSV Nõukogude Liidu rahvaste vennalikus peres. 8) Distsipliin on kollektiivi töös hädavajalik vahend.

IX k l a s s

1) Nõukogudemaa — kangelaste kodumaa. 2) Suhtumine vanematesse. 3) Peenetundelisusest ja taktist. 4) Töö on rahva rikkuse allikas. 5) Oskusest käsutada seltsimehi ja alistuda kollektiivile. 6) Rahu võidab sõja. 7) Reipusest ja elurõõmust. 8) Võitlus kodanlike iganditega. 9) Kommunistlik noor on teistele eeskujuks. 10) Antud kohustus tuleb alati täita.

X k l a s s

1) Nõukogude patriotism. 2) Inimene on kõige kallim kapital maailmas. 3) Sõprusest ja armastusest. 4) Nõukogude noore moraalne pale. 5) Isiklikest ja ühiskondlikest huvidest. 6) Käitumiskultuurist. 7) Kriitika ja enesekriitika. 8) Kodu olgu kaunis. 9) Sotsialistlike maade sõbralikud suhted. 10) Meie rajooni ja vabariigi noored eesrindlased.

XI k l a s s

1) Missugune elukutse valida. 2) Käitumisest seltskonnas. 3) Sõprusest ja armastusest nõukogude ühiskonnas. 4) Nõukogude moraalil põhialused. 5) Suitsetamise ja alkohoolsete jookide kahjulikkusest. 6) Isiklikest ja ühiskondlikest huvidest. 7) Kuidas viia läbi koosolek? 8) Kommunistlik noor — partei parem käsi. 9) Misuguse kodu ma endale rajan.

Näidistemaatikatel, kui õnnestunud nad ka ei oleks, on õpetaja suhtes muidugi ainult abistav, mitte dikteeriv iseloom. Meie kiiretempoline elu asetab õpilasi mõnigi kord küsimuste ette, mida mingis näidistemaatikas võimalik ei ole pikema aja peale ette näha. Rea teemade käsitlemise vajadus kasvab välja aga kohalikest oludest. Oletame näiteks, et koolil seisab ees oma kasvuhoone ehitamine õpilaste jõududega. Otsekohe on vaja õpilastega viia läbi vestlusi ühiskondlikult kasuliku töö tähtsusest ja selle organiseerimise viisidest. Või koolile on näiteks külla tulemas mõne vennasvabariigi või rahvademokraatia maa noorte esindajad. See on teretulnud ajendiks õpilastega vestelda rahvaste sõprusest ja kultuurse käitumise kommetest külaliste vastuvõtmisel.

Alates VI—VII klassist oleks soovitav tütarlastega eraldi pidada mõned vestlused niisugustel teemadel, nagu tütarlapse hügieen (seda võiks teha arst), nõukogude tütarlapse välimus, poiste ja tütarlaste vahekord. Oleks lühinägelik nendest küsimustest mööduda ükskõikselt, kuid neid tuleb käsitleda väga delikaatselt, mõnikord väiksemates gruppides või koguni individuaalselt.

Omamoodi katsekiviks klassijuhatajate pedagoogilisele meisterlikkusele on eetiliste vestluste sidumine mitmesuguste revolutsiooniliste tähtpäevadega, nagu Oktoob-

rirevolutsiooni aastapäev, Nõukogude armee aastapäev, Rahvusvaheline naistepäev, 1. mai püha jne. Vilumatute klassijuhatajate käes muutuvad nendele tähtpäevadele pühendatud vestlused iga aasta ühtede ja samade faktide tuimaks kordamiseks, mis õpilastele on seda tüütavam, et nende tähtpäevade puhul korraldatakse ka ülekoollisi aktusi, kus sageli opereeritakse samade faktidega. Kogunenud klassijuhataja läheneb nendele tähtpäevadele iga aasta ise vaatenurga all ja mõtestab neid oma vestlustes vastavalt õpilaste vanuseastmele erinevalt lahti. Nii jutustab ta Oktoobrirevolutsiooni aastapäeva puhul V klassis eredaid episoode Talvepalee ründamisest ja Ajutise Valitsuse ministrite areteerimisest, näidates sinna juurde reproduktsioone vastavatest maalidest; VI—VII klassis räägib ta Leninist kui Oktoobrirevolutsiooni juhist ja Rahvakomissaride Nõukogu esimehest; VIII—IX klassis, kus õpilased ajaloo tundidest on juba tuttavad kodanlike revolutsioonidega Lääne-Euroopas, näitab ta, kuidas kodanlikud revolutsioonid ühe ekspluateeriva klassi asemele tõid võimule teise, Oktoobrirevolutsioon aga tegi jäädavalt lõpu ühiskonna jagunemisele antagonistlikesse klassidesse, XI klassis vestleb ta õpilastega sellest, kuidas Oktoobrirevolutsiooni päevil Eesti töötava rahva südames süttinud tuli kommunistliku partei õhutusel edasi põles ja 1940. aasta juunipäevil võimsaks leegiks paisus.

Eetiline vestlus algab harilikult klassijuhataja sissejuhatava sõnavõtuga, milles püstitatakse vestluse teema, probleem; mõnikord klassijuhataja seletab ka, millest oli tingitud selle probleemi valik. Näiteks vestluse teemal «Julgusest ja argusest» alustas klassijuhataja järgmiselt: «Hiljuti kõndis meie klassi õpilane koolimaja teise korruse karniisi mööda. Mis teie arvate, kas see oli julge tegu? Katsume kõik ühiselt selles selgusele jõuda.» Teine klassijuhataja, alustades vestlust viisakusest, ütles: «Viimasel ajal olen ma tähelepanelikult vaadelnud, kuidas teie üksteisega suhtlete, kuidas nimetate oma seltsimehi, kuidas tänate teenete eest, kuidas pöördute õpetajate ja vanemate poole. Ma olen märganud, et teie alati ei tee seda õigesti ja sündsalt. Sellepärast peame ühiselt selgusele jõudma, mis tähendab olla viisakas ja kuidas omandada viisakust.»

Ettenägelikud klassijuhatajad koguvad selliseid näiteid aegsasti tagavaraks.

Sissejuhatava sõnavõtu asemel võib mõnikord lugeda ette lühikese kirjanduspala või katkendi mõnest teosest ja sellest lähtudes asuda arutlema mõnd kõlbelist probleemi. Näiteks alustas klassijuhataja vestlust teemal: ««Minu» ja «meie»» N. Krupskaja samanimelise artikli ettelugemisega. Lõpetanud lugemise, pöördus ta klassi poole küsimusega: «Aga kuidas suhtute teie oma isiklikesse ja klassi asjadesse?»

Pärast klassijuhataja sissejuhatust võtavad sõna õpilased, tuues ette üksikuid fakte antud probleemi kohta või väljendades oma isiklikku suhtumist. Vestluse edasine käik oleneb õpetaja oskusest esitada õpilastele jõukohaseid, põnevaid küsimusi. Neid tuleb esitada nii, et nad loogiliselt viiksid teatud järeldusteni. Küsimused ei tohi olla liiga naiivsed, niisugused, millele vastatakse mehhaaniliselt, mis ei eruta õpilaste mõtlemist (näiteks «Mis on parem, olla aus või valelik?», «Kas laiskus on positiivne või negatiivne nähe» jne.). Vanemates klassides tuleb püstitada just vaieldavaid, lahkarvamusi tekitavaid küsimusi, et diskussiooni teel välja selgitada õiged seisukohad. Esialgu, kuni klass pole veel harjunud selliseid küsimusi aktiivselt lahendama, valmistavad klassijuhatajad mõned sõnavõtjad ette, juhatades nendele oma sõnavõtu ülesehitamiseks materjali või kirjandust. Kokkuvõtte vestlusest, diskussioonist teeb klassijuhataja, andes sealjuures ka hinnangu avaldatud seisukohtadele.

Vestluse lõpul võib õpilastele anda küsimusi järelemõtlemiseks, näit. «Miks me ühel juhul mõistame teatud teo hukka, teisel juhul mitte?», «Millal tuleb inimest abistada, millal mitte?», «Kuidas tuleks toimida nii- või niisugusel juhul?» jne. Vestluse võib lõpetada ka teatud otsusega käituda edaspidi nii, nagu vestluse käigus selgus, kusjuures võib isegi määrata õpilased, kes tehtud otsuse täitmist kontrolliksid. Nooremates klassides on otstarbekohane õpetada ja harjutada lapsi õigesti käituma seoses mõningate vestlustega. Eriti kehtib see vestluste puhul «Õpilasreeglite» ja kultuurse käitumise kommete kohta.

Selleks, et kõlbelised teadmised kujuneksid veendumusteks ja käitumise juhendiks, on vaja neid mitte ainult tunnetada, vaid ka läbi elada. Sellepärast eelistatakse vestlusteks valida niisugust materjali, mis õpilastes kutsub esile sügavamaid emotsioone.

Sellise vestluse näitena olgu toodud ühe vennasvabariigi kooli X klassis läbiviidud vestlus emast.

Klassijuhataja sai teada, et mõned õpilased ei kuula ema sõna, käituvad ema suhtes ülbelt. Ta otsustas klassiga vestelda ema üllast kujust, emaarmastuse suurusest. Lähtekohaks võttis ta S. Aksakovi teose «Emaarmastus». Kirjanik jutustab, kuidas ema kevadise jäälagunemise ajal suuri vaevu ruttas haige poja juurde. Kuid emaarmastus ei ole alati kasulik. Et seda tõestada, näitas õpetaja, kuidas A. Herzen oma teoses «Kes on süüdi» kujutab Beltova liialdatud kiindumust oma pojasse. Vahelduseks lugesid õpilased ette mõned Nekrassovi luuletused, kus poeet räägib oma emast.

Et näidata, kuidas ema armastab oma lapses mitte ainult poega või tütart, vaid isamaa kodanikku, jutustas õpetaja M. Gorki itaalia muinasjutu «Reeturi ema», mis kujutab ema, kes torkas noa poja südamesse, sest et see reetis oma sünnilinna. Samas mõttes kasutas õpetaja M. Gorki muinasjuttu «Ema», kus ema võidab kuulsa valulataja Timuri, sest «ilma emata ei oleks ei poeeti ega sangarit», «kõik, mis inimeses on ilusat, võrsub päikese kiirtest ja ema piimast».

Suurt Isamaasõda kujutavate teoste najal näitas õpetaja, kuidas nõukogude emad kõhklematult saatsid oma lapsed kodumaad kaitsma. Õpilased lugesid katkendeid A. Fadejevi «Noorest kaardiväest». Et veelgi enam alla kriipsutada emade kangelaslikkust, põimiti vestluse mõned kohad J. Koševaja teosest «Jutustus pojast». Üks õpilastest esines sõnavõtuga V. I. Lenini suhtumisest oma emasse. Toodi näiteid ka M. Gorki romaanist «Ema» ja N. Ostrovski romaanist «Kuidas karastus teras», M. Aligeri poemist «Zoja».

Kogu vestlus jättis õpilastele sügava mulje. Nad istusid ja kuulasid suure tähelepanu ja tõsidusega.

Vestluse emotsionaalsus tõuseb tunduvalt, kui klassijuhataja kasutab näitlikke vahendeid, nagu kunstiteoste reproduktsioonid (F. Rešetnikov «Jälle kaks», «Järeleksam», F. Malajev «Ülesküntud uudismaa», N. Lomakin «Esimene detail», B. Joganson «Kommunistide ülekuulamine», S. Grigorjev «Vastuvõtt komsomoli» jt.), fotomontaažid, väljalõiked ajalehtedest, õpilaste endi valmistatud joonised ja karikatuurid. Vestluse emotsionaalsust aitab tõsta ka vaadeldud filmide või teatrietenduste meenutamine.

Kus võimalik, seal on soovitav mitu allikat ühendada, näiteks vaadeldud filmi või etendusega siduda juhtumeid omast klassist, koolist, võrrelda kirjanduslikes teostes kirjeldatud sündmusi tegelikkuses esinevatega jne.

Eetilise vestluse edu sõltub suurel määral sellest, kui võrd hoolikalt õpetaja selleks ette valmistub. Enamik klassijuhatajaid koostab vestluse plaani, kus märgitakse ära vestluse lähtekoht, õpilastele esitatavad küsimused ja lõppkokkuvõte.

Vestluste ettevalmistamisele on soovitatav kaasa tõmata ka õpilasi, eriti pioneere ja kommunistlikke noori. Selleks on vaja vestluse teema aegsasti teatavaks teha ja õpilaste vahel ülesanded ära jaotada. Üks VII klassi juhataja sai teada, et tema klassi vanemad ja tugevamad õpilased tungivad koduteel kallale noorematele õpilastele. Ta planeeris vestluse teemal: «Nõukogude noor on alati abivalmis». Ühtlasi tegi ta klassi korralikumatele õpilastele ülesandeks 3—4 päeva jooksul süstemaatiliselt jälgida õpilaste kojuminekut ja sel puhul esinevaid väärnähtusi ning nendest klassijuhatajatunnis kõnelda. Pärast seda, kui klassijuhataja oli vestluse sissejuhatuseks rääkinud sotsialistlikust humanismist kui ühest meie inimeste ilusamast joonest — hoolitsusest raukade, haigete ja laste eest, andis ta sõna õpilastele, kes oma vaatluste najal paljastasid mõningate klassikaaslaste näotu käitumise nooremate suhtes. Nende esinemine avaldas tugevat mõju ja võttis süüdlastelt võimaluse oma eksimusi maha salata.

Keskmistes ja vanemates klassides võib teha õpilastele ülesandeks lugeda vestluseks läbi mõned ilukirjanduslikud teosed ja märkida neis ära teatud nähete kirjeldused. Planeerides vestlust teemal «Julgusest ja mehisusest» tegi VII klassi juhataja õpilastele ettepaneku, et igaüks neist esitaks vähemalt ühe näite mõnest loetud raamatust, kus kirjeldatakse julget ja mehist käitumist. Eriti juhtis ta tähelepanu niisugustele teostele, nagu E. Bornhöhe «Tasuja», H. Pukk «Kaks punast kaelarätti», J. Verne «Saladuslik saar», A. Gaidar «Timur ja tema meeskond», J. Iljina «Neljas kõrgus», M. Twain «Tom Sawyeri seiklused» jne.

Vestluste ettevalmistamisel saab edukalt kasutada ka kooli ja klassi seinalehte, kus võib avaldada vestluse teemaga seotud mõtteid, paljastada väärnähteid, esitada küsimusi järelemõtlemiseks jne.

Miski ei kutsu lastes esile nii tugevaid elamusi, kui kino- ja teatrietenduste jälgimine. Sellepärast on need teretulnud allikaks ja täienduseks poliitilistele ja kõlbelistele vestlustele. Et nende etenduste sisu oleks õpilastele arusaadavam ja mõju sügavam, on soovitatav õpilasi nende vaatamiseks ette valmistada. Eriti kehtib see teatrietenduste kohta. Teater, nagu iga teinegi kunstiliik, nõuab vaatajalt oskust tungida tema olemusse,

anda etendusele hinnang. Kunsti saame tõeliselt nautida ainult siis, kui me teost põhjalikult mõistame. Selleks on aga vaja vastavat ettevalmistust. «Ilma ettevalmistuseta, ilma vaevata ja püsivuseta ilutunde arendamisel iseendas, pole kunst kellelegi kättesaadav,» kirjutas V. Belinski.

Noored teatri- ja kinokülastajad saavad etendusest palju paremini aru, kui nendega on enne seda vesteldud teose autorist, saatemuusikast, näitlejatest, nende tähelepanu juhitud teoses esinevatele probleemidele ja neid ergutatud järele mõtlema, kas dekoratsioonid, kostüümid, mööbel on õigesti valitud, kas üksikpildid ja massistseenid vastavad teoses kujutatud ajavaimule. Analoogilisi vestlusi on soovitatav teostada ka pärast etendust. Teatri- ja kinokunsti paremale mõistmisele aitavad kaasa vestlused vastavate kunstialade olemusest, nende kujutamishenditist, kohtumised näitlejatega, ekskursioonid teatri «eesriide taha» jne.

Klassis, peamiselt klassijuhatajatunnis toimuvatest poliitilistest ja kõlbelistest vestlustest kasvavad mõnikord välja iseseisvad õhtud ja konverentsid, millest võtavad osa mitme klassi õpilased ja millistel esinemiseks valmistuvad asjaosalised õpilased ette pikemat aega. Nii-suguste konverentside ja õhtute korraldamine nõuab paljude klassijuhatajate koostööd, kusjuures algatajaks ja tegelikuks organiseerijaks peaks olema komsomoli- või pioneeriorganisatsioon¹.

Kõrvuti kollektiivsete vestluste, konverentside, õhtute jms. üritustega on klassikollektiivi ideelis-poliitilises ja kõlbelises kasvatuses suur tähtsus ka klassijuhataja individuaalsetel vestlustel üksikute õpilastega. Neid peetakse väga mitmesugustel juhtudel ja mitmekesistel teemadel. Igas klassis on õpilasi, kes vajavad klassijuhataja erilist tähelepanu ja hoolt. Siia kuuluvad ülbed ja eneseuhked kiitlejad, arad ja inertsed erakud, kes hoiavad kõrvale õpingutest ja ühiskondlikust tööst, taltsutamatud desorganisaatorid, mõnikord ka sellised, kellel kodus on konflikte vanematega. Koostöös klassi pioneeri- või komsomoliorganisatsiooniga suunatakse neid intensiivsemalt osa võtma klassivälisest ja ühiskondlikust

¹ Kuna need üritused toimuvad enamasti ülekoollistena, siis ei kuulu nad otseselt klassijuhataja tööplaani; sel põhjusel pole neid käesolevas töös ka lähemalt käsitletud.

tööst, parandatakse nende koduseid elamistingimusi, lohutatakse ja julgustatakse seal kus vaja, jne.

Individuaalsete vestluste edu sõltub kõigepealt klassijuhataja autoriteedist, tema pedagoogilisest taktist ja oskusest kasvandikele läheneda. Kui klassijuhataja suhtub õpilastesse huvi ja tähelepanuga, oskab näha temas kas või terakestki head, kui ta usaldab õpilast, siis võidab ta tema poolehoidu. Ükskõikne, hoolimatu, eriti noriv ja halvustav suhtumine eemaldab õpilast kasvatajast ja kihutab teda mõnikord näitama end halvemana, kui ta tõepoolest on. Õpilased, vesteldes austatava õpetajaga «nelja silma all», avavad talle oma sisemaailma palju kergemini kui kollektiivi ees. Suurema usalduse saavutamiseks peaksid need vestlused toimuma väliseltki selleks sobivas olustikus, näiteks mõnes eraldatud ruumis. Mõned klassijuhatajad eraldavad oma tööplaanis kindla aja nädalas, millal nad kutsuvad õpilasi sellisteks vestlusteks välja ja millal ka õpilased ise võivad pöörduda omal algatusel tõsisemate küsimustega nende poole (väiksemates, kergemini lahendatavates küsimustes on õpilastel muidugi alati õigus koolimajas klassijuhataja poole pöörduda). Ei ole otstarbekohane neid vestlusi muuta tüütavaks morali-seerimiseks ja noomimiseks — see ei avalda õpilastele mingit mõju ja muudab nad klassijuhataja suhtes trotslikeks, kinnisteks. Vestluse peaeesmärk peab olema saavutada õpilastelt avameelsust ja usaldust.

Klassijuhatajatund

Klassijuhataja töö on mitmekesine ja nõuab tiheda kontakti pidamist oma klassiga. Sellepärast on soovitav, et klassijuhataja viibiks võimalikult iga päev koolis ja oleks pidevalt ühenduses oma klassiga, kasutades selleks tarbe korral ka vahetunde, tundide-eelset kogunemisaega jne. Peale selle on aga tarvis ette näha kindel aeg, mil klassijuhataja võiks oma klassiga regulaarselt ja pikemaks ajaks kohtuda. Kõige soodsamaid võimalusi pakub selleks klassijuhatajatund. Enamikus Eesti NSV koolides on selle tunni jaoks nähtud ette kindel aeg nädalas. Selles tunnis teostab klassijuhataja poliitinformatsiooni, viib läbi poliitilisi ja kõlbalisi vestlusi, arutab klassikollektiiviga õppeedukuse, distsipliini, ühiskondliku töö,

klassivälise töö ja muid klassi elu küsimusi.¹ On koole, kus klassijuhatajatunnid asendatakse klassikoosolekutega, mis kutsutakse kokku tarviduse kohaselt ja mida juhivad ning sisustavad õpilased ise (muidugi koostöös klassijuhatajaga). Niisugust loobumist regulaarsest, tunniplaanis fikseeritud klassijuhatajatunnist ei saa pidada õigeks. Tõenäoliselt toimivad kõige paremini need koolid, kes mõned klassijuhatajatunnid sisustavad tarvidust mööda klassikoosolekutena.

Klassijuhatajatund on soovitav planeerida kas nädala algusesse või lõppu. See annab võimaluse teha tunnis kokkuvõtteid möödunud nädalast ning arutada läbi eelseisva nädala tööplaani. Enamik koole planeerivad klassijuhatajatunni tööpäeva viimaseks tunniks, et klassijuhataja seda tarviduse kohaselt võiks kas lühendada või pikendada.

Klassijuhatajatunni struktuuri suhtes on välja kujunenud peamiselt kaks tüüpi. Mõned klassijuhatajad jagavad selle kaheks enam-vähem võrdseks osaks. Ühe osa sisustavad nad poliitilise vestlusega aktuaalsetel poliitilistel teemadel (poliitinformatsioon), teises osas aga käsitlevad vestluse kujul mitmesuguseid kõlbelisi probleeme.

Teised klassijuhatajad, eriti need, kes töötavad vanemate klassidega, leiavad, et paarkümmend minutit on liiga lühike aeg niihästi poliitinformatsiooniks kui ka kõlbeliseks vestluseks ja pühendavad tunni vaheldumisi ühel nädalal peamiselt poliitinformatsioonile, teisel nädalal kõlbelisele vestlusele. Mõlemad tunni tüübid on mõeldavad, kusjuures esimene õigustab end nooremates, teine vanemates klassides.

Mõni aasta tagasi oli koole, kus õpilasi kutsuti iga päev 15 minutit enne tundide algust kooli, kusjuures 1–2 korda nädalas sisustati see aeg poliitiliste vestlustega ja poliitinformatsiooniga, kord nädalas kõlbeliste vestlustega, kord klassi jooksvate asjade arutamise ja 1–2 korda ülekoollise kultuurhommiku ja nn. aruandluskoosolekuga. Nii sagedased klassijuhataja «veerandtunnid» muutusid pikapeale koormavaks niihästi õpilastele kui ka

¹ Mõnikord nimetatakse seesuguseid tunde «kasvatustunneteks». Seda nimetust tuleb pidada aga ebaõnnestunuks, sest nõukogude koolis peab iga tund olema kasvatuslik.

klassijuhatajale, mispärast nendest täiesti põhjendatult loobuti. Pealegi osutub rangelt 15 minutiga piiratud aeg ulatuslikumate küsimuste käsitlemiseks liiga lühikeseks.

Klassijuhatajatunni struktuuri ja sisustamise küsimused on vaja kooli klassijuhatajate koondises läbi kaaluda ja vähemalt kooli piirides ühtlustada. Hea on, kui koolis kujuneksid selle tunni suhtes traditsioonid, millest kõik klassijuhatajad kinni peavad.

KLASSIJUHATAJA KOOSTÖÖ KOMSOMOLI- JA PIO- NEERIORGANISATSIOONIGA

Klassijuhataja ja komsomoliorganisatsiooni koos- töö üldisi põhimõtteid

Üleliiduline Leninlik Kommunistlik Noorsooühing on partei aktiivseks abiliseks kogu riiklikus ja majanduslikus ülesehitustöös. Tema organisatsioonid on tegelikult partei direktiivide aktiivseteks teostajateks kõigil kommunismi ehitamise aladel. Ta on löökrühmaks, kes igal tööalal osutab abi, avaldab oma initsiatiivi.

Koolis on komsomoliorganisatsioon õpilaskollektiivi juhiks ja hingeks. Ta on õpilaskonna kõigi tähtsamate ürituste algatajaks ja avaliku arvamuse kujundajaks. Ta suunab õpilasi ülesannete täitmisele, mis partei ja valitsuse poolt nõukogude kooli õpilaste ette seatakse, pidades eriti silmas nende poliitilise teadlikkuse tõstmist, polütehnilise hariduse teostamist, vastutustundelise suhtumise kasvatamist õpinguisse ja tootvasse töösse, võitlust kodanlike iganditega noorsoo teadvuses jms. Kommunistlik noorsooühing suunab ka õpilaskonna muude organite (õpilaskomitee, seinalehe toimetused, klassiorganisatorid) tööd. Kuna peaosas õpilaste õpetamisel ja kasvatamisel kuulub õpetajale, on kommunistliku noorsooühingu tähtsamaks kohustuseks igati tõsta õpetaja autoriteeti ja osutada temale toetust kogu tema suures ja õilsas töös.

Selleks, et klassikollektiiv oleks terve ja tugev, et õppe- ja kasvatustöö oleks edukas, on vaja kõigepealt toetada ja suunata kooli komsomoliorganisatsiooni tööd, tugevdada tema mõju ja tõsta tema autoriteeti õpilaste silmis. Õpetajad ja klassijuhataja saavutavad oma pedagoogilises töös parimat edu siis, kui nad klassi püüavad mõjus-

tada mitte otseteed, vaid komsomoliorganisatsiooni kaudu, tuginedes tema sekretärile, büroo liikmetele ja kogu kommunistlike noorte kollektiivile kui klassi juhtivale jõule. Paljud õpetajad, kellel klassis on distsipliiniga olnud raskusi, on nendest raskustest suhteliselt kergesti saanud üle pärast seda, kui nad astusid kontakti klassi komsomoliorganisatsiooniga ja kindlustasid endale tema poolehoiu ning toetuse.

Komsomoliorganisatsiooni tööd koolis tuleb vaadata kogu õppe- ja kasvatustöö lahutamatu osana. Tegevuse eesmärk on õpetajatel ja kooli kommunistlikul noorsooühingul ühine — igakülgsest arenenud kommunismiehitajate kasvatamine. Kumbki taotleb seda eesmärki aga eri teedel.

Milles on siis kommunistliku noorsooühingu töö omapära koolis, tema spetsiifiline panus noorsoo kommunistlikku kasvatusse?

Üheks iseloomulikumaks jooneks komsomoliorganisatsiooni töös on selle poliitiline suunitus, kommunistlik eesmärgikindlus. Tema töö kaudu kandub kommunistliku partei mõju kõige otsesemalt noorsoo laiaedesse hulkadesse.

Komsomoliorganisatsiooni tähtsus partei esmase abilise osas tõuseb selle tõttu, et tema liikmeskond on enamasti poliitiliselt küpsem kui teised noored. Teatavasti koonduvad sinna just need õpilased, kes ühiskondlikes ja poliitilistes küsimustes on teadlikumad, kusjuures nende teadlikkus liikmeks oleku ajal ühise tegevuse protsessis veelgi kasvab. See asjaolu võimaldab neil õpetajaid edukalt abistada just ideelis-poliitilise kasvatustöö aladel, ergutades sealjuures mahajäänumaid õpetajaid endidki suuremale poliitilisele aktiivsusele ja enesetäiendamisele.

Teise spetsiifilise joonena tuleb märkida komsomoliorganisatsiooni töö isetegevuslikku iseloomu. Komsomoli koondub noorsoo erksam, vaimselt arenenum ja aktiivsem osa. Ühise tegevuse käigus kasvab nende noorte aktiivsus ja omandab kindla suuna, nende huvidering avardub, kujunevad organisatsioonilise töö vilumused jne. See asjaolu aina kindlustab nende juhtivat asendit õpilaskollektiivis.

Kolmandaks kriipsutame alla komsomoliorganisatsiooni tihedat sidet õppiva noorsoo laialdaste hulkadega. Vaatamata sellele, et ta on kindlapiiriline organisatsioon, mille liikmeks olek on seotud teatud kohustuste ja õigus-

tega, ei katkesta ta kunagi oma sidet teiste noortega. Õppides ja töötades koos, tunnevad kommunistlikud noored hästi kõigi noorte huviseid ja vajadusi, nende arvamusi ja soove õppetöös, distsipliini ja klassivälise töö küsimustes. Selles suhtes võivad nad õpetajatele osutada väärtuslikku abi klassivälise töö, ühiskondlikult kasuliku töö ja muu tegevuse algatamisel ning organiseerimisel. Kui õpetaja vaatab noortele üksnes vanema inimese pilguga, ehkki varustatuna eluliste kogemustega ja teadmistega pedagoogikas ning psühholoogias, jäävad talle mõnigi kord noorsoo varjatamad, sügavamad eluavaldused märkamata ja mõistmata ning ta otsekui räägib ja vaatab noortest mööda, saavutamata nendega kontakti. Kommunistlikud noored on paljudele õpetajatele olnud võtmeks noorsoo huvide ning harrastuste maailma avamisel, abistades neid niisuguste ülesannete ning töövõtete leidmisel, mis noori kõige enam köidavad.

Koolides, kus pedagoogid komsomoliorganisatsiooni tegevusele kõigiti kaasa aitavad ja noorsoo kasvatamisel temale tuginevad, lahenevad hästi ka kõrge õppeedukuse ja teadliku distsipliini kindlustamise ülesanded. Neis koolides, kus direktor, klassijuhatajad ja aineõpetajad ei pööra komsomoliorganisatsiooni tööle küllaldast tähelepanu, ei süvene selle töö spetsiifikasse ega toeta kommunistlike noorte püüdlusi ja algatusi, lonkab niihästi õppeku kasvatustöö.

Sealjuures ei tohi aga unustada, et ka kommunistlikud noored on ikkagi ainult õpilased, kes ise veel vajavad kasvatamist pedagoogide poolt.

Õpetajad, kes komsomolitöö spetsiifikat mõistavad, ei muuda oma abi kunagi kommunistlike noorte väiklaseks hooldamiseks, nende käsutamiseks, nende suhtes administreerimiseks, mis rikuks nende töö isetegevuslikku iseloomu, suruks maha õpilaste initsiatiivi ja muudaks nad lihtsalt õpetajate käsutäitjateks. Komsomoliorganisatsioonid võivad ainult isetegevuse ja omaalgatuse alusel elada täisverelist elu ja omada kasvatuslikku mõju. Õpetajaklassijuhataja meisterlikkuse üheks näitajaks on asjaolu, kui osavasti ta ühendab õpilasorganisatsioonide kava-kindla abistamise nende omaalgatuse ja isetegevusega.

Klassijuhataja kuulab küll teraselt kommunistlike noorte häält, respektierib ja võtab arvesse nende soove, ettepanekuid, arvamusi, kuid ei hakka kunagi nende eest

otsustama, nende eest kõike ära tegema, vaid õpetab neid omal vastutusel tegutsema.

On klassijuhatajaid, kes mõteldes komsomoliorganisatsioonile näevad enda ees vaid lapsi, keda nad on kohustatud hooldama, kasvatama, õpetama. Nad püüavad neid mõnikord otse kätpidi talutada. Et need lapsed võiksid olla nende aktiivsed abilised õpilaskollektiivi liitmisel, kommunistlikus kasvatustöös, võitluses kodanlike igandite ja muude väärnähetega vastu õpilaskonnas, seda ei suuda nad mõista. Nad ei usalda neid hetkekski silmast lasta, nad otse dikteerivad komsomoliorganisatsioonile tööplaani, määravad sõnavõtjad koosolekutel ja vaatavad läbi nende sõnavõttude tekstid jne. Selle tagajärg on, et valitud komsomoliorganid seisavad mõnikord otsekui kõrval, keegi ei nõuagi nendelt vastutust oma organisatsiooni täisväärtusliku töö eest, kuna kogu töö teevad klassijuhatajad.

Klassijuhataja abi komsomoliorganisatsioonile.

Komsomoliorganisatsiooni peamiseks ülesandeks koolis on õpilaste kommunistlik kasvatamine. Selleks organiseerib kommunistlike noorte organisatsioon loenguid ja ettekandeid aktuaalsetel teemadel, kohtumisi vanade revolutsionääridega, Suure Isamaasõja kangelaste ning tööeesrindlastega, abistab õpetajaid poliitinformatsiooni, poliitiliste ja eetiliste vestluste läbiviimisel, annab välja seinalehte, organiseerib näitlikku agitatsiooni jms.

Õpetajad, eriti klassijuhatajad on oma klassi kommunistlikele noortele nõuandjateks mitmesuguste ürituste, ettekannete ja vestluste korraldamisel. Nad aitavad kavandada näitusi, abistavad neid ettekannete valmistamisel, juhatavad kirjandust, kust on võimalik saada selleks materjali, näitavad, kuidas on kõige otstarbekohasem ettekannet üles ehitada, jne. Kui mõne teema käsitlemine käib õpilastel üle jõu, siis annab klassijuhataja nõu, keda lastevanematest, ühiskonnategelastest või vastava ala spetsialistidest võiks paluda sellel teemal ettekannet pidama. Eesrindlikumates koolides juhib komsomoliorganisatsioon süstemaatilise õpilaslektoriumi tööd, kus loengud toimuvad regulaarselt, kindlaks määratud täht-

aegadel. Klassijuhatajad aitavad koostada lektoriumi temaatikat, nii et see vastaks õpilaste huvidele, annavad nõu lektorite valiku suhtes ja aitavad kindlustada oma klassi õpilaste osavõttu loengutest.

Õpetajad aitavad kommunistlikel noortel organiseerida kohtumisi vanade revolutsionääridega, meie maa silmapaistvate inimestega, Suure Isamaasõja kangelastega, tuntud kirjanike ja teadlastega. Nende esinemine noorte ees avardab viimaste poliitilist ja üldhariduslikku silmaringi, ergutab neid kaasa elama meie maa ühiskondlikule elule. Eriti tuleks silmas pidada kooli asukohast põlvnevate ja selles koolis õppinud silmapaistvate inimeste kutsumist sellistele kohtumistele. Tartu A. H. Tammsaare nimelises I Keskkoolis on niisugused kohtumised kujunemas traditsiooniks ja leiavad kommunistlike noorte hulgas sooja poolehoidu.

Senisest enam peaksid komsomoliorganisatsioonid praktiseerima noorte kasvatamist revolutsiooniliste traditsioonide vaimus, õpetades neid austama oma kodukoha ja kodumaa revolutsioonilist minevikku. Oma kodukoha revolutsioonilise mineviku väljaselgitamisel võivad koolide komsomoliorganisatsioonid etendada isegi avangardset osa. Niisamuti võiksid nad alгатada ja teostada oma kodukoha ajalooliste ja revolutsiooniliste mälestusmärkide korrashoidu. Koolide komsomoliorganisatsioonidel peaksid kujunema sellel pinnal isegi omad traditsioonid. Täiesti õigesti toimisid näiteks Tallinna Keskrajooni kommunistlikud noored, viies 1957. a. sügisel oma esimese kokkutuleku läbi J. Kreuksi haul, ja Saaremaa kommunistlikud noored, kes võtsid oma šefluse alla Suures Isamaasõjas langenute vennaskalmud.

Paljudes koolides korraldavad komsomoliorganisatsioonid niihästi oma liikmete kui ka teiste õpilaste hulgas poliitilise sisuga viktoriine, mille käigus selgitatakse välja, kas õpilane loeb ajalehti, kuivõrd ta orienteerub sise- ja välispoliitilistes sündmustes. Sägeli selgub, et mõned noored, eriti need, kes on üleliia kaasa kistud spordist ja lõbustustest, üldse ei jälgi kaasaegset ühiskondlikku elu. Nende viktoriinide tulemused on heaks näpunäiteks komsomoliorganisatsioonile ja klassijuhatajale poliitilise selgitustöö korraldamisel. Ühtlasi soodustavad nad ajakirjanduse lugemist ja levitamist koolis,

mida komsomol organiseerib poliitilise kasvatustöö ühe võttena.

Kirjavahetus vennasvabariikide ja rahvademokraatia maade koolidega süvendab noortes rahvaste sõprust ja võimaldab vahetada komsomolitöö kogemusi. Paljudes koolides leiame jalutusruumides kaarte, kus noolte ja niidikestega on ära märgitud koolid, kellega peetakse kirjavahetust. Kirjavahetusega kaasneb harilikult piltide, albumite ja muu näitliku materjali vahetamine.

Suurt osa etendavad komsomolitöös temaatilised konverentsid, mis mõnes koolis, näiteks Tartu 3. Keskkoolis, on kujunenud suurteks ülekoolilisteks üritusteks, mille raamides iga klass saab endale eri ülesande. 1953/54. õppeaastal korraldati selles koolis põllumajandusalane konverents NLKP Keskkomitee septembrikuu otsuste tundmaõppimiseks. Konverentsi ettevalmistamise käigus valmistati palju õppevahendeid, nagu seemnete kollektioone, herbaariume, tabeleid, albumeid teravilja tehniliste kultuuride toodangust, karjamajandusest ning põllumajanduse mehhaniseerimisest. Konverentsil esines Tartu Rajooni TSN Täitevkomitee esimees sisuka sõnavõtuga. Järgmisel aastal toimus samas koolis konverents teemal «Elekter inimese elus». Koos õpetajatega töötati välja konverentsi temaatika: 1) GOELRO plaan. 2) Elekter iga-päevases elus. 3) Elekter tööstuses. 4) Elekter põllumajanduses jne., kokku 10 teemat. Üritusse olid kaasa tõmmatud kõik keskkooli klassid ja organiseeritud klassidevaheline võistlus. 1955/56. õppeaastal toimus analoogiline konverents teemal «Taimed inimese teenistuses». Ettevalmistustööd toimusid eelmiste aastate eeskujul. Võistluses tuli esikohale IX-a klass teemaga «Söödakultuurid». Lisaks heale referaadile oli see klass valmistanud täieliku söötade ja söödakultuuride seemnete kollektsiooni ja mitmesugused tabelid. Klassi premeeriti kolmepäevase ekskursiooniga eesrindlikesse kolhoosidesse. 1957/58. õppeaasta konverents oli pühendatud rahvaste sõpruse teemale ja seisnes mitmekülgses tutvumises vennasvabariikide eluga.

Nõukogude inimeste poliitiline teadlikkus väljendub ennekõike nende vastutustundelises suhtumises oma töösse. Ka komsomoliorganisatsiooni poliitilise kasvatustöö tulemuseks peab olema, et kõik õpilased suhtuksid oma põhitöösse — õppimisse teadlikult. Eespool kirjeldatud üritused aitavad kahtlemata äratada õpilastes huvi tead-

miste omandamise vastu, samuti aitab selleks kaasa komsomoliorganisatsiooni poolt juhitud massiline kultuuri-töö. Tähtis on, et komsomoliorganisatsioonides kujuneks sallimatuse õhkkond igasuguse looderlikkuse, laiskuse, õpetajate petmise jms. negatiivsete nähete vastu. Ei ole tarvis, et need küsimused oleksid igal koosolekul päevakorras, peaaegu on, et kõik õpilased teaksid ja tunneksid, kuidas komsomoliorganisatsioon toetab õpetajaid võitluses kõrge õppeedukuse eest ja kategooriliselt mõistab hukka kõik, mis takistab seda eesmärki saavutamast.

Ka armastuse kasvatamisel füüsilise töö vastu etendab komsomol avangardset osa. Õpilaskollektiivi ühiskondlikult kasuliku töö organiseerimisel on kommunistlikud noored peamiseks algatajateks ja õhutamatajateks. Klassijuhatajad on selles teadlikud ega võta ühtki suuremat üritust sel alal enne päevakorda, kui nad on selle teostamise üle pidanud nõu oma klassi kommunistlike noortega.

Massilise kultuuritöö alal organiseerib komsomoliorganisatsioon kino ja teatri ühiskülastamisi koos nendele eelnevate ja järgnevate vestlustega, olümpiaade mitmesugustes õppeainetes, pidusid ja puhkeõhtuid, kunstilise isetegevuse konkursse ja ülevaatusi, korraldab ja suunab aineringide ning kunstilise isetegevuse kollektiivide tööd, propageerib raamatute arutluste, kirjanduslike õhtute ja lugejate konverentside kaudu kirjanduse klassivälist lugemist jne. Need üritused toimuvad enamasti ülekoollistena ja komsomoli koolikomitee organiseerimisel, kuid klassijuhatajad aitavad oma klassi komsomoliorganisatsioonil organiseerida kõiki õpilasi nendest osa võtma; ühtlasi aitavad nad selliseid üritusi nõnda sisustada, et nad vastaksid õpilaste huvidele, kuid ei kaotaks seejuures oma kasvatuslikku ja ideeliselt võitlevat ilmet. Mõned klassijuhatajad koondavad massilise kultuuritöö liialt enda kätte: nad levitavad ise kino- ja teatripäasmeid, suunavad ise õpilasi ringidesse, pidamata nõu komsomoliaktiiviga, korraldavad ise lugejate konverentse jne. Komsomoliorganisatsiooni eemalejätmine niisugusest õpilastele jõukohasest tööst põhjustab selle organisatsiooni tegevusetust, koormates ühtlasi klassijuhatajat igasuguste pisiülesannetega, mida väga hästi võiksid täita õpilased.

Keha kultuuri alal aitab klassijuhataja oma autoriteediga komsomoliaktiivil võimalikult palju õpilasi

rakendada kehakultuuritöösse ja kooli sportlikest üritustest osa võtma, pöörates seejuures erilist tähelepanu poliitilise ja kõlbelise kasvatustöö läbiviimisele õpilaste-kehakultuurlaste hulgas. Komsomoli ülesanne on võidelda õpilaste ühekülgse ja liialdatud kehakultuuri harrastamise vastu, mille tagajärjel kannatab nende õppeedukus. Klassijuhatajad on komsomoliorganisatsioonile abiks selliste väärnähetega vastu võitlemisel; ühtlasi aitavad nad organiseerida tööd niisugustel kehakultuurialadel, nagu matkamine, eriti jalgsimatkamine, suusatamine, sõudesport jne., millel on suur tähtsus igakülgset arenenud isiksuse kasvatamisel. Seda saab edukalt teha ainult niisugune klassijuhataja, kes ise võtab osa kehakultuuri-alastest üritustest ja hoolitseb oma kehalise tubliduse eest.

Selleks, et komsomoliorganisatsiooni tegevus mistahes alal oleks viljakas, peab tema juhtimine ja organisatsioonisisene töö olema kõrgel tasemel. Noortel tuleb ühiskondliku töö vilumustest, mõnikord ka algatusvõimest, järjekindlusest ja visadusest püstitatud eesmärgi taotlemisel puudu. Sellel alal on klassijuhataja abi neile väga tarvilik, eriti VIII klassis, kus komsomoliorganisatsioon astub alles oma esimesi samme.

Et organisatsiooni töö kulgeks hästi, pöörab klassijuhataja erilist tähelepanu algatusvõimelise ja kohusetruu aktiivi väljaselgitamisele ja kasvatamisele.

Noorte endi poolt valitud sekretärile ja teistele aktivistidele osutab klassijuhataja igakülgset abi. Lisaks sellele kasvatustööle, mille osaliseks nad saavad õpilastena, õpetab klassijuhataja neid juhtima organisatsiooni tööd ja tutvustab neid ühiskondliku töö tehnikaga (koosolekute kokkukutsumine ja juhatamine, mitmesuguste õhtute, konverentside, festivalide jms. ürituste läbiviimine, tööplaanide ja aruannete koostamine, komsomolikohustuste määramine ja nende täitmise kontrollimine jne.). Sekretäri autoriteeti püüab klassijuhataja tõsta sel teel, et toetab tema algatusi ja ettepanekuid (vigade vältimiseks kooskõlastab ta need harilikult enne nende esitamist avalikkusele), volitab teda aeg-ajalt enda nimel kollektiivi ees esinema ja kollektiivi juhtima, annab talle ülesandeid, mis lasevad teda teiste õpilaste hulgas välja paista. Et klassijuhataja nõuanded sekretärile oleksid tõesti kompetentsed ja asjalikud, õpib ta ise kõrgemalseisvate komsomoliorganite otsuseid ja instruksioone hästi tundma. Klassi-

organisatsioonide sekretäride instrueerimiseks korraldatakse mitmes suuremas koolis (Tallinna 2. Keskkool, Tartu 4. Keskkool, Pärnu L. Koidula nimeline 2. Keskkool jne.) sellekohaseid seminare, kus esinevad komsomoli linnakomitee juhtivad töötajad, klassijuhatajad ja aineõpetajad instrueerivate ettekannetega mitmesugustel teemadel, nagu näiteks: klassi komsomoliorganisatsioon võitluses kõrge õppeedukuse eest; komsomoliorganisatsiooni koosolek; komsomoli ülesanded ja nende täitmise kontrollimine; poliitinformatsiooni teostamisest klassis; klassi aktiivi koostöö klassijuhatajaga; rühmajuhi töö pioneiriorganisatsioonis ja selle abistamine klassi komsomoliorganisatsiooni poolt jne.

Klassijuhataja õpetab klassi komsomoliaktiivi ette valmistama ja teostama mitmesuguseid komsomoliüritusi, nagu kirjanduslikud ja temaatilised õhtud, konverentsid, poliitinformatsioon, seinalehe toimetamine jm. Ta juhatas selleks vajalikku kirjandust ja muid allikaid, suunates vajaduse korral appi ka aineõpetajaid. Et ära hoida ürituste kuhjumist ja kordumist, tutvustab klassijuhataja komsomoliaktiivi oma tööplaaniga. Ta aitab kommunistlikel noortel oma tööd muude organisatsioonide tööga (õpilaskomitee, aineringid) kooskõlastada, kindlustades komsomoli juhtiva osa kõigi teiste õpilasorganisatsioonide suhtes.

Tundes hästi oma klassi õpilasi juhib klassijuhataja komsomoliaktiivi tähelepanu ühe või teise kaasõpilase headele või halbadele kalduvustele, annab nõu, keda rakendada ühe või teise ülesande täitmiseks.

Klassijuhataja D. Sofronov toob oma praktikast huvitava näite, kuidas ta abistas komsomoliaktiivi ühe kaasõpilase kasvatamisel.

«Kommunistlik noor K. õppis VIII klassis ainult hinnete hea ja väga hea, oli korralik ja distsiplineeritud. Esimesel õppeveerandil IX klassis ta muutus tugevasti, sulgus endasse ja oli järsk seltsimeestega ja õpetajatega, jättis tunde vahele, ei valmistanud tunde ette, seltsimeeste märkustele vastas, et jätab kooli maha ja läheb tööle.

Klassijuhataja sai teada, et õpilase kodus toimus tõsine perekonnadrama — vanemad läksid lahku. Põhjus mõjus see äärmiselt tugevasti. Ta hakkas kiiresti alla käima. Tal tekkisid väljaspool kooli uued seltsimehed, kes mõjusid talle negatiivselt. Võtta see küsimus arutusele ja teda karistada oleks kasutu. Klassijuhataja soovitas komsomoliorganisatsioonile teisi mõjustamisvahendeid. K. suhtus tähelepanelikult oma klassi tütarlastesse ega keeldunud nende palveid täitmast. Komsomolibüroo tegi kolmele tütarlapsele — kommunistlikule noorele ülesandeks iga päev pöörduda K. poole abi saamiseks erine-

vates õppeainetes. See oli täiesti loomulik, sest et K. oli alles hiljuti üks klassi parimaid õpilasi. Tütarlapsed — kommunistlikud noored hakkasid iga päev K. tülitama, paluma abi. Aidates neid, ta ise valmistas tunnid ette. Pärast tundide ettevalmistamist tegi viimane õppi ja mõnikord ettepaneku minna jalutama või kinno. Tänaval kohati «juhuslikult» veel mõnda seltsimeest — kommunistlikku noort ja nad läksid kõik koos. Seltsimehed püüdsid K. mitte üksi jätta.

Mõned poisid — kommunistlikud noored tutvusid K. uute seltsimeestega ja palusid neid teda rahule jätta.

K. tuli tagasi kollektiivi, lõpetas edukalt IX klassi ja X klassi medaliga. Seda, et temaga organiseeritult töötas komsomoliorganisatsioon, ei teadnud ta kuni kooli lõpetamiseni.»

Klassijuhataja aitab aktiivil jälgida, et komsomoliorganisatsiooni poolt vastuvõetud otsused leiaksid täitmist kõigi õpilaste poolt. Samal ajal on ta valvel, et komsomoliaktiiv ei muutuks upsakaks ega irduks muust õpilaskonnast. Komsomoliaktiivi autoriteedi peamiseks allikaks on nende hea distsipliin, kõrge õppeedukus, oskus ühiskondlikku tööd hästi juhtida ja keerukaid küsimusi õigesti lahendada. Et sellist aktiivi kasvatada, töötab klassijuhataja silmapaistvamate kommunistlike noortega individuaalselt, püüdes tõsta nende teadlikkust, vastutustunnet, algatusvõimet ja arusaamist oma juhtivast osast võitluses kõrgete näitajate eest klassi elus.

Klassijuhataja abi komsomoliaktiivile ei tarvitse olla alati ühesugune — tuleb arvesse võtta abistatavate arenemisastet, nende vilumusi ühiskondlikus töös, ülesannete raskust jne. Tuleb lasta ka noortel omal käel riskida ja kogemuste najal õppida. Kui klassikollektiivis esineb suuremaid muudatusi klasside liitmise või lahutamise tagajärjel, siis vajab komsomoliaktiiv klassijuhatajalt suuremat abi. Niisugustel juhtudel võtab klassijuhataja äsjaloodud komsomoliorganisatsiooni ja selle büroo koosolekutest eriti aktiivselt osa, aitab sekretäril organiseerida ja planeerida tööd, jaotada ülesandeid organisatsiooni liikmete vahel, ette valmistada huvitavaid üritusi. X—XI klassi kommunistlikud noored ilmutavad oma organisatsiooni töös harilikult üsna suurt iseseisvust ja nendele osutatav abi peab erinema noorematele õpilastele osutatavast abist.

Organisatsiooni tööplaani koostamine on neid ülesandeid, mis noortele aktivistidele harilikult valmistavad tõsiseid raskusi. Sellepärast osutavad klassijuhatajad neile sealjuures peaaegu alati abi. Pärast aruandlus-valimis-

koosolekut astub klassijuhataja äsja valitud aktiiviga kontakti, aitab neil tööd jaotada ja kätte leida peamised ülesanded klassiorganisatsiooni töös eeloleval tööperioodil.

«Igal sügisel, kui on valitud uus büroo, pean ma sellega nõu ametite jaotamise, tööplaani koostamise ja individuaalsete ülesannete jaotamise küsimuses. Ma tutvustan neid oma tööplaani ja aitan neil selle alusel grupi tööplaani koostada. Ma ei kirjuta neile kunagi midagi ette, vaid avaldan ainult oma arvamust, sageli üsna tagasihoidlikult, nagu «mulle näib, et oleks õigem teha nii...» või «võib-olla oleks parem sellest kavatsusest loobuda...». Peaaegu alati olid noored minuga nõus, kuid ka siis, kui nad arvasid teisiti, ei takistanud ma neid oma kavatsusi proovimast,» kirjutab Tartu 4. Keskkooli klassijuhataja A. R. oma kogemustest.

Õpilaste komsomoliorganisatsiooni tööplan koostatakse harilikult ühe kuu või õppeveerandi peale alljärgneva skeemi kohaselt:

Jrk. nr.	Ürituse nimetus	Teost. aeg	Teostaja	Vastutaja	Märkusi täitm. kohta

Tööplaani märgitakse üritused enamasti järgmiste peatükkide kaupa: 1. Organisatsioonisisene töö, 2. Poliitiline kasvatustöö, 3. Massiline kultuuritöö, 4. Kehakultuuritöö, 5. Pioneeritöö juhtimine.

Gruppides on mõeldav tööplaani koostamine ka lihtsama vormi kohaselt. Toome grupi tööplaani näitena Viljandi C. R. Jakobsoni nimelise 1. Keskkooli IX^d klassi komsomoligrupi tööplaani 1957/58. õppeaasta kevadpoolaastaks.

I. Grupi lahtised koosolekud ja üritused:

1. Kohtumine õpilastega, kes käisid Moskvas festivalil (jaan.).
2. Kuidas täidan komsomoli põhikirja (veebr.).
3. Opime tundma komsomoli ajalugu (märts).
4. Seflussidemetel loomine Vana-Võidu loomakasvatustehnikumiga, eesmärgiga tutvuda eesrindliku ja hästisisustatud kooli töö ja õppevahenditega (apr.).

II. Kommunistlike noorte koosolekud ja üritused:

1. Koondus IV kl. pioneeridega teemal «Punane kaelarätt — kommunistide kolme põlvkonna sümbol». Mängud (veebr.).
2. IX klasside kommunistlike noorte puhkeõhtu (märts).
3. Koosolek «Komsomolidistsipliin». Uute liikmete vastuvõtmine (apr.).

4. Koondus oktoobrilastega teemal «Kuidas aitan suvel ema». Mängud (mai).

III. Grupisisene töö:

1. Seinalehe «Sõprus» väljaandmine (iga 2 nädala j.).
2. Grupi kroonika täitmine ja osavõtt võistlusest kooli parima kroonika nimele (pidevalt).

IV. Ettevalmistumine järgmisteks kooli algorganisatsiooni üritusteks:

1. Kooli kommunistlike noorte II kokkutulek (jaan.).
2. Poliitilise satiiri konkurss (aprill).
3. Öhtune maastikumäng (mai).

V. Osavõtt kõikidest algorganisatsiooni üritustest:

(Kohtumine aukommunistliku noore, vana revolutsionääri sm. Laanega, kommunistlike noorte aktivistide ekskursioon Tartu jne.).

Tööplaani arutab läbi ja kinnitab algorganisatsiooni (resp. grupi) koosolek.

Klassijuhataja õpetab kommunistlikke noori mitte ainult tööd planeerima, vaid ka nende plaanide täitmise eest võitlema.

Paljudes koolides ja organisatsioonides lükatakse plaanis ettenähtud üritusi kergekäeliselt edasi ja jäetakse neid isegi ära. Sellega tekitatakse segadust töös ja kõigutatakse õpilaste usku vastuvõetud plaanidesse. Meeldiv on lugeda, kui Vilniuse 8. Keskkooli VIII klassi õpilane kirjutab: «Meil ei äpardunud ükski üritus, mis oli plaanis ettenähtud. Me teostasime kõik sel ajal, kui oli planeeritud. Kui mõnikord juhtus, et klassijuhataja ei saanud mõnest üritusest osa võtta, siis me teostasime selle ise. Meil oli klassis kalenderplaan kõikide ürituste jaoks ja me võtsime kohe õppeaasta algul vastu otsuse: mitte rikkuda plaani, kõik teostada plaanis ettenähtud ajal.»

Komsomoliorganisatsioonil tuleb aeg-ajalt pidada mitmesuguseid koosolekuid. Tavaliselt kord aastas toimuval aruande-valimiskoosolekul kuulatakse ära sekretäri aruanne, milles analüüsitakse üksikute kommunistlike noorte kui ka kogu organisatsiooni tegevust möödunud aruandeperioodi kestel. Mida konkreetsem on aruanne, seda elavamad on sellele järgnevad sõnavõttud. Aruandes kavandatakse ka abinõud ja teed töö parandamiseks eelseisval tegevusperioodil.

Lahtistel komsomolikoosolekutel arutatakse küsimusi, mis puudutavad kogu klassi elu, või tutvustatakse osavõtjaid poliitika, teaduse, kunsti vms. probleemidega.

Klassijuhataja aitab aktiivil koosolekuid hästi ette valmistada. Et kindlustada rohkearvulist osavõttu, tehakse koosoleku aeg ja koht aegsasti teatavaks. Vähe on sellest, et vahetunnil hõikab sekretär üle klassi: «Täna on lahtine komsomolikoosolek. Palutakse kõigil sellest osa võtta!» Soovitav on, et kommunistlikud noored koosoleku eel vestleksid iga üksiku õpilasega ja kutsuksid neid koosolekule. Võib isegi ette kindlaks määrata, kes kellega vestleb.

Koosolekute temaatika valikul tuleb lähtuda nendest aktuaalsetest ülesannetest, mis parajasti seisavad komsomoliorganisatsiooni või klassi ees. Niisuguste ülesannete kätteleidmisel võib klassijuhataja osutada noortele suurt abi. Ta õpetab päevakorda nõnda sõnastama, et see mobiliseeriks noori sõnavõttudega esinema ja selleks ette valmistuma. Kui ühe klassi kommunistlikud noored said teada, et mõned kaasõpilased salaja suitsetavad, otsustasid nad selle küsimuse koosolekul üles tõsta. Klassijuhataja ei soovitanud neil seda päevakorra punkti sõnastada «Suitsetamise kahjulikkusest», nagu noored alguses kavatsesid, vaid soovitas sellele anda teravama kuju: «Kas on hea, et mõned meie klassi õpilased suitsetavad?» Nii tehtigi ja koosolekul tekkis äge vaidlus «ründajate» ja «suitsetajate» vahel.

Klassijuhataja annab aktivistidele nõu ka koosoleku ruumi korrastamise ja sisustamise kohta, et koosolek toimuks kultuurises ümbruses. Häid tulemusi on andnud komsomolikoosolekud väljaspool kooli ruume — tehastes, farmides, muuseumides, vabas looduses. Senisest enam tuleks komsomolikoosolekutel viljelda head ühislaulu.

Esineb komsomoliorganisatsioone, kelle koosolekutel etendab lõviosa alaline noomimine, konfliktide, kaebuste ja eksimuste arutamine, nn. sõnaline agitatsioon hea õppimise ja distsiplineeritud käitumise kasuks. Muidugi tuleb komsomoliorganisatsioonil tegelda ka õppe edukuse ja distsipliini küsimustega, kuid parem on seda teha mitte noomimiste ja manitsemiste, vaid praktiliste ürituste organiseerimise teel: korraldada kogu komsomoliorganisatsiooni töö nõnda, et õpilaste teadlikkuse tase tõuseks praktiliste tööde najal, et iga õpilase positiivsed kogemused kasvaksid ja tugevneksid osavõtu teel ühisest tööst.

Komsomolikoosolekuid ei tule muuta lektoriumiks, kus käsitletakse üldhariduslikke teemasid, vaid päevakorda võetagu rohkem niisuguseid küsimusi, mis on lähemalt seotud komsomoliorganisatsiooni ja klassi eluga, nagu näiteks: käitumiskultuuri tõstmine; võitlus kodanlike igandite vastu noorsoo (meie klassi õpilaste) teadvuses; sõprus ja seltsimehelikkus; võitlus väärseltsimehelikkuse avaldustega klassikollektiivis; millistest puudustest me peaksime vabanema; millest lähtuda elukutse valikul; mis on õnn; austa hallpead, kummarda kulupead; võitleme labasuse vastu jms. Aeg-ajalt on soovitatav komsomolikoosolekutel käsitleda õppimismetoodilisi küsimusi, nagu kuidas kasutada õpikut, kuidas õppida pähe luuletusi, õpilase päevarežiim ja aja säästmine; kuidas valmistuda eksamiteks jne. Nende küsimuste käsitlemisel lähtutagu võimalikult alati oma klassi ja kooli elust.

Tähtis koht on õpetajatel ja klassijuhatajal komsomoliorganisatsiooni ridade kasvu kindlustamisel. Juba sellega, et nad teostavad ideeliselt kõrgetasemelist õppe- ja kasvatustööd ning aitavad komsomoliorganisatsioonil oma tööd huvitavaks ning mitmekesiseks muuta, äratavad nad noortes huvi ja poolehoidu komsomoliorganisatsiooni vastu, tekitavad neis tahet kuuluda ÜLKNÜ kuulsusrikkasse perre. Komsomoliorganisatsiooni kasvu küsimus on kõigepealt klassiorganisatsiooni küsimus, sest õpilased otsustavad komsomoli üle kõigepealt klassi kommunistlike noorte organisatsiooni järgi. Klassides, kus komsomoliorganisatsioon töötab hästi, viib läbi huvitavaid üritusi, omab autoriteeti, astuvad õpilased meeleldi tema liikmeks. Nendes klassides aga, kus organisatsiooni töö on loid ja igav, kus kommunistlikud noored rikuvad distsipliini ja jäävad maha õppimises, on noorte astumine komsomoli hoopis passiivsem. Komsomoliorganisatsiooni töö taseme heaks kriteeriumiks on tema kasv paremate õpilaste arvel. Selle kindlustamiseks kutsutakse klassikaaslasi koostööle komsomoliorganisatsiooniga, selle lahtistele koosolekutele, puhkeõhtutele, võistlustele, selgitatakse neile kommunistlike noorte õigusi ja kohustusi. Klassijuhataja võib anda nõu, missuguste õpilastega maksaks kommunistlikel noortel selles suunas eriti töötada.

Loksa Keskkoolis organiseerisid kaheksandate klasside komsomoligrupid 1957. aasta sügisel komsomoli koolikomitee lahtise koosoleku, millest võtsid osa kõik kahek-

sandate klasside õpilased ja kooli kommunistlikud noored. Koosolek toimus lõkketule ääres, kus kooli õppeala juhataja rääkis kooli esimestest kommunistlikest noortest, kellel on tähelepanuväärseid saavutusi töös ja õpinguis. Üks komitee liikmetest rääkis oma muljetest kommunistlike noorte vabariiklikust suvelaagrist Käärikul, kriipsutades eriti alla oma kooli kommunistlike noorte saavutusi sealsetel võistlustel. Õpilased kuulasid õhinaga neid muljeid. Lõpuks kutsus kõneleja kõiki kaheksandate klasside õpilasi aktiivselt osa võtma komsomoliorganisatsiooni tööst. Koosolekul anti pidulikult kätte komsomolipiletid kolmele uuele liikmele. Õhtule järgnesid vestlused kaheksandates klassides ÜLKNÜ ajaloost. Kogu üritus avaldas tugevat mõju ja oli tõukeks kaheksandate klasside komsomoligruppide kiirele kasvule.

Mõnikord ei lähe see aga sugugi kergesti, vaid nõuab klassijuhatajalt ja kommunistlikelt noortelt pikaajalist tööd.

Klassijuhataja koostöös komsomoliorganisatsiooniga ei tule aga ülehinnata tema n. ö. tehnilisi nõuandeid ja praktilist abi üksikute ürituste läbiviimisel. Tema tegevuse peamine väärtus on just selles, et ta küpse inimese pilguga jälgib noorte tegevust ja arenemist, näeb uute tarvete ja huvide tekkimist ning oskab nendele vastavalt seada õigeaegselt komsomoliorganisatsiooni ette uusi ülesandeid ja perspektiive — suunata kollektiivi edasilikumist.

Klassijuhataja abi pioneiriorganisatsioonile.

V. I. Lenini nimeline pioneiriorganisatsioon on laste poliitiline massiorganisatsioon, mis koondab enda ridadesse valdava enamiku 10—15 aasta vanuseid lapsi. 1. jaanuaril 1958. aastal oli vabariigis 1096 pioneerimalevat 52 421 pioneeriga. Kuna pioneeridel on oma nooruse tõttu suhteliselt vähe ühiskondliku töö vilumusi, siis vajavad nad palju enam kui kommunistlikud noored õpetajate ja klassijuhatajate otsest abi.

Töö pioneeridega on pedagoogilise protsessi keerukas lüli, mis nõuab õpetajalt suurt leidlikkust, kiiret kohanemisvõimet ja head pedagoogilist takti. Et selle tööga hästi toime tulla, peab klassijuhataja tundma pioneeritöö metoo-

dikat. On tarvis, et klassijuhatajad kavakindlalt õpiksid tundma oma töökaaslaste kogemusi sel alal, käiksid naaberrühmade pioneerikoondustel ja vahetaksid isekesis mõtteid paremate töövõtete üle (näiteks klassijuhatajate koondises). Kuna võõraste juuresolek koondustel pidurdab pioneeride aktiivsust, siis peaksid naaberklassijuhatajad külastama neid harva, kuid siis juba hästi ettevalmistatult. Enne koondust vesteldakse kolleegiga selle üle, kuidas on koondus ette valmistatud ja millele antud juhul eriti tähelepanu pöörata. Külastamisel jälgitakse, kuidas rakendatakse pioneeride traditsioone, kuidas on töö pioneeride vahel jaotatud, kas koondus saavutab oma eesmärgi jne. Pärast koondust on otstarbekohane vahetada muljeid ka rühma aktiiviga.

Eesrindlikud klassijuhatajad õpivad hästi tundma ÜLKNÜ juhtivate organite otsuseid pioneeritöö kohta. Mõningaid näpunäiteid leiab klassijuhataja ka «Vanempioneerijuhi käsiraamatus» ja pedagoogilises ajakirjanduses.

Pioneeritöös võib eritleda neli juhtivat printsiipi: eakohasus, laste isetegevus, töö ühiskondlik-poliitiline suunitlus ja side õppetöoga.

Pioneeriorganisatsiooni keskne pedagoogiline ülesanne on anda laste elule sotsialistlik sisu. Sotsialistlikud ideed ja eluviisid tuleb teadlikult ja plaanipäraselt kujundada laste elus määravateks. Selleks on vaja, et laste vaba aja veetmine toimuks suurel määral pioneeriorganisatsiooni raamides, et lapsed siin mängiksid ja spordiksid, laulaksid ja tantsiksid, aeda hariksid ja küülikuid kasvataksid, vanapaberit koguksid ja teistest rahvustest noortega kirju vahetaksid. Sel teel hõivatakse pioneeritöösse suured laste hulgad.

Selleks, et muuta pioneeritööd laste elu keskpunktiks, on vaja laste harrastusi, nii nagu nad praegu mitmesuguste mõjude all on kujunenud, tundma õppida. Need, kes kurdavad pioneeride vähese huvi üle oma organisatsiooni vastu, peaksid minema ja vaatlema, kui palju elevust, rõõmu ja algatusvõimet esineb spontaanselt tekkinud lasterühmade elus mõne maja õues, väljakutel, parkides! Uurimused ühe IV klassi õpilaskollektiivi vaba aja veetmise kohta näitavad, et selle kollektiivi elus etendavad vabal ajal peamist osa mitmesugused mängud, eriti spordi- ja võistlusmängud. Poistel esines 69 mitmesugust mängu liiki, tütar-

lastel isegi 104. Sulemängu ja teiste hasartmängude kõrval, mis pikkamööda tuleb välja juurida, esineb suur hulk selliseid, mida kas otseselt või ümbertöötatult võiks rakendada pionieriorganisatsioonis. Suurt huvi tunnevad lapsed ka spordi, matkamise, kollektsoonide kogumise, raamatute lugemise jms. vastu.

Kahjuks on kulgenud pionieritöö ja laste «vabad harrastused» mõnikord veel eri teid mööda. Selle põhjuseks on asjaolu, et pionieritöösse kandus palju mõjusid täiskasvanute organisatsioonidest ja koolitundidest. Esines koondusi, kus lastele peeti tundidepikkusi vestlusi, mis olid koostatud lastele arusaamatult ja äärmiselt raskepäraselt ja mida pionieridel tuli mõnikord kuulata püstijalu. On arusaadav, et pionierid mõtlevad niisugustel koondustel-koosolekutel, kui tore oleks praegu väljas taguda jalgpalli, mängida või võistelda jooksus. Mõned koondused, eriti nn. ainetemaatilised koondused, kujunesid aga halbadeks lisaõppetundideks. Juba ÜLKNÜ XII kongressil (1954) mõisteti taolised moonutused pionieritöös hukka ja anti juhised selle töö lähendamiseks laste loomulikele harrastustele. Veelgi üksikasjalikumalt tehti seda ÜLKNÜ Keskkomitee VIII pleenumil (1957). Sellest ajast peale on pionieritöö kiiresti ümber kujunemas ja muutumas lastepärasemaks.

Pionieritööd on võimalik muuta lastele huvitavamaks sel teel, et paneme suuremat rõhku pionierisümboolika rakendamisele ja pionieriromantikale. Ühtegi koondust ei tohiks alustada ilma ülesrivistumiseta ja raportita. Tähtis osa koonduste läbiviimisel on fanfaristidel ja trummlööjatel. On kena, kui koondusi alustatakse ja lõpetatakse ühislauluga, sest laul distsiplineerib ja loob sõbraliku, rõõmsa meeleolu. Senisest rohkem võiks korraldada koondusi, mis kutsutakse kokku pionieriahela kaudu ja mis oleksid lastele ootamatud. Koondused lõkketule ääres on juba ammu võitnud laste poolehoidu. Kui räägime pionieriromantikast, siis ei tähenda see, et peaksime kohe hakkama mängima indiaanlasi või röövleid ja nende tagaajajaid. Hoopis sobivamad on kasvatuslikult sellised mängud, kus kujutatakse näiteks nõukogude partisanide elu ja võitlust fašistlike rööv vallutajate vastu, maadeavastajate julgeid retki jne.

Kuidas pionieriromantikast õigesti rakendada, seda võime õppida Sverdlovski pionieridelt. Nad moodustasid

majavalitsuste juures rea rühmi. Üks rühm nimetas end «Mudilaste kaitse brigaadiks». Ta asus timurlikel põhimõtetel hoolitsema eelkooliealiste laste eest: ehtas neile kelgumäe ja organiseeris nendega ühismänge. Iga rühma liikme hoole all oli üks eelkooliealine poiss või tüdruk. Teine rühm — «Meie õue komando» — hoolitses invaliidide, pensionäride, haigete ja teiste abivajajate eest. Rajooni komsomolikomitee ülesandel koguti vanametalli, vanapaberit, abistati kommunistlikke noori uisutee korrashoidmisel jne.

Laste tungi romantikasse rahuldavad eriti lõkkeõhtute kujul korraldatavad koondused. Sellise koonduse näitena võiks tuua Järve 7-klassilise Kooli pioneerimaleva lõkkeõhtu 1956/57. õppeaasta lõpul. Lõkkele, mis toimus kooli läheduses asuval mäel, paluti ka naabruses asuvate algkoolide õpilasi ning ümbruskonna elanikke. Eeskavas oli mitmesuguseid rahvapäraseid võistlusi (kõievedu, kotisjooks jne.), teatejooks ja pioneerilaule. Koonduse lõpus toimus rongkäik tõrvikutega.

Pioneeritöö värvikust ja lastepärasust aitab tõsta revolutsiooniliste traditsioonide ja pioneeritraditsioonide rakendamise pioneerorganisatsioonides. Juba praegu korrastavad paljude koolide pioneerid revolutsiooniliste võitlejate ja Suure Isamaasõja sangarite kalmusid ja meie revolutsioonilise võitluse mälestusmärke, koguvad andmeid oma ümbruskonna revolutsiooniliste sündmuste kohta, korraldavad kohtumisi nõukogude ühiskonnas silmapaistvate inimestega, tööeesrindlastega, kultuuritegelastega jt. Kui pioneerimalevale või -rühmale on omistatud mõne silmapaistva isiku nimi, siis hoiavad pioneerid tema mälestust alati au sees ja tähistavad tema eluga seotud tähtpäevi. Valga 1. Keskkooli pioneerimalevas tähistatakse igal aastal pidulikult Nõukogude Liidu kangelase A. Matrossovi sünnipäeva; astuti kirjavahetusse väeüksusega, kus teenis Matrossov. Tallinna 16. Keskkoolis hoitakse au sees J. Lauristini mälestust. Niisuguseid ilusaid traditsioone on paljudel pioneerimalevatel ja kus neid veel ei ole, seal tuleb neid kujundada.

V. I. Lenini sünnipäeva (22. aprill), Oktoobrirevolutsiooni aastapäeva (7.—8. november), 1. mai püha, komsomoli sünnipäeva (29. oktoober) ja pioneerorganisatsiooni sünnipäeva (19. mai) pidulik tähistamine leiab aset peaaegu kõikides meie pioneerorganisatsioonides. Selli-

seid traditsioone, nagu pioneeriorganisatsioonist lahkuvate vanemate õpilaste kaelarättide ja pioneerisümboolika üleandmine noorema klassi pioneerirühmale, uute pioneeride pidulik vastuvõtmine organisatsiooni, puude istutamine koolile mälestuseks jne., rakendatakse paljudes malevates. Mitmes koolis (näiteks Tallinna 21. Keskkoolis) on asunud pioneeritraditsioone kujundama oma kooli ja tema pioneerimaleva ajaloo tundmaõppimise baasil.

Eakohasuse printsiibi kõrval on pioneeritöös suur tähtsus laste isetegevuse printsiibil. Kuni hilise ajani eksiti selle vastu veel sageli. See asjaolu aitas kaasa laste võõrdamisele pioneeritööst. ÜLKNÜ XII kongressi resolutsioonis öeldakse: «Kongress leiab, et üheks tõsiseks puuduseks pioneeriorganisatsiooni töös on omaalgatuse printsiibi rikkumine malevate ja rühmade tegevuses. Paljudes malevates püüavad täiskasvanud pioneeride eest kõik ära teha, pioneerijuhid ja õpetajad tõrjuvad pioneeride aktiivi kõrvale salkade, rühmade, malevate juhtimisest». On esinenud ka selliseid juhtumeid, et pedagoogid ja vanempioneerijuhid kirjutavad pioneeride nimel artikleid seinalehte, valivad ise materjali koondusteks, vormistavad rühma albumi ja kirjeldavad rühma päevikus muljeid teatrikülastustest. Sellega võtavad nad võimaluse laste initsiatiivi avaldamiseks. Muidugi on õpetaja või kutselise kunstniku poolt vormistatud album või seinaleht nägusam, kuid sellisel «paraadlehel» pole peaaegu mingit pedagoogilist väärtust, kuna ta ei ole pioneeride töö tulemuseks ega huvita neid. Hoopis rohkem tunnevad nad huvi enda kirjutatud, ajalehtedest väljalõigatud piltidega kaunistatud albumite ning seinalehtede vastu; nendes kajastub pioneeride endi vaimne kasvamine, nende silmaringi avardamine.

See aga ei tähenda, et õpetajad ja teised täiskasvanud inimesed peaksid pioneeritööst täiesti eemale jääma. Pioneerielised lapsed vajavad tingimata endast vanemate inimeste juhtimist, kuid see juhtimine peab olema pedagoogiline, seda ei või muuta käsutamiseks. Pedagoogide peamine ülesanne pioneeriorganisatsioonis on suunata laste aktiivsust ja initsiatiivi õigesti ning taktiliselt, arendada pioneeride vastutustunnet ja iseseisvust.

Pioneeritöö ühiskondlik-poliitilise suunitluse printsiibist lähtudes tuleb laste stiihilisele isetegevusele anda teadlik sotsialistlik suund, nii et see

aitaks kasvatada lastes nõukogude patriotismi, rahvaste sõprust, sotsialistlikku suhtumist töösse ja muid nõukogude inimese üllaid omadusi. Töölisklassi võitlus minevikus ja tänapäeval, võitlus vana, ühiskondliku korra igandite vastu, kommunismi ehitamine tegelikkuses — kõik see peegeldub suuremal või vähemal määral pioneeride töös. Pioneerorganisatsiooni kogu töö on ideelis-poliitiliselt eesmärgistatud ja suunatud vahenditult laste lülitamisele ühiskondlikku ellu. Õppeprotsessis omandatud kommunistlikud vaated ja veendumused leiavad pioneeritöös edasiarendamist ja kinnitust. Eriti soodsaid võimalusi pakuvad selleks pioneeride pidev kontakt tootmiskollektiividega ja osavõtt tootvast tööst, tihedad sidemed vennasvabariikide pioneeridega, kirjavahetus rahvademokraatia maade pioneeridega, revolutsiooniliste tähtpäevade tähistamine, kohtumine meie kodumaa nimekate inimestega ja oma kodukoha revolutsioonilise mineviku tundmaõppimine, kõrgel ideelisel tasemel toimuv kunstiline isetegevus, loetud raamatute ja vaadatud filmide arutelud, võitlus kõrge õppeedukuse eest koolis jne. Mida vähem kasutatakse sealjuures sõnalise agitatsiooni vahendeid ja mida enam lastakse lastel tunda uue, nõukoguliku elu võlu praktilise tegevuse ja isiklike kogemuste kaudu, seda paremad on tulemused.

Pioneeritöö neljas printsiip — s i d e õ p p e t ö ö g a — kippus mõned aastad tagasi muutuma kohati ainudomineerivaks, milline asjaolu põhjustas mitmesuguseid moonutusi pioneeritöös, nagu liialdamine ainetemaatiliste koondustega, koonduste ülesehitamine õppetunni sarnaselt, õppetöös mahajäävate õpilaste noomimine koondustel jne. Sellegipärast ei tule nõuet, et pioneeritöö kõigi oma mitmekesiste avaldustega soodustaks õpilaste põhitööd — edukat õppimist — heita üle parda. Kohuseõruud suhtumist õppimisse, armastust ja huvi teadmiste vastu kasvatatakse pioneerides nii enne kui ka nüüd, kuid seda ei tehta kõnelustega sajabrotsendilisest õppeedukusest, vaid kõigepealt pioneeride rakendamise teel praktilisse ja haaravasse tegevusse, olümpiaadide korraldamise, päeva-režiimi täitmise eest hoolitsemise, mahajäävate seltsimeeste abistamise jms. teel. Klassijuhatajad ja pioneerijuhid peavad silmas pidama, et pioneerorganisatsiooni üritused ei muutuks nii sagedasteks ega kestaks nii kaua, et nad võiksid häirida laste korrapärast õppimist.

Pioneerirühmade töö sisu on äärmiselt mitmekesine ja sõltub aja ning koha tingimustest. Sellest tööst täielikku ülevaadet anda oleks peaaegu võimatu. Peatuksin järgnevalt ainult mõningatel kõige tähtsamatel tööloikudel.

Kui analüüsida lähemalt pioneerirühmade tööd, siis näeme, et seal on esiplaanil pioneeride ühiskondlikult kasulik töö, kunstiline isetegevus, mängud, matkamine, sport ja mitmesuguste pioneerioskuste omandamine.

Ühiskondlikult kasulik töö on pioneeritegevuses kesksel kohal. «Ainult töötades koos tööliste ja talupoegadega võib saada tõeliseks kommunistiks,» õpetas V. I. Lenin. Selle õpetuse kohaselt püüavad pioneerid ka toimida. ÜLKNÜ Keskkomitee VIII pleenumi (1957. a.) otsuses soovitatakse juhtivatel komsomoliorganitel soodustada mitmesuguste tööalaste traditsioonide juurutamist pioneeride hulgas, kindlustada, et iga pioneerirühm ja malev oleks pidevalt seotud tootmiskollektiividega — ettevõtete ja kolhoosidega. Pioneerikoondusi soovitatakse läbi viia ettevõtetes, kolhoosides ja sovhoosides. Tööd oma kooli heaks, nagu õppevahendite valmistamine, elavnurga korrashoid, koolimaja ümbruse korrashoid, kooli ruumide puhastamine ja korrastamine, pakuvad pioneeridele rohkesti rakendumisvõimalusi. Niisuguste tööde kasvatuslikku väärtust tõstab asjaolu, et sel teel hakkavad õpilased hindama töö tulemusi ja suhtuma hoidvalt ühiskondlikku omandisse. Õpilased, kes ise puhastavad klassiruumi ja koridore, hoiduvad neid kergemeelselt määrimest.

Tallinna 21. Keskkooli VI klassi pioneerid poonisid oma klassiruumi põranda ilusasti läikima. Et selle töö saavutusi kaitsta, võeti nõuks hakata valvama, et kõik klassi õpilased käiksid tuhvliites. Pioneeride üritusest ei võtnud osa Mart, kes ise polnud pioneer ja sageli unustas oma tuhvliid koju. Järgmisel hommikul nägi klassijuhataja Marti hädise näoga seisvat klassi ukse ees.

«Miks sa siin seisad, Mart? Mine klassil!»

«Nad ei lase mind klassi.»

«Miks siis?»

«Mul on saapad jalas.»

«Aga miks sa tuled siis saabastega kooli. Meie klassi põrand on puhas. Näed, ka minul on tuhvliid jalas...» Mardil tuli koju tuhvlite järele minna. Edaspidi olid need tal alati kaasas.

Enamiku pioneerimalevate juures on organiseeritud «Osavate käte» ring, kus nooremad pioneerid meisterdavad lihtsamaid esemeid, köidavad raamatuid, õpivad käsi-

tööd jne. Sindi keskkooli pioneerid valmistasid «Osavate käte» ringis suure vaiba pioneeritoa seinale; lapsed ise kogusid vajalikul hulgal mitmevärvilisi lõngaotsakesi ja joonistasid vaiba kavandi, mis kujutab pioneere pärast väsitavat matka lõkketule ümber puhkamas. Töö sooritasid pioneerid tekstiilivabriku «1. Detsember» kunstniku juhtimisel.

Poistele meeldib «Osavate käte» ringis meisterdada mitmesuguseid õppevahendeid, makette ja mudeleid. Rakvere 1. Keskkooli 4. klassi pioneerid valmistasid savist linnuse maketi. See töö oli nii haarav, et poisid ei jõudnud maketi valmistamise koondusi kuidagi ära oodata.

Vanemad pioneerid koonduvad tehnikaringidesse, kus nad teostavad mitmesuguseid katseid, õpivad fotograferimist ja kitsasfilmi käsitlemist, valmistavad koolile õppevahendeid, radiofitseerivad ja elektrifitseerivad kooli ja kolhoosnikute hooneid jne. Paljusid pioneere huvitab mudellennukite ja laevade valmistamine. Sindi Keskkooli pioneerid aitasid tehnikaringi organiseerimisel korrastada kooli füüsika kabinetti. Pioneerid värvisid ise üle pingid, klaasisid purunenud akna, õppides seejuures käsitsema klaasilõikamise nuga; seejärel radiofitseeriti kabinet ja elektrifitseeriti töölaud. Õpiti käsitsema ka kitsasfilmi aparati, parandama elektrikõlisteid ja lüliteid. Mõned pioneerid valmistasid ise kitsasfilmi aparadi.

Mitmes koolis (Tallinna 16. Keskkoolis, Leningradi 193. Keskkoolis jm.) on saavutatud häid tulemusi pioneeride «kombinaatide» ja «tsehhide» organiseerimisega. Nende ürituste positiivseks küljeks on, et töö toimub suhteliselt pidevalt, valmistatakse tõesti tarvilikke esemeid ja «tsehhide» «juhatajatena» ning «peainseneridena» rakendatakse vanemate kommunistlike noorte, eriti tehase-noorte abi. Et võimalikult kõiki pioneere sellisesse töösse lülitada ja et töö ei muutuks ühekülgseks, organiseeriti Leningradi 193. Keskkooli V klasside pioneerirühmades omapärane töövõistlus 1. mai auks. Võistlus toimus kolmes järgus: 24. märtsist — 1. aprillini, 1.—15. aprillini ja 15.—30. aprillini. Kõik salgad käisid kordamööda läbi pioneeride kombinaadi «Sõprus» järgmistest tsehhidest: puutöö-, maketi- ja õmblustsehh. Võistluse igal etapil töötas iga lüli 4 korda à 1,5 tundi. Esimesel etapil töötasid mõlema rühma esimesed salgad maketitsehhis, võisteldes omavahel liikuva vaatlusjaama «Põhjapoolus» val-

mistamisel, teised salgad töötasid samal ajal õmblustsehhis, valmistades kingitusi tulevastele I klassi õpilastele, kolmandad salgad aga võistlesid puutöökojas kuldnoka-puuride valmistamises. Teisel ja kolmandal etapil vahetasid salgad tsehhe, nii et iga salk sai kordamööda võistelda teise salgaga igas tsehhis. Võistluse tulemused märgiti iga päev ära sellekohasel maketil, mis kujutas «Sõpruse mäge», kuhu eri teid mööda ronisid V^a ja V^b klassi pioneerirühmad. Võistluse korraldamisel olid abiks vanemate klasside kommunistlikud noored ja klassijuhatajad.

Laste tehnika-alase silmaringi avardamisele aitavad kaasa ekskursioonid vabrikutesse, kohtumised tootmistöö eesrindlastega ja koondused teemadel, nagu: «Tuleviku transport», «Lend kuule», «Elekter igapäevases elus» jne.

Suurt huvi pakub pioneriealistele lastele töö põllumajanduses ja looduses. Selle töö baasiks on eelkõige oma kooli aed. Töödest kooliaias võtavad osa kõik pioneerid. Sindi Keskkoolis näiteks on määratud üks malevanõukogu liige aiatöö organiseerijaks. Ta kontrollib kevadel varakult, kas aiatööriistad on korras. Kui midagi on katki, siis parandatakse see koondusel või «Osavate käte» ringis. Pioneerid muretsevad ise seemneid, puhastavad need ja määravad idanemisprotsendi. Töö jaoks jagatakse pioneerid brigaadidesse ja igale brigaadile antakse mingi konkreetne ülesanne. Brigaadid vastutavad oma tööloõigu eest ka suvel. Brigadirid annavad aru oma brigaadi tööst.

Viljapuuaias on pioneeride abi eriti kasulik kahjurite hävitamisel ja tõrjel: nad lupjavad puude tüvesid, kinnitavad tüvedele liimiribasid, koguvad kokku ja hävitavad mahalangenud ussitanud puuvilja, kobestavad mulda viljapuu ümber jne. Kahjurite tundmaõppimiseks koostatakse nendest kollektsioon, kuna umbrohutaimedest valmistatakse herbaarium.

Pioneerid hoolitsevad lindude eest, sest need aitavad hävitada kahjureid. Ühes koolis korraldasid pioneerid lindudepäeva puhul näituse, kus pandi välja kasulike lindude topiseid ja pilte. Pääsukese topise alla oli kirjutatud: «Pääsuke sööb päevas kuni 2000 putukat». Öökulli pildi all oli kiri: «Öökullipaar sööb aastas umbes 7200 hiirt, kes koos oma järglastega hävitaksid üle tonni vilja». Paljud pioneerid valmistavad talvitavatele lindudele toidulauakesi. Lindudepäeval pannakse välja talve jooksul valmistatud pesakastid. Mõnel lindudele pühendatud koon-

dusel mõistetakse hukka linnupesade hävitamine ja lindude laskmine rakulkaga; ühtlasi selgitatakse pioneeridele, kui palju huvitavat pakub lindude elu jälgimine ja selle kohta ülestähenduste tegemine.

Palju kasulikku tööd teevad pioneerid oma kooli lähema ja kaugema ümbruse haljasalastamisel. 1956. aastal pöördusid Kostroma 32. kooli pioneerid kõikide nõukogude õpilaste poole üleskutsega asuda oma kooli ja kodu kaunistamisele lilledega. «Kui igaüks istutab õuele või tänava äärde mõnegi puu, põõsa või lille, siis muutub kogu linn üheainsa suvega õitsvaks,» öeldakse üleskutses. Kostroma pioneeride üleskutsese reageerisid tuhanded pioneerid konkreetsete tegudega. Peaaegu iga kooli pioneeride tööst võib tuua taolisi näiteid. Paljude koolide pioneerid võtavad osa metsapäeva tähistamisest, istutades sel puhul mitte ainult tarbemetsa, vaid ka ilupuid maantee äärde, ühiskondlike hoonete juurde, parkidesse ja mujale. Aeg-ajalt korraldatakse sel puhul ka pioneerikoondusi, kus agronoom, metsnik või bioloogiaõpetaja räägib metsa tähtsusest rahvamajanduses, tervishoius ja ilutunde arendamisel. Pioneerid organiseerivad näituse «Mis annab mets inimesele».

Looduskaitse alal võivad pioneerid kas üksikult või rühmadena välja selgitada ja vastavatele organitele teatada, missugused loodusväärtused, nagu pargid, haruldased puud, allikad vms., nende kooli ümbruskonnas vajaksid looduskaitse alla võtmist. Samal ajal võtavad pioneerid aktiivselt osa looduskaitse teostamisest — kahjuritõrjest kaitsealustel puudel, parkide korrashoiust jne.

Viimastel aastatel on paljude koolide juurde rajatud kodulindude (kanade, partide, hanede) ja küülikute kasvandused, mis annavad koolidele majanduslikku tulu. Enamik töid, mida sealjuures tuleb sooritada, on pioneeridele täiesti jõukohased ja huvitavad. Seepärast ongi pioneerid vastavad üritused võtnud oma šefluse alla. Kohati on pioneerirühmad loonud sidemed ka kolhooside ja sovhoside loomakasvatusfarmidega ning võtnud noorloomi oma hooldamisele. Sel puhul koostatakse iga looma hooldamise plaan, kus nähakse ette pioneeride või rühma täpsed kohustused, mille täitmise eest nad on vastutavad farmi juhataja ja oma maleva ees. Noored loomakasvatajad peavad päevikuid, kuhu nad märgivad oma tähele-

panekud looma kasvu, arenemise, käitumise, toidunormide jms. kohta.

Rapla rajooni Valtu 7-klassilise kooli vanemate klas-side õpilased asutasid kolhoosi «Tee Kommunismile» abiga isegi omaette väikese «Sputniku» kolhoosi, kus kogu töö tegid õpilased. Suur kolhoos andis «Sputnikule» külviks ettevalmistatud põllud, laenas tööriistad, hobused, väetise, seemne ja oli nõuga abiks paljude teiste küsimuste lahendamisel.

Ühiskondlikult kasulikku tööd teevad pionieriorgani-satsiooni raamides ka nn. timurlaste salgad. Nad hoolit-sevad abivajavate haigete ja raukade, samuti väikeste laste eest. Ühes koolis hoolitsevad noored timurlased lii-gutava tähelepanelikkusega pensionile läinud õpetaja eest — nad lähevad tema juurde, koristavad tuba, pesevad põrandat, lõhuvad puid, kütavad ahju ja toovad vett. Ühest Saksa Demokraatliku Vabariigi koolist kirjutatakse, et seal käivad timurlased tervitamas kõiki kooliringkonna elanikke, kes on üle 70 aasta vanad, nende sünnipäeval laulu ja lilledega. Needsamad pioneerid hoolitsevad veel selle eest, et avalikes kohtades ei oleks vananenud plaka-teid, näotut risu ega inetuid kritseldusi.

Timurlaste töös lisandub mänguelementidele mõnikord veel salapärasus, mis selle töö teeb eriti huvitavaks.

Ühe linna pioneerirühm tuleb tagasi matkalt. Tee ääres on väike kolhoosi peediväli. See on umbrohtu täis.

«Rohime peenrad puhtaks!»

«Tore! Aga teeme seda nii, et kolhoosnikud ei tea, kes töötas.»

Kiiresti käisid käed. Ja kui tõmmati põllult viimne umbrohututt, pandi sinna tahvlike pealkirjaga: «Siin töötasid Timur ja tema mees-kond».

Ühiskondlikult kasuliku töö kõrval on pioneerirühmas üheks levinumaks harrastusalaks kunstiline isetegevus. Kunsti mitmekesised avaldused, nagu muusika, laul, tants, joonistamine, voolimine, kirjanduslik looming, etendavad pioneeride elus tähtsat osa ja kuuluvad orgaaniliselt nende tegevuse juurde. Kunstilise isetegevuse ettekanded, ühis-laul ja muusika loovad hoogsa, rõõmsa meeoleolu ja soo-dustavad kollektiivi kujunemist, mispärast neid raken-datakse võimaluse korral kõikidel koondustel, lõkkeõhtu-tel, matkadel, laagrites jm.

Kunstilisele isetegevusele pannakse alus koolis kir-

janduse, muusika, joonistamise ja kehalise kasvatuse tundides. Pioneeriorganisatsioonis laiendavad ja rikastavad lapsed koolis omandatud teadmisi ja oskusi. Pioneerid, kes mõnest kunstialast on eriti huvitatud, koonduvad maleva poolt selleks organiseeritavatesse ringidesse. Linnades, kus on olemas pioneerimajad, luuakse selliseid ringe ka nende juurde.

Osavõtt kunstilisest isetegevusest õpetab lapsi hindama kunsti, nägema ilu looduses ja igapäevases elus ning arendab lastes loomingulisi võimeid.

Eriti laialdaselt harrastatakse pioneerirühmades deklameerimist ja dramatiseerimist, mida rakendatakse nii tavalistel koondustel kui ka erilistel muinasjutu-, valmide ja kirjandusõhtutel jne. Tartu 10. 7-klassilise Kooli pioneerid korraldasid mõni aasta tagasi huvitava valmide õhtu, kus I. A. Krõlovi valmide tegelased esinesid kostümeeritult ja mängisid igaüks oma osa. Sissejuhatuseks anti lühike ülevaade suure valmimestri loomingust.

Muusika ja laul on pioneeridele kõige kättesaadavamad ja selle tõttu ka kõige levinumad kunstilise isetegevuse alad. Paljudel rühmadel ja malevatel on oma lemmiklaul, mida lauldakse igal pidulikul koondusel. Sageli saadetakse laulu mõne muusikariistaga (näiteks mandoliiniga).

Kunst- ja rahvatants on lastele alati lähedane ja leiab ka pioneiriorganisatsioonides suurt poolehoidu. Sealjuures ei maksaks lastel matkida nendele üle jõu käivaid palasid mõnest klassikalisest balletist. Koomiline on vaadata, kuidas 10—12-aastane laps väänleb ja vaevleb, tantsides «surevat luike».

Noorematele pioneeridele pakub suurt huvi nukuteater, eriti kui nad ise saavad valmistada nukkusid. Nad lavastavad muinasjutte, lastenäidendeid, kritiseerivad nukkude suu kaudu puudusi oma organisatsiooni ja üksikute pioneeride elus. Tänuväärt tööd nukuteatri juurutamisel pioneeride hulgas on teinud Tartu Pioneeride Maja.

Kujutava kunstiga puutuvad pioneerid kokku kõigepealt oma pioneeritöös ja klassi maitsekal kujundamisel. Nad hoolitsevad, et lipud, loosungid, fotomontaažid, seinalehed, teadaanded, lilled ja muud esemed oleksid maitsekalt paigutatud ja alati korras — mitte midagi lohakalt seinale riputatut, koltunut, tolmunut, rebenenut, narmen-

davat! Seinalehtede väljaandmisel ja albumite koostamisel ei kopeeri nad täiskasvanute teoseid, vaid püüavad oma tööd kujundada oma maitse kohaselt, kuid hoolikalt ja vastutustundega. Haljasalastades ja korrastades koolimaja ümbrust õpitakse hindama ilu looduses ja sellest lugu pidama ka oma koduõues. Pioneerid, kes on harjunud oma ümbrust korras hoidma ja nägusaks kujundama, pööravad tähelepanu ka sellele, et nende rõivastus oleks korras ja puhas, juuksed kammitud ja käed pestud.

Kasutades pioneeritöös mitmesuguseid kunstiliike, hoolitsevad õpetajad ja pioneerijuhid selle eest, et kasutatav materjal oleks ideeliselt kõrgetasemeline. Mõnikord tungivad manduva kodanluse mõjud just ideetute kunstiteoste kaudu noorte hulka («kollane kirjandus», tühine muusika, nilbed pildid jms.).

Kasvatavad hoolitsevad ka selle eest, et lapsed, kes kunstilise isetegevuse alal rohkem silma paistavad, ei muutuks upsakaks, kõrgiks, oma võimeid ülehindavateks «staarideks». Selliseid nähteid esineb eriti siis, kui kõikidel koondustel, aktustel ja pidudel esinevad alati ühed ja samad lapsed, kusjuures teised jäävad passiivseteks pealtvaatajateks. Kunstilisse isetegevusse tuleb kaasa tõmmata kõik pioneerid. Järve 7-klassilises Koolis saavutati visa töö tulemusena olukord, et peaaegu iga õpilane on suuteline esinema isetegevuse alal. Isetegevusrühmades on kujunenud hukkamõistev avalik arvamus korrarikkujate ja edvistajate kohta.

Kunstilise isetegevuse massiliseks muutmisele on palju aidanud kaasa malevasisesed ja ülerajoonilised festivalid, kunstilise isetegevuse ülevaatused ja olümpiaadid, sest need on seotud võistlusega, mis sunnib kõiki kollektiive oma võimeid maksimaalselt pingutama.

Mängud, matkamine ja sport⁷ huvitavad pioneerialisi lapsi alati. Õpetajate ja pioneerijuhtide ülesandeks on seda huvi ära kasutada kogu pioneeritöö elavamaks muutmisel. Mäng peab leidma kindla koha igal koondusel. Mängude valik sõltub muidugi koonduse laadist ja kohast. Väljas korraldatavatel koondustel organiseeritakse eriti liikumis- ja jooksumänge. Füüsilise töö vaheaegadel organiseeritakse puhkuseks osavus- ja taipamismänge. Eriti suurt poolehoidu leiavad pioneeride hulgas maastikumängud. Tallinna 16. Keskkool korraldas 1957. aastal maas-

tikumängu, millest kogu kool osa võttis. Mängu olid sisse lülitatud peaaegu kõik pioneeritöö alad.

Kehakultuuri ja sporti harrastatakse pioneeriorganisatsioonis mitte ainult kui vaheldust muus tegevuses, vaid ka laste tervise karastamise vahendina. Sel eesmärgil püütakse kõiki pioneere kehakultuuri ja spordiga tegelemisele kaasa tõmmata. Töö korraldatakse nii, et pioneeriks olemise aja jooksul iga õpilane õpib ujuma, suusata, hästi jooksuma, üht spordimängu mängima ja sooritab OVTK kompleksi normid.

Enamikus pioneeriorganisatsioonides tegeldakse ka pioneeride sanitaaralase väljaõppega, nii et nad oleksid suutelised sooritama OVSK normid.

Pioneeride elus, eriti maastikumängudel ja matkadel esineb olukordi, kus läheb tarvis nn. pioneerioskusi: jälgede, teemärkide ja vilesignaaside tundmist, oskust otsustarbekohaselt valida ööbimispaika, püstitada telki, valmistada toitu lõkkel, siduda sõlmi, signaliseerida morse tähestiku abil jne. Igale pioneeriastmele on nähtud ette oma oskuste kompleks (vt. lähemalt «Vanempioneerijuhi käsiraamat» lk. 558 jj.). Klassijuhatajad aitavad rühmajuhil tööd nõnda korraldada, et iga pioneer rühma tegevuse protsessis selle kompleksi omandaks.

Eakohasuse printsiibist lähtudes tuleb töö nooremate pioneeride (III—IV klass, 10.—11. eluaasta) rühmas korraldada mõnevõrra teisiti kui vanemal astmel. Loomulikult ei saa erinevused olla siin väga suured.

Pioneeriks vastuvõtmine on pidulik sündmus. See on lähtekohaks laste elule uue sisu andmisel. Koondused, kus võetakse vastu uusi pioneere, viiakse läbi eriti pidulikult, sagedasti väljaspool kooli. Enne piduliku töötuse andmist peab pioneeriks astuv õpilane tutvuma töötuse tekstiga, «Noorte pioneeride seadustega», ja täitma rühmanõukogu poolt antud ülesande.

Äsja vastuvõetud pioneeridele tuleb kohe anda jõukohast tegevust, mis neid kiiresti liidaks kollektiiviga. Neid tuleb suunata näiteks õppima raamatukõitmist, käsitsema vineerisaagi, hoolitsema koduloomade eest, valmistama ajaleheväljalõigetest albumeid jne. Praktiliste tööde kõrval on koondustel omal kohal ka vestlused niisugustel teemadel, nagu «Pioneerid õigused ja kohustused», «Punane lipp ja pioneerid kaelarätt», «Mida tähendab pio-

neeri saluut», «Kellest võtta eeskuju». Saatematerjalina kasutatakse katkendeid ja lühipalu lastekirjandusest. Eriti huvitavad nooremaid pioneere koondused vabas õhus, maastikumängud, luuremängud ja muu liikumist võimaldav tegevus. Välisel värvirikkusel ja pioneerisümboolikal on nooremate pioneeride juures eriti suur tähtsus. Rivistumine, jalutuskäigud lipu ja trummiga, raporteerimine — need on selles vanuses pioneeridele suureks elamuseks.

Keskmisses vanuserühmas (V—VI klass, 12.—13. eluaasta) hakkavad pioneeride huvid juba diferentseeruma, nad lülituvad eriala ringide töösse ja kehakultuurikollektiivi seksioonidesse. Kirjanduses huvitavad selles vanuses pioneere eriti seiklused, jutustused kaugeetest maadest, kangelasetegudest. Erk autunne ja tahe teistest üle olla loob soodsa pinna võistlustele ja võistlusmängudele. Selles vanuses pioneerid võtavad juba osa ülekoollistest olümpiaadidest, spartakiaadidest, temaatilistest õhtutest. Mänguelemendid ja romantika etendavad ka sellel vanuseastmel veel suurt osa: maastikumängud, lõkkeõhtud, matkad ja laagrielu leiavad suurt poolehoidu. Paljud algkoolide lõpetajad vahetavad selles vanuses kooli ja satuvad uude ümbrusse, mis mõneks ajaks pidurdab nende aktiivsust pioneeritöös. Rühmajuht ja rühmaaktiiv leiavad klassijuhataja kaasabil neile niisuguseid ülesandeid, mis nende kollektiivseid sidemeid tugevdavad.

Vanemas rühmas (VII—VIII klass, 14.—15. eluaasta) pioneeride huvid diferentseeruvad veelgi ja muutuvad tõsisemaks. Huvi pioneerisümboolika, rivistumise ja raporteerimise vastu hakkab nõrgenema, selle asemel aga huvitatakse rohkem komsomoliorganisatsioonile omastest töövormidest: vaidlused, vestlused ühiskondlik-poliitilistel, kirjanduslik-kunstilistel ja kõlbelistel teemadel, loetud raamatute arutelud jms. See asjaolu loob soodsa pinna pioneeride astumiseks komsomoli. Vastavalt sellele korraldatakse ka töö rühmas. Kas omal algatusel või klassijuhataja inspireerimisel tuntakse huvi komsomoli võitluste vastu. Koondused teemadel, nagu «Kommunistlikud noored Suures Isamaasõjas», «Kommunistliku noorsooühingu viis ordenit», «Minu eelistatuim komnoor-kangelane» äratavad suurt huvi. Organiseeritakse kohtumisi töös silma paistnud kommunistlike noortega, õpitakse tundma ÜLKNÜ põhikirja. Ka aineõpetajad omistavad

töös selle vanuseastme noortega erilist tähelepanu komsomoliorganisatsiooni töö tutvustamisele.

Komsomoli astumine kujuneb sellel astmel ahvatlevaks perspektiiviks, mis annab ilme kogu pioneerirühma tööle. «Unistus komsomolist haaras kõiki õpilasi õppeaasta algusest peale. Mitte kunagi selle aja jooksul, mil nad olid pioneerorganisatsioonis, ei töötanud nad nii energiliselt. Kõik pioneerid püüavad ühiskondlikust elust aktiivselt osa võtta. Isegi kõige aremad ja lohakamad, kes varem hoidusid eemale tööst rühmas, paluvad rühmanõukogu esimeest, rühmajuhti ja klassijuhatajat anda neile ühiskondlikke ülesandeid. Saanud selle, püüavad lapsed ülesannet täita ausalt, laitmatult,» kirjutab üks klassijuhatajaid oma tööst pioneeridega.

Klassijuhatajad korraldavad vestlusi ka lastevanematega. VIII klassi lastevanemate koosolekute päevakorda võetakse aeg-ajalt ettekandeid, mis tutvustavad komsomoliorganisatsiooni tegevust ja selle tähtsust. Individuaalsetes vestlustes lastevanematega veenavad klassijuhatajad neid, et komsomoli astumine on noore inimese elus tähtsaks ja tõsiseks sammuks teel suuremale küpsusele ja iseseisvusele. Lastevanematelt oodatakse, et nad seda sammu mõistaksid ja kõigiti toetaksid. Lapse astumist komsomoli soovitatakse tähistada kodus piduliku sündmusena.

Komsomoliorganisatsiooni ei ole vaja soovitada astuda tingimata kõikidel vastavasse ikka jõudnud õpilastel. Komsomoli vastuvõtmine ilma õpilase individuaalsete omaduste arvestamiseta ja ilma tõsise ettevalmistustööta madaldaks komsomoli autoriteeti sinna astujate silmis. Noored ei omistaks sellele faktile enam küllaldast tähtsust, ei võtaks end vajalikult kokku ja kogu sündmus kaotaks palju oma kasvatuse väärtusest.

Teiselt poolt ei ole aga klassijuhatajal põhjust piirduda soovitusel andmisel komsomoli astumiseks ainult kõige paremate õpilastega. Kui õpilane on püüdlik ja soovib saada kommunistlikuks nooreks, siis oleks asjatu temale selles takistusi teha, vaatamata sellele, et tema õppe- edukuses on mõningaid lünki. Sageli just ühiskondliku töö käigus noored parandavad end ja likvideerivad varem esinenud puudused.

Hästi läbimõeldult valmistab pioneere komsomoli astumiseks ette Rostovi 49. Kooli klassijuhataja A. Albitskaja.

Kuuenda klassi lõpul¹ soovitas ta õpilastel lugeda suvel läbi rea teoseid, kus kirjeldatakse kommunistlike noorte kuulsusrikkaid tegusid (M. Aligeri «Zoja», N. Ostrovski «Kuidas karastus teras», A. Fadejevi «Noor kaardivägi» jt.). Seitsmendas klassis juhtis ta juba esimesel rühma-koondusel pioneeride tähelepanu sellele, et see on nendel viimane aasta, mil nad on pioneerid, et neil tuleb hakata valmistuma komsomoli astumiseks. Pioneeriaktiiv innustus kohe sellest ideest ja rühma töö korraldati sellele vastavalt. Klassijuhataja aitas rühmajuhil korraldada komsomoli ajaloo tähtsamate etappide tundmaõppimist rühmas ja läbi viia sisuka koonduse teemal «Kommunistliku noorsooühingu viis ordenit». Korraldati lugejate konverents teemal «Minu eelistatuim komnoor-kangelane». Lastevanemate koosolekul käsitleti teemat «Perekonna osa pioneeride ettevalmistamisel ÜLKNÜ ridadesse astumiseks».

Niisugune sihikindel töö kindlustas positiivsed tulemused. Pioneerirühma elu muutus veelgi täisverelisemaks, sügavalt sisukaks. Pioneerid hakkasid paremini õppima, avaldasid tundides suuremat aktiivsust, täitsid korralikult koduseid ülesandeid. Kõik jõudsid edasi, enamik õppis neljale ja viitele. Paranes distsipliin tundides ja käitumine väljaspool kooli. Kasvas pioneeride ühiskondlik aktiivsus. Tehtud töö tagajärjel kujutas pioneerirühm endast sõbralikku, tihedasti liitunud lastekollektiivi, kes võitles klassi, rühma ja kooli au eest. Klassijuhataja tugines sellele kollektiivile ja mõjustas tema kaudu ka üksikuid pioneere.

Kadrina Keskkooli pioneerid korraldasid kohtumisi kooli lõpetanud kommunistlike noortega, kes nüüd võtavad osa komsomolitööst kõrgemates õppeasutustes. Lahtsel komsomolikoosolekul, kuhu olid kutsutud ka vanemad pioneerid, jutustasid lõpetajad sellest, kuidas nemad astusid komsomoli. Koolis on üles seatud stendid komsomoliorganisatsiooni tutvustamiseks.

Äsjaloodud komsomoliorganisatsioonile osutavad klassijuhataja ja kooli komsomolikomitee igakülgset tähelepanu, et tema tegevus kohe algusest peale kulgeks hoogsalt ja huvitavalt.

¹ Näide pärineb ajast, mil komsomoli võeti vastu 14-aastasi noori, seega põhiliselt VII klassi õpilasi.

Organisatsiooni avakoosolek on harilikult lahtine ja sellele kutsutakse osa võtma kõik vastava klassi õpilased, õpetajad, lastevanemad ja rajooni komsomolikomitee esindajad. Viimatimainitud annavad äsja vastuvõetud kommunistlikele noortele pidulikult kätte liikmepileti; klassijuhataja, õpetajate ja lastevanemate esindajad esinevad tervitustega, organisatsiooni liikmed räägivad oma kavatsustest ja annavad lubaduse olla leninliku kommunistliku noorsooühingu liikme au väärilised.

Mõnes koolis, näiteks Leningradi 210. Koolis jm., on kujunenud traditsiooniks, et äsja komsomoli vastuvõetud jäta-
vad pioneerirühmaga pidulikult hüvasti. Kevadsemestril viiakse läbi kaheksanda klassi pidulik koondus teemal «Hüvasti, armas malev». Sellel koondusel tehakse kokkuvõtteid laste tööst ja viibimisest pioneerorganisatsioonis, näidatakse selle töö tähtsust ja mõju noore isiksuse kujunemisele. Koondusele kutsutakse niihästi need, kes astusid komsomoli, kui ka need, kes jäid edasi pioneeriks, õpetajad, endised rühmajuhid ja komsomolikomitee liikmed. Kui VIII klassi pioneerirühma šefluse all on mõni noorem, näiteks III klass, siis kutsutakse kohale ka selle klassi pioneerid. Äsja komsomoli astunud pioneerid annavad oma pioneerisümbolid üle šeflusaluse klassi pioneeridele. Koondusel esinevad kaheksanda klassi õpilased oma mälestustega rühmas veedetud päevadest, huvitavatest koondustest, matkadest ja muudest üritustest. Sõna võtavad ka endised pioneerijuhid, vanempioneerijuht, malevanõukogu esindajad, klassijuhataja jt.

Noorte pidulik ja meeleolurikas hüvastijätt pioneerorganisatsiooniga kriipsutab alla selle organisatsiooni autoriteeti ja süvendab tema mõju noorte südames.

ÜLKNÜ Keskkomitee VIII pleenumi otsuse kohaselt on välja töötatud teadmiste, oskuste ja kogemuste loetelu kõigi pioneeristmete jaoks, samuti pioneeride üleviimise kord ühelt astmelt teisele. Niisugune loetelu kergendab pioneerijuhtidel ja klassijuhatajatel pioneeride suunamist ja ergutamist eakohase tegevuse leidmisel. Muidugi ei ole selline loetelu mingiks trafaretseks õppeprogrammiks, mis tooks pioneeritöösse formaalsust ja koolipärast õppimist. Elavas pioneeritöös, mille sisu ja vorm suurel määral sõltuvad kohalikest tingimustest ja antud rühma omapärast, omandavad pioneerid oma vanuseastmele vastavad teadmised ja oskused.

ÜLKNÜ Keskkomitee VIII pleenumi otsusega taastati koolides oktoobrilaste grupid. Nendesse gruppidesse võetakse algklasside õpilasi (7—9 eluaastani), kes selleks soovi avaldavad. Oktoobrilapsed kannavad vasakul rinnal punast tähekest. Igale grupile määratakse šefiks vanema klassi pioneerirühm; vastava rühma nõukogu määrab rühma kõige tublimate pioneeride hulgast oktoobrilaste grupi juhi, kes kinnitatakse malevanõukogu poolt. Grupijuht määrab kõige tublima oktoobrilapse üheks kuuks või veerandaastaks lippuriks, s. o. grupivanemaks.

Oktoobrilaste grupi šefiks määratud pioneerirühm organiseerib oma šeflusalusele grupile mitmekesist tegevust: laulude ja mängude õhtuid, ühiskelgutamist, jalutuskäike, kitsafilmi ja valguspiltide vaatamist, raamatute ettelugemist jms. Aeg-ajalt kutsutakse oktoobrilapsi vastava pioneerirühma koondustele, tutvustatakse neid pioneeritööga ja pioneerisümboolikaga. Pioneerid püüavad kaasa aidata, et nende noored hoolealused õpiksid hästi ja käitüksid korralikult; nad õpetavad neid söögilauas ja täiskasvanutega suhtlemisel käituma, ennast ja oma riideid puhtana ja korras hoidma.

Oktoobrilaste klassi õpetaja abistab pioneere lastekohaste tööviiside leidmisel ja laste kohtlemisel.

Oktoobrilaste grupid on pioneerorganisatsiooni eelastmeks. On loomulik, et oktoobrilaps, saades 10-aastaseks, astub ka pioneeriks.

Pioneeritöö organiseerimise vormid on kujunenud vastavalt laste psüühilistele iseärasustele.

Pioneeritöö struktuurilisteks üksusteks on malev, rühm ja salk. Algüksuseks on malev. See luuakse igas koolis, kus on vähemalt 3 pioneeri. Kui pioneeride arv malevas on üle 20, jaguneb malev rühmadeks. Siia maani loodi rühmi põhiliselt klasside kaupa. ÜLKNÜ VIII pleenum soovitas pioneeritööd julgemalt kooli seinte vahelt välja viia ja luua pioneerirühmi ka majavalitsuste juures, klubides ja koolivälistes asutustes, kui seal on olemas vajalik baas ja kaader. Mõnikord luuakse pioneerirühmi ka tehaste ja käitiste juurde.

Ka väljaspool kooli loodud rühmad kuuluvad oma kooli pioneerimaleva koosseisu ja nende tööd juhib maleva vanempioneerijuht.

Salgad moodustatakse harilikult ainult nendes rühmades, kus pioneeride arv on üle 20. Nooremate pioneeride

rühmas võib alalised salgad jätta ka moodustamata. Mõnes koolis lähenetakse salkade moodustamisele formaalselt — salgad moodustatakse näiteks pingiridade järgi klassis. Salkade moodustamisel tuleb lähtuda kõigepealt pioneeride endi soovidest — kes kellega tahab ühes salgas olla. Arvestada võib ka elukohta, et lähestikku elavad lapsed võiksid ühte salka kuuludes süvendada omavahelist kontakti ja tulla kokku salgakoondusteks oma elukoha läheduses, näiteks mõne suurema maja õues, pargis, väljakul. Salku ei komplekteerita ümber iga aasta, vaid säilitatakse põhiliselt sellistena, nagu nad on kord kujunenud. Hiljem vastuvõetud pioneerid valivad ise endale salga. Klassijuhataja väldib, et ühte salka ei koonduks ainult aktivistid ja eesrindlased, teise maha jäänud ja distsiplineerimatud; see tekitaks salkadevahelist vaenu ja hõõrumisi. Otstarbekohaseks ei saa pidada salkade moodustamist sugupoolte järgi.

Alaliste salkade kõrval moodustatakse mõne konkreetse ülesande täitmiseks ka lühiajalisi, ajutisi salku.

Pioneeride väike arv salgas soodustab tihedate sõprussidemete tekkimist laste vahel, eriti kui neid seovad veel ühised harrastused. Paljud pioneerisalgad käivad koos matkamas ja korraldavad raamatute ühislugemist. Salk võib koguneda kiiresti, ilma pikema plaanitsemiseta. Salkade üritusi on kerge korraldada väljaspool koolimaja. Nii näiteks käisid Tallinna 10. Keskkooli ühe pioneerisalga liikmed järjekindlalt koos lapsevanema pool kodus. Selle lapsevanema juhtimisel õppisid lapsed tikkimist ja valmistasid koolile kingituseks nägusa vaiba.

Rühma jagunemine salkades võimaldab organiseerida salkadevahelist võistlust rühmas, mis ergutab salka suuremale valvsusele oma au eest. Tallinna 16. Keskkoolis toimus VI klassi pioneerirühmas salkadevaheline võistlus, missuguse salga pioneerid suudavad kiiremini kinni nõeluda augu riides, õmmelda peale ühe paiga ja ette ühe nõõbi. Ühes pioneerirühmas püüdsid salgad üksteise võidu kindlustada salga liikmete head õppe edukust. Kui üks pioneer puudus ilma mõjuva põhjusega mitu päeva koolist, siis oli tema salk selle üle äärmiselt pahane. Kogu salgaga mindi tema juurde koju ja peeti seal vanemate juuresolekul salgakoondus, kus arutati süüdlase teguviisi. Kui üks poiss kirjutas koduse ülesande teiselt maha, siis tundis kogu salk end sellest puudutatuna ja niihästi maha-

kirjutaja kui ka selle teguviis, kes vihiku mahakirjutamiseks andis, mõisteti teravalt hukka.

Muidugi tuleb olla valvel, et salkade vahel ei tekiks vastuolusid, mille all võiks kannatada rühma terviklikkus.

Ilma erilise vajaduseta pole soovitav struktuuriliste üksuste piire segi ajada — see takistaks kollektiivide tihedamat liitumist. Samuti ei ole vaja luua üleliigseid komisjone, staape ja muid organeid; paremini tuleb kasutada ära maleva- ja rühmanõukogusid ning salgajuhte ning anda julgemini ülesandeid ka üksikutele pioneeridele.

Rühmade ja salkade tegevusse tõmmatagu kaasa ka mittepioneerid, kuid nii, et see ei viiks erinevuse kadumisele pioneeride ja mittepioneeride vahel. Koondustel võtavad pioneerivist osa ja hääletavad otsuste vastuvõtmisel ning valimistel ainult pioneerid. Vastuvõetud otsused on kohustuslikud ainult pioneeridele, kuna teisi võib paluda üht või teist ülesannet endale võtta.

Leidub õpetajaid, kes samastavad pioneerirühma klassiga, eriti siis, kui valdav osa klassi õpilasi on pioneerid: rühmale antakse ülesandeid samuti nagu klassilegi, klassikoosolekutel kuulatakse ära rühmanõukogu esimehe aruanne või arutatakse rühma tööplaani. Niisugune piiride segiajamine tuleb rühma kollektiivsustundele alati kahjuks ja viib pioneeriorganisatsiooni omapära tuhmumisele. Pioneerirühm peab olema klassikollektiivi tuumikuks, mitte aga selles ära sulama.

Pioneeritöö võib toimuda kas kollektiivse või individuaalse tegevuse kujul. Peamiseks kollektiivse töö vormiks on koondus. Koondus on spetsiifiline pioneeritöö vorm, mille taolist ei esine ei täiskasvanute ega kommunistlike noorte organisatsioonides. Osa klassijuhatajaid ja pioneerijuhte ei mõista selle töövormi omapära ja muudavad ta kas ainetunni või koosoleku taoliseks. ÜLKNÜ XII kongress ja ÜLKNÜ Keskkomitee VIII pleenum andsid pioneeritöö niisugusele moonutamisele otsustava vastulöögi. «Tarvis on suuresti parandada pioneerikoonduste ettevalmistamise ja läbiviimise kvaliteeti. Koondusel peavad pioneerid arutama näidendeid, raamatuid, filme, demonstreerima oma saavutusi tehnilise ja kunstilise loomingu alal, õppima mängu, laule ja tantse, kindlaks määrama pioneeride järjekordseid töid. Iga koondus peab olema kaasakiskuv, huvitav. Selle ettevalmistamisest ja

läbiviimisest peavad osa võtma pioneerid ise,» öeldakse mainitud kongressi resolutsioonis.

Selle tagajärjel on pioneerikoonduste tase viimasel ajal tunduvalt tõusnud.

Toome näitena ühe rühmakoonduse teemal «Nõukogude tehnika kodukolhoosi põldudel».

Koonduse ettevalmistamisest võtsid osa kõik salgad. Pioneerid vestlesid vanade kolhoosnikutega ja uurisid, kuidas töötati meie põldudel kümneid aastaid tagasi. 1. ja 2. salga pioneerid käisid põllul, kus tutvusid traktori, kombaini, kartulivõtmismasina ja teiste põllutööriistadega. 3. salk valmistas albumi. Siin olid väljalõiked ajalehtedest ja ajakirjadest, mis kujutasid tehnikat meie kolhoosipõldudel. Koondusele kutsusid pioneerid ka ühe vana kolhoosniku. Et igal pioneeril oli oma ülesanne, siis ei jäänud keegi pioneeridest pealtvaatajaks. Kõik võtsid koondusest elavalt osa.

Huvitavaid koondusi on korraldatud Kambja 7-klassilises Koolis. IV klassi pioneerirühmas toimus näiteks koondus teemal «Raamat inimese elus». Kooli raamatukogu juhataja rääkis kirjanduse tähtsusest ja tutvustas lapsi kooli raamatukogu kasutamise korraga. Korraldati kirjanduslik viktoriin: lapsed pidid ära arvama, kust raamatust on võetud mingi etteloetud katkend. Koondus lõppes mänguga «Elav trükikoda» — iga laps kujutas mingit tähte; mängu juht nimetas sõna, mille järel lapsed-tähed pidid asetuma selles järjekorras, nagu tähed on antud sõnas; salgad võistlesid, kumb saab kiiremini sõna valmis. VI—VII klassi rühmas toimus huvitav koondus teemal «Füüsika igapäevases elus», kus demonstreeriti katseid ja tutvustati lapsi katseriistade ning nende valmistamisega, mille järel lapsed võtsid endale kohustuse valmistada mitmesuguseid katseriistu. Pärast koondusi analüüsib vanempioneerijuht koos aktiiviga, kuidas koondus õnnestus, et koonduste taset edaspidi veelgi tõsta.

Mitmed pioneerirühmad on oma koondusi muutnud elavamaks sel teel, et kutsuvad külla lastevanemaid, kes vestlevad pioneeridega oma elukogemustest. Tallinna 4. Keskkoolis kutsusid V—VI klassi pioneerid oma koondusele vana revolutsionääri J. Kressi. Pärnu 1. Keskkoolis on lastevanemad jutustanud pioneeridele oma mälestusi «verisest pühapäevast», Suurest Isamaasõjast, üleliidulisest põllumajandusnäitusest jne. Tartu 11. 7-klassilise

Kooli pioneeridel käis külas kohalik jahimeeste seltsi aktivist, kes jutustas hulga huvitavaid lugusid loomade elust ja nende kütimisest.

Isetegevuse arendamine eeldab võitlust šablooniga pioneerikoonduste läbiviimisel. Vahepeal kippus standardseks muutuma koondus, kus peaosas etendas referaat või vestlus, millele järgnes natuke kunstilist isetegevust, harva sekka ka mängu. Viimasel ajal esineb enam koondusi, mille kestel pioneerid mitte ainult ei räägi tööst, vaid ka töötavad ise, mitte ainult ei räägi looduse ilust, vaid ka naudivad seda matkadel ja karastavad tervist. Seda võimaldavad eriti väljaspool kooli toimuvad koondused. Valga 1. Keskkooli pioneerid on viinud koondusi läbi rajooni täitevkomitees ja kohaliku majanduse kombinadis. Tallinna 3. 7-klassilise Kooli pioneerid korraldasid lindude päeva puhul koonduse J. Tombi nimelises Kulturihoones, kus Riikliku Loodusteaduse Muuseumi töötaja demonstreeris lindude topiseid ja lindude laulu. Korraldati viktoriin lindude äratundmiseks topiste järgi.

Palju huvitavaid koondusi võib korraldada loodusteaduslikel ja põllumajanduslikel teemadel. Mõned koolid on korraldanud näiteks seenekorjamise koondusi. Õpetaja või lapsevanem näitab lastele, missugused seened on söödavad ja missugused mürgised. Eriti huvitav on niisugune koondus linnalastele. Hästi on end õigustanud koondused sellistel teemadel, nagu «Sirbist kombainini» (põllumajanduslike masinate arenemine ja nende rakendamine tänapäeva sotsialistlikus põllumajanduses), «Meie maa loodusrikkused» jne.

Omapärase koonduste liigi moodustavad nn. ahelkoondused. Need seisavad selles, et malevanõukogu töötab välja plaani, mille kohaselt kõik rühmad viivad läbi rea koondusi, mis ühtekokku moodustavad mingi temaatilise terviku. Iga üksik koondus on lüliks suures ahelas.

Uhes Leningradi koolis teostati ahelkoondus teemal «Ole valmis». Koolimajas oli loodud 7 «jaama» selliste nimetustega, nagu «Topograafia», «Ajalugu», «Morse», «Tiir», «Puhkus» jne. Iga pioneerirühm pidi need jaamad läbi käima ja igas jaamas sooritama vastava ülesande. Sooritatud ülesande eest sai rühm tähe, mille värv näitas, missugusel tasemel ülesanne sooritati. Käinud läbi kõik jaamad, moodustasid rühmad saadud tähtedest sõnad. Rühma asend võistluse käigus sõltus sellest, kui

palju tema sõnas oli sinist värvi tähti, mis tähendasid kõrgeimat hinnangut. Korrapidajateks ja ülesannete lahenduste hindajateks olid kommunistlikud noored.

Omapärase ekskursioonikujulise ahelkoonduse teemal «Kevadele vastu» korraldas Nežini 24. Raudteekooli pioneerimalev. Malevanõukogu koostas koos õpetajatega plaani, mille kohaselt nähti ette kogu maleva ekskursioon, kusjuures igale rühmale anti oma ülesanne. Üks rühm pidi koostama ümbruskonna topograafilise skeemi, kirjeldama ilma, pilvitust, mõõtma õhu temperatuuri, määrama kindlaks tuule suuna. Teine rühm pidi tegema kindlaks, milline on ümberkaudsete põldude pinnas, millised põllumajanduslikud tööd on parajasti käsil ja missuguseid masinaid sealjuures kasutatakse. Kolmandale rühmale tehti ülesandeks mõõta jõe voolukiirus, kirjeldada kaldajoone iseloomu jne. Ülesanded tehti teatavaks 2 nädalat enne ekskursiooni, nii et iga rühm sai varuda vajalikku materjali ja abivahendeid. Ekskursioon toimus määratud ajal. Marsruudi pikkus oli 6 km. Kogutud materjal töötati pärast õpetajate kaasabil läbi.

1958. aasta veebruaris-märtsis korraldas Tartu 10. 7-klassilise Kooli pioneerimalev ahelkoonduse «Kelleks saada?». Iga rühm tutvus koonduse käigus mõne elukutsega, kusjuures see tutvumine hõlmas kolm koondust. Esimesel koondusel tutvuti vastava elukutsega kirjanduse põhjal, teisel koondusel — ekskursiooni teel ja kolmandal koondusel — kohtumise teel mõne selle elukutse esindajaga. Rühmad valisid niisuguseid elukutseid, nagu elektrik, autojuht, pägar, geoloog jne. Malevakoondusel jutustasid nende rühmade esindajad, kes ülesande paremini lahendasid, oma töö tulemustest, lauldi tööalaseid laule ja mängiti töömänge.

Tartu 7. Keskkooli pioneerid korraldasid mõni aasta tagasi huvitava kujuteldava matka, ja seda samuti ahelkoondusena. Kolmandad klassid valisid matka sihtkohaks Tallinna, neljandad — meie kodumaa pealinna Moskva, viiendad. — Gruusia, kuuendad — Hiina Rahvavabariigi. Igale salgale planeeriti teatud osa rühma üldisest marsruudist, kusjuures salgad jaotasid oma ülesande kõigi liikmete vahel nii, et igaüks sai mingi individuaalse kohustuse. Paralleelklasside rühmad ja salgad said ühesugused ülesanded ja võistlesid nende parema täitmise eest, et saada õigust esineda oma matkakirjeldusega maleva-

koondusel. «Matka» tulemusena valmisid igal klassil rik-
kalikult illustreeritud matkakirjeldused-albumid. Mõnes
pioneerirühmas, kus trükitud materjali «matka» sihtkoha
kohta oli vähe, organiseeriti vastava ala spetsialistide
suulisi ettekandeid pioneeridele. Nii näiteks jutustas
dotsent R. Kenkmaa kolmandate klasside pioneeridele
palju huvitavat Tallinna ajaloost.

Peale klassijuhataja aitavad koonduste ettevalmista-
misele kaasa ka aineõpetajad. Geograafiaõpetaja juhatab
raamatuid ja pilte, mis on vajalikud kujuteldavaks mat-
kaks, annab ülesandeid koduümbrusega tutvumisel, füüsi-
kaõpetaja aitab ette valmistada huvitavaid katseid, bio-
loogiaõpetaja õpetab koostama herbaariumi, valmistama
akvaariumi, hoolitsema elavnurga eest ja tegema seal
mitmesuguseid katseid taimede ning loomadega, laulu-
õpetaja õpetab selgeks mõne pioneerilaulu jne.

Näitlikel õppevahenditel on koondustel niisama suur
tähtsus kui õppetunniski. Tuleb kasutada kaarte, tabeleid,
pilte, looduslikke esemeid, teha katseid. Mõnikord võib
organiseerida vastaval teemal kirjanduse näituse.

Soovitav on koondusi läbi viia ka ekskursioonidena,
laulude ja mängude õppimisena, praktiliste töödena jne.
Enamasti just sellised koondused meeldivadki lastele
kõige enam.

Tallinna 10. Keskkooli pioneerimaleva aruandlus-vali-
miskoondusel rääkisid III klassi pioneerid, et nendele
meeldis väga koondus «Abiks emale». Seal nad õppisid
valmistama lihtsaid toite. Pooldatakse koondusi ka suka-
nõelumise ja riiete paikamise õppimiseks. Poistele meel-
divad koondused, kus saab meisterdada laevamudeleid.

Koondus ei ole lihtne pioneeride ühekordne kokku-
tulek. Sellele eelneb ja järgneb intensiivne tegevus, mil-
lesse lülituvad kõik pioneerid: ühed valmistavad ette sõna-
võtte, teised valmistavad plakateid, stende, koguvad
pilte, kolmandad korrastavad ruumi, saadavad kutsed jne.
Kui rühm jaguneb salkadeks, antakse igale salgale oma
ülesanne, mille see ise oma liikmete vahel jaotab. Pärast
koondust asutakse realiseerima koonduse käigus esile-
kerkinud ideid: valmistama õppevahendeid, korrastama
klassiruumi, abistama kaasõpilasi, teostama šeflust noo-
remate üle vms. Niiviisi on koondus ainult üheks sõlm-
punktiks rühma pidevalt jätkuvas töös. Sageli kasvab
koondusest välja veel teine ja kolmas.

Pärast koondust on soovitatav vanempioneerijuh, rühmajuh ja klassijuhataja osavõtul läbi viia aktiivi nõupidamine, kus märgitakse ära, kuidas koondus õnnestus, kuidas üks või teine salk või pioneer oma ülesandega toime tuli ja mida tuleks järgmiste koonduste puhul silmas pidada.

Koondus on pioneeride isetegevuslik üritus. Ekslik on sisustada koondusi sageli õpetajate või külaliste esinemistega, mille puhul pioneerid on passiivse pealtkuulaja osas. Samuti tuleks hoiduda koondusi muutmast esinemisteks «teiste jaoks», mille eel käivad proovid ja harjutused. Kui pioneeridel on tahtmist ja jõudu korraldada kontsert lastevanematele, mõni kirjanduslik või muu teemaline õhtu külalistele, siis nimetatagu neid üritusi nende õige nimega, kasutamata selleks koonduse nimetust. Loomulikult tuleb selliseid esinemisi hoolikalt ette valmistada; rühmajuh ja õpetajate osatähtsus on nende ettevalmistamisel harilikult suurem kui koonduste puhul.

Koondus ei ole ainuke kollektiivse pioneeritöö vorm. Eriti viimastel aastatel on hakatud laialdaselt korraldama koolidevahelisi, ülerajoonilisi ja vabariiklikke kokkutulekuid, ülevaatusi, olümpiaade, festivale, maastikumänge ja muid üritusi, mis haaravad harilikult suuremat hulka pioneere kui koondused. Kuid ka rühmad ja salgad võivad korraldada üritusi, mida ei saa enam viia koonduse mõiste alla (kollektiivsed kino, muuseumide ja näituste külastamised, jalutuskäigud, väljasõidud, suusamatkad). Koondustest erinevad nad kõigepealt selle poolest, et neil pole õigust võtta vastu ega heita välja pioneere, avaldada pioneeridele kiitusi või lautusi ning toimetada valimisi. Oma vormilt on nad vähem seotud pioneeritraditsioonidega.

On selge, et suhteliselt harva toimuvatest koondustest ja vähestest massüritustest ei piisa, et laste mitmekesisest tegevustungi rahuldada ja nende vaba aja veetmist siduda pioneeriorganisatsiooniga. Sellepärast etendavad pioneeritöös tähtsat osa igale pioneerile antavad individuaalsed ülesanded. Suur osa nendest ülesannetest on seotud koonduste ettevalmistamisega või koondustel üleskerkinud uute ürituste teostamisega, kuid maleva- ja rühmanõukogud võivad individuaalseid ülesandeid planeerida ka koondustest täiesti lahus. Nagu kommunistlikel noortel, nii peaks ka pioneeridel olema igaühel alati mingi

ülesanne. Iga pioneeri osavõtt ühisest tööst pakub talle võimalusi omandada uusi teadmisi ja kogemusi, tunda kollektiivse töö rõõmu. Kui kogu töö teevad ära vaid mõned üksikud pioneerid-aktivistid, kuna teised tulevad rühma kui külalised, oodates, et neid lõbustataks, neile midagi huvitavat pakutaks, siis ei saavuta pioneeritöö kunagi oma eesmärki.

Selleks, et pioneer tunneks rõõmu ja rahuldust temale usaldatud ülesande täitmisest, selgitatakse ülesande andmisel selle tähtsust ja mõtet ning kontrollitakse, kas see ülesanne on pioneeridele jõukohane. Täites üht või teist ülesannet esineb pioneer rühma või salga esindajana ja annab sellele aru oma tegevusest. Antud ülesande täitmist kontrollitakse. Mõnes pioneerirühmas esineb rühmanõukogu esimees peaaegu igal koondusel ülevaatega selle kohta, kuidas ja millisel tasemel kulgeb ühe või teise ülesande täitmine pioneeride poolt. Eriti suure väärtusega on niisugused ülesanded, mille edukast täitmisest on kasu ühiskonnale, nagu vanapaberi ja vanametalli kogumine, hoolitsemine koduloomade ja -lindude eest, kooliruumide korrashoid, koolimaja ümbruse puhastamine, õppevahendite valmistamine jne.

Pioneeride suunamine ühiskondlikule tööle tuleb hästi läbi mõelda ja koos aktiiviga hoolikalt kavandada. Muidu ei ole sellest midagi kasu ja see ainult demoraliseerib lapsi. Toome selle kohta näite Groznõi 22. ja 1. Koolist.

Linna komsomolikomitee pani ette korraldada pioneeride pühapäevak vanametalli kogumiseks. Igale koolile määrati piirkond, kus selle kooli pioneerid pidid vanametalli koguma. 22. Kooli tahvlile ilmus teadaanne, et järgmisel pühapäeval peavad kõik pioneerid tulema vanametalli koguma. Vanempioneerijuht käis kõik klassid läbi ja informeeris sellest pioneere suuliselt. Ühtlasi palus ta klassijuhatajaid pioneeridele veel kord eelseisvat pühapäevakut meelde tuletada. Määratud ajaks ilmus kohale ainult 15% pioneeridest. Algas töö. Kohale ilmunud pioneerid nurisesid nende üle, kes tulemata jäid, ning vaidlesid kaua, kas üldse tööle asuda. Töö käigus läks osa pioneere märkamatuks «kaduma». Kui vanametalli kogumine oli lõppenud, läksid lapsed laiali ja unustasid varsti kogu ürituse.

Aga kuidas teostati pühapäevak 1. Koolis?

Saanud teada eelseisvast pühapäevakust, kutsus

vanempioneerijuht mõned malevanõukogu liikmed enda juurde ja pidas nendega nõu, kuidas pühapäevakut paremini läbi viia. Tehti ettepanek kutsuda kokku kõik rühmanõukogude esimehed ja rühmajuhid, rääkida neile eelseisvast tööst ja eraldada igale rühmale oma piirkond. Rühmanõukogude esimeeste koosolekul rääkis vanempioneerijuht sellest, milline tähtsus on vanametallil meie tööstuse arendamisel, ja tegi teatavaks, missugune piirkond on mingile rühmale määratud. Üks koosolijatest tegi ettepaneku anda esmaspäeval välja bülletään, kus oleks ära märgitud, kui palju vanametalli mingi rühm kogus. Teine tegi ettepaneku jaotada ülesanded rühmades salkade vahel ja korraldada salkadevaheline võistlus. Üks rühm võttis enda peale joonistada plakat, mis kujutaks vanu metallesemeid (kastrul, priimus, traat, plekk jne.) ja seda, mida nendest on võimalik valmistada (lennukid, traktorid, vedurid).

Hooljaka eeltöö tõttu rühmades ilmus määratud ajaks kohale enamik pioneere. Nendel, kes tulid varem, oli võimalus kasutada võimlat ja mängida lauamänge. Täpselt määratud ajal rivistus malev; komsomoli rajoonikomitee esindaja tervitas pioneere ja soovis neile eelolevaks aktsiooniks head edu. Aktsioon õnnestus tõepoolest hästi. Tulemused tehti järgmisel päeval bülletääni kaudu kogu koolile teatavaks ja parimale rühmale avaldas maleva nõukogu kiitust.

Nagu igas ühiskondlikus tegevuses, nii on ka pioneeritöös suur tähtsus planeerimisel ja aruandlusel.

Planeerides oma organisatsiooni tööd õpivad pioneerid määrama oma tegevuse lähemaid eesmärke ja püstitama perspektiive. Töö õige planeerimine hoiab ära juhuslikkuse, stiihilisuse ja kampaanialikkuse töös.

Maleva tööplaanis nähakse ette ülemalevalised üritused, malevanõukogu koondused ja töö pioneeriaktiiviga; peale selle nähakse tööplaanis ette malevanõukogu eriülesanded rühmadele.

Rühma tööplaanis märgitakse ära rühma üritused, nagu rühma, rühmanõukogu ja salkade koondused (teemad ja tähtajad), võistlused, ekskursioonid, matkad, harjutused jms. Rühma tööplaanis nähakse ette ka ülesanded salkadele. Salgad omaette tööplaani ei koosta.

Tööplaanid koostatakse kas kuu või veerandaasta peale, kasutades üldiselt samasugust skeemi, nagu kom-

somoliorganisatsiooni tööplaani koostamisel (vt. lk. 79). Põhiline on planeerimise juures mitte plaani väline vorm, vaid pioneeride aktiivsus selle koostamisel. Maleva tööplaani on soovitatav panna välja pioneeritoas, rühma oma aga klassis, et kõigil rühma liikmetel oleks ülevaade eeliseisvatest üritustest.

Aruandlust teostatakse pioneerorganisatsioonis mitmel teel. Kord õppeaastas toimub maleva aruande-valimiskoosolek, kus esitatakse ülevaade möödunud õppeaasta tööst ja valitakse uus malevanõukogu. Viimastel aastatel on osas malevates sellised koosolekud korraldatud kevadel, mil pioneeridel on tehtud töö veel elavalt meeles. Kuivad sõnalised aruanded asendatakse sageli näituste, kunstilise isetegevuse ettekannete ja muude näitlike demonstratsioonidega. Pärnu 3. 7-klassilise Kooli pioneerimalev korraldas sellise koosoleku isegi vabas õhus mängu ja vestluse vormis.

Rühmade aruande-valimiskoosolekud toimuvad veelgi lihtsamalt, peamiselt vestluse kujul möödunud õppeaasta tööst ja uutest ülesannetest eeloleval õppeaastal. Rühma jooksva töö kohta peetakse päevikut, kus rühma liikmed kordamööda kirjeldavad rühma koondusi ja muid sündmusi rühma elus. Asjalikud kirjutused vahelduvad siin joonistuste, karikatuuride ja omaloominguliste paladega. Klassijuhataja ja rühmajuht kindlustavad päeviku pidamise pidevuse, sest päevikul on suurem väärtus siis, kui seal kajastub kogu töö, mis rühmas aastate jooksul tehtud. Üksikutest tähtsamatest sündmustest rühma elus kirjutatakse ka seinalehes või esitatakse suuline aruanne lähemal rühmakoondusel. ÜLKNÜ Keskkomitee VIII pleenumi otsusega seati sisse pioneeri isiklik raamat, kuhu tehakse sissekandeid pioneeri poolt sooritatud järgukatsetest, individuaalsete ülesannete täitmisest, saadud kiitustest jms.

Tehtud töö täpne ja avalik arvestus nõuab hinnangut, millele peab kaasnema parimate pioneeride ergutamine. Maleva aastaaruandes ja seinalehe artiklite sissekannetes tuleks senisest enam esile tõsta agaramaid pioneere, kes mingi ürituse organiseerimisega on hästi toime tulnud. Eriti edukaid aktiviste esitatagu komsomoli rajoonikomiteele autasustamiseks.

Pioneeritöö edu sõltub suurel määral klassijuhatajate ja õpetajate abist pioneeriaktiivile.

Isetegevusprintsibi kohaselt toimub pioneeriorganisatsiooni juhtimine põhiliselt laste eneste kaudu, kuid et selle tööga hästi toime tulla, vajavad lapsed vanemate inimeste, eeskätt õpetajate, asjatundlikku, pedagoogilist abi.

Pioneeriorganisatsiooni tööd juhib ÜLKNÜ. Tema poolt on selleks moodustatud V. I. Lenini nimelise pioneeriorganisatsiooni kesknõukogu ja vabariiklikud ning rajoonide (linnade) noorte pioneeride nõukogud. Mainitud nõukogud koosnevad komsomoli- ja pioneeritöötajatest, lastega töötavate organisatsioonide ning ametkondade esindajaist, mitmesuguste teadusharude, tehnika, kultuuri- ning sporditöö spetsialistidest.

Iga pioneerimaleva juurde määratakse vanempioneerijuht, kes otseses koostöös kooli direktori, õpetajate ja komsomoliorganisatsiooniga juhib vastava pioneerimaleva tööd. Vanempioneerijuhtideks määratakse kommunistlikke noori ja kommuniste, kes on vähemalt 18 aastat vanad, kellel on vastav haridus ja organisaatorlikud võimed, avar poliitiline ja kultuurialane silmaring, kes tunnevad kutsumust tööks lastega. Klassijuhatajad aitavad vanempioneerijuhil tutvuda klassikollektiiviga, leida aktiviste ning koondusi ette valmistada. Nad kooskõlastavad oma plaanid ja kavatsused pioneeritöö suhtes aegsasti vanempioneerijuhiga ning informeerivad teda tähtsamatest üritustest ja sündmustest oma klassi pioneerirühmas. Sedasama teevad vanempioneerijuhid klassijuhatajate suhtes. Niisugune koostöö on tarvilik selleks, et kogu tegevus oleks kooskõlastatud ega esineks üksteist dubleerivaid üritusi.

Nagu õpetaja, nii ergutab ja toetab ka vanempioneerijuht kõigiti pioneeride endi, eriti aktivistide, initsiatiivi. Ta õpetab rühma- ja malevanõukogu liikmeid ning salga-juhte oma kohustusi täitma, kontrollib nende tööd, kuid annab sealjuures ka uusi ideid, kuidas maleva, rühma või salga tööd huvitavamaks muuta.

Pioneerirühmade töö abistamiseks suunab komsomoli rajooni- (linna-)komitee igasse pioneerirühma rühmajuhiks mõne kommunistliku noore tööstusettevõttest või üliõpilase. Rühmajuh on tõhusaks abiliseks rühma aktiivile, vanempioneerijuhile ja klassijuhatajale rühma töö organiseerimisel. Igaühel neist on oma kindel koht pioneeritöö juhtimisel. Rühmajuh kui alles noor ja pioneeridele

lähedane isik toob teatud nooruslikku värskust ja lapsepärasust pioneeritöösse. Ta on pioneeridele vanemaks seltsimeheks, kellega nad meelsasti jagavad oma mõtteid ja kellele nad räägivad oma huvidest ja püüdlustest. Teiselt poolt on aga rühmajuht juba üle saanud esialgsest lapseikkusest, omab laiemat silmaringi ja mõningaid elulisi kogemusi, mistõttu ta võib esineda pioneeride juhina, kasvatajana. Eriti kehtib see tööstusettevõttest tulevate rühmajuhitide kohta, kes omavad mitmekesiseid töövilumusi ja suuremat eluküpsust.

Rühmajuhi töö muutub eriti viljakaks siis, kui ta töötab oma rühmaga koos pikemat aega, mitu aastat järjestikku, sest nii saab ta oma töösse rohkem süveneda ja pioneere paremini tundma õppida.

Kogemused näitavad, et paremaid tulemusi saavutatakse seal, kus rühmajuhi nooruslik entusiasm liitub klassijuhataja pedagoogiliste kogemustega. Sellepärast arvestavad kogenud klassijuhatajad rühmajuhiti, respektierivad ja abistavad teda.

Klassijuhataja suhtub rühmajuhisse mitte kui tavalisse noorde inimesse, vaid kui komsomoliorganisatsiooni esindajasse ja oma lähemasse abilisse. Vastavalt sellele kasvatab ta pioneerides lugupidamist rühmajuhi vastu. Mõnes koolis on kujunenud hea traditsioon: uus rühmajuht ilmub kõigepealt direktori juurde ja tutvub tema kabinetis ning tema juuresolekul klassijuhatajaga, kellega tal tuleb koos töötada. Iga õppeaasta algul viiakse koolis läbi klassijuhatajate ja rühmajuhitide ühine seminar teemal «Klassijuhataja ja rühmajuhi koostöö».

Leidub koole, kus kõik uued rühmajuhid kutsutakse pedagoogilise nõukogu koosolekule. Parteiorganisatsiooni sekretär ja direktor esitlevad neid seal pedagoogide kollektiivile. See aitab tõsta rühmajuhi autoriteeti.

Kui rühmajuht esmakordselt tuleb rühma, siis tutvustab klassijuhataja teda rühma koosseisuga, aktiiviga ja esitleb teda rühmale.

Kui rühmajuhi töös esineb vigu või hooletust, siis klassijuhataja, selle asemel et oma noort abelist otsekohe hävitava kriitika alla võtta, püüab teda õigeaegselt ja heatahtlikult abistada, anda temale konkreetseid ja jõukohaseid ülesandeid. Ta teeb seda pedagoogilise taktiga, et rühmajuhi osa mitte madaldada. Iga klassijuha-

taja auasjaks on kasvatada hea rühmajuht, kes tahab ja oskab lastega töötada.

Et rühmajuht tutvuks pioneiritöö metoodikaga, soovivad klassijuhatajad tal lugeda sellekohast kirjandust ning artikleid ajakirjadest «Pioneer», «Noorus», «Nõukogude Kool» ja ajalehest «Säde». Nad ei vii ühtki pioneeriüritust läbi, ilma et nad enne rühmajuhiga nõu peaksid, teda kaastööle rakendaksid, temale konkreetseid ülesandeid annaksid ja teda neid täitma õpetaksid.

Paljudes koolides, näiteks Tallinna 22., Tartu 3. ja 4. ja Valga 1. Keskkoolis, korraldatakse rühmajuhitide tutvustamiseks pioneiritööga ja nõukogude pedagoogikaga rühmajuhitide seminare. Seminariõppusi viivad läbi vanempioneerijuht, klassijuhatajad, kooli komsomolikomitee sekretär ja pioneerimaja töötajad. Teemadeks on enamasti: «Kuidas koostada rühma tööplaan», «Kuidas valida rühmakoonduse teema», «Kuidas äratada pioneerides huvi tehnika vastu», «Individuaalsest lähenemisest õpilastele», «Õpilaste vanuselised erinevused» jne. Hea on, kui rühmajuhid tunneksid ka praktilisi pioneerioskusi: salakirja, morset, sõlmi, teemärke, pioneerilaule, maastikumänge, seltskondlikke mängu, raporteerimist jms. Ühenduses seminariga külastavad rühmajuhid kollektiivselt üksikute rühmade koondusi ja analüüsivad neid. Paremate rühmajuhitide tööd käsitletakse kooli seinalehes.

Viimastel aastatel on hakatud nendele kommunistlikele noortele, kes on määratud tööle pioneerirühma juhtidena, korraldama suvel laagreid, kus kindla programmi kohaselt käsitletakse neid küsimusi, mille tundmine on vajalik pioneiritöös. Ühtlasi omandavad rühmajuhid siin ka praktilisi kogemusi.

Ettevõtete, kolhooside, sovhooside ja kõrgemate õppeasutuste komsomoliorganisatsioonid abistavad oma liikmeid, kes on suunatud tööle rühmajuhitidena. Nad aitavad neil korraldada kohtumisi tootmistöö eesrindlastega, ekskursionide tootmisbaasidesse, muretsevad rühmadele klubisid, spordivahendeid, mänguasju, seavad sisse rändauhindu ja preemiaid paremini töötavatele rühmadele ja pioneeridele.

Kooli komsomoligrupid määravad rühmajuhitidele oma liikmete hulgast abid ja toetavad neid igati töös pioneeridega. Nii näiteks on Tartu 3. Keskkooli kommunistlikud noored tundnud suurt huvi pioneiritöö vastu ja endi hul-

gast määratud rühmajuhtide abisid pidevalt abistanud. On aidatud korraldada matku, õpetatud võimlemisettekan-
deid ja tantse, aidatud korraldada keemiaalaseid katseid
jms. Mõnes koolis on kommunistlikud noored organisee-
rinud pioneeridele fotingi, morseringi, õpetanud seina-
lehtede vormistamist jne.

Õigesti toimivad nende koolide direktorid, kes pare-
mate rühmajuhtide tööd oma käskkirjas aeg-ajalt ära mär-
givad ja vastavaid rühmajuhte premeerivad.

Klassijuhataja abistab mitte ainult rühmajuhti, vaid
ka klassi pioneriaktiivi. Aktiiv koosneb põhiliselt rühma-
nõukogu liikmetest ja salgajuhtidest, kuid siia kuuluvad
ka seinalehe toimetuse liikmed, raadiosõlmes töötajad jt.
Oma soovid ja nõuanded esitab klassijuhataja pioneri-
dele harilikult mitte otseteed, vaid aktivistide kaudu. Sel
juhul tunduvad need pioneeridele nende endi soovidenä
ja nad pingutavad meeeldi oma jõudu nende teostami-
seks. Kui on vaja osutada abi haigestunud pionerile,
teha midagi kooli elavnurgas, võtta koondusel kõne alla
klassi seinalehe parem vormistamine vms., siis räägib
klassijuhataja sellest kõigepealt rühmanõukogu esimehele
või mõnele salgajuhile, kes astub vajalikud sammud üles-
ande täitmiseks. See tõstab aktivistide vastutust ja auto-
riteeti ning kergendab klassijuhataja tööd. Ühes sellega
tõuseb ka klassijuhataja enda autoriteet pioneeride silmis.
Töötades rühma aktiiviga, seda abistades ja instrueerides
mõjustab klassijuhataja mitte ainult aktiviste, vaid nende
kaudu ka kõiki oma klassi pionere.

Pioneerirühma aktiivi koosseis muutub aasta-aastalt.
Iga-aastased rühmanõukogu liikmete ja salgajuhtide
ümbervalimised toovad muudatusi aktiivi koosseisu. Ühte-
sid edutatakse maleva aktiivi hulka, osa astub komsomoli,
kuna mõned langevad sobimatuse pärast aktiivi koossei-
sust välja. Alatasa kasvab peale aga uusi aktiviste. On
huvitav märkida, et just nendes klassides, kus pioneri-
töö on elav, toimub aktiivi uuenemine kiiremini, kuna loiu-
mates klassides aktiivi koosseis püsib kaua muutumatuna.

Klassijuhataja õpib hästi tundma neid õpilasi, kelle
valimine aktiivi hulka tooks kasu pioneritööle. Ta kuu-
lab aineõpetajate, vanempioneerijuhi, rühmajuhi, lasteva-
nemate ja kaaspioneeride arvamusi nende kohta. Nad
peavad olema hea õppeedukusega, distsiplineeritud ja alga-

tusvõimelised õpilased, eelkõige aga sellised, kes väärivad klassi kollektiivi usaldust.

Selleks, et aktivistid oma kohustustega hästi toime tuleksid, peavad nad oma ülesannetes olema täiesti teadlikud ja selgelt ette kujutama, mille eest nad vastutavad. Paljud aktivistid jäävad rühma tööst eemale lihtsalt sellepärast, et nad ei tea, mida nad tegema peavad. Teiseks on vaja, et aktivistid oskaksid oma kohustusi täita. Maleva ja rühmanõukogu liikmed ei oska organiseerida maastikmängu, kui nad pole seda varem ise õppinud, nad ei suuda nõuda rühmalt korralikku rivi, marssimist, raporteerimist, kui nad ise seda teha ei oska. Seinalehe toimetuse liikmed peaksid kõigepealt ise oskama kirjutada artikleid, koostada sõnumeid ja kujundada seinalehte. Kõike seda on vaja aktivistidele õpetada. Mida nooremad on aktivistid, seda enam vajavad nad õpetamist. Mõned pioneeri-juhid ja klassijuhatajad arvavad, et lihtsam kui last õpetada on vastav ülesanne ise teostada ja nii nad lähevadki pioneeride aktiivsuse ning isetegevuse lämmatamise väärale teele.

On õige, et aktiiv kasvab, õpib ja karastub kõigepealt praktilise töö käigus, kuid sellegipärast vajab ta vanemate inimeste süstemaatilist abi. See abi kiirendab ja kergendab aktiivi kasvu ning soodustab rühma tööd. Nooremates klassides õpetab klassijuhataja pioneeriaktiivi oma tööd planeerima, koondusi korraldama, rühmapäevikuid pidama ja ühislaulu ning mängu organiseerima. Sageli tehakse seda jooksva töö käigus, individuaalsetes kõnelustes vahetundidel ja muudel puhkudel. Samal teel tutvustab klassijuhataja pioneeriaktiivi tähtsamate päevakorras olevate ülesannetega õppe- ja kasvatustöö alal klassis ning näitab, kuidas pioneerid võiksid nende ülesannete lahendamisele kaasa aidata. Ta annab nõu, mis-suguseid küsimusi puudutada seinalehe järgmises numbris, kontrollib kaastöö õigekeelsust ja annab konsultatsioone autoritele. Aktivistid arutavad klassijuhatajalt saadud nõuanded läbi ja tõstavad rühma- ning rühmanõukogu koondustel vastavad küsimused üles.

Aktiivi kasvatamise kollektiivseks vormiks on kõigepealt rühmanõukogu koondused. Kogunedes 2—3 korda kuus (on soovitatav, et need päevad oleksid ette kindlaks määratud), arutavad nõukogu liikmed rühma ja salkade tööplaan, jaotavad pioneeride vahel ühiskondlikke kohus-

tusi ja kuulavad aruandeid nende kohustuste täitmise kohta, arutavad üksikute pioneeride õppeedukust ja käitumist (tingimata nende endi juuresolekul). Siin vahetatakse kogemusi ja teadmisi ühiskondliku töö alalt, õpitakse uusi laule ja mängu, nääriehete valmistamist, kompassi ja kaardi kasutamist, morse tähestikku, salakirja jms. Klassijuhataja ja rühmajuhi osavõtt koondustest kindlustab nende sisukuse ja õige suuna.

Paljudes koolides (näiteks Järva-Jaani ja Kadrina Keskkoolis, Simuna, Lepistu ja Kambja 7-klassilises Koolis) teostatakse pioneeraktiivi kollektiivseid õppusi mitte rühmanõukogu koonduste, vaid seminaride näol.

Siiani on vähe praktiseeritud aktiivi koolidevahelisi kokkutulekuid ja aktivistide osavõttu naabermaleva või -rühma üritustest. Niisugused kokkutulekud ja külaskäigud võimaldavad aktivistidel oma tööd teiste omadega võrrelda, teritavad pioneeride kriitikameelt ja äratavad uusi mõtteid.

Viimastel aastatel, eriti pärast ÜLKNÜ Keskkomitee VIII pleenumit, on asutud erialaste aktivistide — pioneeriiinstruktorite ettevalmistamisele. Pioneeriiinstruktori nimetus omistatakse vanemate rühmade pioneeridele, kes on omandanud mingil pioneeritöö alal põhjalikud teadmised ja oskused. Valmistumine pioneeriiinstruktori katseks annab jõukohast tööd just vanematele pioneeridele. Ühtlasi võimaldab pioneeriiinstruktorite lüli paljusid lapsi rakendada aktiivsele pioneeritööle ja kavakindlale eneseharimisele. Eriti tänuväärset tööd teevad pioneeriiinstruktorid klassiväliste ringide töö juhtimisel ja sisustamisel, lülitades need ringid senisest tihedamini pioneeritöö süsteemi. Pioneeriiinstruktorite erialasid on ette nähtud umbes 40. Esimese astme pioneeriiinstruktori nimetuse saab see pioneer, kes malevanõukogu poolt moodustatud 5-liikmelise katsekomisjoni ees tõestab, et ta on omandanud ettenähtud teadmised ja oskused. Teise astme pioneeriiinstruktori nimetus antakse malevanõukogu otsusega esimese astme instruktorile, kes kahe õppeveerandi või suve jooksul on aktiivselt osa võtnud oma eriala ringi tööst ja kelle vahetul juhtimisel on rühmas, klassivälises ringis või klassis teostatud nõuetekohane töö. Samuti omistatakse teise astme instruktori nimetus nendele esimese astme instruktoritele, kes omal erialal valmistavad ette kolm uut esimese astme instruktorit.

Kergematel aladel, nagu küti, lohemeistri, sidemehe, trummilööja erialal, suudavad esimese astme instruktori kutse sooritada ka nooremad, 10—11-aastased pioneerid; põhiliselt on aga esimese astme instruktori katsed mõeldud 12—13-aastastele ja teise astme nõuete täitmine 14—15-aastastele pioneeridele. Ettevalmistus katseteks toimub põhiliselt iseseisva õppimise teel vanempioneerijuhi, õpetajate või teiste asjatundjate juhtimisel. Kui koolis on mitu pioneeri, kes soovivad omandada mõnd eriala, siis võib nende ettevalmistamiseks moodustada omaette ringikese, mille tööd juhib aineõpetaja või mõni spetsialist väljastpoolt kooli. Pioneeriinstruktorite ettevalmistamisel saavad suurt abi osutada ka pioneerimajad ja teised koolivälised lasteasutused, samuti tehastes ja käitistes töötavad rühmajuhid.

Pioneeritöö on tänu ÜLKNÜ Keskkomitee VIII pleenumi pedagoogiliselt hästi läbimõeldud otsusele astunud uue tõusu faasi. See tõus toimub veelgi kiiremini, kui õpetajad, eriti klassijuhatajad, rakendavad kogu oma pedagoogilise meisterlikkuse pioneeriorganisatsiooni töö sisukamaks, lastepärasemaks ja ideelis-poliitiliselt tõhusamaks muutmiseks.

KLASSIJUHATAJA OSA KÕRGE ÕPPEEDUKUSE JA HEA DISTSIPLIINI SAAVUTAMISEL KLASSIS

Õpilase üldise elustiili muutmine

Kõrge õppeedukus ja hea distsipliin kuuluvad kooli-
praktikas lahutamatult ühte: üks ei ole mõeldav ilma tei-
seta. Kõrge õppeedukus ja hea distsipliin saavutatakse
ainult niisuguses koolis ja niisugustes klassides, kus õpi-
laskond on koondunud õpetajate, esmajoones klassijuha-
tajate ümber sõbralikuks kollektiiviks, mille avalik arva-
mus toetab õpetajate püüdeid ega salli laiskust, hooletut
töösse suhtumist, õpetajate petmist, korralagedust ja dist-
sipliinirikumisi. Meie maal ei ole hästi õppimine ja kul-
tuurne käitumine õpilase isiklik asi, vaid tähtis ühis-
kondlik ülesanne. Iga teiseks aastaks klassi jääv õpi-
lane suurendab õpilaste üldist arvu ja põhjustab seega
riigile asjatuid lisakulusid, kõnelemata sellest, et klassi-
kursuse kordamise tagajärjel läheb väärtuslik tööaasta
kaduma niihästi nõukogude ühiskonnale kui ka õpilasele
isiklikult.

Õpilase käitumise ja õppimise tase on suurel määral
seotud tema üldise elustiiliga. A. Makarenko kirjutab:
«Põhiteadmiste süstemaatiline omandamine koolis ja kooli
õigeaegne lõpetamine määravad ära inimese elutee, kuid
nad on tähtsad ühtlasi ka iseloomu terve ja õige kujune-
mise seisukohalt, s. t. nad määravad suurel määral ini-
mese saatuse. Sellepärast peab kasvataja hästi ja üksik-
asjaliselt tundma õppeedukust ja hindteid (need ei lange
alati täiesti ühte ja see probleem peab olema pedagoogi
erilise tähelepanu objektiks), kasvandiku faktilisi tead-
misi üksikutel teda huvitavatel aladel — nende dünaa-
mikas, arenemises ja tendentsides. Ebaõnnestumine koo-
lis, puudulikud hindet madaldavad kasvandiku meeleolu

ja elutoonust, ehkki väliselt see võib võtta braveerimise, teeseldud ükskõiksuse, endassesulgumise või irvitamise kuju. Ebaõnnestumised koolis on harilikult laste süstemaatilise valetamise alguseks selle kõige mitmekesisemates vormides. Kasvandiku selline poos viib ta vastuollu laste ja noorukite terve kollektiiviga ja on seepärast alati suuremal või vähemal määral ohtlik»¹.

Akadeemik I. Pavlovi õpetus dünaamilisest stereotüübist kinnitab omalt poolt A. Makarenko eespooltoodud sügavaid mõtteid ja näitab, et õppeedukuse probleem on palju tõsisem ja sügavam kui mõne puuduliku hinde, järeleksami või istumajäämise küsimus esialgu näib olevat. Kord tekkinud mahajäämus õpinguis põhjustab vastumeel-sust kooli vastu, viimane omakorda süvendab veelgi mahajäämust ja nii tekib nõiaring, mis õpilase isiksuse kišub järjest enam alla.

Kõrge õppeedukuse ja hea käitumise taotlemine on lahutamatu seotud õpilase üldise kultuursuse tõstmisega ja huvideringi laiendamisega. Süstemaatiline mahajäämus ühes või teises õppeaines on enamasti üldise arenemise hcoletusse jätmise ja kultuuriliste huvide puudumise tunnus. Sellega kaasneb väga sageli ka lõtv, ohjeldamatu, ebakultuurne käitumine. Et niisugust õpilast abistada, on vähe, kui me teda konsultatsioonide ja kaaslaste abiga mõnest puudulikust hindest üle aitame või manitsuste ning karistustega mõnele halvale maneerile vastu astume; meie ees seisab kogu isiksuse põhiorientatsiooni, ellusuhtumise muutmise ülesanne.

See ülesanne lasub kooli pedagoogilisel kollektiivil tervikuna, kuid juhtivat osa selles etendab klassijuhataja, kes harilikult kõige paremini tunneb oma klassi õpilasi, nende nõrku ja tugevaid külgi, ning seepärast võib ka nõu anda, millest kellegi juures tuleb alustada.

Õpilase kultuursuse tõstmine on pidev protsess. Nii-pea kui kasvatustöös tekib lünki või tuleb juurde uusi, kasvatajale alles tundmatuid mõjusid, võib saavutatu kergesti käest libiseda. Paljud tähelepanekud näitavad, et mõned õpilased kaotavad üleminekul viiendasse klassi need väärtuslikud käitumisharjumused, mis nad on varem omandanud. Millest see tuleb? Põhjusi võib olla palju, kuid üheks oluliseks asjaoluks on kahtlemata see, et kesk-

¹ A. S. Makarenko, Kommunistlikust kasvatuses, Tallinn, 1954, lk. 220.

miste klasside õpetajad ja juhatajad kas üldse ei tugine või tuginevad liiga vähe algkoolis saavutatule ja panevad liiga vähe rõhku selle kavakindlale edasiarendamisele uutes tingimustes. Arvatakse, et küllap vanad harjumused püsivad ka automaatselt, ilma neid uuesti kinnistamata, kordamata, uute keerukamate käitumisvormide kujundamisel alusena kasutamata.

Võitlust laostunud õpilase kultuursuse tõstmise eest kirjeldab Valga 1. 7-klassilise Kooli õpetaja A. Vallner oma tuntud loos Borisist. Boris õppis väga halvasti, puudus sageli koolist ja käitus distsiplineerimatult. Ühel päeval oli Boris tundideks korralikult ette valmistunud ja sai õpetajalt kiita. «See oli palsam häbistamisest valutavale haavale, mõjus väga kosutavalt, meeldivalt. Sellest jäi nagu süsi hinge, mis igatses nüüd alatasa puhumist, et saaks lüüa lõkkele leek.» Õpetaja oli pidevalt valvel, et see süsi ei kustuks. Ta ei küsinud poissi mitte kunagi, kui aimas, et tema vastus võib olla vale või ebakindel, küll aga siis, kui poisi näost oli näha, et ta oli õppinud. Õpetaja «mehaanika» seisis selles, et Boris saaks iga vastuse eest hinde neli või viis. Peagi märkas õpetaja, et poiss otse hõõgub tahetest vastata; niisugustel juhtudel küsis õpetaja teda tingimata, et oleks põhjust tema püüdlikkust kiita. Peale selle usaldas õpetaja Borisile mitmesuguseid ülesandeid, nagu katseriistade ettevalmistamine loodusloo tundideks jms. Tagajärjeks oli see, et pärast kuuajalist sellist ettevaatlikku mõjustamist hakkas Boris suurepäraselt täitma kõiki tööülesandeid ja tõusis esimeste õpilaste hulka. Oli selgesti tunda, et poiss säras, et söed olid paisunud leegiks. Esimese õppeveerandi lõpul olid tema tunnistusel eranditult ainult neljad ja viied. Samasugune oli pilt ka kevadel.

See oli pildi üks pool. Aga käitumine, distsipliin? Sellest kõneles Boris ema juba esimese õppeveerandi lõpul, nuttis, imestas ja tänas: «Ma ei tunne poega enam ära, te olete teinud temast jälle inimese... õpib kodus, ei hulgu, ei suitseta, ei varasta.» «See oli Boris, kelle pärast ma sügisel tõsiselt kartsin, kuid kes kuni kevadeni pakkus mulle suuremat õnne kui ükski teine õpilane kogu minu viie-istkümnepäevase pedagoogilise tegevuse kestel,» lõpetab A. Vallner.

Selleks, et muuta õpilase elustiili, tuleb teda mõjustada igakülgsest, tema õppimist, käitumist, vaba aja veetmist, suhet sõpradega ja vanematega. Ei tohi jätta unustusse ka tema välimust. Iga korratuse puhul õpilaste rõivastuses ja puhtuses juhivad kogenud klassijuhatajad sellele õpilaste tähelepanu. «Ma õpetasin poisse pükse pressima, juukseid kammima, küünte eest hoolitsema. Vestlesin nendel teemadel ka lastevanematega. Nüüd tulevad poisid kooli alati puhtatena, korrastatutena. Ma õpetasin neid käituma avalikes kohtades, pidudel, söögilauas. Poisid ise olid sellest väga huvitatud ja käisid minu nõuan-

nete järgi,» kirjutab üks klassijuhataja. Et õpilase kultuursel käitumisel ja välimisel on otsene side tema elustiiliga, seda võime tegelikkuses näha igal sammul.

Võitlus kõrge õppeedukuse ja hea distsipliini eest on klassijuhataja selleks tööloiguks, kus tema omadused — olgu head või halvad — kõige selgemini esile tulevad. Suhtlemisel õpilastega ei luba klassijuhataja endale närvitsemist, toorust, põhjuseta viha, järsku tooni, niisamuti mitte «semutsemist» õpilastega, meelitamist, kunstlikult õpilaste poolehoidu otsimist ja sallivat suhtumist igasugustele distsipliinirikumistele. Lastekollektiivi saab hästi juhtida ainult see, kes ise on hästi distsiplineeritud, oskab end ohjeldada, kaalub oma sõnu ja tegusid, kuid on rangelt nõudlik teiste vastu.

Teadliku distsipliini kasvatamine

Üheks aktuaalsemaks ülesandeks koolide õppe- ja kasvatustöös on teadliku distsipliini kasvatamine. Kommunistliku moraali üheks tugisambaks on teadlik ja vaba- tahtlik distsipliin.

Distsipliini küsimuses esineb klassijuhatajate (ja üldse õpetajate) keskel mõningaid ekslikke arvamusi. Ühed arvavad, et põhimeetodiks distsipliini kasvatamisel peab olema valjus koos karistuse rakendamisega. Need arvamused on tekkinud püüdest leida kergem tee keeruka ja raske probleemi lahendamiseks, vältida püsivat, süstemaatilist ja visa tööd teadliku distsipliini kasvatamisel. Nendes arvamustes ilmneb austuse puudumine laste vastu ja usu puudumine nendes.

Teised arvavad, et distsipliini saab kasvatada lõpmatute manitsuste teel. Nad unustavad, et miski ei mõju lastele eemaletõukavamalt kui kuiv moraliseerimine ilma igasuguse südamlikkuseta ja huvita nende saatuse vastu. Lapsed on tundelised ega allu sedalaadi manitsustele, mille taga nad tunnevad hoolimatust ja ükskõiksust endi tõeliste murede, rõõmude ja kavatsuste suhtes.

Põhimeetodiks kõrge õppeedukuse ja hea distsipliini saavutamisel ei ole range karistuste rakendamine ega lõpmatu moraliseerimine, vaid õpilaskollektiivi organiseerimine, tuginedes kommunistlikele noortele ja pioneeri- dele. Kui õpilastel endil lastakse osa võtta õppe- ja kas-

vatustöö korraldamisest, siis hakkab õpilaskollektiiv ise, esmajoones selle paremik, tundma vastutust võimalikult kõrgete saavutuste eest ja ise õigesti reageerima iga liiki mahajäämusele, languse või tagasikiskumise juhule kollektiivi elus. Paljude kooli- ja klassijuhatajate kogemused näitavad, et komsomoli- ja pioneeriorganisatsiooni kaasabil võib koolis või klassis luua niisuguse avaliku arvamuse, mis teeb täiesti võimatuks ka üksikutel õpilastel hooletult või ükskõikselt õpinguisse suhtuda või ignoreerida kooli distsipliini- ja korranõudeid. Samasugused kogemused kinnitavad aga, et seal, kus kooli- või klassijuhatajal puudub kontakt õpilaskollektiiviga, kus aktiivi teravik on suunatud pedagoogide püüdluste vastu, jooksevad tühja ka üksikute pedagoogide kõige paremini mõeldud taotlused.

Klassijuhatajad seovad õppimise ja korraliku käitumise õpilaskollektiivi üldise edasiliikumise perspektiividega. Tutvustades õpilasi nõukogude tehnika ja teaduse edusammudega, tööeesrindlaste pingutustega, tahtejõu ja distsipliini osaga silmapaistvate inimeste elus, õpetavad nad noori õppimises ja distsiplineeritud käitumises nägema üht sammu kogu meie nõukoguliku ühiskonna edasiliikumises parema homse poole, kohustust sotsialistliku kodumaa ja oma vanemate vastu, kes on loonud noortele kõige soodsamad õppimisvõimalused. Klassikoosolekutel, komsomolikoosolekutel ja pioneerikoondustel aitavad nad ilmekalt lahti mõtestada tuntud deviisi: et ehitada — peab oskama, et osata — peab õppima! Vestlustel sellel teemal kasutatakse fakte meie kodumaa silmapaistvate inimeste noorpõlvest, nende õpinguist ja erakordselt sügavatest ning mitmekülgetest teadmistest. Sellel taustal saab kasvatada põlgust ja otsustavat hukkamõistu «viilimise», spikerdamise ja teiste petmiskatsete vastu.

Kui kõrgelt me õpilaste veenmist ja kollektiivi avaliku arvamuse mõju ka ei hindaks, ometi tuleb hoiatada nn. maniilovluse eest desorganisaatorite kohtlemisel koolis. Loota sellele, et distsipliini saab koolis tõsta vajalikule kõrgusele ainult õppe- ja kasvatustöö parandamise ning õpilaste veenmise teel, tähendab minna «kurjale mittevastupanemise» teed. A. Makarenkolt võime õppida meisterlikku opereerimist veenmismetodiga ja õpilaste avaliku arvamusega, kuid eks just temalt võime õppida ka

karmi, järeleandmatut nõudlikkust huligaanitsejate ja desorganisaatorite vastu.

Üheks alaks, kus õpetajate ja klassijuhatajate nõudlikkus peab iga päev avalduma, on õpilasreeglite juurutamine koolis.

Õpilasreeglite rikkumise vastu peab iga õpetaja otsustavalt välja astuma. Kogu koolis tuleb luua õhkkond, et ükski selline eksimus ei jääks tähele panemata ja et ükski õpilane ei pääseks vastutusest. See saavutatakse kõigepealt efektiivse korrapidamise süsteemi loomise teel.

Õpilasreeglite tekst peab õpilastel olema alati silmade ees. Igas klassis ja kooli vestibüülides peaks leiduma maitsekalt vormistatud õpilasreeglite tekst. Nende reeglite üksikuid punkte kasutatakse ka loosungitena klassides. Kooli seinalehed selgitavad aeg-ajalt õpilasreeglite ühe või teise punkti mõtet ning valgustavad, kuidas on lugu selle punkti fäitmisega antud koolis või klassis.

Suhtlemisel klassiga selgub klassijuhatajale, mil määral õpilasreeglid on juba juurdunud tema klassi õpilaste käitumisse ja mida tuleb siin ette võtta olukorra parandamiseks. Sellisest ülevaatest lähtudes viib klassijuhataja igal sügisel läbi õpilasreeglite ühe või teise nõude selgitamise ja koostab koos klassiga (või selle aktiiviga) edasise tegevuse programmi õpilasreeglite täielikuks juurdumiseks õpilaste teadvuses.

Õpilasreeglite juurutamisega on lähedalt seotud kindla režiimi kehtestamine õpilaste elus. Akadeemik I. Pavlovi õpetus näitab, kui tähtis on õpilase tööjõudluse ja vaimuhügieeni seisukohalt, et tema elu kulgeks kindlas ajalisel raamistikus ja sündmuste rütmilises vaheldumises.

Eesrindlikes koolides kulgeb kogu kooli elu esimesest õppepäevast peale reeglipäraselt. Õppetunnid ja klassivälised üritused algavad õigeaegselt ja toimuvad kindla plaani kohaselt. Õpilastel on klassis ja koridorides välja pandud plaanide ja teadaannete kaudu alaline ülevaade koolis toimuvatest üritustest, millest nad võivad osa võtta. Klassijuhatajatel on ülevaade sellest, kes tema õpilastest mingist üritusest osa võttis.

Eesrindlikud klassijuhatajad on oma klassiga iga päev kontaktis. Pärast tunde lähevad nad oma klassi juurde ja kuulavad ära korrapidaja aruande päeva kohta.

Klassikollektiivi abiga juuritakse otsustavalt välja õpilaste hilinemised õppetundi, niihästi tööpäeva algul

kui ka pärast vahetunde. Pärast tunni alguse signaali lähevad kõik õpilased kohe klassi ja istuvad oma kohale, pannes valmis kõik tunniks vajaliku ja oodates õpetaja ilmumist. Ka õpetajad võtavad sellest «minutite säästmisest» osa; kui õpetaja töövalmis klassi mitu minutit oodata laseb, siis kaob õpilastel varsti tahtmine end täpsuses pingutada. Koolis, kus valitseb kindel režiim ja täpsus pisi-asjades, esineb vähem ka suuremaid korrarikkumisi.

Selleks, et õpilastes arendada kindlat korratunnet, tuleb klassijuhataja õppeaasta esimestel päevadel hommikuti 15—20 minutit enne tundide algust kooli ja jälgib õpilaste koolitulekut, majja sisenemist, lahtirõivastumist, riietuse, raamatute ja vihikute korrasolekut jne.

Paljud klassijuhatajad jätavad õpilastele vabaduse istekoha valikul klassis. Selle tagajärjeks on, et loodrid ja ulakamad õpilased koonduvad viimastesse pinkidesse. Tundes oma kasvandike huvisid ja kalduvusi koostavad eesrindlikud klassijuhatajad juba enne õppetöö algust plaani, kuidas nad õpilased klassis istuma paigutavad. Iga õpilane pannakse istuma sinna, kus tal pedagoogiliselt on kõige õigem koht: keda on vaja rohkem silmas pidada, paigutatakse istuma ettepoole, rahulikud ja tasa-kaalukad — tahapoole. Arusaadavalt tuleb kuulmis- ja nägemishäiretega lapsed panna istuma esimestesse pinkidesse. Vallatuid, elavaid ja kärsituid lapsi ei maksa kunagi paigutada kõrvuti ega viimastesse pinkidesse. Keskajast pärinev istumisjärjekord klassis, kus parimad õpilased, «priimused» istusid kõige ees, on pedagoogiliselt täiesti väär. Pärast seda, kui klassijuhataja on õpilaste istumiskohad kindlaks määranud, ei tule lubada enam mingeid omavolilisi kohavahetamisi; iseasi, kui see osutub vajalikuks pedagoogilistel kaalutlustel. Iga kohavahetus ja uus pinginaaber kutsub esile uusi erutusi lapse kergesti erutavas närvisüsteemis, väsitab ja koormab seda.

Kuidas klassijuhatajal on võimalik niisuguste tegurite kaudu, nagu pinginaabrus, tähelepanelik suhtumine õpilasesse jne., õpilase käitumist muuta, selgub õpilase Peeter K. loost. Peeter toodi üle teisest koolist, kus ta oma distsiplineerimatu käitumisega oli muutunud «võimatuks» õpilaseks. Klassijuhataja teadis seda ja valmistas klassi ette Peetri vastuvõtmiseks. Hommikul, kui Peeter esmakordselt klassi ilmus, tervitas klassiorganisaator

teda klassi nimel, avaldades heameelt uue seltsimehe saabumise üle. Istuma asetati ta klassi tublima õpilase — pioneeri Vello J. kõrvale. Pioneerid, eesotsas Velloga, ümbritsesid Peetrit elava tähelepanuga, kutsusid teda oma koondustele, pallimängule jne. Varsti astus ka Peeter pioneeriks ja käitus täiesti korralikult. Kui klassijuhataja oleks Peetri koha ja sõprade valikul lasknud areneda iseveolu teed, siis oleks klassi mahajäänud osa, see pea-aegu igas klassis olemasolev «soo», võtnud Peetri oma mõju alla ja ta oleks jätkanud oma negatiivset käitumist.

Olulise tähtsusega lõiguks klassijuhataja töös on regulaarse kooliskäimise kindlustamine. Juba üksikute tundide või õppepäevade vahelejätmine põhjustab õpilaste teadmistes lünki ja distsipliinilõtvust. Klassijuhataja kehtestab esimestest õppepäevadest alates range ja pideva kontrolli oma õpilaste kooliskäimise üle. Kui mõni õpilane teadmata põhjustel puudub, selgitab klassijuhataja võimaluse korral juba samal päeval puudumise põhjuse, kas ise õpilast külastades või kasutades selleks lastevanemate aktiivi abi. Haigetele õpilastele, kelle tervislik seisukord võimaldab kodus õppida, teatab klassijuhataja kaasõpilaste kaudu, mis koolis läbi töötatud ja mis koju üles antud. Pioneeride ja kommunistlike noorte seltsimehelik abi õppimises omandab niisugusel juhul kõige loomulikuma ja viljakama kuju. Aeg-ajalt organiseeritakse niisugustele õpilastele koduseid konsultatsioone ka õpetajate poolt.

Tähtis koht kindla korra ja rütmi kindlustamisel õpilaste elus on nende päevarežiimi õigel organiseerimisel. Paljud õpilased ei oska organiseerida oma tööd ega aega ratsionaalselt kasutada. Neid tuleb õpetada ja harjutada seda tegema. Õpilaste tööritmi ja päevarežiimi küsimus on seevõrra tähtis, et nõuab kõikide õpetajate ja lastevanemate, eriti aga klassijuhatajate tähelepanu.

Nõukogude kooliarstide poolt on koostatud juuresolevad näidisrežiimid nende õpilaste jaoks, kes käivad koolis esimeses ja teises vahetuses, arvestusega, et koolitunnid algavad esimeses vahetuses kl. 8.45 ja teises vahetuses kl. 14.30 (vt. tabel lk. 127, 128).

Sellest näidisrežiimist lähtudes on soovitatav igal koolil oma konkreetsete tingimuste kohaselt välja töötada soovitatava päevarežiimi tabel, mis õpilastele oleks aluseks

Tegevuse liigid	V a n u s k l a s s i s					
	7 a. I kl.	8 a. II kl.	9—10 a. III—IV kl.	11—12 a. V—VI kl.	13 a. VII kl.	14—16 a. VIII—X kl.
Ärkamine ja tõusmine	7.30	7.30	7.30	7.30	7.30	7.30
Korrastamine ja hommikueine	7.30—8.15	7.30—8.15	7.30—8.15	7.30—8.15	7.30—8.15	7.30—8.15
Koolimine	8.15—8.45	8.15—8.45	8.15—8.45	8.15—8.45	8.15—8.45	8.15—8.45
Koolisolek	8.45—13.00	8.45—13.00	8.45—13.00	8.45—14.00	8.45—14.00	8.45—14.00
Kojutulek	13.00—13.30	13.00—13.30	13.00—13.30	14.00—14.30	14.00—14.30	14.00—14.30
Käte pesemine. Lõuna	13.30—14.00	13.30—14.00	13.30—14.00	14.30—15.00	14.30—15.00	14.30—15.00
Pärastlõunane puhkus (vaba aeg, tegevus omal valikul, jalutamine)	14.00—16.00	14.00—16.00	14.00—16.00	15.00—16.00	15.00—16.30	15.00—16.30
Tundideks valmistamine	16.00—17.00	16.00—17.30	16.00—18.00	16.00—18.30	16.30—19.15	16.30—19.45
Õhtuode	17.00—17.15	17.30—17.45		Antakse õppimise vaheajal		
Vaba aeg, tegevus omal valikul, jalutamine, luge- mine	17.15—18.45	17.45—19.15	18.00—19.45	18.30—20.45	19.15—20.45	19.45—20.45
Õhtueine	18.45—19.00	19.15—19.30	19.45—20.00	20.45—21.00	20.45—21.00	20.45—21.00
Vaiksed mängud, luge- mine, valmistamine	19.00—20.00	19.30—20.30	20.00—20.30	21.00—21.30	21.00—22.30	21.00—22.30
magaminekuks	20.00	20.30	20.30	21.30	22.30	22.30
Magaminek. Uni						

¹ С. Е. Советов, Режим дня школьника, Москва, 1952, стр. 23.

Teises vahetuses õppivate õpilaste päevarežiimi näidis¹.

Tegevuse liigid	V a n u s k l a s s i s			
	9—10 a. III—IV klassid	11—12 a. V—VI klassid	13 a. VII klass	14—16 a. VIII—X klassid
Ärkamine ja tõusmine	7.30	7.30	7.30	7.30
Korrastumine ja hommikueine	7.30—8.15	7.30—8.15	7.30—8.15	7.30—8.15
Tundideks val- mistumine	8.15—10.15	8.15—10.45	8.15—11.00	8.15—11.30
Vaba aeg, te- gevus omal valikul, jalu- tamine	10.15—12.00	10.45—12.00	11.00—12.00	11.30—12.00
Käte pesemine. Lõuna	12.00—12.30	12.00—12.30	12.00—12.30	12.00—12.30
Pärastlõunane puhkus (vaba aeg, tegevus omal valikul, jalutamine)	12.30—14.00	12.30—14.00	12.30—14.00	12.30—14.00
Koolimine	14.00—14.30	14.00—14.30	14.00—14.30	14.00—14.30
Koolisolek	14.30—18.30	14.30—19.30	14.30—19.30	14.30—19.30
Kojutulek	18.30—19.00	19.30—20.00	19.30—20.00	19.30—20.00
Käte pesemine. Õhtueine	19.00—19.45	20.00—20.15	20.00—20.15	20.00—20.15
Vaiksed män- gud, lugemi- ne, valmistu- mine maga- maminekuks	19.45—20.30	20.15—21.30	20.15—22.30	20.15—22.30
Magamaminek. Uni	20.30	21.30	22.30	22.30

¹ С. Е. Советов, Режим для школьников, Москва, 1952, стр. 25.

isikliku päevakava koostamisel. Õpilastele võib vastavalt kodustele oludele, koolitee pikkusele ja muudele asjaoludele lubada näidisrežiimist mõningaid kõrvalekaldumisi, kuid nende individuaalne päevakava tuleks klassijuhataja poolt läbi vaadata ja lastevanematega kooskõlastada. Võitlus päevarežiimist kinnipidamise eest kujunegu õpilastele enesekasvatuse programmiliseks ülesandeks.

Päevarežiimi juurutamisel tuleb eriti silmas pidada õhtute veetmist. Paljud lapsed armastavad õhtuti kaua üleval olla, kinos või teatris käia, raadiot kuulata, romaane lugeda; hommikul on nad väsinud ja neil on raske õigel ajal tõusta.

Ühes koolis kurtsid õpetajad klassijuhatajale, et mõned õpilased on nende tundides loiud, initsiatiivivaesed ega pane tähele, mis tunnis tehakse. Klassijuhataja külastas nende õpetajate tunde ja vestles õpilastega, kuid ei avastanud mingit erilist loiduse põhjust. Viimaks pani klassijuhataja tähele, et õpilased ühe ja sama aine tundides käituvad hoopis erinevalt, sõltuvalt sellest, kas tund on õppepäeva algul või lõpul (kool töötas teises vahetuses). Edasi selgus, et just need õpilased, kelle loiduse pärast õpetajad kõige enam nurisesid, magasid hommikuti kaua ja asusid õppima otse enne kooliminekut. Selle tagajärjel tulid nad juba väsinutena kooli, kus 5—6 õppetundi neid nii ära väsitasi, et nad viimastes tundides olid äärmiselt roidunud ja unised. Klassijuhataja käsitles seda küsimust lastevanemate koosolekul ja ühisel jõul hakati võitlema õpilaste õige päevarežiimi eest, nii et õpilased 2—3 tundi enne kooliminekut puhkaksid.

Üksikute õpilastega, kes oma käitumisega korra ja režiimi nõudeid järjekindlalt rikuvad, tuleb klassijuhatajal individuaalselt töötada. Et üksikuid kasvandikke saab ainult harvadel juhtudel mõjustada otsese pöördumise teel nende poole, peab klassijuhataja selliseks mõjustamiseks kõigepealt mobiliseerima klassi aktiivi. Oma isiklikku kõnelust kasvandikuga peab klassijuhataja alustama kooli ja klassi üldistest asjadest ja alles järk-järgult minema üle kasvandikku puudutavaile asjaoludele. On vaja saavutada olukord, kus kasvandik ise tahab enesest rääkida. Sellise vestluse eesmärgiks on õpilast paremini tundma õppida, selgusele jõuda, miks ta käitub sobimatult ega õpi korralikult.

Kõnelus õpilasega on alles pikaajalise, süstemaatilise

töö algus tema parandamisel. Kui me piirduksime ainult niisuguse kõnelusega, siis on tulemused üsna väikesed ja kaheldavad.

Huvitavalt rakendas individuaalse mõjustamise meetodit Vilniuse 8. Keskkooli VIIIb klassi juhataja H. Gruzdeva.

Tema klassi toodi õppeaasta algul paralleelklassist üle Aviva F. Tema välimus oli korratu, eemaletõukav. Pealegi oli ta pika kasvuga ja tüse. Teiste sama klassi õpilaste hulgas torkas ta teravalt silma. Klassijuhataja sai Aviva endiselt klassijuhatajalt mõningaid andmeid tema kohta. Selgus, et ta on orb, keda kasvatavad tädi ja onu. Iseloomult on ta kergesti erutuv, ebaviisakas seltsimeeste, õpetajate ja koduste vastu.

Klass võttis Aviva väga ebasõbralikult vastu. Õpilased teatasid Aviva juuresolekul klassijuhatajale, et nad ei taha teda oma klassi. Aviva puhkes kohe nutma ja ütles, et tema ei jäägi siia klassi. Kui tund lõppes, läks ta õppeala juhataja juurde paluma, et teda viidaks üle mõnda teise klassi. Saanud eitava vastuse, ei läinud ta klassi, vaid seisis kogu tunni koridoris akna juures.

Klassijuhataja otsustas suurel vahetunnil vestelda klassiga ja öelda õpilastele, kui rasketes tingimustes elab Aviva ja et teda tuleb abistada. Pärast lühikest vestlust said õpilased aru oma eksimusest ja otsustasid muuta suhtumist Avivasse ning võtta ta oma kollektiivi. Seejärel vestles klassijuhataja Avivaga, püüdes teda veenda, et ta jääks sinna klassi. Tal tuli kaua selgitada klassi käitumist ja seda, et õpilased said aru oma veast ning on nüüd valmis teda enda hulka vastu võtma. Kuid Aviva vaikis jonnakalt. Alles siis, kui klassijuhataja ütles, et ega klassikursuse kordajaid taheta ühtegi kollektiivi heameelega vastu võtta, oli tüdruk nõus jääma temale planeeritud klassi.

Esimestel päevadel oli tütarlaps endiselt ükski ega rääkinud kellelegi, kui teda kutsuti vastama, oli ta erutatud, närviline.

Klassijuhataja püüdis Aviva suhtes olla tähelepanelik, vestles temaga ta kodustest oludest, enesetundest ja päevarežiimist. Paljas koduste olude mainimine kutsus tüdrukus esile ebameeldivaid assotsiatsioone: ta hakkas närvitsema ja muutus tigidaks. Klassijuhataja nägi, et tema kodust olukorda on vaja lähemalt tundma õppida. Selleks külastas ta Aviva kodu. Selgus, et tädi ainult käsutab tüdrukut ja näägutab tema kallal. Tüdruk aga kaitseb oma iseseisvust, mistõttu kodus on alaline tüli. Peale selle on Aviva üle koormatud koduste majapidamistöödega ega leia aega õppimiseks. Mingit päevarežiimi tal ei ole. Klassijuhataja veendus, et just selline olukord põhjustaski tema jäämise teiseks aastaks samasse klassi.

Et luua Avival vähegi vastuvõetavaid tingimusi edukaks õppimiseks, oli vaja tõsiselt kõnelda tema tädiga, et tüdrukule jäetaks aega õppimiseks ja antaks rohkem iseseisvust. Tuli tädile tõestada, et tüdruku närvilisus ja halb suhtumine temasse on reaktsiooniks tema alalistele märkustele ja etteheidetele.

Muidugi tuli teha vastavat kasvatustööd ka Aviva endaga. Klassijuhataja nõudis temalt päevarežiimist kinnipidamist ja viisakamat suhtumist tädissa. Aviva oli nõus päevarežiimi nõudeid täitma, kuid vahekorra muutmiseks kodustega keeldus.

Pärast esimest koduskäimist vestles klassijuhataja korduvalt tüdrukuga tema ebaõigest suhtumisest kodustesse. Tulemuste kohta sai klassijuhataja andmeid tädilt; kuid ka tädiga tuli teha pidevalt tööd. Klassijuhataja värbas endale appi lastevanemate aktiivi liikmeid ning palus neid aeg-ajalt külastada Aviva kodu ja rääkida tädiga tüdruku kasvatamisest.

Süsteemaatilise töö tagajärjel muutusid vahekorrad kodus pikkamööda paremaks. Kuid koduse pinge lõdvenemine ei kõrvaldanud täiesti Aviva närvilisust ja erutuvust, mis aeg-ajalt koolis ilmnesis. Kaasõpilaste suhtes oli ta endiselt kinnine ja hoidus kollektiivist eemale.

Klassijuhataja nägi, et Avivat on vaja lülitada klassi ühiskondlikku ellu. Selleks oli vaja klassi aktiivi abi. Ta palus klassiorganisatorit, kellega Aviva istus ühes pingis, et see kõneleks temaga sõbralikult ja selgitaks välja, mis Avivat huvitab. Selgus, et Aviva on huvitatud kunstist, kinost ja teatrast. Otsustati ta valida klassi kino- ja teatrivolinikuks, et sel teel teda klassile lähendada. Kui koosolekul püstitati Aviva kandidatuur, sattus ta segadusse, punastas, kuid oli nõus seda ülesannet enda peale võtma. Eriti üllatas teda, et kõik hääletasid üksmeelselt tema poolt.

Ülesanne meeldis Avivale ja ta täitis seda meeleldi. Ta hankis õpilastele alati täpselt teatri- ja kinopiletid, ehkki ise läks harva nendega kaasa. Klass oli temaga rahul. Aviva lähenes pikkamööda kollektiivile ja ta meeleolu hakkas paranema. See tõstis ta töövõimet ning ta hakkas saama paremaid hindmeid.

Tundus, nagu peaksid niisuguste sõbralike suhete tekkimise tagajärjel kollektiivis ja koduse pinge lõdvenemise tagajärjel Aviva närvilisus ja tasakaalutus täiesti kaduma. Kähjuks esines ikka veel päevi, mil Aviva oli väga erutatud, nuttis, kuid tema kinnisuse tõttu ei läinud korda teada saada, miks.

Klassijuhataja pani tähele, et Aviva hakkas kehalise kasvatus tunde vahele jätma, tuues selleks mitmesuguseid ettekäändeid. Kõneluses kehalise kasvatus õpetajaga selgus, et Aviva ei suuda harjutusi kaasa teha, mille puhul kaasõpilased teda naeravad. Vesteldes tüdrukuga selgus, et tal oli kehalise kasvatus tundides olnud raskusi juba eelmistelgi aastatel. Ta ütles klassijuhatajale, et ta ei lähe kehalise kasvatus tundi, kuna tema üle naerdakse. Klassijuhataja püüdis Avivale selgeks teha, et ta eksib, ja andis talle nõu alustada elementaarsetest harjutustest ning neid järjest keerukamaks muuta. Pärast seda vestlust organiseeris klassijuhataja tütarlastest kehakultuuri rühma ja palus neid tegelda eraldi Avivaga — aidata temal sooritada harjutusi. Selline töö kestis Avivaga kaks kuud, kuni ta hakkas iseseisvalt sooritama programmis ettenähtud harjutusi. Klassijuhataja oli ise sageli juures, kui tüdrukud harjutasid koos Avivaga.

Korra teatas Aviva klassijuhatajale, ise rõõmust särades, et ta olevat hüpanud üle «hobuse». Esimene edusamm ergutas teda ja ta hakkas armastama kehakultuuri ning igal hommikul tegelema hommikvõimlemisega. Teise õppeveerandi lõpul oli tal kehalise kasvatus hinne juba «4».

Need edusammud valmistasid tüdrukule palju rõõmu, ta muutus lõbusaks, rõõmsaks, lülitis aktiivselt klassi ellu ja hakkas osa võtma võrkpalli sektsiooni treeninguist.

Kõrge õppeedukuse taotlemine

Et aidata kaasa kõrge õppeedukuse kindlustamisele oma klassis, peab klassijuhatajal olema alati ülevaade hinnetest, mis tema klassi õpilased üksikutes õppeainetes saavad. Mõnes koolis on kehtestatud kord, et aineõpetajad teatavad ise klassijuhatajale puudulikest hinnetest, mis nad välja panevad, ühtlasi märkides, missugust programmi osa õpilane polnud omandanud ja mida oleks võimalik ette võtta «puuduliku» likvideerimiseks. Veelgi parem on, kui klassijuhataja vähemalt kord nädalas klassi päeviku läbi vaatab ja endale kõik hinded, mis tema klassi õpilased nädala jooksul on saanud, vastavasse tabelisse märgib. Nii on tal selge ülevaade klassi üldisest edasijõudmisest, mitte aga ainult mahajäämuse juhtudest. Niisugusest tabelist nähtub nii üksikute õpilaste kui ka kogu klassi hinnete dünaamika, s. o. hinnete kõikumine õppeveerandite ja õppeainete kaupa, kas siis üksikute õpetajate poolt rakendatud abinõude tagajärjel või mõnel muul põhjusel. Hinnete registreerimist pole otstarbekas teha ülesandeks õpilastele, nagu seda mõned klassijuhatajad on praktiseerinud. Klassi päevikuga tutvumine annab klassijuhatajale ülevaate ka õpetajate tööstiilist — kui sageli nad õpilasi küsivad ja hindavad, kas nad kannavad puudujaid sisse korrapäraselt jne. Kui mõni õpetaja on selles suhtes lohakas, siis on klassijuhatajal võimalik õigeaegselt tema tähelepanu sellele juhtida. Vajaduse korral külastab klassijuhataja ka õppetunde omas klassis, et õpetajate tööstiiliga tutvuda, ja vestleb nendega üksikute õpilaste mahajäämuse põhjuste ning laadi üle. Sama küsimus tuleb aeg-ajalt võtta päevakorda klassi õpetajate koosolekul; sealsamas kaalutakse, missuguseid abinõusid ühe või teise õpilase õppeedukuse tõstmiseks tarvitusele võtta. Tähtis on, et õpilase mahajäämus kohe alguses avastataks.

Kui õpilane ei jõua edasi põhjusel, et tal on tekkinud lüngad eelmiste aastate materjali omandamisel, siis organiseerib klassijuhataja talle süstemaatilist abi aineõpetajate konsultatsioonide ja täiendavate õpingute näol. Kui aga õpilane ei jõua edasi hooletuse ja ükskõiksuse tõttu, siis astub klassijuhataja kontakti lapse vanematega, et saavutada rangemat kontrolli õpilase koduse õppimise üle, ning rakendab klassi avalikku arvamust niisuguse õpi-

lase mõjustamiseks. Nendele õpilastele, kelle mahajäämus on tingitud ebasoodsatest õppimistingimustest kodus, organiseeritakse vastavad võimalused koolis.

Mõned klassijuhatajad planeerivad mahajäävatele õpilastele süstemaatilisi lisaõpinguid juba õppeaasta algusest peale. Sellega muudetakse mahajäävus otsekui loomulikuks ja paratamatuks nähteks, mis ei ole õige¹. Õpetaja korraldab õppetöö nõnda, et normaalse õppetaseme kindlustamiseks piisaks õppetunnist ja sellega seotud koduülesannete täitmisest. Ainult erandjuhtudel korraldatakse üksikutele õpilastele konsultatsioonide kujul lisaõpinguid. Regulaarsed lisaõpingud koormaksid õpetajat ja õpilasi ning looksid õpilastes arvamuse, et õppetunnis ei tarvitsegi tähelepanelik olla— niikuinii seletab õpetaja pärast uuesti. Erandi moodustavad õpilased, kes saavad sügiseks järeleksami. Nendele organiseerib klassijuhataja suvisel vaheajal aineõpetajate süstemaatilisi konsultatsioone. Õppeaasta tulemused tehakse nende laste vanematele kohe kevadel teatavaks ja määratakse ühtlasi kindlaks õpilaste suvise töö plaan ning sisu.

Üheks oluliseks õpilaste mahajäämuse põhjuseks on asjaolu, et neil ei ole õiget töökultuuri ja nad ei tunne vaimse töö (õppimise) tehnikat. See asjaolu takistab neil paremate näitajate saavutamist, hoolimata sageli üsna suurest püüdlikkusest ja ajakulust. Enamikus koolides ei panda sellele küllaldast rõhku, jäetakse õpilase töövõtete, tema töö üldise stiili kujunemine isevoolu hoolde, mille paratamatuks tagajärjeks on paljude õpilaste madal õppeedukus. Oskamatus oma õpinguid õigesti korraldada on mõnikord palju olulisem põhjus õpilase mahajäämuses kui oletatav andevaesus. Oskamatus töötada kasvab kergesti üle vastumeelsuseks õppimise vastu, sest õpilane kaotab usu oma võimetesse ja huvi töö vastu, mille tulemused ei vasta kulutatud energiale.

Õpetada õpilasi õigesti õppima on iga õpetaja, esma-joones aga klassijuhataja ülesandeks.

Milles avaldub õpilaste madal töökultuur?

Paljud õpilased ei jälgi tähelepanelikult õpetaja selektusi ega lahenda klassis ülesandeid, mida õpetaja annab.

¹ Mõnikord osutub süstemaatiliste lisaõpingute planeerimine paratamatuks viiendates ja kaheksandates klassides, et ühtlustada eri koolidest tulnud õpilaste õppetaset.

Esineb juhtumeid, et õpilane, kes on kutsutud tahvli juurde, kasutab spikrit või kaasõpilaste etteütlemist, teised aga, selle asemel, et ülesannet iseseisvalt lahendada, kirjutavad selle lihtsalt valmis kujul tahvli maha. Osa õpilasi täidab koduseid ülesandeid vastumeelselt, oodates vanemate korduvaid meeldetuletusi, või lükkab koduse õppimise viimasele minutile, tehes seda vahetult enne magamaminekut, mil nad on juba väsinud. Enesekontrollist ei ole niisuguste õpilaste juures juttugi. Paljudel õpilastel ei ole nii palju aega, püsivust ega armastust õppimise vastu, et õpitud endale jutustada, veel kord õppida, kui ilmnevad lüngad, korrata, peasjad kindlalt meelde jätta. Lastevanematelt tuleb klassijuhatajatele palju kaebusi selle kohta, et lapsed põlgavad igasugust tööpingutust ja püüavad sellest mööda hiilida.

Võitluses sellise pahega võib klassijuhatajale suurt abi osutada komsomoli- ja pioneeriorganisatsioon. Kaasõpilased tunnevad ise kõige paremini üksteise puudusi, väära tööstiili ja võivad selle oma koosolekutel ning koondestel kriitika alla võtta, käsitledes sealjuures ühtlasi õige õppimise võtteid. Sedasama teevad mõned klassijuhatajad ka klassijuhatajatundides. Tartu 3. Keskkooli VIII klassi juhataja H. Kull ehitas ühe oma klassijuhatajatunni üles järgmiselt:

1. Mis on kellelegi raskeim aine, miks? (Pärast vestlust sellel teemal ütles klassijuhataja, et paljud raskused õpinguis tulenevad sellest, et õpilased ei oska töötada. Seejärel mindi järgmise küsimuse juurde.)

2. Kuidas õppida jutustavaid aineid?

3. Kuidas teha kirjalikke töid?

4. Millises järjekorras õppida aineid?

5. Puhkusest ja tööst.

Lindi 7-klassilise Kooli V klassi juhataja L. Huik püüdis tõsta õpilaste huvi õppimise vastu sel teel, et käsitles klassijuhatajatunnis üksikute ainete vajalikkust. Ühe tunni teemaks oli näiteks «Milleks läheb vaja matemaatikat?». Leiti, et matemaatikat läheb vaja iga elukutse juures, eriti aga inseneridel, mehhanisaatoritel, autojuhtidel jt. Et pilt oleks selgem, suunati üksikud õpilased kolhoosnike, kalurite, laevameeste, ehitajate jt. juurde andmeid koguma selle kohta, kui palju neil läheb vaja matemaatikat. Kogutud andmed esitati järgmises klassijuhatajatunnis.

Õpilase töökultuuri all me mõtleme kõigepealt: a) oskust tunnis kuulata õpetaja seletusi ja täita iseseisvalt tema poolt antud ülesandeid; b) oskust iseseisvalt töötada õpiku ja raamatuga; c) oskust jaotada oma tööaega kodus.

On selge, et klassijuhataja üksi ja mõni üksik õpetaja ei suuda õpilastel töökultuuri omandamist oluliselt kindlustada. See on saavutatav kõikide õpetajate ühise pingutusega: klassijuhataja ülesandeks on olla sealjuures organisaatoriks ja algatajaks.

Kogenud klassijuhatajad õpivad kõigepealt tundma oma õpilaste tööstiili eri ainetes. Selleks külastavad nad vastavate ainete tunde ja tutvuvad õpilaste töövihikutega. Just õpilaste töövihikud näitavad kõige paremini, milline on õpilase tööstiil ja tööoskus. Paljudes klassides ilmneb, et mõned õpetajad ei omista mingit tähtsust õpilaste töövihikute kontrollimisele, ei nõua oma seletuste ülesmärkimist ega kontrolli neid märkmeid, kõnelemata sellest, et nad õpilastele seletaksid, kuidas niisuguseid märkmeid kõige otstarbekohasemalt ja kõige väiksema jõukuluga teha.

Mitte vähem tähtis on õpetada õpilasi töötama õpikuga. Õppeaasta algul kontrollivad klassijuhatajad, kas kõik õpilased on varustatud vajalike õpikute, harjutuste ja ülesannete kogudega; kui selgub, et ei ole, tuleb astuda samme lünkade likvideerimiseks, näiteks õpikute muretsemisega eelmise aasta õpilastelt.

Aineõpetaja tutvustab õpilasi õpikuga esmalt üldiselt: juhib tähelepanu seal leiduvatele piltidele, skeemidele, selgitab eri šriftide mõtet jne.

Koduülesannete täitmine, alustades lihtsast õpiku lugemisest ja lõpetades täiendava teadusliku kirjanduse kasutamise ja keerukate ülesannete lahendamise, lühidalt — õpilase iseseisev töö, kulgeb palju edukamalt siis, kui õpilane tunneb vastavaid õigeid töövõtteid. Aineõpetajatel ja klassijuhatajatel tuleb neid võtteid õpetada.

Paljud õpetajad ei seosta uue materjali esitamist õpikuga, ei kasuta õpikus leiduvaid pilte ja kaarte, vaid muudavad uue materjali esitamise paljalt õpiku ümberjututamiseks. Ka kodused ülesanded seisnevad neil põhiliselt selles, et antakse õpiku mõned leheküljed läbi lugeda. Niisugune tööviis surmab õpilases huvi mõtlemise vastu ega harjuta teda iseseisvalt probleeme seadma ja lahendamata.

Õpilasi tuleks harjutada koduses õppimises toimima järgmiselt.

Kõigepealt vaadatakse päevikust järele, mis on üles antud, et kindlaks teha töö hulka ja otsustada tööde järjekorra üle. Raskeid ülesandeid tuleb lahendada vaheldumisi kergematega; seejuures tuleks hoiduda õppimast üksteisele lähedasi aineid järjestikku, sest niisugusel juhul on ümberlülitumine ühelt ainelt teisele raskem.

Asudes kirjalike tööde teostamisele vaatavad õpilased kõigepealt oma märkusi töövihikus, loevad läbi vastava osa õpikus, kordavad sellekohaseid reegleid, vaatavad tähelepanelikult näidisharjutuste lahendusi klassis ja alles siis asuvad tööd teostama. Nii koosneb kirjaliku töö täitmise protsess kolmest osast:

a) teoreetilise materjali kordamine, mis on tarvilik ülesande lahendamisel;

b) klassis täidetud ülesannete hoolikas läbimõtlemine;

c) uue ülesande iseseisev täitmine ja lahenduse õigsuse kontrollimine.

Sellest järjekorrast võib kõrvale kalduda ainult juhul, kui õpilane on teooria klassis hästi omandanud, nii et ülesanne on talle kerge, või kui ülesanne on üldist laadi, põhinedes varem kindlalt omandatud reeglitel.

Suulisel õppimisel ei tohi õpilane piirduda märgitud lehekülgede või paragrahvi mehhaanilise kordamise või päheõppimisega, vaid peab selle lahti mõtestama, s. t. siduma varemomandatuga. Selleks on vaja meelde tuletada kõik, millest oli juttu tunnis ja mis on märgitud vihikusse, ning see läbi töötada. Seejärel asuda jooniste ja kaartide vaatlemisele, kui materjali iseloom seda võimaldab. Alles pärast tunnis räägitu aktiivset meeldetuletamist tuleb asuda õpiku lugemisele, kõrvutades selle teksti ülestähendustega vihikus. Seejärel tuleb vajaduse korral õpikut veel kord lugeda ja lõpuks õpitud pala mõttes (veel parem valjusti) ümber jutustada.

Et ergutada õpilast selliselt õppima, on vaja koduseid ülesandeid ka vastavalt anda. Kui õpetaja ülesande andmisel piirdub ainult õpiku lehekülgede mainimisega, siis tõukab niisugune ülesandmise viis õpilast paratamatult mehaanilisele tuupimisele. Kui aga õpetaja püstitab küsimused, millele õpilased peavad leidma läbimõeldud vastused, kui nõutakse jutustuse plaani koostamist, antakse lahendada ülesandeid ajaloolise või geograafilise kaardi

abil, teha loetud ilukirjandusliku teose analüüsi, valida ja kirjutada välja katkendeid ja tsitaate teatud teemal, — siis aitab niisuguste ülesannete laad juba kaasa õigele, teadlikule õppimisele.

Õpetada õpilast õigesti õppima — tähendab suurelt jaolt lahendada küsimus õpilaste töökultuurist, ette valmistada neid edukale eneseharimisele ka tulevikus.

Klassijuhataja ühtlustab koduülesannete kontrollimist aineõpetajate poolt ja astub välja mõningate õpetajate kalduvuse vastu liialdada koduülesannete andmisega. Klassijuhataja koondises kooskõlastatakse vastavad normid didaktika nõuetega, mis näevad ette, et koduste õppeülesannete päevane koormus ei tohiks normaalselt olla suurem kui I klassis — 1 tund päevas; II klassis — 1—1,5 tundi; III—IV klassis — 1,5—2 tundi; V—VI klassis — 2—3 tundi; VII klassis — 2,5—3,5 tundi; VIII—XI klassis — 3—4 tundi.

Võitlus kõrge õppeedukuse ja hea distsipliini eest eeldab klassijuhataja tihedat kontakti lastevanematega. Selle kontakti kõige regulaarsemaks vormiks on õpilaspäevik. Päevikusse märgib õpilane üles kõik, mis koju üles antakse. Õpetajad märgivad sinna kõik hinded, mis õpilane koolis saab. Samuti kannavad õpetajad sinna oma märkused õpilase käitumise kohta koolis, kui neid vaja on lastevanematele teatavaks teha. Valitseb üldine tendents päevikusse kanda ainult negatiivset laadi märkusi; tuleks rohkem praktiseerida ka õpilase silmapaistvalt heast käitumisest või erakordsetest saavutustest päeviku kaudu vanematele teatamist. Klassijuhataja omalt poolt kinnitab oma allkirjaga kõik märkused, mis on nädala jooksul päevikusse kantud, ja nõuab, et sedasama teeksid ka lapse vanemad. Nii saavad vanemad kiire ja täpse informatsiooni oma lapse edusammudest nädala jooksul. Klassijuhataja kontrollib kord nädalas, näiteks esmaspäeval, kas kõik õpilased on vanematelt allkirja päevikusse võtnud. Puuduvad allkirjad tuleb nõuda hiljemalt järgmiseks päevaks. Allkirja õigeaegne esitamine päevikus peab õpilastele kujunema kindlaks traditsiooniks.

Õpilasi, eriti nooremaid, tuleb õpetada päevikut korralikult täitma.

Ühes keskkoolis panid õpetajad tähele, et mõned õpilased, kes jätsid kodused ülesanded sageli täitmata, pidasid ka päevikut lohakalt, täitsid seda enamasti kodus

mälu järgi. Pärast seda, kui õpetajad hakkasid nõudma päevikute korralikku pidamist, vähenes koduülesannete tegemata jätmine. Kui õpetaja kodust ülesannet korralikult, lakooniliselt ei sõnasta, siis kannavad õpilased selle mõnikord päevikusse nii moonutatult, et ei õpilane ise ega vanemad saa sellest midagi aru; niisugustest sissekannetest pole mingit kasu. Nii näiteks kandsid eri õpilased ühe ja sama vene keele ülesande päevikusse järgmisel kujul: «Rasked sõnad», «Korrata kõik märgid», «Korrata kõik» jne. Botaanikatunnis antud koduse ülesande märkisid eri õpilased päevikusse järgmiselt: «Aiataimede kasvu tingimused», «Aia tingimused», «Tingimused aias», «Maasikas ja vaarikas», «Õunapuu».

Kõrge õppeedukuse ja hea distsipliini saavutamiseks vajalike eelduste loomine.

Klassijuhataja ülesannete hulka kuulub samuti hoolitsemine selle eest, et õpilastel oleksid objektiivsed eeldused hästi õppimiseks ja korralikult käitumiseks; vastasel korral muutub kogu meie kasvatustöö «tuule tagaajamiseks rusikaga», nagu tabavalt väljendas üks klassijuhataja.

Üheks niisuguseks objektiivseks eelduseks on lapse tervis. Paljud raskused õpilaste käitumises ja õppimises on tingitud füüsilistest või psüühilistest häiretest. Nende iseloom võib olla mõnikord nii varjatud, et isegi arst, kui ta pole selle ala spetsialist, ei suuda neid õigeaegselt avastada. Loomulikult ei ole võimalik kõrvaldada niisuguseid raskusi ainult kasvatuslike vahenditega, vaid selleks on vaja kooliarsti ja pedagoogi pidevat, süstemaatilist koostööd.

Elsa K. paistis olevat hajameelne ja närviline tütarlaps. Ta jäi paljudes õppeainetes maha ja õpetajad seletasid seda tema laiskusega. Tegelikult oli ta aga väga halva nägemisega, ei rääkinud sellest aga kellelegi, sest ta häbenes kanda prille. Halb nägemine takistas tal edukalt õppida, korra tekkinud mahajäämus aga süvendas tema närvilisust.

Üks teine tütarlaps aga, kes õppis küll usinasti ja täitis korralikult kõik kodused ülesanded, sai sellegipärast puudulikke hindeid, kuna ta mõnikord üldse ei vastanud

õpetaja küsimustele. Selgus, et õpilane kannatab südame neuroosi all ega ole ärrituse korral esimeste minutite jooksul võimeline midagi vastama, kuna tal hakkab süda peksma ja hingamine katkeb. Kui õpetajad sellest teada said ja andsid õpilasele rohkem aega enda kogumiseks, paranes tema õppeedukus kiiresti.

Paljud lapsed käituvad halvasti sellepärast, et nad kannatavad seedeelundite parasiitide, alatoitluse, kehv- veresuse, hingamis- ja rindkere rikete vms. häirete all, mida lapse pealiskaudsel vaatlemisel ei oska aimatagi. Oma- jagu kutsub laste halba käitumist ja puudulikku õppe- edukust esile ka paljude meie koolide ruumide antisani- taarne olukord. Klassiruumide ülekoormatus ja puudu-liku ventilatsiooni tagajärjel on paljudes klassides õhk niivõrd rikutud, et see mõjub õpilastele uinutavalt, ram- mestavalt. Iseäranis teravalt annab see end tunda teise vahetuse ajal, mil mõningates koolides on vahetunnidki lühemad. Sellest järeldub, et õpilaste lahkumisel klassi- dest vahetunniks ja akende avamisel on suur tähtsus mitte ainult distsipliini kindlustamise, vaid ka õpilaste tervise kaitsmise seisukohalt.

Üldse on vahetundide otstarbekohase sisustamise prob- leem paljudes koolides jäetud kahe silma vahele ja selle lahendamine toimub isevoolu korras. Kõige parem on, kui õpilased saaksid vahetundidel viibida õues, värskes õhus. Siin võib neil lubada joosta ja mängida, mis pärast 45- minutilist pingelist tööd on neile kõige pare- maks puhkuseks. Et sealjuures ei tekiks rüseelemisi ega muid korratusi, peab üks vastutavatest korrapidajatest vahetundidel viibima õues. Ei ole sugugi loomulik, et tun- didest väsinud õpilasi sunnitakse koridoride umbses õhus paarikaupa «viisakalt» jalutama või neid koguni repro- duktori-muusikaga «lõbustatakse». Veelgi mõttetum on sisustada vahetunde päevauudiste ja muude teadete edasi- andmisega kooli raadiosõlme kaudu.

Käsiteldava probleemi seisukohalt on suur tähtsus ka kooli- ning klassiruumide korrashoiul, puhtusel ja ots- tarbekohasel sisustusel.

Iga tähelepanelik õpetaja teab, et kooli- ja klassiruu- mide puhtus ja kord aitavad kasvatada õpilastes organi- seeritust, huvi õppimise ja koolitöö vastu üldse, õpetab neid hoidma kooli omandit jne.; kooliruumide mustus, kor- ralagedus, lagunenenud mööbel jms. peletab õpilasi koolist

eemale, soodustab ulakusi, mööbli lõhkumist ja muid väärnähtusi. Hästi läbimõeldud kooli sisekord, koolimaja nägus välimus ja sisemus — need on klassi- ja koolijuhatajate tõhusateks liitlasteks kõrge õppeedukuse ja hea distsipliini taotlemisel, vaikivateks, kuid seda usaldavamateks ja mõjurikkamateks abilisteks.

Kõigepealt hoolitsevad klassijuhatajad laitmatu puhtuse eest klassides, koridorides ja üldkasutatavates ruumides. Kool ja selle lähem ümbrus peab olema puhtuse eeskujuks. Puhtuse säilitamiseks kehtestatakse kindel ja läbimõeldud kord: jalgade puhastamine koolimajja sisenemisel, korrapidajate hool mahaloobitud paberi ja muu prahi kõrvaldamisel, võitlus laudade, akende, seinte määrimise ja nendele kritseldamise vastu, nõudlikkus koristajate vastu nende poolt sooritatavate puhastustööde suhtes jms. Igas koolis peaks õpilastel olema kätepesemise võimalus ja peegel oma välimuse kontrollimiseks. Harilikult määrab klassijuhataja igaks päevaks või terveks nädalaks 1—2 korrapidajat klassist, kes hoolitsevad ruumide puhtuse, tuulutamise, tahvli puhastamise, tahvililapi ja kriidi korrasoleku jms. eest. Korrapidajate tööd kontrollib ja suunab esmajoones klassiorganisaator, teises järjekorras klassijuhataja. Kui koolis on puhtuse säilitamise eesmärgil kehtestatud kord, et kooli ruumides võib liikuda ainult toatuhvlites, valvavad korrapidajad ka selle korralduse täitmise üle. Selle ülesande võib panna ka klassi sanitaarpostidele. Sanitaarpostid valitakse igas klassis selleks, et kontrollida õpilaste isiklikku (käte, jalgade, näo, kaela) puhtust, rõivastuse ja soengu korrasolekut jne. Sanitaarpostid peavad päevikut, kuhu märgitakse kõik sel alal klassis või üksikute õpilaste juures esinenud puudused. Nende märkuste alusel astub klassijuhataja puuduste likvideerimiseks vajalikke samme. Kontaktis kooliarstiga korraldavad sanitaarpostid ka tervishoiualast selgitustööd õpilaste hulgas.

Klassijuhataja kontrollib ja hoolitseb selle eest, et klassi sisustus, mööbel, oleks terve ja tarvitamiskõlblik. Enne õppeaasta algust uuendatakse või parandatakse kõik lagunenu ja katkised esemed, kõrvaldatakse igasugused korratud riidehoius, koridoris, käimlates jm. Kohe esimestel päevadel peab kool paistma õpilastele meeldivas valguses, hästi korrastatuna ja mugavana. Mõnes koolis annab direktor korrastatud klassi sügisel pidulikult klassi-

juhatajale ja klassikollektiivile üle, pannes nende vastutuse klassi korrashoiu eest. Klassis leiduvad esemed on registreeritud vastavas vihikus, kuhu klassijuhataja ja klassiorganisatsioon annavad oma allkirja selle kohta, et nad on need esemed korras ja tervetena vastu võtnud. Kevadel, pärast õppetöö lõppu, võtab direktor klassiruumid samas korras klassilt vastu. Kõik vahepeal purunenud või kaotsiläinud esemed märgitakse vihikus ära. Kehtib range kord, et õpilane, kes tahtlikult või kogemata rikkus või lõhkus kooli vara, kannab selle eest vastutust: ta kas parandab ise rikke või tasuvad tema vanemad koolile tekitatud kahju.

Klassijuhataja hoolitseb ka klassiruumide esteetilise kujundamise eest. Ruum, kus õpilased viibivad iga päev 5—6 tundi, avaldab kahtlemata sügavat mõju nende esteetilise tunde ja maitse kujunemisele. Klassiruum kaunistatakse maitsekalt piltide, loosungite ja võimaluse korral ka lilledega. Pildid, tunniplaan, õpilaste nimekiri ja muud klassi seintele riputatud trükitud või kirjutatud lehed klaasitakse, et vältida nende narmastumist ja tolmutumist. Kui klassis on lilli, tuleb nende eest hästi hoolitseda ja neid vajadust mööda uuendada. Selleks valib klass harilikult eri õpilased pikemaks ajaks. Klassiruumide kaunistamine toimub klassijuhataja juhtimisel kõige tihedamas kontaktis klassi aktiiviga.

Klassijuhataja tunneb muret ka õpilastele kodus normaalse elamistingimuste loomise eest, kuna sel asjaloolul on distsipliini ja õppeedukuse seisukohalt suur tähtsus. Ühes Tartu keskkoolis kogutud andmetest nähtus, et peaaegu pool teises vahetuses töötava viienda klassi õpilastest tuli kooli, ilma et nad oleksid saanud kodus sooja lõunat, sest vanemad olid laste koolituleku ajal (kell 13—14) tööl. Ka koolis puudus võimalus sooja eine saamiseks. Arusaadav, et need õpilased kannatasid alatoitluse all ja olid viimastel tundidel mitte ainult ise peaaegu täiesti töövõimetud, vaid oma rahutuse ja kärsitusega ei lasknud töötada ka teistel. Klassijuhatajad peaksid senisest energilisemalt võitlema selle eest, et paljudes koolides esinev «kioskite süsteem» saia, võileibade ja maiustuste müümiseks asendataks sooja eine andmisega.

Mõnikord pörkavad klassijuhatajad veel suurematele raskustele, millest ülesaamiseks tuleb neil aktiveerida lastevanemate komiteed ja ühiskondlikke organisatsioone.

Nii pani klassijuhataja näiteks tähele, et Ingel ei ole talvepalitut. Senini lõbus tütarlaps muutus nukraks ja pais-tis teiste hulgas teravalt silma. «Neil on kodus midagi juhtunud,» mõtles klassijuhataja ja läks Inge juurde koju. Kodus avanes masendav pilt. Inge ja tema väikese venna ema oli haigestunud ja viibis haiglas, lapsed aga elasid üksi kütmata toas ja poolnäljas. Pidanud direktoriga nõu, asus klassijuhataja tegevusse. Rahaga, mis andis kool, muretseti Ingele palitu ja jalatsid, ametiühingu rajooni-komiteelt saadud rahaga osteti toiduaineid, veduritehasest, kus varem töötas Inge isa, kes nüüd oli surnud, saadeti lastele kütteks süsi ja puid. Emad-aktivistid korrastasid korteri, pesid pesu. Klassikaaslased varustasid Inget õppe-vahenditega.

Kõige edukamalt lahendavad niisuguseid raskusi need klassijuhatajad, kellel on hea kontakt ühiskondlike organi-satsioonidega ja õpilaste vanemate töökohtadega.

KLASSIJUHATAJA KLASSIVÄLISE TÖÖ ORGANISEERIJANA JA JUHTIJANA.

Üheks oluliseks õppe- ja kasvatustöö lüliks koolis on klassiväline töö.

Klassiväline töö avardab, süvendab ja kinnistab õppetundides omandatud teadmisi. «Kui hea kooli õppekava ka ei oleks, ei saa ta kunagi anda kõike seda, mida on tarvis teada noorsool, mida on tarvis teada inimesel edaspidises elus. Kõiki teadmisi, mida saadakse koolis, täiendatakse pidevalt endaarendamise teel» (N. Krupskaja). Klassivälisel tööl on suur tähtsus ka õpilastes kultuuriliste huvide äratamisel ja arendamisel. On õpilasi, kelle juures esineb otse hädaohtlikult ühekülgselt kiindumust mõnesse alasse, nagu sport, kirglik lugemine jne. Säärast õpilast klassivälisesse töösse lülitades võib tema huvideringi laiendada. Kui õpilane on aga apaatne ja ilmutab huvi puudust, siis peame teda eriti kaasa tõmbama klassivälisesse töösse. Suur tähtsus on klassivälisel tööl õpilaste aktiivsuse rakendamisel ja loominguiliste võimete arendamisel. Koolides tegutsevad kirjanduse- ja kunstiringid ning mitmesugused kunstilise isetegevuse ansamblid on sageli kujunenud laste kunstilise andekuse taimelavaks, samuti nagu noorte naturalistide ja noorte tehnikute ringides on paljudel õpilastel ärganud sügav huvi nendel aladel loovalt töötada.

Klassiväline töö moodustab orgaanilise lüli kooli kui terviku töös. Õigesti korraldatud klassiväline töö soodustab ja täiendab klassitundides toimuvat õppetööd omal spetsiifilisel viisil. Ta täidab oma ülesandeid hästi siis, kui ta toimub plaanikindlalt ja haarab õpilaste laiu hulki.

Klassiväline töö annab paremaid tulemusi siis, kui kõik tema vormid ja üritused on suunatud mingi konkreetse eesmärgi saavutamisele ja kui neid rakendatakse

kindlas pedagoogilises süsteemis. Ühel juhul on kõik suunatud sõpruse ja seltsimehelikkuse kasvatamisele klassis, teisel juhul tööarmastuse kasvatamisele ja töösuse arendamisele, kolmandal juhul rahvaste sõpruse kasvatamisele jne. Alati tuleb arvesse võtta õpilaste vanust, nende ettevalmistust, huvisid, komsomolitöö (või pioneiritöö) olukorda klassis jne.

Klassiväline töö aitab õpilaste vaba aega otstarbekalt sisustada. Miski ei laosta õpilasi nii kui tegevusetus. Ühine tegevus samahuviliste seltsimeestega asjatundlikul juhtimisel koolis või koolivälistes asutustes sisustab noorte vaba aega palju viljakamalt, kui seda perekonnal tavaliselt on võimalik teha.

Klassivälise töö organiseerimisel etendavad juhtivat osa ühelt poolt komsomoli- ja pioneiriorganisatsioon, teiselt poolt aineõpetajad. Klassijuhataja osa selles töös on peamiselt koordineeriv. Sellegipärast ei jäta eesrindlikud klassijuhatajad seda tööala kunagi väljapoole oma vaatevälja, s. t. kogu see töö toimub tema teadmisel, sageli ka tema osavõtul ja algatusel.

Klassivälise töö üheks tähtsamaks lõiguks on õpilaste klassivälise lugemise juhtimine. Õigesti korraldatud klassiväline lugemine avab õpilastele need ääretu suured kunstilised ja tunnetuslikud väärtused, mida sisaldab endas nõukogude raamat. Ei ole mõeldav saavutada kõrget õppeedukust, ilma et õpetataks kõiki lapsi raamatuid armastama ja lugema. «Raamat on vist küll kõige keerukam ja suurem kõigist imedest, mille on loonud inimkond oma teekonnal õnnele ja tulevasele võimsusele,» kirjutab M. Gorki. See «ime» tuleb rakendada noorsoo kommunistliku kasvatuses teenistusse.

Klassivälise lugemise juhivad esmajoones klassijuhataja, kirjanduseõpetaja ja kooli raamatukoguhoidja, kuid ühegi aine õpetaja ei või selle ülesande täitmisest kõrvale jääda.

Klassivälise lugemise juhtimisel kerkivad õpetajate ette mitmesugused küsimused, nagu: kuidas saavutada, et lapsed, kes vähe loevad, hakkaksid raamatuid armastama ja regulaarselt lugema; milliseid raamatuid tuleks eri vanuseastmeil eriti soovitada, kuidas õpetada lapsi süvenema loetu sisusse jne.

Nendes klassides, kus õpetaja ei kontrolli ega suuna klassivälise lugemist, loetakse vähe; kui seal esinebki

õpilasi, kes loevad rohkem, siis muutub nende lugemine tihti raamatute «neelamiseks», süsteemitult, pealiskaudselt lugemiseks, loetut sealjuures lahti mõtestamata.

Õpilaste lugemishuvi äratamiseks vestleb klassijuhataja, kirjandusõpetaja või kooli raamatukoguhoidja isiklikult nende lastega, kes vähe loevad, ja annab nendele lugemiseks mõne eriti huvitava raamatu; pärast vestlevad nad selle raamatu sisust uuesti. Nii kavakindlalt teotsedes äratatakse õpilases huvi lugemise vastu. Paljud õpetajad laenutavad selleks otstarbeks raamatuid ka oma isiklikust kogust.

Et õpilased valiksid lugemiseks jõukohast ja väärtuslikku kirjandust, selleks aitab palju kaasa soovitatava kirjanduse nimestiku koostamine klasside kaupa. Selle nimestiku jaoks peaks iga aine õpetaja ära märkima vastavale klassile lugemiseks sobivad populaarteaduslikud teosed, kuna kirjandusõpetaja annaks ilukirjanduslike teoste loetelu. Saabunud andmete põhjal koostab klassijuhataja koos kooli raamatukoguhoidjaga nimestiku, mis pannakse välja klassi ja raamatukogusse. Polütehnilise hariduse ja teadusliku maailmavaate juurutamise eesmärgil pööratakse sealjuures erilist tähelepanu põllumajanduslikule, tehnika-alasele ja teaduslik-ateistlikule kirjandusele. Kui mõnd huvitavat teost pole kooli raamatukogus piisavalt, toovad need õpilased, kellel vastav raamat olemas, selle kodunt kaasa ja laenutavad kaasõpilastele. Sealjuures on klassijuhataja ja õpetajad valvel, et sel teel ei hakkaks õpilaste käes ringi käima ideelagedad, nilbed, usulise sisuga või poliitiliselt väärad teosed, millega kodanlik raamatuturg oli üle ujutatud ja mida veel praegugi on siin-seal õpilaste hulgas liikvel.

Valga 1. Keskkooli eesti keele ja kirjanduse õpetaja H. Pille pani klassi teadaannete tahvlile soovitatavate teoste kohta arvestuslehe, millele on kirjutatud õpilaste nimed ja teoste pealkirjad. Loetud teose lahtrisse teeb iga õpilane tingmärgi. Nii saab hooletuidki virgutada. Et kontrollida, kas õpilane on ikka teose tõesti läbi lugenud, esitatakse talle kirjandusliku lugemise tunnis küsimusi arvestuslehele märgitud läbiloetud teose kohta.

Süvenenult ja teadlikult lugema õppimiseks ergutavad klassijuhatajad ja kirjandusõpetajad õpilasi pidama kirjanduslikke päevikuid, kuhu märgitakse muljed loetud teosest ja mõtted, mis sellega ühenduses esile kerkivad.

Valga 1. Keskkoolis soovitati kõikidel õpilastel pidada niisugust päevikut ja sinna märkida läbiloetud teose autor, pealkiri, vähem tuntud autori puhul andmeid kirjaniku elukäigust, teose teema, tähtsamad tegelased, lugeja isiklikud seisukohad ja meeldivamaid kohti teosest. Sama otstarvet teenivad tsitaatide vihikud, kuhu õpilased märgivad huvitavamad kohad loetud raamatutest. Õpilasi tuleb õpetada ja harjutada populaarteaduslikke raamatuid konspekteerima.

Komsomoli- ja pioneeriorganisatsioonid ning kirjan-
dusringid praktiseerivad kirjanduslike konverentside, viktoriinide, kirjandusõhtute, loetud teoste arutelude ja kirjanikega kohtumiste korraldamist; see kõik aitab äratada ja kasvatada noorsoo kirjanduslikke huvisid. Klassijuhataja on oma nõuannetega selliste ürituste korraldamisel abiks.

Niisuguseid viktoriine on korraldatud paljudes koolides. Viktoriinil esitatakse küsimusi, nagu: Millisest teosest on etteloetud katkend pärit? Nimeta selle teose peategelased. Millisest loetud teosest olete näinud filmi? Kes on kirjutanud «Kaks kaptenit»? Kust on pärit ettekantud loodusekirjeldus? Missugused loetud teosed jutustavad laste sõprusest? Nimeta oma lemmikteos. Jne.

Kirjandusliku konverentsi põhiülesandeks on õpetada õpilasi loetud teoste suhtes iseseisvalt seisukohta võtma ja äratada huvi kirjanduse vastu. Nii näiteks korraldati ühes koolis konverents A. Tolstoi teose «Peeter Esimene» kohta. Kaastegevad olid kõikide vanemate klasside õpilased. Koostati konverentsi täpne plaan, valmistati plakateid A. Tolstoi elust ja loomingust, organiseeriti tema teoste näitus. Konverentsil esinesid õpilased lühikeste ettekannetega. Pärast konverentsi arutati selle tulemusi, koguti kokku ja vormistati konverentsi materjalid ja koostati A. Tolstoi teoste bibliograafia.

Mõnikord korraldatakse kirjanduslikke konverentse teemadel, mis haaravad terve rea teoseid. Näiteks korraldati Viljandi C. R. Jakobsoni nimelises 1. Keskkoolis mõni aeg tagasi konverents teemal «Töö ja õnne probleem nõukogude kirjanduses». Korduvalt on korraldatud konverentse teemadel, nagu «Kommunistliku noore kuju nõukogude kirjanduses», «Nõukogude tütarlapse kuju kirjanduses» jne.

Õppeaasta algul vestlevad klassijuhatajad kas ise või

koostöös kirjandusõpetajaga nendest teostest, mida õpilased suvel on lugenud.

Paljudes koolides on klassijuhatajad organiseerinud kirjanduse lugemist pioneerirühmades ja -salkades. Salgakoondustel arutatakse läbi, mida salga liikmed vahepeal on lugenud. Paar korda aastas tehakse rühmakoondusel või rühma poolt organiseeritud kirjanduslikul konverentsil kokkuvõtte loetud raamatutest.

Kooli raamatukoguhoidja organiseerib kirjandushuviliste õpilaste kaasabil uudisteoste tutvustamist kooli seinalehes, temaatiliste kirjandusnäituste korraldamist, vestleb õpilastega loetud raamatute sisu üle jne. Ühel klassijuhatajal oli kombeks alati, kui ilmus mõni teos, mida tema klassi õpilastel sobis lugeda, see klassi kaasa tuua, õpilaste hulgas ringi käia lasta ja selle lugemist soovitada. Paljud klassijuhatajad on õpilasi ergutanud isiklike raamatukogude soetamisele ja andnud nõu, milliseid teoseid õpilastel sobiks osta. Kodude külastamisel tunnevad nad huvi õpilase lugemismaterjali, sealjuures ka tema isikliku raamatukogu vastu.

Üldse tuleb alla kriipsutada kooli raamatukoguhoidja ja klassijuhataja koostöö tähtsust õpilaste klassivälise lugemise juhtimisel ja suunamisel. Mitte kõik klassijuhatajad ei kasuta seda tõhusat abi, mida kooli raamatukoguhoidja neile võiks osutada, kuid mõnikord avaldavad ka raamatukoguhoidjad liiga vähe initsiatiivi õpilaste lugemishuvi äratamisel ning suunamisel.

Tunnetuslikul ja kasvatuslikul eesmärgil korraldavad klassijuhatajad aeg-ajalt klassiväliseid ekskursioone. Need ekskursioonid erinevad nendest, mida korraldavad aineõpetajad ühenduses üksikute ainelõikude programimikohase läbitöötamisega. Klassivälised ekskursioonid laiendavad eelkõige õpilaste üldist silmaringi või tutvustavad õpilasi mõne aktuaalse küsimusega, mis kooli õppeprogrammi ei kuulu.

Peaaegu kõikides koolides korraldatakse ekskursioone tehastesse, kolhoosidesse ja sovhoosidesse, et tutvustada õpilasi tööstusliku ja põllumajandusliku tootmisega.

Ekskursioonidest erinevad jalutuskäigud, väljasõidud, suusaretked jms., millel ei ole otsest õpetuslik-tunnetuslikku tähtsust; klassijuhataja organiseerib neid peamiselt õpilaskollektiivi tihedamaks liitmiseks. Klassijuhataja võtab nendest ise alati osa, sest ainult sel juhul täida-

vad nad oma kasvatusliku ülesande. Miski ei lähenda lapsi klassijuhatajale nii nagu ühised väljasõidud ja jalutuskäigud. Klassijuhatajad, kes korraldavad puhkepäeval koos klassiga suusamatka, lumesõja, jalutuskäigu, paadisõidu, lõkkeõhtu vms., veenduvad varsti, et niisugused üritused aitavad liita klassikollektiivi ja süvendavad usaldust õpetaja ning klassi vahel.

Viimastel aastatel on noorte seas laialt levinud matkamine, esmajoones jalgsimatkad kodumaa kaunimatesse kohtadesse. Matkade organiseerijaks on pioneeri- ja komsomoliorganisatsioonid, sageli ka klassid tervikuna eesotsas klassijuhatajaga. Seda tehakse enamasti õppetöö vaheajal. Väiksemate rühmadega ei ole klassijuhatajal alati võimalik kaasa matkata, kuid tal peaks olema ülevaade kõikidest oma klassi õpilaste matkagrupidest, nende marsruutidest, matka õnnestumisest jne. Kui aga teele läheb kogu klass või selle enamik, siis ei puudu matkajate hulgast ka klassijuhataja, sest niisugune matk pakub talle väga soodsaid võimalusi oma õpilaste lähemaks tundmaõppimiseks ja kollektiivsuse kasvatamiseks.

Tähtis koht klassivälises töös on mitmesugustel aine-ringidel (kirjanduse-, ajaloo-, füüsika- jt. ringid), kodu-uurimise, noorte naturalistide ja noorte tehnikute ringidel ja kunstiringidel ning kunstilise isetegevuse ansamblitel (laulukoorid, orkestrid, rahva- ja karakterantsuringid jne.). Polütehnilise hariduse seisukohalt tuleb eriti alla kriipsutada noorte naturalistide ja noorte tehnikute ringide (nooremates klassides «Osavate käte» ring) tähtsust; need on soovitatav luua igas koolis. Viimasel ajal tunnevad noored elavat huvi niisuguste alade vastu, nagu autojuhtimine, traktori ja kombaini käsitsemine, mudelennukite ehitamine jne. Kõiki neid huvisid on võimalik rahuldada ja tuleb rahuldada ringitöö kujul. Vastavate ringide juhtimisele tuleb senisest julgemini kaasa tõmmata nende alade eriteadlasi, eriti lastevanemate hulgast.

Tehnikaringe töötab edukalt paljudes meie keskkoolides, nagu Valga 1. Keskkoolis, Tallinna 1. ja 2. Keskkoolis, Rakvere 1. Keskkoolis, Viljandi 2. Keskkoolis jm. Silmapaistvaid tulemusi on saavutanud Tallinna 16. Keskkooli tehnikaring füüsikaõpetaja A. Kõverjala juhtimisel. Selle ringi töös on kasutatud mitmekesiseid töövorme, eriti praktilisi töid. Praktiliste tööde käigus on õpilased valmistanud mitmesuguseid töötavaid elektrotehnilisi

makette, nagu korteri elektriseadmete skeem-makett, lülitamise viisid jms. Niisuguste makettide valmistamine, kus tuleb teha puu-, maalri- ja elektrotehnilisi töid, annab õpilastele palju uusi teadmisi ja oskusi. Selliseid makette saab hea eduga kasutada füüsikatundides näitlike õppevahenditena.

Peale praktiliste tööde on ringis tegeldud mitmete teoreetiliste küsimustega. Ringi liikmed on valmistanud ette referaate, mida nad esitavad koos valguspiltide, tabelite või kitsasfilmi demonstreerimisega teistele ringi liikmetele või ülekoolilistel konverentsidel kogu õpilasperele. Konverentse on ring korraldanud sellistel teemadel, nagu «Õhkkonna ehitus», «Päikeseenergia kasutamine», «Põllumajanduse mehhaniseerimine ja elektrifitseerimine» jne.

Suurt huvi on õpilased tundnud tehnika- ja füüsikalaste olümpiaadide vastu, mida ring korraldab. Laiu õpilaste hulki haaras füüsikalaste kirjandite võistlus teemal «Füüsika igapäevases elus» (alateemadega «Füüsika kooliteel», «Füüsika jõe ääres», «Füüsika köögis», «Füüsika põllul»). Žüriile esitati üle 100 töö, millest 20 olid hästi õnnestunud.

Koolil on olemas kitsasfilmiaparaat. Et õpetada suuremat hulka õpilasi seda käsitsema, organiseeriti tehnikaringi juures kinomehaanikute rühm, kuhu kuulus igast klassist paar õpilast, kes pärast sellekohast väljaõpet võisid tundides demonstreerida õppefilme.

Tehnikaringi liikmeid on rakendatud ka ühiskondlikult kasulikule tööle, nagu kooli õppetöökoja korrastamine, füüsikakabineti elektriseadmete remontimine jne. Riiklikeks pühadeks on tehnikaringi liikmed illumineerinud koolimaja. Eriti suurt huvi äratas kahe nääripuu elektrifitseerimine, millest üks asetati kooli saali, teine kooli liuväljale.

Tehnikaringis tehtud töö on ergutanud paljusid selle kooli lõpetanud edasi õppima just kõrgemate õppeasutuste füüsika-matemaatikateaduskonnas.

Peaaegu kõikide ringide tööle on võimalik anda kodu-uurimislikku kallakut, s. t. võtta nende tööplaani kooli lähema ümbruse igakülgse tundaõppimisega seotud küsimusi. See kallak annab ringide tööle rohkem loovat, uurimuslikku ilmet, aitab kasvatada armastust oma kodumaa ja kodukoha vastu ning on lastele igati huvitavam.

Mõnes koolis töötavad ka iseseisvad kodu-uurimise rin-

gid. Nii näiteks asutati mõni aeg tagasi selline ring Püssi Keskkoolis. Ring hakkas uurima kõigepealt oma kooli ajalugu. Ringi liikmed tutvusid vana koolimajaga, kogusid andmeid selle kohta, kuidas seal töötati aastakümneid tagasi. Lüganuse kirikus uuriti vanu kirikukirju. Selgus, et praeguse kiriku kohal oli vanasti eestlaste linnus. Õpilased on kogunud ka rohkesti vanu esemeid, mis paigutatakse kooli koduloomuuseumi. Samasugust huvitavat tööd tehakse ka Halliste 7-klassilises Koolis, Kambja 7-klassilises Koolis jm.

Õpilasingid ja ansamblid on valdavas enamikus (ja peavadki olema — koolikollektiivi kujundamise huvides) klassidevahelised ning nende juhtimine lasub vastavate ainete õpetajate või väljastpoolt kutsutud spetsialistide õlgadel. See vähendab klassijuhataja vastutust nende töö suhtes, kuid ei kaota seda täielikult. Klassijuhatajal on ülevaade selle kohta, missugustest ringidest või ansamblistest tema klassi õpilased osa võtavad, mis nad seal teevad, kuidas jõuavad edasi jne. Mõnele õpilastele, kellele see on kasvatuslikult tarvilik, soovitab klassijuhataja teadlikult astuda ühte või teise ringi ja organiseerib kontaktis ringi juhatusega seal tema töölerakendamist. See kehtib eriti klassikollektiivist irduvate, tagasihoidlike ja argade laste kohta. Neid õpilasi aga, kes kipuvad end paljude ringide ja ürituste vahel liialt killustama, aitab klassijuhataja koonduda väiksema hulga harrastuste ümber, et nad nendesse tõsisemalt süveneksid.

Ei saa õigustada neid klassijuhatajaid, kes keelavad puudulikult edasijõudvatel õpilastel osavõtu igasugusest ringitööst. Huvitav töö ringis võib sageli olla just selleks stiimuliks, mis äratab õpilase huvi õppimise vastu. Kogunud õpetajad tõmbavad niisuguseid õpilasi teadlikult ringi töösse ja annavad neile seal huvitavaid ülesandeid, abistavad ja kontrollivad nende täitmist. Muidugi peetakse silmas, et töö ringis ei võtaks nendelt õpilastelt liiga palju aega.

Igas koolis toimub rida ülekoollisi klassiväliseid üritusi, nagu kultuurihommikud, aktused riiklike ja revolutsiooniliste tähtpäevade puhul, õpilaslektooriumi loengud, koolipeod, ülekoollise seinalehe väljaandmine jne. Kuigi klassijuhataja nende teostamise eest ei kannata otseselt vastutust, aitab ta nende õnnestumisele kõigiti kaasa, eriti oma klassi osas. Iga klassijuhataja peab oma

auasjaks, et niisuguste ülekooliliste ürituste läbiviimisel täidaksid tema klassi õpilased oma kohustusi võimalikult hästi — aktiivselt ja kõrgetasemeliselt.

Nõukogude õpilaste vaimsete huvide rahuldamiseks ja vaba aja kultuurseks veetmiseks on loodud mitmesugused koolivälised asutused: pioneerimajad, lasteraamatukogud, noorte spordikoolid, noortepargid jne. Igaühel neist on oma osa meie noorpõlve kommunistlikus kasvatuses. On tähtis, et koolid nende poolt pakutavat abi maksimaalselt ka kasutaksid. Mõnikord on otstarbekohane, et klassijuhataja suunab oma õpilasi tervete rühmadena nende asutuste tööst osa võtma, eriti niisugustel aladel, kus kool ise ei suuda kõiki õpilaste nõudeid rahuldada. Kui koolil puudub võimalus tehnikaringi tööd ajakohaselt sisustada, siis suunatagu tehnikast huvitatud õpilased pioneerimaja või mõne kultuurimaja juures tegutsevasse tehnikaringi; samuti toimitagu fotohuviliste, rahvatantsuhuviliste jt. õpilastega. Enamasti aga lülituvad õpilased üksikult, kas omal algatusel või õpetajate soovitusel, nende asutuste töösse. Igal juhul peab klassijuhatajal olema täielik ülevaade, kus ja millise tööga tema õpilased nendes asutustes tegelevad. Ta kontrollib seda tööd aeg-ajalt ja külastab mõningaid üritusi. Klassijuhataja hoolitseb selle eest, et õpilane, kes on lülitunud ühte või teise üritusse, täidaks oma kohustusi seal hästi ja ausalt. Huvide liigse killustumise korral võib klassijuhataja õpilase osavõtu ühe või teise asutuse tööst täiesti keelata.

Üks põhilisemaid nõudeid klassivälise töö organiseerimisel on, et töö vastaks õpilaste vanuselistele iseärasustele, laste endi huvidele ja tarvetele, otsekui kasvades välja laste soovidest. Sellepärast peavad klassijuhatajad klassiväliseid üritusi algatades või organiseerides tihedat kontakti klassi aktiiviga ja komsomol- ning pioneeriorganisatsiooniga. Kõige parem on niisugune olukord, kus noored ise on ürituste algatajateks ja peamisteks teostajateks, klassijuhataja aga annab neile asjatundlikult nõu, kuidas seda kõige paremini teha.

KLASSIJUHATAJA KOOSTÖÖ LASTEVANEMATEGA.

Peale kooli etendab laste kasvatamisel tähtsat osa perekond. Laste õige kommunistlik kasvatamine on perekonna kohustus, mille eest ta kannab riigi ja ühiskonna ees vastutust. Nõukogude perekonnas kui sotsialistliku ühiskonna algrakus valitsevad uued suhted inimeste, vanemate ja laste vahel, mis loovad soodsad eeldused kasvatustööks. «Perekondlik õhkkond ja laste ning vanemate vahelised suhted on niivõrd paremaks muutunud, et neid ei saa endistega võrreldagi — need on märgatavalt liikunud sotsialismi poole. Kapitalistlikus ühiskonnas on need suhted kalgid ja egoistlikud, toored ja jõhkrad, aga meil on nad muutunud inimlikeks selle sõna paremas mõttes.»¹

Ühelgi maal maailmas pole naine mehega nii võrdõiguslik kõikidel elualadel kui Nõukogude Liidus, ühelgi maal ei osutata naisele kui emale ja kodanikule niisugust austust ja kaitset kui meil. See asjaolu võimaldab nõukogude perekonnal oma põhifunktsiooni — laste kasvatamist — täita palju suurema eduga kui kodanlikus perekonnas. Asjaolu, et nõukogude perekond teenib samu eesmärke mis nõukogude koolgi, loob soodsa pinna nende omavaheliseks koostööks.

NLKP XX kongressil rõhutas sm. N. Hruštšov, et perekond oli ja jääb sotsialistliku kasvatuse peamiseks koldeks meie maal. Me oleme kohustatud kõigiti parandama laste kasvatamist perekonnas, laiemalt ja aktiivsemalt teostama pedagoogilist propagandat lastevanemate hulgas, osutama neile praktilist abi keerukate kasvatusküsimuste lahendamisel.

Nõukogude riik on organiseerinud perekonnale tõhu-

¹ M. I. Kalinin, Kommunistlikust kasvatusest, Tallinn, 1947, lk. 30.

sat abi laste kasvatamisel, nagu näiteks koolieelsete asutuste tihe võrk, internaatkoolid, pikendatud koolipäevaga grupid jne., kuid kõik see ei vabasta siiski perekonda tema peamisest vastutusest laste kasvatamisel.

Et kool on spetsialiseerunud just kasvatusülesannete fäitmisele ja tal on vastava ettevalmistusega kaader, siis etendab ta selles koostöös algatavat ja juhtivat osa. Olles tihedalt seotud koduga, tõstab kool süstemaatiliselt lastevanemate pedagoogilist kultuuri, taotleb õigete kasvatamisviiside rakendamist kodus ja juhib väsimatult laia üldsuse tähelepanu kasvatusküsimuste tähtsusele. Koolis etendab peamist osa lastevanematega sidepidamisel klassijuhataja.

Klassijuhataja äratab lastevanemates poolehoidu koolile juba sellega, et ta kasvatab õpilastes sügavat armastust ja austust oma vanemate vastu, õpetab lapsi olema tähelepanelikud oma vanemate suhtes ja hoolitsema ka teiste perekonnaliikmete heaolu eest. Vestlusi teemal, nagu «Minu kohustused ema vastu», «Millega tegelevad vanemad» jne. käsitletakse klassijuhatajatundides ja pioneerikoondustel.

Klassijuhataja töös on tähtis koht sidemetel õpilaste kodudega. Paljudest nähetest ühe või teise lapse juures saab klassijuhataja aru alles pärast seda, kui tal on läinud korda õppida tundma lapse koduseid olusid, vahetuid teiste perekonnaliikmetega. Et seda ülesannet edukalt täita, on vaja suurt taktitunnet ja elukogemusi. Õpetaja peab olema õpilase kodus soovitud ja oodatud külaline, mitte aga lapsega juhtunud õnnetuse või pahanduse teadustajaks. Klassijuhataja, kes on huvitatud oma kasvandiku saatusest, tuleb vanematega kõnelema mitte ainult sel korral, kui laps on koolis mõne eksimusega hakkama saanud, vaid ka siis, kui tal on lapse kohta midagi head ja rõõmustavat teatada. Kontakt lastevanematega peakski algama just niisuguste rõõmustavate teadetega. Sama põhimõtte kehtib ka muude kontaktivormide suhtes kooli ja kodu vahel, nagu õpilaspäevikud, lastevanemate kooli kutsumine, kirjavahetus klassijuhataja ja lastevanemate vahel jne.

Huvitavalt alustas kontakti loomist kooli ja kodu vahel Moskva 124. Keskkooli V klassi juhataja. Ta saatis õppeaasta alguses kõikide oma klassi laste vanematele järgmise sisuga kirja:

«Palun mulle kirjutada, kuidas teie poeg (tütar) käitub kodus. Kas ta peab kinni päevarežiimist, s. o. magab, sööb, töötab, jalutab ja mängib kindlal ajal? Missuguseid jooni oma poja (tütrel) käitumises Te tahaksite välja juurida ja missuguseid tuleks arendada? Missugused muutused on toimunud temas üleminekul viiendasse klassi? Kas ta armastab lugeda ja mida ta praegu loeb? Kellega ta sõbrustab ja missugused on selle sõpruse tagajärjed? Kas ta kulutab palju aega õppetundideks ettevalmistumisele? Missugused on Teie täiendavad soovid ja märkused?»

Nendele kirjadele vastasid ühed lapsevanemad kirjalikult, teised suuliselt. Selline kirjavahetus paneb aluse klassijuhataja edaspidistele kõnelustele lastevanematega: küllastades õpilase kodu teab klassijuhataja juba ette, millised soovid ja mured teda seal ees ootavad.

Klassijuhatajal on vaja pidada sidet iga oma õpilase koduga, ootamata, et laps sooritab mõne üleannetuse. Sel juhul kaob nähe, et vanemad võtavad klassijuhataja kodus vastu ebasõbralikult, arvates, et lapsega on juhtunud mingi pahandus. Iga laps vajab individuaalset kohtlemist ja kooli ning kodu koostööd. Hooletusse jäetud või väärtalt koheldud laps muutub kergesti üleannetuks ja siis on juba raskem asja parandada. Kontakti on vaja pidada kõigi kodustega, mitte ainult ühega neist (kelleks enamasti on ema).

Klassijuhataja külaskäigul õpilase kodusse on kaks eesmärki: a) lapse koduste kasvamistingimuste tundmaõppimine, b) lastevanematele kasvatusküsimustes nõuandmine.

Kodude külastamisel pöörab klassijuhataja tähelepanu kõigepealt järgmistele asjaoludele: perekonna koosseis, kultuuriline tase, huvidering, isa ja ema vahekord, nende töökoormus, missugust tähelepanu omistavad nad oma laste kasvatamisele, vanemate suhtumine lastesse; laste õppimise, töötamise ja puhkamise tingimused kodus; mil määral lapsed võtavad osa tubade koristamisest, pesupesemisest, toiduainete ostmisest, nooremate õdede-vennade eest hoolitsemisest; õpilase päevarežiim kodus, — kui palju aega kulub puhkusele, jalutamisele, magamisele; kuidas laps veedab puhkepäevad, mitu tundi kulutab õppimiseks, kuidas õpib, kui regulaarselt töötab; õpilase klassi- ja koolivälise huvide ring, kino, teatri, liuvälja, raamatukogu külastamine, raamatute ja ajalehtede luge-

mine, suhtlemine sõprade ja seltsimeestega; õpilase suhtumine isasse ja emasse, vendadesse ja õdedesse ning teistesse perekonnaliikmetesse.

Võimaluse korral tutvub klassijuhataja ka õpilase koduste harrastuste tulemustega (käsitööd, joonistused), tema raamatukoguga jne.

Saadud muljed märgib klassijuhataja kohe pärast kodu külastamist (ülestähendusi ei tule teha vestluse ajal vanematega, sest see häirib vestluse kodusust ja pidurdab vanemate avameelsust) oma päevikusse.

Pedagoogilise nõuande korras soovivad klassijuhatajad lastevanematel toimida esmajoones järgmiselt:

1. Regulaarselt, pärast lapse koolist koju tulekut tunda huvi selle vastu, kuidas tal möödus koolipäev, kas teda küsiti mõnes aines, kuidas ta vastas, mis koju üles anti, milliseid õppevahendeid või materjale nõutakse jne. Vanemate pidev huvi lapse töö vastu tõstab õpingute tähtsust laste silmis, suurendab vastutustunnet nende suhtes.

2. Võimaldada lapsele alaline omaette koht koduseks õppimiseks ja võimalust mööda mitte segada teda koduste õppeülesannete täitmise ajal (raadio välja lülitada, mitte rääkida valjusti, mitte segada mitmesuguste muude ülesannetega jne.).

3. Võimalust mööda kontrollida lapse koduste ülesannete täitmist, kuid mitte abistada teda ilma vajaduseta iga pisema raskuse korral. Abistada on vaja ainult siis, kui mõnes aines esineb raskusi korduvalt, kuid mitte etteütlemise, vaid raskemate osade selgitamisega («Noh, mis on, kas ülesanne ei tule välja? Proovime koos, näita, kuidas sa tegid...»). Mingil juhul ei tohi tööd õpilase eest ära teha.

4. Lapse juuresolekul mitte rääkida halvustavalt koolist ja õpetajatest ega hirmutada last õpetajaga («Vähesellest, et mina sind karistan, teatan õpetajale ja tema karistab sind omakorda»).

Mõned koolid on umbes samasisulisi nõuandeid lasknud trükkida «meelespea» kujul ja levitanud neid lastevanemate hulgas.

Mõnigi kord on lapse ebasoodsad õppimistingimused kodus, lapse ülekoormamine koduste töödega, halb kohtle-

¹ J. I. Perovski, Õppe-kasvatustöö juhtimine koolis, Tallinn, 1954, lk. 150.

mine jne. tingitud lihtsalt vanemate mõistmatusest, järelemõtlematusest. Niisugusel juhul on need raskused kergesti kõrvaldatavad pedagoogilise selgitustööga.

Viljandi 1. 7-klassilises Koolis kurtis üks ema, et tema tütar ei tule koolist õigeaegselt koju ja valetab talle, et koolis olevat olnud mingi üritus või teda olevat pärast tunde jäetud järele õppima. Kui klassijuhataja oli olukorraga lähemalt tutvunud, selgus talle, et kodus piirati liigselt õpilase liikumist. Laps oli loomult väga elav, tahtis kõike näha, kõigest osa võtta; linnas oli tal raske peatumata mööduda vaateakendest. Kodus sai ta aga hilise kojutuleku eest sageli peksta ja sel päeval, kui ta tuli hiljem koju, ei lubatud tal enam välja minna. Klassijuhataja selgituse tagajärjel muutis ema oma suhtumist lapsesse.

Kuid alati ei lahene raskused nii kergesti. Paljude kasvatusraskuste põhjuseks on vanemate hoolimatus laste vastu. Seda ei saa kõrvaldada ainult ühekordse vestlusega. Viljandi 1. 7-klassilises Koolis esines näiteks juhtum, et lapsevanem keelas tütrele osavõtu kevadisest ekskursioonist põhjusel, et ta vajavat lapse abi koduses töös. Kui klassijuhataja läks selle õpilase koju, siis selgus, et ema oli läinud sõbratari sünnipäevale, mis kestis ühe päeva lõunast teise päeva hommikuni ja jätkus pärast vaheaega veelgi. Laps pidi vahepeal talitama lehma, siga, kanu ja parte. Ema pidas oma isiklikku lõbu lapse ekskursioonist tähtsamaks. Niisuguse olukorra parandamiseks on vaja lastevanematega süstemaatilist tööd teha.

Mõnikord ei piisa lapse koduse olukorra parandamiseks ainult kõnelustest, vaid klassijuhataja peab tegudega vahele astuma. Aino ei jõudnud kolmes aines edasi. Klassijuhataja teadis, et last koormatakse üle koduste töödega: ta hoolitseb noorema õe eest, valmistab toitu, koristab tube, peseb pesu. Loomulikult ei jää tal enam aega õppimiseks. Klassijuhataja pealekäimisel paigutati väike õde sõime; kui ema algul tõrkus selle vastu, siis viidi ta sõimega tutvuma, et ta näeks, kui hästi seal laste eest hoolitsetakse. Isaga lepiti kokku, et ta osa koduseid töid, nagu lapse sõime viimine ja sealt äratoomine, puude lõhkumine jms., võtaks enda peale. Ema sai nüüd aega toidu valmistamiseks ja pesu pesemiseks. Aino hoolde jäi tubade koristamine, triikimine, mõnede toiduainete ostmine. Seda kõike ei saavutatud muidugi mitte korraga, vaid see nõudis klassijuhatajalt pidevat hoolt. Ilma sel-

leta oleks Aino paratamatult langenud õpinguis maha-
jääjate hulka.

Tuleb pidada päris loomulikuks, et lapsevanemad klassijuhataja külaskäigule vastavad vastukülaskäiguga kooli, ootamata selleks erilist kutset. Iga lapsevanemat peaks huvitama, kuidas tema laps koolis käitub, millised on ta suhted kaasõpilastega, õpetajatega; mis teda huvitab, mis teeb talle raskusi jne. Niiviisi tekib klassijuhataja ja lastevanemate vahel suhtlemine, mis aitab ära hoida nii mõnegi raskuse laste kasvatamisel. Kui raskusi siiski esineb, siis mõistavad säärane klassijuhataja ja lapsevanem teineteist hoopis paremini ja neil on kergem leida teid raskuste kõrvaldamiseks kui sellel klassijuhatajal, kes oma õpilaste vanemaid kohtab esmakordselt siis, kui neid on lapse ulakuse pärast kooli kutsutud ja nad on ärritatud.

Kogemused näitavad, et paljud lastevanemad ei armasta kooli tulla. Võib-olla on selle üheks põhjuseks asjaolu, et siiani on lastevanemaid kooli kutsutud peamiselt pahanduste ja raskuste korral nende lastega. Mõnevõrra muudab lastevanematele koolituleku vastumeelseks ka see, et õppetöö ajal on õpetajad seotud õppetundidega ja muude kohustustega, mistõttu nendega tuleb vestelda rutates, püstijalu mõnes koridori nurgas või esikus kõrvaliste isikute voolu keskel. Niisugusel juhul jääb lapsevanemal mulje, et ta pole koolis oodatud külaline.

VII klassi juhataja, kes on ühtlasi vene keele õpetaja, kutsus Heino isa kooli, sest Heino ei jõua vene keeles normaalselt edasi. Klassijuhataja etteheidetele vastab isa: «Miks te Heino siis üldse VII klassi üle viisite, kui ta nii nõrk on?»

Vestlusesse segab end ka matemaatikaõpetaja. Ta kinnitab, et ka matemaatikas olevat Heino edasijõudmine täiesti puudulik. Vene keele ja matemaatikaõpetaja ei jõudnud veel lõpetada, kui õpetajate-tuppa tuli ka ajalooõpetaja. Kuuldes, et juttu on Heinost, ruttas ka tema avaldama oma pretensioone Heino suhtes. Kuid kell helises ja kõik kolm õpetajat ruttasid tundi, ütlemata ainustki asjalikku sõna segadusse sattunud isale.

Ärritatud isa väljus õpetajatetoast, närviliselt mütsi mudides.

«Üks pahandas, teine pahandas, poiss olevat mul halb, aga mis teha, seda ei ütelnud keegi. Miks ma üldse tulin kooli!» mõtles ta koduteel.

Enne kui vanemaid kooli kutsuda, on vaja igakülgselt välja selgitada, mis lapsel viga on, miks ta edasi ei jõua või distsipliini rikub. Kui õpetaja vahetunnil suure

rutuga ainult teatab lapsevanemale, et laps jääb õppimises maha või käitub halvasti, siis on sellest vähe kasu.

Kõneluses lastevanematega ei ole õige hakata kohe kaebama lapse vigade ja puuduste üle. Parem on algul alla kriipsutada neid positiivseid jooni ja potentsiaalseid võimalusi, mis on olemas igas lapses. Alles pärast seda juhitage jutt lapse kasvatamisel esinevatele raskustele. Kõnelusel lapsevanemaga peab olema kõigepealt nõuandmise ja nõupidamise iseloom, mille käigus töötatakse välja ühine plaan lapse mõjustamiseks.

Mõnikord võib kutsuda sellisest vestlusest osa võtma ka lapse enda, et ergutada teda tõhusamale enesekasvatamisele. «Viktor on juba üsna suur poiss, ta saab väga hästi aru, kui tähtsad on teadmised elus. Kuid esialgu ei suuda ta ise end käsile võtta; sellepärast kehtestame tema jaoks kindla päevarežiimi, mille täitmist me kõik ühiselt kontrollime,» räägib klassijuhataja VII klassi õpilase Viktori juuresolekul tema isale. Nii kujuneb õpilase edaspidise kasvatamise plaan kooli ja kodu ning õpilase enda tahte avalduseks, mitte aga mingisuguseks salanõuks, mille kaks isikut on septsenud kolmanda vastu.

Klassijuhatajal on niisuguseid kõnelusi kergem läbi viia siis, kui tema käsutuses on küllaldasel hulgal pedagoogilist kirjandust, mille lugemist ta lisaks oma kõnelustele võiks soovitada (näiteks A. Makarenko «Raamat lastevanemaile» ja «Loengud lastevanemaile», E. Arkin «Kõned kasvatuses», K. Mahhova «Kasvatuses perekonnas» jne.). Vastavad teosed antagu asjast huvitatuile otsekohe kätte, ootamata, et lapsevanem ise hakkab neid raamatukogust otsima.

Klassijuhataja nõuanded on tulemusrikkad ainult sel juhul, kui ta ise tunneb hästi koduse kasvatuse metoodikat ja sel alal esinevaid paremaid kogemusi. Suheldes lastevanematega peab ta, nagu kasvatustöös üldse, tuginema rohkem positiivsetele eeskujudele, piirdumata ainuüksi vigade taunimisega.

Selleks et lastevanematel ei tekiks kooli tülles ebamugavat tunnet, nagu poleks klassijuhatajal nende jaoks aega või nagu segaksid nad teda töö juures, on klassijuhatajal kord nädalas kindlal ajal kõnetund lastevanemate jaoks, mille ta kohe õppeaasta algul kirja teel (äärmisel juhul õpilaspäeviku kaudu) kõikidele oma klassi õpilaste vanematele teatavaks teeb. Mõni klassijuhataja

määrab selle kõnetunni mitu aastat järjest ühele ja samale ajale, et lastevanemad sellega harjuksid.

Mõnes koolis on juurdunud tervitatav traditsioon, nn. «lahtiste uste päev» lastevanematele. Määratakse üks päev nädalas (mõnes koolis üks päev kuus), mil kõik pedagoogid — direktor, õppealajuhataja, vanempioneerijuht, kooliarst, klassijuhatajad jt. — viibivad teatud kellajal koolis ainuüksi selleks, et lastevanemaid vastu võtta ja nendega vestelda. Tavaliselt algab selline päev üldpoliitilise või pedagoogilise loenguga ja laste kunstilise isetegevusega, mille järel lastevanemad siirduvad klassidesse, kus neil on võimalus klassijuhatajaga vabalt vestelda. Mõnikord võtavad lastevanemad istet just sellel pingil, kus õpib nende laps, ja leiavad seal eest oma lapse töövihikud ja muud koolitööd, mida neil on võimalus võrrelda teiste omadega ja saada seega oma lapse tööst objektiivset pilti.

Viimastel aastatel on paljud koolid teinud pedagoogilist propagandat loengute, seinalehe artiklite, kirjandusnäituste ja muude vahenditega nendes kaitistes, kus töötavad nende õpilaste vanemad. Eriti kavakindlalt on seda tehtud näiteks Tallinna trikootööstuses «Marat», raadiotehases «Punane Ret», Tartu Piimakombinaadis, Tartu Kammivabrikus jm. Trikootööstuses «Marat» on Tallinna 16. ja 21. Keskkooli õpetajad süstemaatiliselt esinenud loengutega niisugustel teemadel, nagu «Töökasvatus perekonnas», «Lastevanemate autoriteet» jne. Pärast loengut on õpilased esinenud kunstilise isetegevusega. Õpilaste kaasatõmbamine pedagoogilisse propagandasse kaitistes on teinud selle töötajatele huvitavaks; see on heaks vahendiks ka õpilaste eneste kasvatamisel. Küllastades tehast näevad õpilased, kuidas nende vanemad või koolikaaslaste vanemad töötavad, kui suure kohusetunde ja täpsusega nad oma töösse suhtuvad. Väga hästi toimis tehase «Eesti Kaabel» partei-algorganisatsioon, kes pärast ettekandeid korraldas õpilastele tehases huvitava ekskursiooni. Raadiotehases «Punane Ret» ilmub kord kuus lastevanemate seinaleht «Meie perekond», kus käsitletakse laste kasvatamise küsimusi.

Maakoolid korraldavad pedagoogilist selgitustööd loengute ja seinalehtede kaudu kolhoosides ja sovhoosides.

Paljudes kaitistes on töötajate initsiatiivil organiseeritud laste ja noorte töö komisjonid, kes muuseas kogu-

vad koolidelt andmeid selle kohta, kuidas vastava käitise töötajate lapsed koolis käituvad ja edasi jõuavad.

Mida teha aga nende lastevanematega, kellele mingid nõuanded ega soovitusel ei mõju, kes ei tunne mingit huvi oma laste kasvatamise vastu või koguni nende distsiplineerimatust ja kelmusi õigustavad ning mõnikord klassijuhatajat või direktorit üsna ülbelt ja solvavalt kohtlevad? Taoliste lastevanematega on klassijuhatajatel kõige rohkem vaeva. Nagu kogemused näitavad, mõjub mõnikord nende teguviisi avalik arvustamine (otse nimesid nimetades) lastevanemate koosolekul või isegi kohalikus ajalehes. Mõned koolid on võtnud säärase lastevanemate käitumise kõne alla nende töökoha ametiühingus või parteiorganisatsioonis.

Teiseks kooli ja kodu vahelise sidepidamise vormiks on lastevanemate koosolekud. Ülekoolilisi lastevanemate koosolekuid korraldatakse 3—4 korda aastas. Neid viib läbi harilikult kooli direktor koos lastevanemate komiteega. Klassijuhatajad püüavad kaasa aidata, et koosolekust võtaksid osa võimalikult kõik nende klassi õpilaste vanemad. Ühtlasi kasutavad nad osavõttu nendest koosolekutest kohtumiseks oma klassi õpilaste vanematega.

Klassi lastevanemate koosolekuid korraldavad klassijuhatajad tavaliselt kord kuus (soovitav teatud kindlal nädalapäeval, näiteks iga kuu esimesel esmaspäeval). Siin kujuneb harilikult kodune usalduslik õhkkond, kus lastevanemad räägivad oma muredest ja raskustest, rõõmudest ja saavutustest laste kasvatamisel palju meelsamini kui suurtel koosolekutel. Siin räägitakse oma tähelepanekutest laste juures, vesteldakse noorte arenemiskäigust ning selle suunamisest koolis ja kodus, esitatakse ettepanekuid ja avaldatakse arvamusi ning korrigeeritakse neid vastastikku.

Kuivõrd avameelselt lastevanemad nendel koosolekutel oma lastest räägivad ja kuivõrd nad liituvad sõbralikuks kollektiiviks, see oleneb suurel määral klassijuhatajast, kes on koosoleku hingeks. Kõige parem oleks, kui klassijuhatajal õnnestub igaks koosolekuks ette valmistada paar lapsevanemat, kes mõttevahetuse korras esinevad 15—20-minutilise sõnavõtuga mõnel aktuaalsel kasvatusel teemal. Niisugused sõnavõtjad ergutavad ka teisi oma mõtteid avaldama. Aeg-ajalt esineb klassijuha-

taja omapoolse sõnavõtuga, annab ülevaate klassi õppe-
edukusest, pioneeride või kommunistlike noorte tööst, toob
esile puudusi ja väärnähteid laste juures, mille kõrvalda-
misel või ärahoidmisel vanemad peaksid talle abiks olema.
Väga tähtis on nende koosolekute sisustamisel silmas
pidada ettekannete ja teemade aktuaalsust just antud
klassi seisukohalt. Loomulikult tuleb esimeste klasside
õpilaste vanematega kõnelda hoopis teisiti ja teistest küsi-
mustest kui üheksandate või kümnendate klasside õpilaste
vanematega.

Üldiselt võib lastevanemate koosolekute sisustamisel
soovitada järgmisi teemasid: «Kommunistliku kasvatus
tähtsus sotsialismilt kommunismile üleminekul», «A. Ma-
karenko õpetus laste kodusest kasvatuses», «N. Krups-
kaja õpetus laste kodusest kasvatuses», «M. Kalinin laste
ja noorsoo kommunistlikust kasvatuses», «Pioneeriori-
gatsiooni osa laste arendamisel», «Kommunistliku noor-
sooühingu tähtsus noorte kasvatamisel», «Kodus valitsev
toon ja selle mõju lapse kujunemisele», «Nõukogude pat-
riotismi ja rahvaste sõpruse kasvatamisest perekonnas»,
«Kodu osa laste vaimse silmaringi avardamisel», «Mida
ja kuidas soovitada lapsel lugeda», «Kuidas juhtida lapse
koduseid õpinguid», «Laste vanuselised iseärasused ja
nende arvestamine kasvatuses», «Kuidas sisustada laste
vaba aega», «Kehakultuuri ja spordi tähtsus lastele»,
«Kuidas suhtuda lapse sõpradesse», «Kuidas ja mil mää-
ral rakendada last kodusele tööle», «Kuidas saavutada
lapselt sõnakuulmist», «Õpilase päevarežiim», «Laste jonn
ja võitlus selle vastu», «Karistused ja ergutused koduses
kasvatuses», «Iseloomu kasvatamine perekonnas», «Estee-
tiline kasvatus perekonnas», «Kuidas abistada last elu-
kutse valikul» jne.

Samu teemasid võib käsitleda ka ülekoollistel laste-
vanemate koosolekutel ja esitada loengutena lastevane-
mate lektuuriumis.

Et ettekanne oleks lastevanematele huvitav, tuleb
tuua rohkesti näiteid oma kooli õpilaste vanemate töö-
kogemustest. Viljandi 1. 7-klassilises Koolis korraldati
lastevanemate koosolek teemal «Kuidas käituvad meie lap-
sed», mispuhuks kolm lastevanemat olid kavakindlalt kogu-
nud näiteid laste käitumise kohta tänaval, omnibussis, äri-
des jm. Konkreetsed näited tegid koosoleku huvitavaks.

Lastevanemate lektuuriumid on määratud harilikult

lastevanemate ringkondadele, kuid ka teistele asjast huvitatutele. Siin saab küsimusi käsitleda üldisemal, põhimõttelisel kujul, süvenemata üksikute klasside või vanuseastmete eriprobleemidesse. Niisugused loengud lastevanemaile aitavad laiendada nende üldist pedagoogilist silma ringi ja õpetavad neid kasvatusküsimuste üle lähemalt järele mõtlema. Lektoriumid on enamasti ülekoollised või koolidevahelised ja klassijuhataja ülesanded selles osas piirduvad peamiselt oma klassi laste vanemate osavõtu organiseerimisega.

Lastevanemate aktiiv võib klassijuhatajatele ja koolile tervikuna osutada tõhusat kaasabi. Lastevanemate hulgast määratud korrapidajad aitavad välja selgitada mõningate õpilaste puudumise põhjusi. Ka koolikohustuse täitmise jälgimisel saavad lastevanemad-aktivistid klassijuhatajale abiks olla. Kui kodanikuga, kes oma lapse eest ei hoolitse, kõneleb teine lapsevanem, siis on sellel mõnikord suurem mõju kui klassijuhataja vestlusel, kellest arvatakse, et ta hoolitseb lapse eest palga pärast.

Mõned klassijuhatajad on hea eduga organiseerinud kutsetööst vabamate lastevanemate šeflust niisuguste laste üle, kelle vanemad on tööga väga koormatud või kellel polegi vanemaid. Lastevanemad-šefid kutsuvad šeflusaluseid lapsi enda juurde õppima, võtavad nad kaasa kinno, jalutuskäikudele, organiseerivad neile klassivälisest lugemist ja mängusid koos oma lastega.

Aktiivsemad ja arenenumad lastevanemad võivad hea eduga abistada kooli klassiväliste ürituste korraldamisel, nagu õpilaspeod, ekskursioonid, ringide koosolekud, vestlused töö ja elukutse valiku küsimustest jne. Laialt on rakendatud lastevanemate kaasabi kooli majanduslike murede lahendamisel, nagu koolihoonete remontimine, kooli varustamine küttega, õpilaste ühistoitusdamise korraldamine, kehvemate õpilaste abistamine jne.

Kooli ja kodu koostöö nõue ei tohi jääda paljalt deklaratiivseks ega piirduda pooljuhusliku kohtumisega klassijuhataja ja lapsevanema vahel, vaid peab kujunema tihedaks koostööks konkreetsete pedagoogiliste ülesannete lahendamisel. Selleks tuleb klassijuhatajal mobdustada lastevanematest sihitadlik kollektiiv ning näidata sellele kollektiivile kätte tema spetsiifiline koht kooli üldise edasiliikumise plaanis ja kooli muude kollektiivide (õpetajate, õpilaste) hulgas.

Õppeaasta alguses tutvustab klassijuhataja lastevanematele oma kasvatustöö plaani, annab klassile iseloomustuse ja näitab, kuidas ta kavatseb oma plaani realiseerida ning mis tuleks lastevanematel selleks omalt poolt teha. Kui klassi kasvatustöö plaanis on näiteks õpetada lapsi iseseisvalt koduülesandeid lahendama, siis viiakse sellekohane vestlus läbi ka lastevanematega ja esitatakse neile konkreetsed nõuded laste koduse õppimise soodustamise suhtes; kui koolis on päevakorral võitlus inetute sõnade ja näotute kõnekäändude vastu õpilaste kõnes, siis kantakse see võitlus edasi ka kodudesse ja antakse lastevanematele sel alal konkreetsed ülesanded.

Klassi kasvatustöö plaan kooskõlastatakse lastevanematega põhiliselt klassi lastevanemate koosolekul. Aegajalt annab klassijuhataja siin ülevaate klassi kasvamisest ja saavutustest selle plaani realiseerimisel.

Mõningate kasvatuseülesannete seadmine teatud ajaks õpilaste, õpetajate ja lastevanemate tähelepanu keskpunkti garanteerib nende ülesannete lahendamisel suurema edu, suunab lastevanemate tähelepanu ja tegevust, õpetab neid ülesandeid nägema ja nende ülesannete taustal ka saavutusi mõistma, oma kogemustesse kriitiliselt suhtuma, mida tuleb pidada tõelise kasvatusliku koostöö alguseks. Ühesõnaga — makarenkolikku perspektiivjoonte süsteemi tuleb rakendada ka koostöös lastevanematega.

Lastevanemaid ei tule üle koormata korruga paljude ülesannetega. Piisab sellest, kui nad teatud ajaks, sõltuvalt keskpunkti asetatud ülesandest, võtavad endale 2—3 sellist kohustust, nagu: 1) saata lapsed kooli puhastena ja korrastatutena, 2) valvata, et lapsed täidaksid kodus sanitaar-hügieenilisi nõudeid, 3) harjutada lapsi kodus ise end teenindama. Koosolekul, kus need ülesanded püstitatakse, võib lastevanematele ette teatada, et järgmisel koosolekul, umbes kuu aja pärast, tuleb neil sõna võtta selle kohta, kuidas nad neid ülesandeid on täitnud. Klassijuhataja ja lastevanemad-aktivistid abistavad vajaduse korral üksikuid lastevanemaid sel alal konsultatsioonidega ja käivad nende pool kodus, et tutvuda sellega, kuidas nad kõne all olevaid ülesandeid täidavad.

Niisugune süsteemikindlus ja kontsentratsioon töös lastevanematega annab sisu ka klassi lastevanemate koosolekutele ja suurendab huvi nende vastu.

OPILASTE ISIKSUSE TUNDMAOPPIMINE

Klassijuhataja töö edu kõikides eespool kirjeldatud lõikudes sõltub suurel määral sellest, kuivõrd õigesti ja põhjalikult ta tunneb oma kasvandikke. Klassijuhataja tegeleb üheaegselt mitmekümne õpilasega, keda ta kõiki hoiab oma vaateväljas. Igaüks neist elab erinevas miljöös ja on erineva iseloomuga.

Samaealistel lastel on aga muidugi ka palju ühiseid omadusi. See asjaolu hõlbustab nende ühist õpetamist kooliklassis. Vanuselt teistest väga erinevaid õpilasi, nn. ülekasvanuid, püütakse võimalust mööda koondada eri klassidesse. Kuid igal lapsel, sõltumata tema vanusest, on omad iseärasused, mis moodustavad tema individuaalsuse. Klassijuhataja püüab arvestada lapse individuaalsust ja leida talle klassikollektiivis niisuguse koha ja ülesanded, mille abil ta suurima edu ja rahuldustundega areneda saaks. Ka kõige mahajäänumaile ja erandlikumaile tuleb leida klassikollektiivis sobiv koht. Nii aitab õpilase individuaalne kohtlemine kujundada kõige paremini kollektiivi.

Lapsel, kes tuleb kooli, on mitmesugused individuaalsed iseärasused ja arenguperspektiivid. Kui need on kooskõlas kommunistliku kasvatuses eesmärkide ja põhimõtete-ga, siis kasvataja tugevdab neid omadusi ja aitab õpilasel samas suunas edasi liikuda, vastasel korral on aga klassijuhataja ja õpetaja otseseks ülesandeks asuda õpilast ümber kasvatama. Halb õppeedukus ja distsiplineerimatus saavad enamikul juhtudel tekkida ja areneda ainult seetõttu, et puudub õigeaegne negatiivseid kalduvusi ennetav ja positiivseid esiletõstev individuaalne lähenemine õpilasele.

Niisugune individuaalne lähenemine õpilasele eeldab

tema igakülgset tundmaõppimist. Juba K. Ušinski kirjutas: «Kui pedagoogika tahab inimest igas suhtes kasvatada, siis peab ta teda ennekõike igas suhtes tundma õppima.»

Õpilaste tundmaõppimine ei ole meie koolis omaette harrastuseks, nagu ta seda oli pedoloogide juures, vaid ta peab olema alati seotud püüdega õpilast parandada, abistada, kasvatada. Sellepärast on õpetaja-klassijuhataja huvi õpilase vastu pedagoogiliselt suunitletud ja õpilase tundmaõppimine toimub vahetus seoses koolitööga, kuid haarab seejuures siiski õpilase isiksuse kõiki olulisi külgi.

Tuleb pidada silmas ka seda, et nõukogude pedagoogikas ei tähenda individuaalne lähenemine õpilasele passiivset kohanemist, kasvandiku igale omadusele, lõimitamist «majesteet lapse» ees, nagu jutlustas kodanlik «pedotsentrism» (mille esindajateks on J. Dewey, E. Key, L. Gurlitt, B. Otto jt.). Meie kasvatus ei sõrgi looduse sabas, vaid kujundab last aktiivselt, lähtudes kommunistliku kasvatuses eesmärgist ja nõukogude ühiskonna vajadustest.

Klassijuhataja saab oma kasvandikke õigesti tunda ja hinnata ainult klassi kui terviku foonil. Sellepärast püüab ta kõigepealt luua endale pildi klassist tervikuna. Sealjuures on klassijuhatajal kasulik juhendada järgmisest küsimustikust.

Milline on klassi koosseis vanuse, õppeedukuse, vanemate tööalade, koduste elamis- ja õppimistingimuste poolest? Kuivõrd klass on liitunud kollektiiviks ja milline on ta aktiiv; kui palju on klassis pioneere resp. kommunistlike noori ja milline on nende osatähtsus klassikollektiivis? Kuivõrd on klass poliitiliselt arenenud (kas loetakse ajalehti, võetakse osa poliitinformatsioonist, milliseid igandeid esineb jne.) ning kuidas ta võtab osa ühiskondlikust tööst ja ülekoollistest üritustest? Missugune on distsipliin klassis, missuguseid olulisemaid eksimusi esineb õpilasreeglite vastu ja kelle juures nimelt? Missugused harrastused on klassis levinud (sport, lugemine, markide kogumine jne.)? Millist kasvatusööd on klassiga varem tehtud, mis on selle tulemused ning mida oleks klassijuhatajal nüüd vaja kõige kiiremas korras ette võtta?

Vastustest eespool toodud küsimustele kasvavad välja klassijuhataja tööplaani olulisemad osad.

Asudes üksikute õpilaste tundmaõppimisele, selgitab klassijuhataja kooliarsti kaasabil välja õpilaste tervisliku

seisukorra. Paljud puudused õpilaste juures, nagu loidus, passiivsus, madal õppeedukus, võivad olla tingitud häiretest tervislikus seisukorras. Sellepärast tutvub klassijuhataja õpilaste tervislehtedega, mis arst koostab, ja kahtluse korral suunab õpilasi omal algatusel kooliarsti juurde. Arsti kaasabil selgitatakse ka välja, kes õpilastest kannatab puuduliku nägemise või halva kuulmise all, missuguseid haigusi laps on varem põdenud ja missuguseid jälgi need on jätnud.

Mõnikord juhtub, et lapsed meelega liialdavad oma tervislike häiretega ja kasutavad neid oma hooletu töösesuhtumise katteks. Ühes koolis õppis tütarlaps, kes sageli kogeles. Paljud õpetajad olid väga üllatunud, kui see tütarlaps pedagoogilise nõukogu ees, kuhu ta oli kutsutud aru andma, täiesti vabalt kõneles. Nimelt kartis tütarlaps, et pedagoogiline nõukogu viib ta üle defektsete laste kooli. Nagu selgus, hakkas laps kogeleva alati siis, kui ta polnud tundi ette valmistanud.

Õpilase psüühikat, tema vaateid ja käitumist võime mõista ja hinnata ainult tema tervikisiksusest lähtudes, s. t. välja selgitades, millist tähtsust omab üks või teine omadus ja samm õpilase kui terviku elu seisukohalt. Õpilase elu tervikuna omab mõtet ja muutub meile arusaadavaks ainult siis, kui me seda õpilast vaatleme oma klassi- ja koolikollektiivi ning lõppeks kogu nõukogude ühiskonna liikmena. Kui kodanlik pedagoogika, eriti «pedotsentrilised» teooriad, püüdsid iga õpilast vaadelda suletud ringina, omaette piiratud isiksusena, kelle olemasolu ja käitumise mõtet tuleb otsida ainult temast endast lähtudes, siis paneb nõukogude pedagoogika suurt rõhku tema suhetele kollektiiviga, tema asendile kollektiivis.

Järelikult tuleb klassijuhatajal õpilase isiksuse tundmaõppimisel suunata peatähelepanu sellele, missugune on ühe või teise joone või sammu funktsioon õpilase tervikisiksuse seisukohalt ja missugune on antud õpilase tegevuse põhisuunitlus, tema osa kollektiivis, missugused maailmavaatelised seosed köidavad teda meie ühiskonnaga. Ilma selleta oleks õpilase tundmaõppimine ja tema iseloomustuste koostamine üksteisega seostamata juhuslike üksikfaktide kokkukujamine (nagu seda harrastasid nn. diferentsiaalse psühholoogia ja osalt ka pedoloogia esindajad). Sellepärast ütleb paljas koolitunnistuski oma tra-

faretsete hinnetega meile suhteliselt vähe õpilase isiksuse, tema arenemise tendentside kohta ja vajab tingimata täiendamist isiksuse olemust sügavamalt haarava karakteristikaga.

Õpilaste tundmaõppimisel tuleb klassijuhatajal juhinduda dialektilisest meetodist ja läheneda õpilase isiksusele kui alaliselt arenevale indiviidile. Positiivseid ja negatiivseid jooni õpilase käitumises tuleb vaadelda mitte üksteisest isoleeritult, vaid vastastikuses seoses ja sõltuvuses. Õpilane ei ole ainult pahede või ainult vooruste kandja. Ta on elav, kasvav, alatasa arenev isiksus, kelles toimub positiivse ja negatiivse vaheline võitlus. Positiivset tugevdada, võidule aidata, negatiivset nõrgestada — selles on kasvatajate peamine ülesanne. Et seda edukalt teostada, on vaja hästi teada, mis antud õpilases on positiivset, mis negatiivset, kus kunagi asub «rindejoon».

Lapse elu ei alga kooli tulekuga. Juba enne seda on ta omandanud mitmesuguseid kogemusi ja tal on kujunenud mitmesugused hoiakud. Et last mõista, tema käitumisest aru saada, tuleb kasvatajal tema individuaalset arengukäiku juba esimestest eluaastatest peale tundma õppida. I. Pavlov pidas seda isegi oma katseloomade suhtes vajalikuks, kuigi raskesti teostatavaks. Veel tähtsam, kuid raskem on selle ülesande täitmine laste suhtes.

Millele tuleks klassijuhatajal õpilast tundma õppides esmajoones tähelepanu pöörata?

Nõudmised, mis kool lapsele esitab, on kõigepealt sotsiaalsed nõudmised, kollektiiviga kohanemise nõudmised. Laps tuleb nendega toime seda paremini, mida enam tema kollektiivsustunnet on kujundatud ja tugevdatud koolieelses kasvatuses. Sellepärast on klassijuhatajal koolis oluline teada, millised olid lapse sotsiaalsed suhted eelkoolieas, milline on tema konstellatsioon perekonnas — vanemate ja vendade-õdede olemasolu, nende vanus ja lapse vahekord nendega, mängukaaslaste olemasolu, kas laps on käinud sõimes, lasteaias.

Sellega liitub tihedalt teine küsimuste valdkond, mille mõju lapsele jätkub ka koolieas: lapse kodused kasvamistingimused, vanemate majanduslik olukord, hariduslik tase, kultuurilised ja ühiskondlikud huvid, maailmavaateline orientatsioon, pedagoogiline teadlikkus. Kooliealise lapse puhul on eriti tähtis kindlaks teha, missugused on lapse kodused õppimistingimused, kuidas suhtuvad tema

õpingutesse vanemad ja teised perekonnaliikmed, missugune on õpilase päevarežiim, kuidas ta veedab kodus vaba aega, mil määral aitab kaasa koduses majapidamises.

Koolis huvitab klassijuhatajat, kuidas õpilane suhtub oma koolikaaslastesse, kuidas ta võtab osa kollektiivi ühistest üritustest, tema aktiivsus pioneeri- resp. komso-moliorganisatsioonis, suhtumine ühiskondlikusse töösse.

Eespool tooduga on lähedalt seotud õpilase moraalne pale, tema käitumise kultuuriline tase, kõlbeline teadlikkus ja printsiipaalsus, käitumise kooskõla isiklike veendumustega.

Õpilase peamine tegevusala on õppimine. Klassijuhatajal on väga tähtis teada, kuidas õpilane suhtub õppetöösse, kuivõrd ausalt ja püüdlikult ta täidab kodused õppeülesanded, kuidas ta oskab organiseerida oma iseiseisvat õppimist, kuidas töötab kaasa õppetundides, misugused ained teda huvitavad ja mis talle õpinguis raskusi valmistab. Suhtumisest õppetöösse oleneb ju peamiselt õpilase õppeedukus ja see omakorda avaldab suurt mõju tema muude suhete kujunemisele.

Õppetööga on lähedalt seotud õpilase huvide ja harrastuste kujunemine. See peegeldub kõigepealt selles, misugustest klassivälistest üritustest õpilane osa võtab, mida loeb, kelleks unistab saada, kellega esmajoones seltsib.

Õpilase isiksuse pildis on oma koht ka tunnetel ja tahtel. Klassijuhataja püüab selgusele jõuda õpilase tavalises meeolus, tema suhtumises hinnetesse ja karistustesse, tema julguse ja otsustavuse astmes jne. Tehtud tähelepanekute põhjal võiks üritada ka õpilase kõrgema närvitalitluse tüübi määramist. Sellel on suur praktiline tähtsus koolitöös. Aeglaste, pidurdatud psüühiliste protsessidega õpilased näiteks vaikivad enne kaua, kui õpetaja neid küsib, vastavad aeglaselt, ei jõua kirjalikes töödes teistega sammu pidada jne. Väheste kogemustega õpetaja võib kergesti järeldada, et õpilane lihtsalt pole õppinud.

Et hõlbustada klassijuhatajatel õpilaste tundmaõppimist ja vajaduse korral karakteristikate koostamist, on koostatud mitmeid õpilaste isiksuse tundmaõppimise programme.¹

¹ Üks selliseid programme on avaldatud ped. tead. kand. I. Unt'i artiklis «Õpilaste pedagoogilistest karakteristikatest», «Nõukogude Kool» 1958, nr. 9.

Õpilase tundmaõppimine teeb harilikult läbi järgmised astmed. Ta algab üksikute faktide kogumisega õpilase kohta. Nende faktide põhjal loob klassijuhataja, kasutades oma psühholoogia-alaseid teadmisi ja pedagoogilisi kogemusi, õpilasest teatud üldpildi, püstitab hüpoteesi tema isiksuse põhistruktuuri kohta, millest lähtudes õpilase eluavalduse mitmekesisus muutub meile arusaadavaks, mõistetavaks. Mida rohkem on õpetajal käepärast üksikfakte ja mida tõhusamad on tema teoreetilised teadmised areneva inimese psüühikast üldse, seda õigem ja sügavam on õpilasest loodav üldpilt. Seejuures on olemas hädahoht, et materjali, faktide kogumisel lähtutakse mingist ennatlikult võetud subjektiivsest eelarvamusest ja pööratakse tähelepanu ainult nendele faktidele, mis kinnitavad seda eelarvamust. Eelarvamuste kujunemisel võivad mõnduandvad olla õpilase füsiognoomia, miimika, sotsiaalne päritolu, veendumused jne. Eelarvamuste tekkimisele ja väärpildi kujunemisele õpilasest aitab kaasa ka see asjaolu, et mõned õpetajad teevad õpilase kohta järeldusi enda isikust lähtudes, taunides kõike, mis isiklikult temast erineb. Kui selline õpetaja juhtub olema vaenulikult meelestatud spordi suhtes, siis paistavad kõik spordist huvitatud õpilased temale vaimuvaestena, ebususikaalne õpetaja ei oska hinnata õpilaste muusikaharrastusi jne. Sellised eelarvamused ei lase meil näha tõelist, reaalselt õpilast ja põhjustavad konflikte õpilaste ja õpetajate vahel. Sellepärast tuleb õpetajal õpilase tundmaõppimisel materjali kogumise astmel tõsiselt hoiduda ennatlikest seisukohavõttudest ja alles siis, kui on juba olemas küllaldane materjal, asuda seda tõlgitsema, sellest järeldusi tegema.

Nii on õpilase tundmaõppimine teatud määral dialektiline protsess: me mõistame õpilast, tema tervikisiksust ainult tema elu üksikavalduste järgi, elu üksikavaldused aga muutuvad meile mõistetavaks tervikisiksusest lähtudes. Kaldumine ühte või teise äärmusse, ükskõik kumma komponendi ignoreerimine moonutab tõelist pilti õpilasest.

Õpilaste tundmaõppimisel kasutavad klassijuhatajad mitmesuguseid meetodeid, millest tähtsamad on vaatlus, vestlus, õpilaste tööde analüüs ja tutvumine õpilase kohta käiva kirjaliku materjaliga.

Vaatluse puhul jälgib õpetaja süstemaatiliselt ja sihikindlalt õpilase käitumist, liigutusi ja miimikat. Vaat-

lus võib olla ettekavatsetud ja spontaanne. Esimesel juhul on õpetaja juba ette planeerinud üht või teist õpilast teatud tingimustes vaadelda, viimasel juhul aga tekib võimalus vaatluseks juhuslikult, ootamatult.

Ettekavatsetud vaatluse tegemisel määratakse kõigepealt kindlaks õpilane, keda tahetakse vaadelda, vaatluse ülesanne ja vaatluse koht. Tähtis on, et vaatlusi korraldataks võimalikult mitmesugustes eri situatsioonides. Suhteliselt kõige pikemat aega viibib õpetaja oma õpilastega koos õppetunnis. Sellepärast saab ta siin teha ka väärtuslikke tähelepanekuid õpilaste kohta. Kuid ei tohi unustada, et õppetunnis on õpilased alati võrdlemisi ühetalises olukorras ja nende käitumine mõnevõrra kunstlik, mispärast seal tehtud vaatlused ei võimalda saada õpilasest igakülgset pilti. Materjal, mis siin saadakse, puudutab peamiselt õpilase suhtumist õppimisse, tema intellektuaalset tegevust, kuid mõnevõrra ka suhteid seltsimeestega. Nii kirjutab Tartu 7. Keskkooli endine õpetaja A. Voites ühe õpilase kohta: «Teeb salaja pahandusi. Kiskus naabril sahtlist vihikud välja, viskas maha ja ütles: «Sul on vihikud maast!» Segab oma naabreid tunnis, ajab juttu ja sekeldab alatasa.»

Hoopis teistsuguseid omadusi võib vaatluse teel avastada võimlemis-, käsitöö- ja laulutundides, eriti aga klassi- ja komsomolikoosolekutel ja pioneerikoondustel. Õpilastele antud ühiskondlike ülesannete täitmine peegeldab nende kohusetunnet, täpsust, sõnavõttudest koosolekutel selgub nende printsiipaalsus, maailmavaatelised veendumused, teadmiste ja huvide mitmekülgsus. Siin ilmnevad sageli ka õpilaste omavahelised suhted, rühmitused kollektiivis, aktivistide autoriteet jne. Tartu 2. Keskkooli õppealajuhataja L. Paaver kirjutab selliste vaatluste tulemusena ühe õpilase kohta: «Klassikoosolekul esines üllatavalt printsiipaalse seisukohaga. Süüdistas kaasõpilast väljakutsuvas ja edevas käitumises — asi, mis on tõesti nii, mida teised tütarlapsed aga ei märganud. Ta esitas seda veel sellise lihtsuse ja endastmõistetavusega, et lausa üllatav.» Teise õpilase kohta kirjutab sama klassijuhataja: «Tüdruk on saamatu, kuidagi ei tulnud toime sõnavõtuga komsomolikoosolekul. Ei oma iseseisvaid seisukohti.»

Veelgi paremaid võimalusi õpilaste vaatlemiseks pakuvad ühiskondlikult kasulik töö, ekskursioonid, teatri- ja kinokülastused, peod ja eriti õpilase elu kodus. «S. kodu

koosneb kahest suurest ilusast toast. Aga korda pole mingisugust. Keset lauda seisab nõgine pann, laual vedelevad kahvlid, noad. Siinsamas on laste raamatud ja vihikud. Ka põrandal on laiali igasugused asjad: riideesemed, kausid, värvipliatsid. Ema pole hetkel kodus. Isa lamab voodis mugavas poosis, käsipõsakil. Mina seisan tema ees, hiljem leian ise endale istme, kui kass mulle selle loovutab» (A. Voitese ülestähendus).

Lisaks vaatlusele loomulikes tingimustes võib õpetaja ka ise loomuliku eksperimendiga teatud nähteid esile kutsuda, et õpilasi paremini vaadelda. Soovides näiteks kindlaks teha õpilase aktiivsuse astet ja organiseerimisvõimet, annab klassijuhataja talle ülesande — moodustada kaasõpilastest brigaad prügihunniku kõrvaldamiseks kooli õuelt, kusjuures klassijuhataja tema tegevust teraselt silmas peab.

Vestluse teel püütakse õpilast ennast oma mõtetest, käitumise motiividest, ideaalidest, huvidest jms. rääkima panna. Hästi läbiviidud vestlus täiendab oluliselt vaatlusi ja nende käigus tekkinud hüpoteese.

Vestluse kõige tavalisem vorm on vestlus õpilase endaga, kuid on mõeldavad ka vestlused õpilase vanematega, sõpradega ja teiste isikutega, kellel on olnud temaga kokkupuuteid.

Vestluse eelduseks on vastastikuse mõistmise ja usalduse atmosfäär. Mõnikord on otstarbekohane koostada vestluse plaan, kus on ära märgitud vestluse eesmärk ja ligikaudsed küsimused, mida esitatakse kaasvestlejale, vestluse vorm ning vestluse aeg ja koht. Vestlused võivad olla ka spontaansed, juhuslikud. Mõnikord tekivad sellised vestlused isegi õpilase algatusel, kui viimane tuleb õpetaja juurde mingi isikliku elu probleemi või raskusega. Nii kirjeldab õpetaja A. Voites, kuidas õpilane tuli tema juurde nutetud silmadega ja tasakaalutuna, langes talle kaela ja ütles: «Õpetaja, kui teie mind vastu ei võta, uputan enda ära!» Seejärel jutustas ta pikalt oma elu tragöödiast, vahekorrast vanematega jms. Niisuguses olukorras on õpilane harilikult täiesti siiras ja sellised momendid aitavad palju kaasa tema tundaõppimiseks.

Soodsaid võimalusi õpilastega vestlemiseks pakuvad klassivälised üritused. Kui klassijuhataja jääb pärast tunde koos õpilastega kujundama vitriini, koostama seinalehte, korrastama raamatukogu, siis muutuvad isegi kõige

trotslikumad õpilased õpetaja vastu sõbralikumaks. Ühise töö juures jutustavad nad endast, oma suhetest seltsimees- tega, oma salajastest soovidest, vallatustest, oma teatri- ja kinomuljetest, matkadest õppetöö vaheajal jne.

Õpetaja võib organiseerida klassis ka kollektiivse vest- luse, kus õpilased üksteise omadusi esile toovad. Sellise vestluse organiseeris näiteks Tartu 2. Keskkooli õpetaja E. H. Klassis loeti luuletust «Meie Kersti», mis algab sõnadega «Kes on abivalmis kõikjal, töökas, rõõmus igal pool». Õpetaja käskis õpilastel endi hulgast leida selline tüdruk. Kõik ütlesid, et see võib olla ainult A., kuna tal on need omadused. Edasi jutustasid lapsed üksikasju A. käitumisest.

Abiks õpilase isiksuse tundmaõppimisel on tema tööde analüüs. Arvesse tulevad kirjalikud tööd ja kirjanduslik looming, kirjavahetus, klassivälise lugemise vihikud, käsitööd, joonistused jms.

Eriti head materjali annavad klassijuhatajale õpilase kirjandid; mis teemadel neid ka ei kirjutataks — õpilase isiku omapära ilmneb nendes ikkagi mingil viisil. Paljud klassijuhatajad annavad või lasevad emakeele õpetajal anda meelega kirjandeid sellistel teemadel, mis sunnivad õpilast ennast paljastama, näiteks: «Kuidas veedan oma vaba aja», «Kelleks tahan saada», «Minu lemmikraamat», «Meeldejääv teatriõhtu», «Kuidas veetsin suvevaheaja (näärivaheaja)», «Minu koolipõlv», «Mälestusi lapse- põlvest» jne.

Kirjandite puhul peame tingimata arvestama seda, et õpilane kirjutab kirjandi õpetajale lugemiseks ja kirju- tab nii, et jätta õpetajale endast paremat muljet. Ei või kunagi päris kindel olla, et kirjandis avaldatud seisukohad ja faktid on esitatud siiralt. Sellegipärast on kirjanditel see eelis, et kinnised ja tagasihoidlikud õpilased väljen- duvad sel teel vabamalt ja siiramalt kui suulises vestluses.

Tartu 7. Keskkoolis lasksid paar klassijuhatajat (H. Kuus, H. Kuut, L. Anijalg jt.) kirjutada oma klas- sis kirjandi teemal «Klassikaaslase iseloomustus». Kaas- õpilast nimetati iseloomustuses pseudonüümiga, ent töö lõppu märgiti siiski ka õige nimi. Õpetaja palus kirjeldada kaasõpilase välimust, käitumist, iseloomujooni jne. Õpe- tajad said nendest kirjanditest teada rea fakte selle kohta, miks mõnd õpilast armastatakse, aga teist mitte, ning kuidas õpilased omavahel suhtlevad. «Jans ei löö kunagi

tütarlapsi ja kaitseb alati, kui mõni teine poiss tahab seda teha. Ta ei räägi kunagi õpilastele mittekohaseid sõnu. Kuid Jansil on ka negatiivseid jooni. Ta jätab vahel kodused tööd tegemata...» Eks peegelda selline kirjand niihästi autori enda kui ka Jansi hoiakut mitmes küsimuses.

Õpilase tööde analüüsi kui õpilase tundmaõppimise meetodi puhul tuleb alati arvestada, et see on vaid abimeetod. Ainult selle meetodiga saadud andmete põhjal or võimatu teha kindlaid järeldusi. See meetod on väärtuslik hüpoteeside püstitamisel, kuid neid hüpoteese tuleb tõestada teiste meetodite abil.

Tutvumine õpilase kohta käiva kirjalliku materjaliga võib mitmeti täiendada teiste meetoditega õpilasest saadud pilti. Eelmise klassijuhataja poolt antud karakteristika, kui see on olemas, võimaldab saada kerge vaevaga ja kiiresti ülevaatliku pildi õpilasest. Klassi päevaraamat annab ülevaate õpilase hinnetest ja puudunud tundidest, õpilase päevaraamatust leiab klassijuhataja aineõpetaja või lapsevanema poolt tehtud märkusi. Klassi käitumise žurnaal, kui seda peetakse, peegeldab peamiselt õpilaste käitumist õppetundides jne. Juba eespool rõhutasime vajadust tutvuda õpilase tervislega. Ka raamatukogu kaardiga tutvumine tuleb klassijuhatajale kasuks — siit näeb ta, mida ja kui palju õpilane loeb.

Kõige usaldatavama pildi saab klassijuhataja õpilasest siis, kui ta kasutab võimalikult paljusid meetodeid ning võrdleb ja kontrollib vastastikku saadud andmeid.

Põhiliselt tugineb klassijuhataja õpilaste tundmaõppimisel oma tähelepanekuile, kuid ta kasutab ka teistelt õpetajatelt saadud andmeid; selleks peaksid kõik õpetajad oma tähelepanekutest ja faktidest ühe või teise õpilase kohta informeerima vastavat klassijuhatajat.

Kõik tähelepanud faktid klassi või üksikute õpilaste elust kannab klassijuhataja oma päevikusse, et nad ei ununeks. Päevikusse tuleb kanda eelkõige konkreetsed faktid õpilase elust. Märkmed tuleb dateerida. On soovitav ära märkida analoogiliste faktide kordumine. Üksikute faktide puhul märgitakse nii nende välised avaldused kui ka sisemised motiivid, ühe või teise nähtuse ajendid. Eriti tähtis on märkida, millist mõju on avaldanud õpilase suhtes rakendatud kasvatuslikud võtted.

Niisuguse päeviku pidamine ei ole klassijuhatajale küll kohustuslik, kuid paljud eesrindlikud klassijuhatajad leiavad, et ilma päevikuta oleks neil väga raske kasvatada õpilasi, ja peavad päevikut suure tõsiduse ning hoolega.

Klassijuhataja päevikut on soovitatav pidada järgmise vormi kohaselt:

I osa: a) klassi tunniplaan, b) õpilaste nimestik (tabeli kujul) järgmiste andmetega: õpilase nimi, eesnimi, vanus, isa elukutse, ema elukutse, kodune aadress, kuuluvus komsomoli- või pioneeriorganisatsiooni, märkusi (näit. klassikursuse kordamise, ühiskondlike kohustuste jms. kohta). Mõned klassijuhatajad märgivad selles osas ära ka hinded, mis õpilased eri ainetes saavad.

II osa: a) klassijuhataja tööplaan (õppeveerandi või -poolaasta kohta); reserveeritakse ruumi ka järgmise veerandi või poolaasta plaani jaoks; b) operatiivplaanid iga nädala kohta (lehekülje ülemisel poolel plaan, alumisel poolel märkusi selle teostamise kohta). Vastavalt vajadusele reserveeritakse selle jaoks vähemalt 35 lehekülge.

III osa: sissekandeid õpilaste käitumise, koduste olude, ühiskondliku töö ja kõige muu kohta, mis on õpilase isiksuse tundmiseks tarvilik; iga õpilase jaoks reserveeritakse 2—3 lehekülge.

Kuni 1955. aastani kehtis nõue, et klassijuhataja pidi iga õppeaasta lõpul koostama iga oma klassi õpilase kohta kirjaliku karakteristika, mis säilitati õpilase isiklikus toimikus. Kuigi praegu sellist kohustust enam ei ole, oleks siiski soovitatav, et neil kordadel, kui klassijuhataja annab klassi üle uuele juhatajale, ta koostaks ka õpilaste karakteristikad, mis hõlbustab uuel klassijuhatajal klassiga tutvuda. Ka oleks vaja kooli lõpetajate kohta saata karakteristika lõpetaja töökohta või sinna õppeasutusse, kuhu ta edasi õppima läheb. Mõned käitised ja õppeasutused otse nõuavad seda. See aitab kindlustada õpilase kasvatamisel järjekindlust. Viimasel ajal on ka mõningate käitiste kasvatuskomisjonid asunud nõudma koolilt karakteristikat vastava käitise töötajate laste kohta, et nende põhjal suunata oma töötajate pedagoogilist mõjustamist.

Õpilase karakteristika peab olema tõeliselt pedagoogiline iseloomustus, mis peegeldab lapse füüsilise, vaimse ja kõlbelse arenemise astet ja suunda.

KLASSIJUHATAJA TÖÖ PLANEERIMINE JA ARU- ANDLUS

Igas tegevuses, ka klassijuhataja töös, on selgel, reaal-
sel ja konkreetisel plaanil väga suur tähtsus. Plaani puu-
dumine tähendab töö juhuslikkust ja organiseerimatust.

Ei ole õige nimetada klassijuhataja tööplaani klassi
kasvatustöö plaaniks, sest kasvatustööd teevad kõik õpe-
tajad ja komsomoli- ning pioneeriorganisatsioon, kelle
tööd klassijuhataja ei planeeri; ka klassivälise töö plaaniks
ei ole seda hea nimetada (nagu tehakse mõnes koolis),
sest klassijuhataja tegevus ei piirdu ainult klassivälise
töö juhtimisega. Niisiis nimetagem seda lihtsalt klassi-
juhataja tööplaaniks.

Niisugust plaani ei ole kerge koostada. Kui aineõpe-
tajal on oma plaani koostamisel aluseks programm, õppe-
plaani, õpikud jne., siis klassijuhataja on kõigest sellest
ilma. Seepärast valitsebki klassijuhataja tööplaanides
väga suur mitmekesisus mitte ainult koolide kaupa, vaid
sageli ka ühe ja sama kooli piirides, mis näitab, et direktorid
ja klassijuhatajate koondised pole selle küsimusega
tegelnud.

Klassijuhataja põhimääruse kohaselt koostavad klassi-
juhatajad endale tööplaani igaks õppepoolaastaks. Plaani
esitatakse kooli direktorile kinnitamiseks samadel täht-
aegadel, mis õpetajate poolaasta tööplaanid, s. o. I pool-
aasta plaan hiljemalt 28. augustiks ja II poolaasta plaan
5. jaanuariks.

Plaani koostamisel toimivad kogenud klassijuhatajad
harilikult järgmiselt. Kõigepealt tutvuvad nad kooli üldise
tööplaaniga ja märgivad ära, missugused ülesanded kool
tervikuna endale eelolevaks tööperioodiks seab. Järgne-
valt mõtlevad nad läbi, mida võiks ja tuleks teha nende

üldiste ülesannete taustal klassikollektiivi tugevdamiseks ja edasiarendamiseks konkreetses klassis, võttes arvesse õpilaste vanust, arenemisastet, kollektiivi ühtsust, pioneeri- või komsomoliorganisatsiooni tugevust jne. Seejärel korraldavad nad nõupidamise oma klassi õpetajatega, et saada teada nende arvamusi ja ettepanekuid põhiliste ülesannete kohta klassis. Pärast seda, kui niisugused perspektiivülesanded on välja selgitatud, astub klassijuhataja kontakti komsomoli- või pioneeriaktiiviga, et jõuda selgusele, mida need organisatsioonid kavatsesid teha eeloleval tööperioodil, ja et noortele aktivistidele mõningaid tema arvates olulisi ülesandeid kätte näidata. Nii saavutatakse kooskõla tööplaanides, välditakse kordumisi ja lünki.

Pärast niisugust eeltööd asub klassijuhataja oma töö faktilisele planeerimisele.

Tööplaanis tuleks ette näha kõik need üritused, mis «Klassijuhataja põhimäärus» klassijuhataja jaoks ette näeb. Täiesti ekslik oleks piirduda ainult klassijuhatajatundide planeerimisega, nagu tehakse paljudes koolides. Ülesandeid võib planeerida üldiselt samade peatükkide kaupa, nagu neid on käsitletud käesolevas töös. Seega sisaldaks klassijuhataja poolaasta-tööplaan järgmisi peatükke:

1. Üldisi ülesandeid (klassijuhatajatunnid, klassi õpetajate koosolekud, osavõtt klassijuhatajate koondise tööst, klassi dokumentatsiooni korrastamine, õpilaste isiksuse tundmaõppimine jne.).

2. Klassikollektiivi organiseerimine ja kasvatamine.

3. Koostöö pioneeri- ja komsomoliorganisatsiooniga.

4. Võitlus kõrge õppeedukuse ja hea distsipliini eest.

5. Klassiväline töö.

6. Koostöö lastevanematega.

Tööplaanis tuleks ära näidata niihästi ühekordsed kui ka perioodiliselt korduvad üritused.

Kuna kasvatusülesanded on igas klassis isesugused, ei saa klassijuhatajad oma töö planeerimisel kinni pidada mingist üldisest šabloonist. See aga ei tähenda, et neid tööplaan ei võiks väliselt ühtlustada.

Eesti NSV koolides on peaaegu võrdse eduga kasutatud peamiselt kaht klassijuhataja tööplaanide skeemi. Üht võiksimetada süstemaatiliseks, teist tabel-skeemiks.

Süstemaatiline skeem, mida soovitatakse enamikus käsiraamatutes klassi ja kooli juhtimise kohta, on järgmine:

Jrk. nr.	Töö sisu	Teostamise aeg	Teostajad	Märkusi

Tabel-skeemil on tavaliselt niisugune kuju:

Õppe-nädalad	Üldisi üles- andeid	Klassikollekt. organiseerimine ja kasvatamine	Koostöö pioneeri- või komsomolior- ganisatsiooniga
1	2	3	4

Õppe- dudkuse ja distsi- pliini taotlemine	Klassiväline töö	Koostöö lastevanema- tega
5	6	7

Mõlemal skeemil on omad eelised ja puudused.

Kumba skeemi klassijuhatajad ka ei kasutaks, tähtis on, et kooli piirides valitseks sel alal ühtlus. Klassijuhatajate koondises tuleks kokku leppida, kumba skeemi antud koolis rakendada.

Poolaasta-plaani sissejuhatusena, eriti esimese poolaasta plaani puhul, tuleb anda klassi iseloomustus ja ära näidata, millised kasvatusülesanded sellest tulenevad (küsimustik klassi iseloomustamiseks on toodud lk. 165).

Näitena võiksime tuua alljärgneva iseloomustuse VII klassi kohta.

«Klassis on 36 õpilast, nendest 21 pioneeri ja 6 kommunistlikku noort, 4 pioneeri on jõudnud komsomoli-ikka, püüan neid ette valmistada kommunistlikku noorsooühingusse astumiseks. Meie kooli tuli novembris uus, väheste

kogemustega vanem-pioneerijuht, sellepärast püüan pioneeritööd eriti silmas pidada ja vanem-pioneerijuhile ning rühmajuhile abiks olla.

Klassil seisavad kevadel ees 7-klassilise kooli lõpu-eksamid. Sellepärast keskendan tähelepanu kooli eduka lõpetamise ettevalmistamisele. Klassivälist tööd püüan võimalikult lähedalt siduda õppetööga, piirates niisuguseid üritusi, mis õpilaste tähelepanu õppetööst eemale kisuvad. Eriti pean silmas õpilasi K., L. ja M., kellel eelmisel õppeveerandil oli puudulikke hindedeid. Õpilasele O., kes detsembris murdis jalaluu ja koolist ajutiselt eemale jäi, püüan organiseerida tema kodus õpetajate konsultatsioone ja kommunistlike noorte seltsimehelikku abi.

Mitmesuguste ürituste kaudu püüan õpilastele selgitada kutsevaliku ja edasiõppimise küsimusi ning valmistada neid ette sotsialistliku ühiselu reeglite täitmisele ka pärast kooli lõpetamist (tähelepanelik suhtumine kaasnimestesse, vanematesse, noorematesse vendadesse-õdedesse, tütarlastesse jne., sotsialistlik suhtumine töösse ja ühiskondlikusse omandisse, raha otstarbekohane kasutamine jne.).

Klassi šefluse all on tööinvaliid, endine kooli koristaja R., kes kasvatab orvuks jäänud pojatütart. Klassi pioneerirühm on šefiks IV klassi pioneerirühmale, kellele ta valmistub üle andma oma pioneerisümboleid.»

Järgmiseks ja kõige konkreetsemaks klassijuhataja töö planeerimise astmeks on nädala operatiivplaani koostamine. Kehtivate eeskirjade kohaselt ei ole nädalaplani koostamine klassijuhatajale kohustuslik, kuid paljud klassijuhatajad teevad seda siiski, lähtudes tegeliku töö vajadustest. Võttes aluseks poolaasta-plaani, märgib klassijuhataja nädalaplani ära kõik planeeritavale nädalale langevad ülesanded nädalapäevade ja kellaegade järgi.

Nädalaplani vorm võiks olla järgmine:

Nädala- ja kuupäev Kellaeg	Töö sisu	Teostajad	Märkusi

Klassijuhataja nädalaplaanis oleks soovitav ära märkida ka õpilaskomitee, pioneeri- ja komsomoliorganisatsiooni liinis läbiviidavad üritused, millest klassijuhataja osa võtab.

Korraldatud üritused ja nendega ühenduses ilmnenud asjaolud märgib klassijuhataja oma päevikusse, kasutades selleks nädalaplaani «Märkuste» lahtrit.

Klassijuhataja koostab õppeaasta lõpul aruande oma töö kohta ja esitab selle 5 päeva jooksul pärast eksamite lõppu antud klassis õppealajuhatajale (või direktorile).

Aruandes on soovitav pöörata tähelepanu järgmistele küsimustele: 1) õppeedukus, eriti ära märkides väga hästi edasijõudvaid ning mahajäävaid õpilasi ja seda, kuidas mahajääjaid on abistatud; 2) klassi ja üksikute õpilaste käitumine, 3) klassivälise lugemise organiseerimine, 4) klassi- ja kooliväline töö, 5) komsomoli- ja pioneeriorganisatsiooni ning klassiorganisaatori töö, 6) õpilaste päevarežiim ja võitlus õpilaste käitumiskultuuri eest, 7) õpilaste varustamine õpikute ja õppetarvetega, 8) õpilaste vihikud ja nende kontrollimise kord, 9) töö lastevanematega.

Kui tähtsat osa planeerimine ja aruandlus klassijuhataja töös ka ei etendaks, peamiseks jääb siiski elav ja mitmekesine kasvatustöö klassiga. Puudujääke sel alal ei suudeta kinni katta ka kõige efektsemate plaanide ja aruannetega. Kasvatustöö tase klassis sõltub aga eelkõige klassijuhataja ideelis-poliitilisest küpsusest, tema pedagoogilisest meisterlikkusest ja kõlbelisest palgest. Ainult siis, kui klassijuhataja end nendel aladel alatasa täiendab, suudab ta täita neid suuri ja üllaid ülesandeid, mis seab talle nõukogude ühiskond.

SISUKORD

Klassijuhataja isik ja tema koht pedagoogilises kollektiivis . . .	3
Klassi õpilaskollektiivi organiseerimine ja kasvatamine . . .	19
Õpilaskollektiivi osa nõukogude koolis	19
Klassi õpilaskollektiivi organiseerimine	23
Klassikollektiivi ideelis-poliitiline kasvatamine	50
Klassijuhataja tund	66
Klassijuhataja koostöö komsomoli- ja pioneeriorganisatsiooniga .	69
Klassijuhataja ja komsomoliorganisatsiooni koostöö üldisi põhimõtteid	69
Klassijuhataja abi komsomoliorganisatsioonile	72
Klassijuhataja abi pioneeriorganisatsioonile	83
Klassijuhataja osa kõrge õppeedukuse ja hea distsipliini saavuta- misel klassis	119
Õpilase üldise elustiili muutmine	119
Teadliku distsipliini kasvatamine	122
Kõrge õppeedukuse taotlemine	132
Kõrge õppeedukuse ja hea distsipliini saavutamiseks vaja- like eelduste loomine	138
Klassijuhataja klassivälise töö organiseerijana ja juhtijana . .	143
Klassijuhataja koostöö lastevanematega	152
Õpilaste isiksuse tundmaõppimine	164
Klassijuhataja töö planeerimine ja aruandlus	175

Эланго Александр Юханович

РАБОТА КЛАССНОГО РУКОВОДИТЕЛЯ В ШКОЛЕ

На эстонском языке

Эстонское Государственное Издательство

Таллин, Пярнуское шоссе, 10

*

Toimetaja A. Marksoo. Kunstiline toimetaja H. Keigo.

Tehniline toimetaja H. Kohu. Korrektor Ü. Rattur.

Ladumisele antud 11. II 1959. Trükkimisele antud 20. IV 1959. Paber 54 × 84, ¹/₁₆.
Trükipoognaid 11,25. Formaadile 60 × 92 kohaldatud trükipoognaid 9,23. Arvutus-
poognaid 10,71. Trükiarv 3000. MB-03739. Tellimise nr. 653.

Hans Heldemanni nimeline trükikoda, Tartu, Vallikraavi 4.

Hind rbl. 4.70

Rbl. 4. 70

A

A-22531

92370

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00359320 1